virtual-project.eu

M.E. Saltîkov-Șcedrin

DOMNII GOLOVLIOV

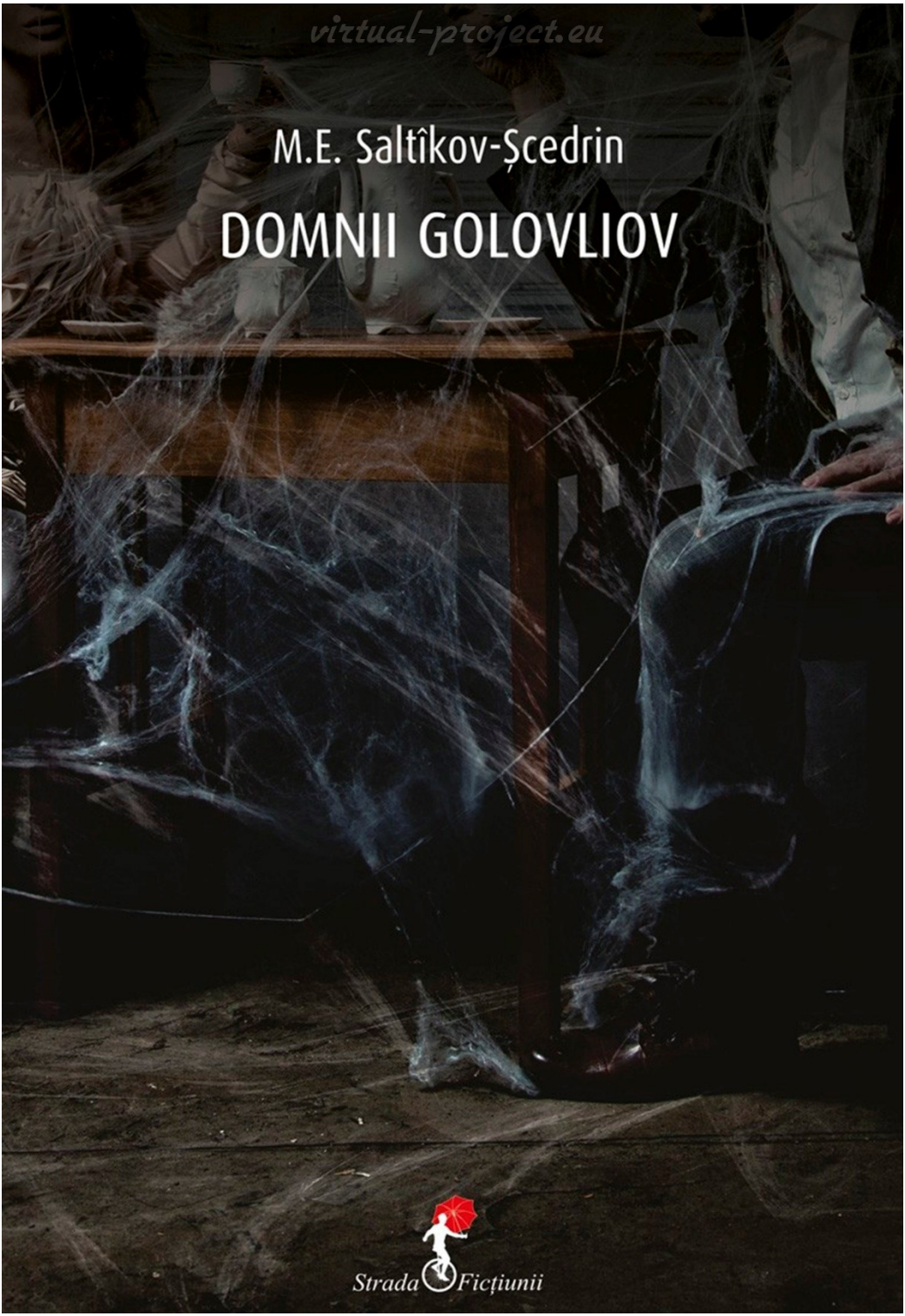

Strada Ficțiunii

M.E. Saltîkov-Șcedrin

DOMNII GOLOVLIOV

Original: *Господа Головлевы*
[*The Golovlevs*] (1880)

Traducere din limba rusă și note de:
ANTOANETA OLTEANU

virtual-project.eu

2016

Judecata familiei

Anton Vasiliev, vechil la o ocină îndepărtată, terminase de raportat boieroaicei Arina Petrovna Golovliova ce a făcut în călătoria la Moscova, unde fusese să strângă dările de la țărani, și în sfârșit primise de la ea permisiunea de a se retrage în casa servitorilor, dar, în mod straniu, stătea pe loc și se frământa și se foia, de parcă ar mai fi avut ceva de spus și s-ar fi codit.

Arina Petrovna, care surprindea foarte bine nu numai cele mai mici gesturi, dar și intențiile tainice ale oamenilor ei apropiați, începu imediat să se neliniștească.

— Ce mai e? întrebă ea, privindu-l pe vechil drept în față.

— Asta e tot, doamnă, se fâstâci Anton Vasiliev.

— Nu minți! Mai e ceva! Văd după ochii tăi!

Dar Anton Vasiliev tot nu se hotăra să răspundă și se sălta mai departe de pe un picior pe celălalt.

— Hai, spune, ce s-a întâmplat? îl prinse la înghesuială Arina Petrovna, ușor alarmată. Zi odată! Nu te mai codi atât, Gură-spartă!

Arinei Petrovna îi plăcea să le dea porecle oamenilor din personalul ei administrativ și domestic. Lui Anton Vasiliev îi spunea Gură-spartă nu pentru că îl bănuia de vreo trădare, ci pur și simplu pentru că nu putea să-și pună lacăt la gură. Moșia pe care o administra avea în centru un târgușor destul de mare și plin de cârciumi. Lui Anton Vasiliev îi plăcea să bea din când în când un ceai la birt, să se laude cu atotputernicia boieroaicei lui și, tot lăudând-o, ajungea pe neașteptate să mai scape și ce nu trebuie. Dar pentru că Arina Petrovna avea mereu tot felul de procese, de multe ori se întâmpla ca flecăreala omului ei de încredere să scoată la suprafață vicleșugurile tactice ale boieroaicei mai înainte ca ele să fie puse în practică.

— Da, mai e ceva, așa e... murmură într-un sfârșit Anton Vasiliev, fâstâcindu-se.

— Ce-i? Despre ce-i vorba? întrebă Arina Petrovna tot mai neliniștită.

Ca o femeie autoritară ce era și, pe deasupra, înzestrată cu multă imaginație, imediat încropi în minte toate scenariile

posibile, care de care mai pline de urzeli și de intrigi, și atât de repede se convinse că trebuie să fie vreo uneltire la mijloc, că păli chiar și sări în sus din fotoliu.

— Păi să vedeți… Stepan Vladimirîci a vândut casa aia de la Moscova… raportă vechilul, bâlbâindu-se.

— Ei, și?

— A vândut-o, doamnă.

— De ce? Cum? Nu te mai codi atât! Hai, spune!

— Ca să scape de datorii… așa bănuiesc. Că doar nimănui nu i se vinde casa de bine ce-i merge.

— A, deci, portăreii i-au vândut-o? Tribunalul?

— Da, i-au scos-o la mezat, cum s-ar zice. Cică s-a vândut cu opt mii.

Arina Petrovna se trânti greu în fotoliu și-și îndreptă ochii spre fereastră. Vestea o zăpăcise cu totul, după cum se vede. Și dacă i s-ar fi spus că Stepan Vladimirîci a omorât pe cineva, că țăranii Golovliovilor s-au revoltat și au refuzat să mai facă boierescul sau că s-a desființat iobăgia, tot n-ar fi fost așa de cutremurată. Buzele i se mișcau, iar ochii îi priveau undeva, în depărtare, fără să vadă nimic. Nici nu observase că Duniașa, fata în casă, dăduse să treacă în fugă pe lângă fereastră, ascunzând ceva în șorț, și se răzgândise când o văzuse pe stăpână, luând-o fuguța înapoi. (Într-un alt moment un asemenea comportament ar fi stârnit o anchetă întreagă.) Într-un sfârșit, își veni totuși în fire și zise:

— Ce mai poznă!

După care urmară din nou câteva momente de tăcere amenințătoare.

— Deci, tu spui că portăreii au vândut casa pentru opt mii? întrebă ea.

— Chiar așa.

— O avea de la părinți! Vai, ticălosul!

Arina Petrovna simțea că trebuie să ia imediat o hotărâre în legătură cu vestea primită, dar nu îi venea nimic în minte, pentru că gândurile îi rătăceau în toate direcțiile. Pe de o parte, își spunea: „Au vândut-o portăreii! Asta înseamnă că n-au vândut-o peste noapte! Deci, a fost un opis, s-a făcut o evaluare, s-a anunțat c-o să fie scoasă la vânzare”. Se vânduse cu opt mii, în condițiile în care, cu doi ani în urmă, băgase cu mâna ei douăsprezece mii în casa aia, numărate până la

centimă! Dacă ar fi știut, ar fi putut s-o ia chiar ea cu opt mii, de la licitație! Pe de altă parte, îi mai venea și alt gând: „Portăreii au vândut-o cu opt mii! Era de la părinți! Ticălosul! Pentru opt mii, a pierdut darul părintesc!”

— De la cine ai auzit? întrebă ea în cele din urmă, oprindu-se definitiv la gândul că proprietatea e deja vândută și că, prin urmare, ocazia de a pune mâna pe ea pentru un preț mic fusese pierdută pentru totdeauna.

— De la Ivan Mihailov, birtașul, a spus vechilul.

— Și de ce nu m-a prevenit din vreme?

— Probabil i-a fost frică.

— Auzi vorbă, i-a fost frică! Las că-i arăt eu ce-i aia frică! Să-l chemi imediat de la Moscova și, cum apare, să se ducă la biroul de recrutare și să se tundă! „I-a fost frică!”

Deși vremea ei aproape trecuse, iobăgia nu fusese încă abolită. Nu era prima dată când Anton Vasiliev auzea de la stăpână porunci năstrușnice, dar hotărârea ei de atunci era așa de neașteptată, că vechilul începu să se simtă prost. Deodată, îi veni din nou în minte porecla Gură-spartă. Ivan Mihailov era un țăran chibzuit și nici nu ți-ar fi trecut prin minte că i s-ar putea întâmpla vreo nenorocire. Mai mult, era cumătrul și prietenul lui de suflet, și iată că avea să fie luat soldat numai pentru că el, Anton Vasiliev, de gură-spartă ce era, nu fusese în stare să-și țină fleanca!

— Iertați-l... încercă el să-i ia apărarea.

— Ce-i porți așa de grijă? Ia, valea de-aici! îl repezi Arina Petrovna cu așa o asprime în glas, că vechilul nici nu se mai gândi să insiste în favoarea lui Ivan Mihailov.

Dar, înainte de a-mi continua povestirea, îl rog pe cititor să facă mai bine cunoștință cu Arina Petrovna Golovliova și cu starea ei familială.

•

Arina Petrovna era o femeie de vreo șaizeci de ani, dar încă vioaie și obișnuită să nu dea socoteală nimănui. Băga spaima-n oameni. Administra singură marea avere a Golovliovilor, fără să se explice în fața cuiva, și trăia în izolare, chibzuit, aproape cu zgârcenie. Nu lega prietenie cu vecinii, dar se arăta amiabilă față de autoritățile locale, iar de la copiii ei pretindea așa de multă supunere, încât la orice faptă a lor ei să ajungă să se întrebe: „Oare ce-ar spune mămica?” Avea o fire independentă,

directă și adesea despotică, lucru la care, de fapt, contribuise în bună măsură și faptul că în toată familia Golovliovilor nu exista nimeni care să-i poată ține piept. Soțul ei era un om ușuratic și cam bețiv (Arina Petrovna spunea cu plăcere despre ea că nu e nici văduvă, nici femeie măritată); cât despre copii, unii lucrau la Petersburg, iar ceilalți se luaseră după tatăl lor și erau considerați niște belele. Lor nu li se dădea voie să ia parte la nicio afacere a familiei. Toate acestea făcuseră ca Arina Petrovna să se simtă de timpuriu singură, așa că, dacă e să spunem adevărul, se dezobișnuise cu totul de viața de familie, chiar dacă vorbea întruna despre „familie” și chiar dacă tot ce întreprindea părea făcut exclusiv din grija permanentă de a aranja chestiunile familiale.

Capul familiei, Vladimir Mihailîci Golovliov, trecea încă din tinerețe drept un dezordonat și un zurliu, așa că n-avea cum să-i fie prea simpatic Arinei Petrovna, care mereu se remarcase prin seriozitate și iscusință. Vladimir Mihailîci își ducea viața în trândăvie și delăsare. Cea mai mare parte a timpului și-o petrecea încuiat în cabinetul său, unde imita cântatul graurilor, al cocoșilor și al altor animale și se îndeletnicea cu compunerea unor poezii așa-zise „fără perdea”. În momentele de efuziune sufletească, se lăuda că ar fi fost prieten cu Barkov[1], care l-ar fi și binecuvântat pe patul morții. Arina Petrovna urâse încă din prima zi versurile soțului său, pe care le numea „mizerii” și „strâmbătăți”. Or, Vladimir Mihailîci de aceea se și căsătorise, de fapt, ca să aibă mereu alături pe cineva care să-i asculte poeziile, așa că certurile nu au întârziat să apară. Cu timpul, certurile au devenit tot mai dese și mai violente, până când soția nu mai simțea față de soțul-bufon decât o indiferență totală și disprețuitoare, iar soțul nu mai nutrea pentru soție decât o ură teribilă, ură în care, totuși, intra și o parte de lașitate. Soțul îi spunea soției „vrăjitoare” și „drăcoaică”, iar soția nu îl scotea din „moară stricată” și „balalaică fără strune”. Și așa o duceau de peste patruzeci de ani, fără să-i fi trecut vreodată prin minte vreunuia dintre ei că o asemenea viață ar avea ceva nefiresc. Cu trecerea timpului, firea zurlie a lui Vladimir Mihailîci nu numai că nu s-a domolit, dar chiar s-a înrăit. Pe lângă exercițiile de versificație în spiritul lui Barkov, începuse să bea tot mai mult și să le țină calea pe coridor

[1] Ivan Semionovici Barkov (1732 – 1768), autor al unor ode erotice.

tuturor cameristelor. Mai întâi, Arina Petrovna tratase cu dispreț această nouă ocupație a soțului său și arătase o oarecare îngrijorare (mai mult din teama că asta îi știrbea autoritatea decât din gelozie propriu-zisă), dar mai apoi îl lăsase cu lehamite să facă ce i-o trăsni prin cap și avea numai grijă ca blestematele de fete să nu-i ducă votcă boierului. De atunci, spunându-și o dată pentru totdeauna că soțul ei nu este un bun tovarăș de viață, își concentrase toată atenția asupra unui singur lucru: rotunjirea averii Golovliovilor. Și, într-adevăr, în decursul celor patruzeci de ani de căsnicie, ea reușise să-și înzecească bunurile. Cu o răbdare și o agerime uimitoare, urmărea cu atenție ce se întâmplă în satele mai îndepărtate sau mai apropiate, afla pe ascuns situația proprietarilor la consiliul de tutelă și apărea din senin la licitații. În vârtejul acestei goane fanatice după înavuțire, Vladimir Mihailîci trecuse din ce în ce mai mult în plan secund, până când ajunsese să nu mai conteze deloc. În momentul în care începe această povestire, el era deja un bătrân neputincios, care aproape că nu se mai dădea jos din pat, iar dacă ieșea din când în când din dormitor, o făcea numai ca să bage capul pe ușa întredeschisă a camerei soției, să-i strige „Drăcoaico!” și să dispară din nou.

Nici copiii nu îi aduseseră Arinei Petrovna mai multă fericire. Avea o fire mult prea independentă – ca de femeie nemăritată, cum s-ar zice – ca să vadă în copii altceva decât o povară în plus. Ea respira liber numai când era singură cu abacul și cu planurile ei de afaceri sau când se adâncea în discuții cu vechilul, cu starostii, cu chelăresele, fără să o deranjeze nimeni. În ochii ei, copiii făceau parte din evenimentele inevitabile ale vieții, față de care nu considera că are căderea să protesteze, dar care, cu toate acestea, nu-i făceau să vibreze nici măcar o coardă a ființei sale interioare, pentru că ea se consacrase în totalitate nenumăratelor aspecte practice ale vieții. Avea patru copii: trei băieți și o fată. Despre fiul cel mare și despre fată nu-i plăcea deloc să vorbească, față de fiul cel mic era mai mult sau mai puțin indiferentă și nici pe cel mijlociu, pe Porfișa, nu îl iubea; în schimb, părea să se teamă de el.

Stepan Vladimirîci, fiul cel mare – căci mai ales despre el va fi vorba în acest capitol –, era cunoscut în familie sub numele Stiopka Idiotul și Stiopka Poznașul. Încă de mic fusese considerat o „belea”. În copilărie, jucase în casă fie rolul de

paria, fie pe cel de bufon. Din nefericire, era un băiat înzestrat, care prindea cu prea mare plăcere și iuțeală ceea ce vedea la alții. De la tată luase spiritul poznaș, neobosit, iar de la mamă, capacitatea de a intui repede slăbiciunile oamenilor. Datorită primei calități devenise imediat preferatul tatălui, lucru care îl îndepărtă și mai mult de preferințele mamei. Adesea, când Arina Petrovna era dusă de acasă cu treburi administrative, tatăl și fiul adolescent se retrăgeau în cabinetul în care trona portretul lui Barkov, citeau versuri fără perdea și bârfeau despre tot felul de lucruri, dar mai ales despre „vrăjitoare”, adică despre Arina Petrovna. Numai că „vrăjitoarea”, parcă ghicindu-le ocupațiile, se apropia tiptil de scară, venea pe vârfuri lângă ușa cabinetului și trăgea cu urechea la discuțiile lor atât de vesele. Pe urmă îi trăgea neîntârziat o ciomăgeală lui Stiopka Idiotul. Dar Stiopka nu se potolea; nu îl impresionau nici bătăile, nici predicile, și după o jumătate de oră iar se apuca de poznele lui. Fie tăia în bucăți o băsmăluță a Aniutkăi, fie îi băga o muscă în gură Vasiutkăi când dormea, fie se ducea la bucătărie și fura o plăcintă pe care, de fapt, o împărțea cu frații lui, pentru că Arina Petrovna, ca să facă economii, îi ținea pe copii mai mult flămânzi.

— Ar trebui să te omor! îi zicea întruna Arina Petrovna. O să te omor și n-o să-mi ceară nimeni socoteală pentru asta! Nici țarul nu m-ar pedepsi pentru așa ceva!

O asemenea umilire permanentă, dând de un teren moale, care uita ușor, nu a trecut fără urmări. Nu l-a îndârjit și nici nu a stârnit proteste din partea lui, dar i-a dat un temperament de sclav, trivial până la bufonerie, lipsit de simțul măsurii, ca și de orice spirit de prevedere. Asemenea oameni cad ușor pradă unor influențe nefaste și pot să ajungă orice: bețivani, milogi, bufoni și chiar criminali.

La douăzeci de ani, Stepan Golovliov a terminat cursurile la unul dintre gimnaziile din Moscova și a intrat la universitate. Dar a avut parte de o studenție amară. În primul rând, maică-sa îi dădea bani doar cât să nu moară de foame; în al doilea rând, băiatul nu arăta nici cea mai mică înclinație pentru muncă și, în plus, în el se cuibărise și talentul ăla blestemat de a-i maimuțări pe alții; în sfârșit, în al treilea rând, avea mereu nevoie de societate și nu putea rămâne singur nici măcar o clipă. Așa că s-

a procopsit cu rolul facil de parazit și de *pique-assiette*[2] și, datorită firii sale glumețe, a devenit în scurt timp favoritul studenților bogați. Dar ei, chiar dacă l-au primit în rândul lor, își dădeau seama că nu e pe potriva lor și că e numai un bufon. Și așa i-a rămas reputația. Odată ajuns pe acest tărâm, a decăzut tot mai mult, cum era și firesc, iar spre sfârșitul anului al patrulea a ajuns de râsul curcilor. Cu toate acestea, cum avea o abilitate deosebită de a se orienta și de a reține cele auzite, și-a trecut cu succes examenele și a primit gradul de candidat.

Când a apărut la maică-sa cu diploma, Arina Petrovna a ridicat doar din umeri și a zis: „Mă mir!” Apoi, după ce l-a ținut la țară cam o lună, l-a trimis la Petersburg, alocându-i pentru întreținere câte o sută de ruble în bancnote pe lună. A început alergătura pe la departamente și cancelarii. Nu avea nici protecția cuiva sus-pus, nici chef să-și deschidă calea prin munca proprie. Mintea trândavă a tânărului se dezobișnuise așa de mult să se concentreze, că până și niște probe birocratice simple, cum ar fi scrierea unui raport sau pregătirea unor extrase din dosare, i se păreau peste măsură. Patru ani s-a chinuit Golovliov la Petersburg și, în cele din urmă, a trebuit să recunoască în sinea lui că trebuie să renunțe la speranța de a se angaja cândva într-o funcție mai mare decât cea de funcționar de cancelarie. Când i s-a plâns maică-sii, Arina Petrovna i-a scris o scrisoare amenințătoare care începea cu cuvintele „Am știut eu dintotdeauna” și se încheia cu porunca de a veni la Moscova. Acolo, în sfatul țăranilor preferați ai Arinei Petrovna, s-a stabilit ca lui Stiopka Idiotul să i se dea un post la curtea supremă, unde avea să îl supravegheze un contopist care se ocupa de treburile Golovliovilor de foarte mult timp. Ce a făcut și cum s-a purtat Stepan Vladimirîci la curtea supremă nu se știe, dar după trei ani deja nu se mai afla acolo. Atunci Arina Petrovna a decis să treacă la măsuri extreme: i-a „aruncat fiului partea” (care, în același timp, trebuia să reprezinte și „binecuvântarea părintească”). Partea asta era formată dintr-o casă la Moscova, pentru care Arina Petrovna plătise douăsprezece mii de ruble.

Pentru prima oară în viață, Stepan Golovliov a răsuflat ușurat. Casa promitea să dea o mie de ruble de argint venit – lux în toată regula, în comparație cu felul în care o dusese până atunci. A sărutat cu înflăcărare mânuța mamei („Ai grijă,

[2] „Milog” (fr. în original).

Idiotule, că altceva nu mai vezi de la mine!” a spus atunci Arina Petrovna) și a promis să se arate vrednic de bunăvoința care i se arătase. Dar vai! El era așa de puțin obișnuit să se descurce cu banii, așa de prost înțelegea dimensiunile vieții reale, că venitul anual de o mie de ruble, care i s-a părut la început mană cerească, i-a ajuns numai pentru scurtă vreme. În patru, cinci ani, a sărăcit așa de tare, încât s-a înscris cu toată inima în armata de voluntari care se forma pe atunci. Armata însă nici nu a ajuns bine la Harkov, că s-a și încheiat pacea, iar Golovliov s-a întors la Moscova. Casa lui fusese vândută între timp. Rămăsese cu uniforma lui de voluntar – destul de roasă, totuși –, cu pantalonii băgați în cizme, iar în buzunar nu mai avea decât o sută de ruble. Cu capitalul acesta a pornit să facă speculații, adică a început să joace cărți și în scurtă vreme a pierdut tot. Atunci s-a apucat să meargă pe la țăranii avuți ai mamei, care își aveau gospodăria la Moscova; la unul mânca de prânz, la altul cerea un sfert de funt de tutun, de la altul împrumuta niște mărunțiș... Dar, în cele din urmă, a venit și vremea când Stepan Golovliov a ajuns la fundul sacului, cum s-ar zice. Avea deja aproape patruzeci de ani și îi era clar că nu mai poate să ducă o viață de hoinar. Nu îi mai rămânea de făcut decât să se ducă la Golovliovo.

După Stepan Vladimirîci, fiul cel mai mare al familiei Golovliov, urma fiica, Anna Vladimirovna. Nici despre ea Arina Petrovna nu avea chef să vorbească.

Problema e că Arina Petrovna își pusese mari speranțe în Annușka, iar ea nu numai că nu se ridicase la înălțime, dar mai și făcuse scandal în tot județul. Când fata a terminat institutul, Arina Petrovna a adus-o la țară, din dorința de a face din ea un fel de secretară și contabilă pentru nevoile gospodăriei, dar, în loc de asta, într-o bună seară, Annușka a fugit de la Golovliovo cu ofițerul Ulanov și s-a cununat cu el.

— Așa, fără binecuvântarea părintească, de parcă sunt câini! se plângea Arina Petrovna. Bine măcar că s-a ales cu un bărbat dus la biserică! Altul s-ar fi folosit de ea și și-ar fi luat tălpășița! După aia, mai ia-l de unde nu-i!

Cu fiica, Arina Petrovna s-a purtat la fel de ferm ca și cu fiul căzut în dizgrație: i-a „aruncat și ei o parte”. I-a dat un capital de cinci mii de ruble și un sătuc de treizeci de suflete, cu un conac dărăpănat, unde șuiera vântul pe sub toate ferestrele și

unde nu găseai nicio scândură întreagă. În vreo doi ani, tinerii soți au tocat toți banii și ofițerul a fugit nu se știe unde, lăsând-o pe Anna Vladimirovna cu două fetițe gemene: Anninka și Liubinka. După vreo trei luni, Anna Vladimirovna s-a stins și Arina Petrovna, vrând-nevrând, a fost nevoită să le adăpostească la ea pe cele două orfane. Lucru pe care l-a și făcut, instalându-le pe cele două copile într-o aripă a casei și dându-le în grija unei bătrâne strâmbe, Palașka.

„Mare e mila Domnului”, s-a consolat ea atunci. „Orfanele nu mănâncă cine știe ce pâine, iar eu, în schimb, o să am o mângâiere la bătrânețe! Dumnezeu mi-a luat o fată și mi-a dat două!”

Dar, în același timp, i-a scris fiului Porfiri Vladimirîci: „Strâmb cum a trăit surioara ta, strâmb a și murit, lăsându-mi mie de gât cățelandrii ei…”

De fapt, oricât de cinică ar putea să pară observația asta, trebuie să recunoaștem, de dragul adevărului, că amândouă prilejurile în care le-a „aruncat” copiilor „partea” nu numai că nu au afectat în vreun fel finanțele Arinei Petrovna, ci, în mod indirect, chiar au contribuit la rotunjirea averii Golovliovilor, reducând numărul celor care se întrețineau din ea. Căci Arina Petrovna era o femeie cu reguli severe și, odată ce „a aruncat partea”, și-a considerat încheiate toate obligațiile față de copiii disprețuiți. Nici măcar când se gândea la nepoțelele orfane nu-și imagina că, odată cu trecerea timpului, va trebui să le aloce și lor ceva. Toate eforturile ei aveau drept scop să stoarcă tot ce putea din mica moșie alocată răposatei Anna Vladimirovna și să pună mai departe ce lua de acolo la consiliul de tutelă. În sinea ei însă, spunea așa: „Uite, mai pun deoparte niște bănuți și pentru orfane. Nu le iau nimic pentru mâncare și îmbrăcăminte. Să fie pomană de la mine, Dumnezeu vede și o să mă răsplătească!”

În sfârșit, copiii cei mici, Porfiri și Pavel Vladimirîci, lucrau la Petersburg: primul în calitate de civil, celălalt, de militar. Porfiri era căsătorit, Pavel – burlac.

Porfiri Vladimirîci era cunoscut în familie cu trei nume: Iudușka[3], Vampirul și Ce-i în gușă și-n căpușă, porecle pe care i le dăduse încă din copilărie Stiopka Idiotul. Încă de mic îi plăcuse să se alinte pe lângă mămica, să o sărute pe furiș pe

[3] Diminutiv de la Iuda.

umăr, iar uneori să și umble cu pâra puțin. Din când în când, deschidea pe neauzite ușa mamei, se strecura neauzit într-un colțișor, se așeza acolo și, ca vrăjit, nu-și mai lua ochii de la mămica, în timp ce ea scria sau socotea cu abacul. Dar Arina Petrovna încă de pe atunci se uita cu suspiciune la aceste strădanii ale fiului. Această privire ațintită asupra ei i se părea enigmatică; nici atunci nu putuse să-și dea seama ce se ascunde în ochii băiatului: o otravă sau respectul fără margini al unui copil.

„Nici eu nu pot să pricep ce fel de privire e asta și, vorba aia, doar sunt mă-sa”, se gândea ea uneori. „Se uită la tine de parcă acușica te prinde-n laț. Și aruncă atâta otravă!”

În astfel de clipe își aducea aminte de acele detalii semnificative din vremea în care fusese „grea” cu Porfișa. Pe atunci, în casă cu ei locuia un bătrân cumsecade, care avea darul clarviziunii și căruia i se zicea Porfișa Blajinul. Lui i se adresa mereu când voia să vadă ceva în viitor. Dar când l-a întrebat dacă va naște în curând și ce-i va da Domnul, un băiat sau o fată, bătrânul nu i-a spus nimic limpede, ci a strigat de trei ori „cucurigu”, după care a bâiguit:

— Cocoșel! Cocoșel! Unghiuță ascuțită! Cocoșul strigă, o amenință pe cloșcă. Cloșca cotcodac, dar o să fie prea târziu!

Și atât. Dar iată că, după trei zile (tot de atâtea ori strigase și moșul „cucurigu”!), Arina Petrovna a dat naștere unui fiu (cocoșelul, cocoșelul!) căruia i-au zis Porfiri, în onoarea bătrânului clarvăzător...

Prima jumătate a previziunii s-a împlinit; dar ce puteau însemna tainicele cuvinte „Cloșca cotcodac, dar o să fie prea târziu”? La asta se tot gândea Arina Petrovna când îl privea cu coada ochiului pe Porfișa, care o pândea din colțul său cu privirea lui de nepătruns.

Dar Porfișa continua să stea blând în colțișorul lui și se tot uita la ea, se uita atât de intens, încât ochii lui larg deschiși se umpleau de lacrimi. Parcă intuia îndoielile care tulburau sufletul mamei și se purta în așa fel încât să dezarmeze cu blândețea lui până și cea mai îndărătnică suspiciune. Chiar riscând să producă lehamitea mamei, el se învârtea mereu în ochii ei, de parcă ar fi spus: „Uită-te la mine! Nu ascund nimic! Sunt culmea cumințeniei și a supunerii, și cumințenia asta nu e numai de frică, ci și din conștiință”. Și, oricât de puternică era în ea

convingerea că Porfișka ticălosul dă numai din coadă și aruncă din priviri lațul asupra ei, când vedea o asemenea abnegație i se înmuia inima. Și, fără să vrea, mâna ei căuta bucățica cea mai bună din ceaun ca să i-o dea fiului ei blând, cu toate că îi era de ajuns să-l vadă ca în inima ei să se stârnească o neliniște tulbure legată de ceva misterios, care nu prevestea nimic bun.

Nimeni nu putea fi mai diferit de Porfiri Vladimirîci decât fratele lui, Pavel Vladimirîci. Pavel Vladimirîci era întruparea perfectă a omului incapabil de acțiune. În copilărie, nu arătase nici cea mai mică înclinație spre învățătură sau măcar spre jocuri. Nu era vorbăreț, ci îi plăcea să trăiască separat, înstrăinat de oameni. Se băga uneori în vreun colț, se ghemuia acolo și începea să fantazeze. Își închipuia că s-a îndopat cu făină de ovăz, că din cauza asta picioarele i s-au făcut subțirele... și nu își învăța lecțiile. Sau că nu e Pavel, fiul stăpânilor, ci Davîdka ciobanul, că pe frunte i-au crescut niște cucuie ca lui Davîdka și că șfichiuiește din harapnic... și iarăși nu învăța. Arina Petrovna se uita din când în când la el și inima ei de mamă clocotea de nemulțumire.

— Ce stai așa bosumflat? se răstea la el când nu o mai răbda sufletul. Ia uite cum lucrează otrava în tine! Nici vorbă să vii și tu să mă alinți, să zici „Mămică, draga mea”, sau alte d-astea, „mângâie-mă și pe mine!”

Pavlușa își părăsea colțul și, cu pași înceți, de parcă era împins de la spate, se apropia de maică-sa.

— Mămică, draga mea, sau alte d-astea, repeta el cu o voce de bas nefirească pentru un copil, mângâie-mă și pe mine!

— Ia piei din ochii mei, mămăligă ce ești! Crezi că dacă te bagi într-un colț eu nu înțeleg? Văd prin tine, drăguțule! Văd toate planurile, toate urzelile tale ca-n palmă!

Și Pavel, tot alene, pornea înapoi și se băga în colțul său.

Anii treceau și Pavel Vladimirîci își dezvolta tot mai mult firea apatică și misterios-posacă ce avea, în cele din urmă, să îl transforme într-un indolent. Poate că era bun la suflet, dar nu făcuse nimănui niciun bine; poate că nu era prost, dar în toată viața lui nu făcuse nici măcar un singur lucru inteligent. Era ospitalier, dar nimeni nu se bucurase de ospitalitatea lui; cheltuia banii cu plăcere, dar nu se văzuse niciodată vreun rezultat în urma acestor cheltuieli; nu jignise niciodată pe nimeni, dar nimeni nu făcea din asta un merit al lui; era onest,

dar nu se auzise să fi spus cineva: „Ce onest a procedat în cutare situație Pavel Golovliov!” Își arăta colții, dar, în același timp, se temea de maică-sa ca de foc. Repet: era un om posac, dar în spatele posomorelii se ascundea inerția, nimic mai mult.

Când s-au făcut mari, diferența dintre firile celor doi frați a devenit mult mai vizibilă în relația lor cu mama. Iudușka îi trimitea mamei în fiecare săptămână o epistolă amplă, în care o informa pe larg despre toate detaliile vieții din Petersburg și, cu vorbele cele mai alese, o asigura de fidelitatea lui de fiu dezinteresat. Pavel scria rar și laconic, iar uneori chiar enigmatic, de parcă își scotea cu cleștele fiecare cuvânt. „Am primit atâția bani și pentru cutare perioadă, neprețuita mea mămică, de la omul dumitale de încredere, țăranul Erofeev”, scria de obicei Porfiri Vladimirîci, „și, cum știu că mi i-ai trimis din nețărmurita dumitale bunăvoință ca să mă întrețin din ei, dragă mămică, îți închin din suflet toată recunoștința mea și, fără urmă de fățărnicie, cu o fidelitate filială, îți sărut mânușițele. Un singur lucru mă întristează și îmi apasă conștiința: oare nu îți tocești prea mult prețioasa dumitale sănătate făcându-ți atâtea griji pentru nevoile, dar și pentru capriciile noastre?! Nu știu ce părere are fratele meu, dar eu, unul...” și așa mai departe. În schimb Pavel, cu același prilej, scria așa: „Am primit atâția bani pentru cutare perioadă, dragă mamă, și, după calculul meu, te rog cu respect să mă scuzi, dar mai am de primit șase ruble și jumătate”. Când Arina Petrovna le trimitea copiilor mustrări pentru comportamentul lor cheltuitor (ceea ce se întâmpla adesea, deși nu erau motive serioase pentru așa ceva), Porfișa se supunea mereu liniștit acestor observații și scria: „Draga mea mămică, știu câte greutăți înduri pentru noi, nedemnii dumitale copii, știu că noi, prin purtarea noastră, adesea nu îndreptățim grija dumitale maternă, ba mai rău, în urma unor rătăciri omenești, se întâmplă chiar să și uităm de asta, așa că îți cer iertare, cu toată sinceritatea filială, sperând să scăpăm cu timpul de viciul acesta și să devenim mai chibzuiți în folosirea banilor pe care ni-i trimiți, neprețuita mea mămică, pentru întreținere și alte cheltuieli”. Pavel, în schimb, răspundea așa: „Draga mea mamă! Deși nu ai avut niciodată de plătit vreo datorie din cauza mea, te rog să primești ferma mea încredințare că îmi asum fără obiecții mustruluiala dumitale și imputarea că aș fi cheltuitor”.

Cei doi frați au reacționat diferit până și la scrisoarea în care Arina Petrovna îi anunța de moartea surioarei lor, Anna Vladimirovna. Porfiri Vladimirîci a scris așa: „Vestea despre sfârșitul stimabilei noastre surori și bune prietene din copilărie, Anna Vladimirovna, mi-a umplut inima de durere, durere pe care mi-o sporește însutit gândul că dumneata, dragă mămică, primești astfel o nouă cruce de dus, întruchipată de cele două mici orfane. Oare nu era de ajuns că dumneata, binefăcătoarea noastră, renunți la tot și, fără să-ți cruți sănătatea, faci tot ce-ți stă în putință ca să îi asiguri familiei dumitale nu numai ce e necesar, dar și ce prisosește? Ba da. Deși e cu păcat, nu pot să nu cârtesc uneori cu nemulțumire împotriva sorții. În opinia mea, singurul refugiu pentru dumneata, draga mea mamă, în aceste împrejurări, este să îți aduci aminte mereu câte a îndurat bunul Hristos”. Pavel, în schimb, scria: „Am primit vestea despre moartea surorii noastre. Sper ca sufletul ei să-și găsească liniștea în casa Domnului, deși nici acest lucru nu ne e dat să-l știm”.

Arina Petrovna recitea scrisorile fiilor și tot încerca să ghicească care dintre ei se va dovedi un nemernic. Când citea scrisoarea lui Porfiri Vladimirîci, i se părea că el este nemernicul, fără doar și poate.

„Ia uite cum scrie! Ia uite ce le mai învârte din condei!” zicea turbând în sinea ei. „Nu degeaba Stiopka Idiotul l-a poreclit Iudușka! Nicio vorbuliță din ce scrie nu-i adevărată! E mereu cu minciuna pe buze! Auzi, «neprețuită mămică»! Scrie întruna despre greutățile mele și despre crucea mea, dar nu simte nimic din toate astea!”

Apoi se apuca de scrisoarea lui Pavel Vladimirîci și iar i se părea că vede un nemernic în față.

— Prost, prost, dar uite cum știe să înțepe! „Te rog să primești ferma mea încredințare…” I-auzi! Lasă că-ți arăt eu ce părere am de încredințările tale! O să-ți arunc o bucată, ca lui Stiopka Idiotul, și atunci o să vezi tu câte parale faci în ochii mei!

Și, în încheiere, slobozea din pieptul ei matern un geamăt cu adevărat tragic: „Pentru cine adun eu atâta avere? Pentru cine pun eu deoparte? Nu dorm nopțile, nu pun mai nimic în gură… dar pentru cine?!”

Aceasta era situația familială a Golovliovilor în momentul în care vechilul Anton Vasiliev îi raporta Arinei Petrovna că Stiopka Idiotul pierduse „partea ce-i fusese aruncată” și care fusese vândută așa de ieftin, încât nu mai avea decât semnificația simbolică de „binecuvântare părintească”.

•

Arina Petrovna stătea în dormitor și nu putea să-și revină. Ceva se frământa în sinea ei și nu-și putea da seama despre ce este vorba. Dacă în sufletul ei încolțise ca printr-o minune mila pentru fiul nesuferit sau dacă vorbea în ea numai revolta de a-și vedea autoritatea călcată în picioare, asta n-ar fi putut-o stabili nici cel mai experimentat psiholog: așa de tare se amestecau și se schimbau în ea sentimentele și impresiile. În fine, din mulțimea de gânduri care i se adunaseră în minte, cel mai clar i se conturase teama că „nesuferitul” iar o să vină să ceară de la ea.

„De parcă n-ar fi de-ajuns că Aniutka mi-a băgat pe gât plozii ei, acum mai vine și Idiotul pe capul meu…” se gândea ea.

Multă vreme a stat în prostrație, fără să scoată o vorbă, privind absentă pe fereastră. I s-a adus prânzul, dar aproape că nici nu s-a atins de el; au venit servitorii să-i ceară niște votcă pentru boier și ea le-a azvârlit cheia de la cămară, fără ca măcar să clipească. După prânz s-a dus în capelă, a poruncit să se aprindă toate candelele și, după ce a ordonat să se încălzească baia, s-a închis în lăcașul Domnului. Toate acestea erau semne clare că „boieroaica e mânioasă”, așa că în casă totul amuțise ca într-un cavou. Cameristele mergeau în vârfurile picioarelor; chelăreasa Akulina alerga ca nebuna, pentru că i se ceruse ca după masa de prânz să facă dulceață și iaca, vremea venise, fructele erau curățate, dar de la boieroaică nu venea niciun ordin: nici să facă dulceața, nici să n-o mai facă; grădinarul Matvei venise și el să întrebe dacă nu e timpul să culeagă piersicile, dar așa de tare l-au luat la rost servitoarele, că omul s-a retras imediat.

După ce se rugă puțin la Dumnezeu și făcu o baie, Arina Petrovna începu să se simtă ceva mai împăcată și ceru din nou să i se înfățișeze Anton Vasiliev.

— Ei, și ce face Idiotul? întrebă ea.

— Moscova e mare, niciun an nu-ți ajunge s-o străbați toată!

— Bine, dar tot trebuie să bea, să mănânce…

— Umblă și el pe la țărani. Mai o mâncărică, mai un *grivennik*[4] pentru tutun…

— Și cine le-a permis să-i dea pomană?

— Fiți bună, stăpână! Țăranii nu se supără. Le dau de pomană și sărmanilor de pe drumuri, care n-au de niciunde. Cum să-i refuze tocmai pe boierii lor?

— Așa? Ei bine, o să le arăt eu ăstora care dau! O să-l trimit pe Idiot la ocina ta, să-l întrețină ai tăi pe banii lor!

— Cum doriți, stăpână.

— Ce? Ce-ai spus?

— Am spus „Cum doriți, stăpână”. Dacă porunciți, o să-l hrănim!

— Așa, așa… o să-l hrănim! Ia fii atent cum vorbești!

Tăcere. Dar nu degeaba primise Anton Vasiliev de la stăpâna sa porecla Gură-spartă. Nu răbdă și începu din nou să se agite, arzând de dorința de a mai raporta ceva.

— Da’ zănatec mai e! spuse el în cele din urmă. Zic oamenii că atunci când s-a întors din campanie a adus cu el o sută de ruble. Nu sunt bani mulți suta asta de ruble, dar se poate trăi din ei cât de cât…

— Ei?

— Și-a zis că se pune pe picioare, a intrat într-o afacere…

— Spune odată, nu mai trage de timp!

— Ce să vedeți… s-a dus la clubul nemțesc. A crezut că găsește un prost pe care să-l bată la cărți, dar nu, în loc de asta, a dat de unul mai deștept. Și a vrut să-și ia tălpășița, dar spun oamenii că l-au prins în antreu. I-au luat toți banii pe care-i avea!

— Și a mai luat-o și pe cocoașă, a?

— A fost de pomină. A doua zi s-a dus la Ivan Mihailîci și a povestit chiar el, cu gura lui. Culmea e că râdea, era vesel, să nu vă vină să credeți! Ai fi zis că l-au mângâiat pe cap, nu că l-au snopit în bătaie!

— Halal să-i fie! Numai să nu-ndrăznească să vină la mine!

— Păi cam așa presupun c-o să facă.

— Ce spui? N-o să-l las nici să-mi treacă pragul!

— Dar tot o s-o facă! repetă Anton Vasiliev. Și Ivan Mihailîci a spus că i-a scăpat vorba asta. „Drace”, zice, „o să mă duc la bătrână, să mănânc pâine goală!” Dacă e s-o spunem p-aia

[4] Unitate monetară echivalentă cu zece copeici.

dreaptă, nici nu are unde să se ducă, stăpână, numai aici mai poate să vină. N-o să poată să stea prea multă vreme la Moscova pe socoteala țăranilor. Mai are nevoie și de haine, de liniște...

Tocmai de asta se temea Arina Petrovna, ăsta era gândul neclar ce o neliniștea fără ca ea să-și dea seama. „Da, o să-și facă apariția, nu mai are unde să se ducă, de asta nu scap! O să fie mereu aici blestematul, în coasta mea! Un nesuferit alungat de toată lumea!" De ce i-o fi aruncat la vremea aia „partea"? Crezuse că, după ce primise „ce i se cuvine", o să dispară pentru totdeauna! Dar iată că o să vină, o să ceară din nou, o să le ia ochii tuturor cu înfățișarea lui sărăcăcioasă. Și n-o să aibă încotro, o să trebuiască să-i facă pe plac, pentru că e un om obraznic, gata de orice nebunie. „El" nu poate fi ascuns în spatele unui lacăt; e în stare să-și facă apariția în zdrențe și în fața unor străini, e în stare să facă scandal, să se ducă la vecini și să le spună toate afacerile secrete ale Golovliovilor. Oare să-l trimită la mănăstirea Suzdal?

„Dar cine să mai știe cu adevărat dacă există mănăstirea Suzdal și dacă menirea ei chiar asta e, să-i elibereze pe părinții necăjiți de fățărnicia copiilor neastâmpărați? Mai există și case de corecție... Dar cum să ducă acolo un vlăjgan de patruzeci de ani?" Într-un cuvânt, Arina Petrovna se pierdu de tot când se gândi la neplăcerile cu care amenința să-i tulbure existența pașnică sosirea neașteptată a lui Stiopka Idiotul.

— O să-l trimit la tine la ocină! Să-l ții pe socoteala ta! îl amenință ea pe vechil. Și nu pe socoteala ocinii, ci a ta personală!

— De ce așa, stăpână?

— Asta ca să nu mai cârâi. Cât! Cât! „Dar tot o s-o facă!" Auzi vorbă! Piei din ochii mei!

Anton Vasiliev se răsuci pe călcâie și dădu să plece, dar Arina Petrovna îl opri din nou.

— Stai! Așteaptă! Deci, e adevărat că vine-ncoace, la Golovliovo?

— Cum, stăpână, credeți c-am început să umblu cu minciuna? Chiar așa a spus: „O să mă duc la bătrână, să mănânc pâine goală!"

— Uite, o să-i arăt eu ce fel de pâine are pentru el bătrâna!

— Păi ce, stăpână, doar n-o să facă mulți purici pe la noi!

— Cum așa?

— Da, tușește foarte tare... Se tot ține cu mâna de piept... Nu mai are multe zile!

— Nu, unul ca ăsta trăiește multă vreme! Și o să ne îngroape pe toți! Tușește doar, ce să facă și el. Altminteri, e un vlăjgan! Ei, dar o să vedem noi. Du-te acum. Trebuie să dau dispoziții.

Toată seara, Arina Petrovna se gândi și, în cele din urmă, ajunse la concluzia că mai bine ar fi să convoace sfatul familiei pentru a decide soarta Idiotului. Asemenea porniri democratice nu prea îi stăteau în obicei, dar de data aceasta se hotărî să renunțe la tradițiile autocrației pentru ca, prin decizia întregii familii, să se pună la adăpost de gura lumii. Nu se îndoia câtuși de puțin de rezultatul votului, așa că se așeză cu inima ușoară să scrie scrisorile în care le poruncea lui Porfiri și lui Pavel Vladimirîci să vină neîntârziat la Golovliovo.

•

În timp ce se întâmplau acestea, cel care se făcea vinovat de toată agitația, Stiopka Idiotul, plecase deja din Moscova și se îndrepta spre Golovliovo. Se urcase la Moscova, la Rogojskaia, într-una dintre acele „dilijențe” cu care se călătorea în trecut și pe care încă le folosesc din când în când micii negustori și țăranii care își vând recolta la oraș, când se duc în satele lor să mai stea o vreme pe acolo. „Dilijența” mergea spre Vladimir și același cârciumar inimos, Ivan Mihailîci, îl duse pe Stepan Vladimirîci pe socoteala sa – îi cumpără un loc și plăti pentru mâncarea lui pe toată durata călătoriei.

— Deci, așa rămâne, Stepan Vladimirîci, așa să faci: la cotitură să te dai jos și s-o iei la pas, așa cum ești, în costum, așa să te prezinți mămichii! îl povățui Ivan Mihailîci.

— Așa, chiar așa o să fac! încuviință Stepan Vladimirîci. Nici nu-i mult de la cotitură, merg pe jos numai cincisprezece verste! Le fac într-o clipită! Prin praf, prin bălegar, așa o să mă prezint în fața ei!

— Dacă mămica o să te vadă în costum, poate o să i se facă milă!

— O să i se facă! Dar cum să nu i se facă? Că doar mama e o bătrânică blajină!

Stepan Golovliov încă nu împlinise patruzeci de ani, dar după înfățișare nu i-ai fi dat mai puțin de cincizeci. Viața îl bătuse așa de tare, că nu mai lăsase pe el niciun semn al rangului

aristocratic, nici cea mai mică urmă că fusese și el cândva la universitate și că se îndreptase și spre el cuvântul științei, care luminează atâtea minți. Era un lungan nepieptănat, cam nespălat, slăbit de malnutriție, cu pieptul scobit, cu niște mâini lungi și lacome. Avea fața buhăită, părul și barba ciufulite și încărunțite înainte de vreme, vocea sonoră, dar dogită, ca de om răcit, ochii holbați și injectați, parțial din cauza excesului de votcă, dar și din cauză că se afla mereu în bătaia vântului. Purta un veston cenușiu de voluntar, vechi și ponosit, fără galoane, pentru că le smulsese și le vânduse pentru băutură: în picioare avea niște cizme scâlciate, decolorate și peticite, în care își îndesase manșetele pantalonilor, iar vestonul descheiat lăsa la vedere o cămașă aproape neagră, ca mânjită cu funingine – cămașa pe care el, cu un cinism de voluntar, o numea „ploșnițărie”. Se uita pe sub sprâncene, posac, dar imaginea asta posacă nu exprima o nemulțumire mocnită, ci era urmarea neliniștii puternice pe care i-o aducea gândul că mai e puțin și o să crape de foame, ca un vierme.

Vorbea fără întrerupere, sărind fără nicio noimă de la un subiect la altul; vorbea și atunci când Ivan Mihailîci îl asculta, și atunci când dormea legănat de muzicalitatea vocii sale. Nu-i plăcea deloc să stea jos. În „dilijență” mai urcaseră patru oameni și se vedea nevoit să stea cu picioarele strânse, lucru care, pe distanța celor trei, patru verste, avea să îi producă o durere insuportabilă în genunchi. Cu toate acestea, în ciuda durerii, sporovăia întruna. Nori de praf pătrundeau pe ferestre; din când în când se strecurau până acolo și razele piezișe ale soarelui, aprinzând într-o clipă, ca o vâlvătaie, tot interiorul „dilijenței”, dar Stepan Golovliov tot vorbea.

— Da, frate, am avut parte de durere la viața mea, asta s-o știți de la mine! povestea el. Era și timpul să mă retrag la vatră! Cum să nu găsesc și eu o bucată de pâine? Că doar un colț vreau, nu cine știe ce. Tu ce crezi, Ivan Mihailîci, o fi mult?

— Mămica dumitale are multe părți!

— Numai că nu sunt pentru mine, asta vrei să spui, nu? Da, prietene, are bani cu carul, dar îi pare rău să-mi dea și un bănuț de aramă! Că doar vrăjitoarea mereu m-a urât! Și pentru ce? Ei, dar acum gata, frate! Dacă nu vrea să-mi dea nimic, las că am eu ac de cojocul ei! Dacă-i trece prin minte să mă alunge, n-o să mă dau dus! Dacă nu-mi dă să mănânc, o să-mi iau singur! Eu

am slujit patria, frate, acum toți sunt obligați să mă ajute! De un singur lucru mă tem: că n-o să-mi dea tutun. Tare meschină ar fi!

— Da, se vede c-o să trebuiască să-ți iei la revedere de la tutun!

— Păi o să-l prind la înghesuială pe vechil! Că doar are dracul ăla chel de unde să-i dea și boierului!

— De dăruit, poate să dăruiască, de ce nu? Că doar nu i-o interzice mămica dumitale!

— Dacă-i interzice, m-a terminat. Un singur lux mi-a mai rămas din fosta măreție – tutunul! Eu, frate, când eram în bani, fumam și câte un sfert de pachet!

— Uite, și de votculiță o să trebuiască să te desparți!

— Altă porcărie! Păi pentru mine votca face bine la sănătate, îmi mai drege răgușeala. Noi, când am mers în campanie la Sevastopol, nici n-ajunseserăm la Serpuhov, că și primiserăm câte o vadră de căciulă!

— Și, nu ți-a făcut rău?

— Nu mai țin minte. Ceva-ceva tot am făcut noi acolo. Eu am ajuns până la Harkov, frate, dar să mă pici cu ceară, că tot nu-mi aduc aminte nimic. Țin minte numai că mergeam prin sate, mergeam prin orașe și că la Tula ne-a ținut un negustor un discurs. Avea lacrimi în ochi ticălosul! Da, tare multă durere a mai înghițit atunci mama noastră, Rusia pravoslavnică! Negustori, furnizori, recepționeri – cum a dat Domnul!

— Dar uite, mămica dumitale a făcut și aici un gheșeft. Din ocina noastră mai mult de jumătate dintre voluntari n-au mai venit acasă și se zice că s-a poruncit să se dea pentru fiecare câte o chitanță de rechiziție. Iar chitanța asta la vistierie face peste patru sute de ruble.

— Da, frate, mama e tare deșteaptă! Trebuia să fi fost ministru, nu să ia spuma de pe dulceață la Golovliovo! Știi ce? A fost nedreaptă cu mine, m-a necăjit, dar eu o respect! E deșteaptă ca dracu', asta contează! Dacă nu era ea, ce s-ar fi ales de noi? Am fi stat numai în Golovliovo, o sută unu suflete și jumătate! Dar ea uite ce avere frumușică a făcut!

— Frățiorii dumitale o să aibă capital!

— O să aibă. Iar eu o să mă aleg cu praful de pe tobă, asta e sigur! Am rămas fără niciun sfanț, frate! Iar frații mei o să fie bogați, mai ales Vampirul. Ăsta se bagă pe sub pielea omului,

așa face. O să-i vină de hac bătrânei vrăjitoare, ascultă la mine, că știu ce zic! Uite, fratele Pavel e un om bun! Sigur o să-mi trimită pe ascuns niște tutun, o să vezi! Cum ajung la Golovliovo, imediat îi scriu o țidulă: „așa și pe dincolo, frate drag, ajută-mă și pe mine!” Hehei, dacă eram eu bogat!

— Dacă erai bogat, ce-ai fi făcut?

— În primul rând, te-aș fi acoperit cu aur…

— De ce pe mine? Fă pentru dumneata, că eu sunt mulțumit și așa, să trăiesc din mila măicuței dumitale.

— Ei, nu, frate, *attendez*! Te-aș fi făcut vechil peste toate moșiile mele! Da, prietene, i-ai dat de mâncare unui ostaș, l-ai adăpostit la căldură… Îți mulțumesc! Dacă nu erai tu, acum aș fi pornit-o pe jos până la casa strămoșilor mei! Dacă aș fi avut bani, ți-aș fi adus slobozenia în dinți și mi-aș fi așternut toate comorile în fața ta, să bei, să mănânci și să te veselești! Ce fel de om ai crezut că sunt, prietene?

— Ei, stăpâne, acum lasă-mă pe mine. Ce-ai fi făcut dacă erai bogat?

— În al doilea rând, mi-aș fi luat o puicuță. La Kursk m-am dus la Maica Domnului să mă rog și am văzut o puicuță… ah, crede-mă, strașnică era! Mă crezi? O clipă nu stătea locului!

— Păi poate că nu era din alea…

— Da’ banii la ce sunt buni? Metalul ăsta atât de disprețuit pentru ce este? E puțin o sută de mii? Atunci îți dau două sute! Eu, frate, dacă e să am bani, nu mă zgârcesc la nimic, numai să trăiesc în voia mea! Ba îți și mărturisesc că i-am trimis vorbă prin căprar că-i dau trei ruble de argint, dar bestia mi-a cerut cinci!

— Și se vede că n-ai avut cinci?

— Nu mai știu, frate. E așa cum îți spuneam: parcă am visat totul. Poate că am și avut-o, dar am uitat. Nimic nu mai țin minte din alea două luni de zile, cât a durat drumul! Ție nu ți s-a întâmplat niciodată?

Dar Ivan Mihailîci nu răspunse. Stepan Vladimirîci aruncă o privire și se convinse că tovarășul lui de drum moțăie. Din când în când, se lovea cu fruntea de genunchi, tresărea în somn și pe urmă iar începea să moțăie.

— Ia uite cum te trage la somn! Mâncare și băutură prin cârciumi… Trai tihnit, n-am ce zice, asta te înmoaie! Eu nici nu

mai pot să dorm! Nu mai pot să dorm, și pace! Nu știu cu ce să-mi mai ocup timpul! Oare să beau ceva?

Golovliov se uită în jur și se convinse că și ceilalți pasageri dorm. Negustorul care stătea alături de el se tot izbea cu capul de perete, dar asta nu îi tulbura somnul câtuși de puțin. Fața i se făcuse lucioasă, de parcă ar fi fost dată cu lac, și mușchii i se lipiseră în jurul gurii.

„Ce-ar fi dacă i-aș băga eu mușchii astea în gură, atunci să vezi ce sperietură o să tragă!" îi trecu deodată prin minte lui Golovliov gândul cel fericit. Își întinse mâna spre negustor pentru a-și pune planul în aplicare, dar la jumătatea drumului își aduse aminte de ceva și se opri.

— Nu, gata cu tachinările, ajunge! Dormiți, prieteni, odihniți-vă! Iar eu în timpul ăsta... Unde oi fi pus țoiul ăla? Uite-l, drăguțul de el! Ia vino, ia vino încoa'! Doaaamne, mântuiește-i pe supușii tăi! începu el să cânte încetișor, scoțând sticluța din geanta de postav legată într-o parte a trăsurii și ducând-o la gură. Gata, acum e mai bine! M-am mai încălzit și eu! Sau încă nu? Nu, e bine... Mai am vreo douăzeci de verste până mă dau jos, o să am timp să mă fac praștie... Sau să mai iau o dușcă? Ah, dracu' s-o ia de votcă! Cum vezi țoiul, așa-ți mai face cu ochiul!... E urât să bei, dar și să nu bei deloc, că de-aia nu pot să dorm! Măcar de m-ar lua somnul, fir-ar să fie!

După ce mai dădu pe gât câteva guri din sticlă, băgă țoiul la locul lui și începu să-și umple pipa.

— Bine, bine, spuse el, băutura ca băutura, dar acum să fumăm și puțină pipă! N-o să-mi dea, n-o să-mi dea vrăjitoarea tutun. Treaba ei. Da de mâncat o să-mi dea? Resturile de la masă, pun pariu c-o să-mi trimită ce-i mai rămâne de la masă! Ei! Am avut și eu bănișori, dar nu-i mai am! Am fost om și nu mai sunt! Așa sunt toate pe lumea asta! Azi ești sătul și beat, te bucuri de toate după pofta inimii, tragi din pipă... Iar a doua zi unde ești?

„Totuși, ar trebui să și îmbuc ceva. Beau, beau întruna, ca un butoi fără fund, dar de mâncat, nimic. Doctorii zic că băutura nu-ți prieste decât dacă ai alături și o gustare bună. Așa zicea preasfințitul Smaragd când am trecut prin Oboian. Oboian să fi fost? Naiba știe, putea la fel de bine să fie și Kromî! De fapt, nu asta contează, ci cum să fac rost acum de o gustare. Țin minte că Ivan Mihailîci a pus în săculeț un cârnat și trei pâini

franțuzești! Și nu l-a lăsat inima să cumpere și niște icrișoare! Ia uite cum mai doarme, ce cântece mai scoate pe nas! Uite, și-a pus mâncarea chiar sub el!”

Pipăi pe lângă Ivan Mihailîci, dar nu dădu de nimic.

— Ivan Mihailîci! Hei, Ivan Mihailîci! strigă el.

Ivan Mihailîci se trezi și, preț de o secundă, păru că nu pricepe cum de se află lângă boier.

— Ia uite cum m-a furat somnul! spuse el în cele din urmă.

— Nu-i nimic, prietene, dormi! Voiam numai să te întreb unde avem săculețul cu merinde.

— Ți s-a făcut poftă de mâncare? Păi mai înainte trebuie să bei ceva!

— Și asta e drept! Unde e țoiul ăla?

După ce bău din nou, Stepan Vladimirîci se înfipse în cârnat, care se dovedi tare ca piatra, sărat ca sarea însăși și învelit într-un mat așa de rezistent, că trebui să îl împungă cu vârful ascuțit al cuțitului pentru a-l străpunge.

— Ce bun ar fi acum niște pește alb, spune el.

— Vai, să mă scuzi, stăpâne, mi-a ieșit cu totul din minte. Toată dimineața m-am ținut să iau, i-am spus chiar și soției: „Neapărat să-mi aduci aminte să iau pește alb”. Și acuma ia-l de unde nu-i!

— Nu-i nimic, o să mâncăm și cârnați. Când am fost în campanie, nici măcar din ăsta nu am mâncat. Tăticul povestea că un englez a pus pariu cu un altul c-o să mănânce o pisică moartă și a mâncat-o!

— Tiii… Și a mâncat-o?

— A mâncat-o. Numai că i-a venit să vomite după aia. S-a tratat cu rom. A băut două sticle pe nerăsuflate și parcă i-a luat greața cu mâna. Și un alt englez a pus pariu că un an întreg o să mănânce numai zahăr.

— Și a câștigat?

— Nu, îi mai rămăseseră numai două zile până făcea anul, și l-a luat dracu’! Și tu ce faci? Ai tras niște votculiță?

— Eu nu beau de fel.

— Bei numai ceai? Nu e bine, frate. De-aia ți se și umflă burta. Cu ceaiul trebuie să fii la fel de precaut: bea o cană, dar acoper-o cu un păhărel. Ceaiul îți irită gâtul, iar votca îți alungă răgușeala. Nu-i așa?

— Nu știu. Dumneata ești om învățat și știi mai bine.

— Așa e, cum îți zic. Când am mers noi în campanie, n-aveam vreme să fierbem ceaiuri și cafele. Dar votca e un lucru sfânt: ai deschis plosca, ai tras o dușcă, și gata. Tare repede ne mai mânau pe noi atunci! Ne mânau așa de repede, că vreo zece zile nici n-am avut vreme să mă spăl!

— Stăpâne, prin multe greutăți ai trecut!

— Multe, puține, dar iar încearcă tu să mărșăluiești pe drumul mare! La dus a mai fost cum a mai fost: daruri, prânzuri îmbelșugate, votcă la discreție... În schimb, la întoarcere nu te mai cinsteau deloc!

Golovliov își înfipse dinții, cu efort, în cârnat și, în cele din urmă, rupse un colțișor.

— Tare sărat mai e cârnatul ăsta, frate! spuse el. Bine, să nu crezi că sunt un mofturos! Că doar nici mama n-o să mă primească cu cine știe ce tratații. O porție de ciorbă de varză și o strachină de păsat, mai mult nu!

— Dumnezeu e milostiv! Poate să o să se îndure și de niște plăcințică de sărbători!

— Nu tu ceai, nu tu tutun, nu tu votcă... Nu, nu, aveai tu dreptate când ai zis. Cică acum a început să joace popa prostu', ce zici de asta? O să mă cheme să joc cu ea și cu ocazia asta o să-mi dea și mie un ceai. Cât despre celelalte, ciuciu, frate!

Făcură un popas de vreo patru ore ca să le dea cailor de mâncare. Golovliov apucă să termine țoiul; îl apucă o foame cumplită. Călătorii intraseră în han și comandaseră masa de prânz. După ce umblă prin curte, intră în grajd, se uită la cai, sperie porumbeii și chiar încercă să adoarmă, Stepan Vladimirîci se convinse, în cele din urmă, că lucrul cel mai bun pentru el este să-i urmeze pe ceilalți în casă. Înăuntru, ciorba de varză aștepta deja pe masă, aburindă, și într-o parte, pe o tavă de lemn, se afla o bucată mare de carne de vită, pe care Ivan Mihailîci o tăie în felii subțiri. Golovliov se așeză ceva mai departe și începu să fumeze din pipă, tot gândindu-se cum să facă să se înfrupte și el din masa de prânz.

— Pâine și sare, domnilor! spuse în cele din urmă. Mi se pare că ciorba e grasă, nu?

— Tare bună ciorbă, răspunde Ivan Mihailîci. Stăpâne, cere și dumneata o porție!

— Nu, am spus și eu așa, sunt sătul!

— Ce sătul? Ai mâncat o bucățică de cârnat și de la el, blestematul, stomacul chiorăie și mai tare. Ia și mănâncă! Uite, poruncesc să-ți pună separat o măsuță, să mănânci sănătos! Gazdă! Ia pune-i boierului o masă mai la o parte!

Ceilalți călători mâncau în tăcere și numai se uitau enigmatic unul la altul. Golovliov își dădu seama că l-au citit, deși el, nu fără obrăznicie, tot drumul făcuse pe boierul și îl numise pe Ivan Mihailîci „vistiernic”. Se încruntă și pufăi pe gură fumul de tutun. Era cât pe ce să refuze mâncarea, dar foamea îl chinuia așa de tare, încât se năpusti ca un prădător asupra cănii cu ciorbă și o hăpăi într-o clipită. Împreună cu starea de sațietate îi reveni și încrederea în sine, așa că îi spuse lui Ivan Mihailîci, ca și cum nu s-ar fi întâmplat nimic:

— Ei, frate vistiernic, plătește tu pentru mine, că eu mă duc în podul cu fân să vorbesc puțin cu Somnorilă!

Pomi spre pod în pas legănat și de data aceasta, pentru că avea stomacul plin, se cufundă într-un somn adânc. La ora cinci fu din nou în picioare. Când văzu că a rămas ieslea goală și caii își scarpină botul de marginea ei, se duse să îl trezească pe vizitiu.

— Moțăie, canalia! strigă el. Noi ne grăbim, iar lui îi arde de vise!

Și așa merseră lucrurile până la stația la care drumul o cotea spre Golovliovo. Abia acolo Stepan Vladimirîci se mai potoli. Se vedea că e cam abătut. Nici de vorbă nu-i mai ardea. Ivan Mihailîci îl încurajă și încercă să-l convingă mai ales să lase pipa.

— Stăpâne, când te apropii de conac, să arunci pipa în urzici! O găsești dumneata după aia!

Într-un sfârșit, caii care aveau să-l ducă mai departe pe Ivan Mihailîci fură gata să își continue drumul. Venise momentul despărțirii.

— Rămâi cu bine, frate! spuse Golovliov cu tremur în glas, sărutându-l pe Ivan Mihailîci. O să-mi mănânce zilele!

— Dumnezeu e milostiv! Nu te speria așa de tare, stăpâne!

— O să-mi mănânce zilele! repetă Stepan Vladimirîci cu atâta convingere, încât Ivan Mihailîci, fără să vrea, își coborî privirea în pământ.

Cu aceste cuvinte, Golovliov se întoarse spre șleau și pomi la drum, sprijinindu-se în bastonul noduros pe care și-l tăiase mai înainte dintr-un lemn.

Ivan Mihailîci îl petrecu o vreme cu privirea și apoi pomi alergând în urma lui.

— Uite ce-i, boierule! spuse el când îl ajunse. Vezi că ți-am curățat vestonul și am găsit trei ruble de argint în buzunar, ai grijă să nu le pierzi din greșeală!

Stepan Vladimirîci se fâstâci, neștiind cum să procedeze. În cele din urmă, îi întinse mâna lui Ivan Mihailîci și spuse printre lacrimi:

— Înțeleg… pentru tutun, pentru un vechi ostaș… Mulțumesc! Vrăjitoarea aia o să-mi mănânce zilele, nu alta, dragul meu prieten! Ține minte vorba mea, o să-mi mănânce zilele!

Golovliov se întoarse hotărât cu fața spre drum și, după cinci minute, vestonul lui cenușiu de voluntar licărea deja în zare, când dispărând, când apărând de după desișul unor lăstari din pădure. Era încă devreme, puțin după ora șase; ceața aurie a dimineții șerpuia deasupra drumului, abia lăsând să se strecoare razele soarelui de-abia ivit la orizont; iarba strălucea; în aer plutea un miros de brad, de ciuperci și de fructe de pădure; drumul mergea în zigzag prin câmpia umbrită de stoluri numeroase de păsări. Dar Stepan Vladimirîci nu băga nimic de seamă: toată nepăsarea îl părăsise și mergea de parcă s-ar fi dus la Judecata de Apoi. Un singur gând îi ocupa conștiința: după trei, patru ore, nu avea să mai aibă unde să se ducă. Își aducea aminte de vechea sa viață de la Golovliovo și i se părea că în fața lui se deschid ușile unui beci jilav, care se vor trânti în urma lui de îndată ce va trece pragul și atunci totul va fi terminat. Își amintea și alte detalii, care, deși nu-l priveau direct pe el, țineau fără îndoială de rânduielile de la Golovliovo. Și-l aminti pe nenea Mihail Petrovici (zis și Mișka Zurbagiul), care făcea și el parte din rândul „nesuferiților” și pe care bunicul Piotr Ivanîci îl încuiase, la Golovliovo, acolo unde locuia, în camera servitorilor, și mânca din aceeași strachină cu câinele, Trezorka. Și-o aminti și pe tanti Vera Mihailovna, care era ținută din milă la conacul din Golovliovo, la Vladimir Mihailîci, și care murise „de prea multă moderație”, pentru că Arina Petrovna îi scotea ochii pentru fiecare dumicat pe care-l mânca la masă și pentru fiecare lemn cu care își încălzea odaia. Aceeași soartă îl aștepta și pe el. Își imagină o serie nesfârșită de zile întunecoase, care se cufundă într-o prăpastie cenușie căscată în fața lui, și închise involuntar ochii. De acum înainte va fi singur cu bătrâna cea rea

– sau nu neapărat rea, cât înțepenită în rutina autorității. Iar bătrâna avea să-l mănânce de viu, dar nu chinuindu-l, ci tâmpindu-l. Nu ai cu cine să schimbi un cuvânt, nu ai unde să fugi – peste tot e ea, autoritară, împietrită, disprețuitoare. Gândul la acest viitor inevitabil îl umplu de atâta durere, că se opri lângă un copac și o vreme se lovi de el cu capul. Toată viața lui, plină de schimonoseală, trândăvie și bufonerii, îi apăru deodată limpede în fața ochilor. Era în drum spre Golovliovo, știa ce îl așteaptă acolo, și totuși se ducea, n-avea cum să nu se ducă. Era singura cale. Până și ultimul dintre oameni ar fi putut să facă ceva pentru el, ar fi putut să îi facă rost de pâine, numai el nu putea să facă nimic. Gândul acesta parcă se trezise în el pentru prima oară. Și înainte i se mai întâmpla să se gândească la viitor și să își contureze tot felul de perspective, dar perspectivele erau mereu ale unei mulțumiri gratuite și niciodată ale muncii. Dar iată că venise clipa să își primească răsplata pentru trândăvia în care își irosise viața. O răsplată amară, care se concentra într-un singur verdict îngrozitor: o să-l mănânce de viu!

Era înjur de zece dimineața când din spatele pădurii a apărut clopotnița albă din Golovliovo.

Stepan Vladimirîci s-a făcut palid la față, iar mâinile au început să-i tremure: și-a scos șapca și a început să-și facă cruce. Și-a adus aminte de parabola din Evanghelie despre fiul rătăcitor care se întorcea acasă, dar imediat și-a dat seama că, în cazul lui, așa ceva ar fi doar o iluzie. În cele din urmă, a căutat din ochi stâlpul de hotar amplasat în apropierea drumului și a ajuns pe pământul Golovliovilor, pe acel pământ nesuferit care-l născuse ca pe o „pacoste”, îl hrănise ca pe o „pacoste”, îl alungase în lumea largă ca pe o „pacoste” și care îl primea din nou la sânul său pe el, nesuferitul. Soarele era deja sus pe cer și pârjolea fără milă câmpurile nesfârșite ale Golovliovilor. Dar Stepan Vladimirîci pălea din ce în ce mai tare și simțea că începe să-l ia cu frig.

În cele din urmă, a ajuns la capelă și, în clipa aceea, orice urmă de vioiciune l-a părăsit definitiv. Conacul boieresc se înălța așa de pașnic din spatele copacilor, încât ai fi zis că nu se întâmplă niciodată nimic deosebit înăuntru; dar pe Stepan Vladimirîci înfățișarea conacului îl speria ca un cap de meduză. I s-a năzărit un sicriu. „Un sicriu! Un sicriu! Un sicriu!” repeta el

inconștient în sinea sa. Nu s-a putut hotărî să o ia direct spre conac, ci a trecut mai întâi pe la preot și l-a trimis să îi anunțe venirea și să afle dacă îl va primi sau nu mămica.

Preoteasa, când l-a văzut, s-a întristat și a început să facă o omletă; băieții din sat se înghesuiau în jurul lui și căscau ochii la boier, uimiți; țăranii, trecând pe lângă el, își scoteau tăcuți căciula și se uitau enigmatic la el; un bătrân care lucra în curte chiar a dat fuga și l-a rugat să-i dea voie să-i pupe mâna. Toți își dădeau seama că în fața lor este o „pacoste”, care a venit într-un loc nesuferit, de unde nu o să mai plece decât cu picioarele înainte, spre cimitir. Și, în același timp, tuturor le era milă și le părea rău pentru el.

În cele din urmă, s-a întors și preotul și a spus că „mămica e gata să-l primească” pe Stepan Vladimirîci. După zece minute, Stepan Vladimirîci era deja acolo. Arina Petrovna l-a întâmpinat solemn, sever și l-a măsurat din cap până-n picioare cu o privire de gheață; dar nu și-a permis niciun reproș inutil. Nu i-a dat voie să intre în camere, ci l-a primit pe scara servitoarelor, unde l-a și lăsat, după ce a poruncit ca tânărul boier să fie condus pe cealaltă scară, la tăticu’. Bătrânul moțăia în pat, învelit cu o cuvertură albă. Pe cap avea o scufie albă, iar la față era tot alb, de-ai fi zis că a murit. Când dădu cu ochii de el, se dezmetici și începu să râdă în hohote, ca un idiot.

— Ce-i, drăguțule? Ai căzut în ghearele vrăjitoarei? strigă el când Stepan Vladimirîci îi sărută mâna. Apoi cântă cocoșește dacă-ți dă mâna, zise și iar izbucni în hohote. O să te mănânce cu fulgi cu tot! O să te mănânce cu fulgi cu tot!

„O să te mănânce de viu!” se auzi, ca un ecou, în sufletul lui.

Previziunile se împliniră. Fu instalat într-o cameră a lui, în aripa în care se aflau și birourile. Acolo i se aduseră lenjerie din postav de casă și un vechi halat al tatălui, cu care se și îmbrăcă imediat. Ușa criptei se deschise, lăsându-l să treacă, și se trânti în urma lui.

Zilele curgeau monstruoase și apatice, cufundându-se una după alta în bezna cenușie, căscată, a timpului. Arina Petrovna nu-l primea; nici la tată nu îi era permis să meargă. După vreo trei zile, vechilul Finoghei Ipatici i-a anunțat o nouă „dispoziție” din partea mămichii: avea să primească de mâncare și îmbrăcăminte și, în plus, câte un funt pe lună, ca să aibă de Faler. A ascultat voia mămichii și a remarcat numai atât: „Ca să

vezi, bătrâna! A mirosit că Jukov e două ruble, iar Faler[5] costă o rublă nouăzeci și m-a furat de zece copeici pe lună! Se vede că se pregătește să dea de pomană unui sărac pe seama mea!”

Semnele trezirii morale, care apăruseră în acele ore în care se apropia de Golovliovo, au dispărut ca și cum nici n-ar fi fost. Ușurătatea și-a intrat din nou în drepturi și, odată cu ea, a venit și împăcarea cu „dispoziția mămichii”. Viitorul, lipsit de speranță și fără ieșire, care odinioară îi lumina gândurile și îl umplea de nerăbdare, se acoperea din ce în ce mai mult, zi după zi, de o ceață groasă până când, în cele din urmă, a încetat să mai existe. Locul reveriilor a fost luat de ziua obișnuită, cu goliciunea ei cinică, atât de insistentă și de obraznică, încât îi sufoca toate intențiile, toată existența. La urma urmei, oare ce rol putea să joace gândul la viitor când curgerea întregii vieți fusese deja decisă, implacabil și în cele mai mici detalii, în mintea Arinei Petrovna?

Zile întregi se plimba de colo-colo prin camera care i se dăduse, fără să-și scoată pipa din gură, fredonând niște frânturi de cântece și trecând fără nicio sfială de la refrenele bisericești la melodiile deșucheate și invers. Când administratorul se afla în biroul lui, se ducea la el și consulta veniturile Arinei Petrovna.

„Și unde o băga ea atât bănet?” se minuna el, calculând ochiometric și obținând peste optzeci de mii de ruble în asignații. „Fraților știu că nu le trimite chiar așa de mult, ea trăiește cu zgârcenie, lui tata îi dă de mâncare numai carne uscată... La bancă! N-are unde în altă parte, numai la bancă ar putea să-i pună”.

Uneori, venea chiar Finoghei Ipatîci la birou cu dările și atunci pe birou se îngrămădeau în teancuri chiar banii care aprindeau așa de tare imaginația lui Stepan Vladimirîci.

— Tiii, ce de bănet! exclamă el. Și ea îi papă pe toți! Nici vorbă să-i dea și fiului ei un teanc acolo, unul micuț! Să zică „Ține, fiule, că ai ajuns la fundul sacului! Ține și tu acolo, pentru votcă și tutun!”

Și după aceea începeau discuțiile nesfârșite și pline de cinism cu Iakov administratorul despre mijloacele prin care ar putea înmuia inima mamei, ca să o facă să-i mai pese și de el.

— La Moscova aveam o cunoștință, un târgoveț, povestea Golovliov, știa el un „cuvânt”... Când mă-sa nu voia să-i dea

[5] Cunoscut producător de tutun în epoca respectivă, concurent al lui Jukov.

bani, omul spunea „cuvântul” ăsta... Și imediat i se schimonoseau mâinile, picioarele, toate alea!

— Probabil că-i făcea farmece, își dădu cu părerea Iakov administratorul.

— Ei, n-ai decât să-i zici cum vrei, cert e că există asemenea „cuvinte”. Și mi-a mai spus unu așa: să iau o broască vie și s-o pun în toiul nopții într-un furnicar: spre dimineață, furnicile o s-o mănânce de tot, până n-o să mai rămână din ea decât un oscior. „Uite”, zice, „osciorul ăsta să-l iei și, cât timp o să-l ții în buzunar, poți să ceri ce vrei de la orice muiere, nimeni n-o să-ți refuze nimic”.

— Păi ce, asta putem s-o facem chiar acum!

— E cu schepsis, frate, că mai întâi trebuie să iau un blestem asupra mea! Dacă nu ar fi fost asta, până acum vrăjitoarea ar fi jucat tontoroiul în fața mea.

Ore întregi le petreceau în astfel de discuții, dar tot nu găseau nicio soluție. Trebuia fie să-și ia un blestem asupra sa, fie să-și vândă sufletul diavolului. Prin urmare, nu îi mai rămăsese nimic altceva decât să trăiască după „dispozițiile mămichii”, pe care le mai îndulcea cu unele colecte abuzive de la conducătorii satelor, colecte care apoi se prefăceau în tutun, ceai și zahăr. Mânca foarte prost. De regulă i se aduceau resturile de la prânzul mamei, dar, cum Arina Petrovna era chibzuită până la zgârcenie, firește că și lui îi revenea tot foarte puțin. Lucru deosebit de chinuitor pentru el, pentru că, de când votca devenise un fruct interzis, pofta de mâncare îi crescuse mult. Făcea foamea de dimineața până seara și s-ar fi dat și peste cap să mănânce pe săturate. Pândea orele în care mămica se odihnea și dădea fuga la bucătărie, ba intra chiar și în camera servitorilor, tot sperând să-i pice și lui ceva. Din când în când se așeza lângă fereastra deschisă și aștepta până trecea cineva. Dacă trecea un țăran de-al său, îl oprea și îi cerea tributul: un ou, o gogoașă și ce se mai nimerea.

•

Încă de la prima întâlnire, Arina Petrovna îi explicase, în cuvinte puține, în ce fel o să decurgă viața lui la Golovliovo.

— Deocamdată o să stai într-o cameră de lângă biroul administratorului și o să mănânci și o să bei din ce-mi rămâne mie de la masă, spusese ea. Cât despre delicatese, nu te întrista, drăguțule! D-astea n-am avut niciodată în casă, n-o să

stau acum să le fac pentru tine. Aștept să apară și frații tăi și, cum o să hotărască ei în privința ta, așa o să fac. Nu vreau să-mi iau singură păcatul pe suflet. Cum o să decidă frații tăi, așa o să fie!

Așa că aștepta nerăbdător sosirea fraților. Dar nici nu se gândea la consecințele pe care venirea lor le-ar putea avea asupra sorții lui (își spusese că nu are de ce să își facă griji în privința asta), ci încerca să ghicească dacă fratele Pavel îi va aduce niște tutun și cât anume.

„Și poate că o să-mi dea și niște bani!” mai zicea el în sinea sa. „Porfișka Vampirul n-o să-mi dea, dar Pavel... O să-i spun: «Dă-mi, frate, niște bani pentru votcă, pentru un fost ostaș...» Și o să-mi dea, cum să nu-mi dea?”

Timpul trecea și el nici nu băga de seamă. Își petrecea zilele într-o trândăveală absolută, dar asta nu îl deranja. Numai seara se cam plictisea, pentru că administratorul pleca acasă pe la ora opt și pentru el Arina Petrovna nu alocase lumânări, din considerentul că n-ai nevoie de lumină ca să te plimbi prin cameră. Dar el se obișnuise și cu asta și chiar începuse să îi placă întunericul, pentru că în întuneric imaginația i se aprindea și mai tare și îl purta departe de Golovliovo cel nesuferit. Un singur lucru îl neliniștea: inima, care nu avea astâmpăr și i se zbătea cu putere în piept, mai ales când se ducea la culcare.

Uneori, sărea din pat ca năucit și începea să alerge prin cameră, ținându-se cu mâna de piept.

„Te pomenești c-o să crăp!” își spunea el atunci. „Ba nu, nu crăp eu! Și totuși, cine știe...”

Într-o dimineață, când administratorul îl vesti în taină că peste noapte sosiseră frații, el tresări și se schimbă la față. Se deșteptă în el ceva copilăresc; ar fi vrut să dea fuga în casă, să vadă cum sunt ei îmbrăcați, ce paturi s-au făcut pentru ei și dacă au truse de călătorie scumpe, cum văzuse el la un căpitan; ar fi vrut să audă cum vor vorbi cu mămica, să vadă ce li se va servi la masă. Într-un cuvânt, voia să se mai înfrupte și el măcar o dată din acea viață din care fusese alungat, să se arunce la picioarele mamei, să-i ceară iertare și apoi, plin de bucurie, să mai guste și el din vițelul cel gras. În casă domnea încă o liniște desăvârșită, dar el dădu fuga la bucătar și întrebă ce se comandase pentru prânz: ca hrană caldă, o oală mică de supă de varză proaspătă și se poruncise să se încălzească și supa de

cu o zi înainte; ca hrană rece, carne uscată și niște chifteluțe; la friptură, carne de oaie și patru becațe; la desert – plăcintă de zmeură cu frișcă.

— Supa de ieri, carnea uscată și oaia sunt pentru nesuferitul de mine, frate! îi spuse el bucătarului. Iar plăcintă sigur n-o să primesc!

— Cum o vrea mămica, stăpâne.

— Ei! Era o vreme când mâneam și eu becaține! Am mâncat, frate! O dată chiar am făcut un pariu cu sublocotenentul Gremîkin c-o să mănânc una după alta cincisprezece becaține și am câștigat! Numai că, după aia, o lună întreagă doar mă uitam la ele, și mi se întorcea stomacul pe dos!

— Și acum ai mânca din nou?

— Da’ ce, crezi că-mi dă? N-ar avea de ce să nu-mi dea, că doar becațina e o pasăre sălbatică: nu trebuie nici să-i dai de mâncare, nici să ai grijă de ea, se întreține singură! Și nici nu dai bani pe ea, cum nici pe oaie nu dai, dar vezi și tu cum stă treaba! Știe vrăjitoarea că becațina e mai gustoasă decât carnea de oaie și de-aia nu-mi dă! Ar lăsa-o să putrezească, și tot nu mi-ar da! Iar la micul dejun ce a cerut?

— Mi-a cerut ficat, ciuperci în smântână, plăcințele…

— Să-mi trimiți și mie măcar niște plăcințele… încearcă, frate!

— O să încerc. Uite cum facem, stăpâne. Imediat ce frățiorii o să se așeze la masă, să-l trimiteți la bucătărie pe administrator: o să vă aducă în sân vreo două plăcințele.

Toată dimineața așteptă Stepan Vladimirîci să vadă dacă nu vin cumva frățiorii, dar frățiorii nu veniră. Într-un sfârșit, pe la ora unsprezece, administratorul aduse cele două plăcințele promise și îl înștiință că frățiorii de-abia au terminat micul dejun și s-au închis cu mămica în dormitor.

•

Arina Petrovna îi întâmpină pe fii cu un aer solemn, doborâtă de durere. Două servitoare o susțineau, sprijinind-o de brațe; părul cărunt îi ieșea în șuvițe de sub boneta albă; capul și-l ținea plecat și și-l legăna ușor; picioarele de-abia și le târșâia. Adevărul este că îi plăcea să joace în fața copiilor rolul de mamă venerabilă și apăsată de greutăți și, pentru o impresie mai puternică, își târa cu greu picioarele și cerea să o sprijine niște fete de brațe. Stiopka Idiotul numea asemenea primiri solemne „slujbe arhierești”, în care mama era arhiereu, iar servitoarele,

Polika și Iulika, purtătoare de toiag arhieresc. Dar, pentru că era deja ora două noaptea, întâlnirea se petrecu fără cuvinte. Le întinse în tăcere copiilor mâna pentru a fi sărutată, îi sărută și ea la rândul ei și le făcu semnul crucii, fără să scoată o vorbă. Când Porfiri Vladimirîci își manifestă cu solicitudine disponibilitatea de a sta de vorbă toată noaptea cu draga lui mămică, Arina Petrovna dădu din mână și spuse:

— Nu, duceți-vă în odăile voastre, să vă odihniți după drum! Acum nu e vreme de discuții, o să vorbim mâine.

A doua zi, de dimineață, amândoi fiii se duseră la tăticu' să-i sărute mâna, dar tăticu' nu îi lăsă. Stătea culcat în pat cu ochii închiși și, când intrară copiii, strigă:

— Ați venit să-l judecați pe păcătos? Afară, fariseilor… Afară!

Cu toate acestea, Porfiri Vladimirîci ieși din cabinetul tatălui tulburat și cu ochii în lacrimi. În schimb, Pavel Vladimirîci, „nesimțitor ca un idol", se scobea cu degetul în nas.

— Nu e deloc bine pentru dumneata, mămică dragă! Ah, nu e deloc bine! exclamă Porfiri Vladimirîci, aruncându-se la pieptul mamei.

— Așa de slăbit e azi?

— Da, e foarte slăbit! Foarte slăbit! Nu mai are multe zile!

— Ei, lasă că mai cârâie el o vreme!

— Nu, draga mea, nu! Tot la dumneata mă gândesc. Niciodată n-ai avut parte de prea multă bucurie în viața asta, și iată că acum primești atât de multe lovituri dintr-odată… Chiar mă mir cum de ai puterea să înduri atâtea încercări!

— Ce să fac, dragul meu, le îndur, dacă așa vrea bunul Dumnezeu! Știi cum zice în Scriptură: trebuie să purtăm unul povara altuia. Și uite, el m-a ales pe mine, ca să duc eu toate poverile familiei!

Arina Petrovna își miji ochii, îndureratăși ea de gândul că toți trăiesc bine pe seama ei și au totul de-a gata, pe când ea aleargă toată ziulica și duce în cârcă povara tuturor.

— Da, dragule! spuse ea după o tăcere scurtă. Și mi-e cu atât mai greu la bătrânețe! Am adunat eu pentru copii la vremea mea, ar fi timpul să mă odihnesc și eu! Nu e o glumă să ai în grijă patru mii de suflete! Să conduci patru mii de suflete, la anii mei! Și să ai grijă de fiecare! Să-l urmărești pe fiecare! Și du-te, și aleargă! Nici măcar pe vechilii și pe administratorii noștri nu pot conta. Degeaba te privesc ei în ochi! Sunt cu un ochi la tine

și cu celălalt se uită după furat! Nu poți să ai prea multă încredere în ei! Ei, dar tu ce ai? se întrerupse ea deodată, adresându-i-se lui Pavel. Ce te scobești așa în nas?

— Da' tu de ce te iei de mine? pufni Pavel Vladimirîci, tulburat chiar în toiul ocupației sale.

— Cum de ce? Doar e taică-tău, ar putea să-ți fie și ție milă de el!

— Ce să spun, taică-meu! Mi-e tată cum mi-a fost și până acum! De zece ani e așa! Și tot pe capul meu săriți!

— De ce să sar pe tine, dragule, eu sunt mama ta! Dar uite-l pe Porfișa: s-a înduioșat, i-a părut rău, s-a simțit exact așa cum s-ar simți oricare fiu bun. Tu, în schimb, nici măcar de uitat nu te uiți la mama ta cum trebuie, mereu te uiți pe sub sprâncene, de parcă nu ți-aș fi mamă, ci dușman! Te uiți de parcă ai vrea să mă muști, nu alta!

— Păi de ce să…

— Stai puțin! Taci o clipă! Las-o și pe mama ta să spună o vorbă! Mai ții minte oare ce spun Cele zece porunci? „Respectă-i pe tatăl tău și pe mama ta și o să-ți fie bine…" Tu nu vrei să ai parte de „binele" ăsta?

Pavel Vladimirîci tăcea și se uita la maică-sa cu niște ochi nedumeriți.

— Uite, vezi? Taci, reluă maică-sa. Asta pentru că știi că am dreptate și simți și tu ce-ți poate pielea. Ei, dar să te aibă Dumnezeu în pază! Să nu tulburăm plăcerea revederii cu discuția asta. Dumnezeu vede tot, dragul mamii. Cât despre mine… Ah, de mult te-am citit eu! Ah, copilașilor, copilașilor! O să vă aduceți aminte de mama voastră când o să fie în groapă, o să vă aduceți aminte, dar o să fie prea târziu!

— Mămică! interveni Porfiri Vladimirîci, lasă gândurile astea negre! Lasă-le!

— Dragul meu, cu toții o să murim până la urmă! zise Arina Petrovna sentențios. Nu sunt gânduri negre, dimpotrivă, aș zice că sunt cele mai dumnezeiești! Mă părăsesc puterile, copilașilor, ah, ce mă mai părăsesc! Nu mai sunt ca pe vremuri, am slăbit și sunt bolnavă! Până și blestematele astea de fața au observat și puțin le pasă! Eu zic o vorbă, ele, două! Eu o vorbă, ele, zece! Un singur lucru le mai potolește: când le amenință c-o să mă plâng stăpânilor tineri! De-abia atunci se mai potolesc!

Cât se serviră ceaiul și micul dejun, Arina Petrovna se plânse întruna, înduioșându-se singură de propria soartă. După micul dejun îi invită pe fii în camera ei.

După ce închise ușa cu cheia, Arina Petrovna trecu imediat la treaba pentru care fusese convocat consiliul de familie.

— S-a întors Idiotul! începu ea.

— Am auzit, mămică, am auzit! spuse Porfiri Vladimirîci cu ironie, dar și cu generozitatea unui om care tocmai mâncase pe săturate.

— A venit de parcă așa și trebuia să facă. Ce și-a zis el? „Orice-aș face, orice s-ar întâmpla, la mama mea bătrână tot o să găsesc o bucată de pâine!” Câtă ură am primit eu din partea lui! Câte chinuri am îndurat eu de pe urma bufonadelor și a poznelor lui! Câte nu am făcut eu la vremea cuvenită ca să-i găsesc o slujbă! Și nu s-a lipit nimic de el, a trecut prin toate ca gâscă prin apă! M-am zbătut, m-am zbătut, dar, în cele din urmă, mi-am spus: „Doamne! Dar dacă lui puțin îi pasă de viața lui, oare sunt eu obligată să-mi distrug viața pentru el, un idiot? Ia să-i dau și lui o parte, poate când o să se vadă cu avutul lui o să fie mai cumpătat!” Și i-am aruncat o parte. Chiar eu am găsit o casă pentru el, eu, cu mâinile mele, am băgat în ea douăsprezece mii de ruble de argint, de parcă ar fi fost un fleac! Și ce să vezi! N-au trecut nici trei ani de atunci, și el din nou vine la mine, să-mi stea pe grumaz! Cât să-i mai suport obrăzniciile?

Porfișa își ridică ochii în tavan și clătină din cap cu tristețe, de parcă ar fi spus: „Vai! Ce nenorocire! Ce nenorocire! Cât să se mai chinuie cu noi draga noastră mamă? Dacă ar fi fost și el om cu scaun la cap, nu s-ar fi întâmplat nimic din toate astea și mămica nu și-ar fi făcut inimă rea... Ah, ce nenorocire, ce nenorocire!” Dar Arina Petrovna, ca o femeie care nu tolera ca șirul gândurilor să-i fie întrerupt de ceva, nu aprecie deloc gestul lui Porfișa.

— Ia nu mai da așa din cap, spuse ea, ascultă mai întâi! De unde să știu eu c-o să arunce la gunoi binecuvântarea părintească, ca pe un os ros? Nici prin gând nu mi-a trecut! Câte nopți am pierdut, câte mese am sărit, iar el... na! De parcă ar fi cumpărat la târg un fluier și, când n-a mai avut nevoie de el, l-a aruncat pe fereastră! Și e vorba de binecuvântarea părintească, nu de altceva!

— Ah, mămică! Ce mârșăvie! Ce mârșăvie! dădu să spună Porfiri Vladimirîci, dar Arina Petrovna iar îl opri.

— Stai! Așteaptă puțin! Când îți poruncesc eu, atunci să-ți spui părerea! Și măcar de m-ar fi prevenit ticălosul! Să fi zis: „Ți-am greșit, mămică, așa și așa, am căzut în ispită! Dacă n-am fost eu vrednic să mă bucur de ce mi-ai dat, ca un fiu nedemn ce sunt, măcar să se bucure de darul părintesc copiii tăi mai merituoși!” Doar casa aduce cincisprezece la sută pe an! Poate că m-aș fi îndurat și i-aș mai fi aruncat o mie de ruble, să nu-l văd că se zbate în sărăcie! Dar el nu! Eu mă chinui, pierd și nopțile, nici nu-mi văd capul de treabă, și el nici nu se sinchisește! Am băgat cu mâinile mele douăsprezece mii în casa asta, iar el a dat-o la mezat cu opt mii!

— Lucrul cel mai important, mămică, e că s-a purtat așa de josnic cu binecuvântarea părintească! se grăbi să strecoare Porfiri Vladimirîci, de parcă s-ar fi temut că mămica îl va întrerupe din nou.

— Și asta, dragă, dar nu numai. Că banii ăștia n-au picat din cer. Nu i-am câștigat prin dansuri și petreceri, ci prin muncă și cu sudoarea frunții. Cum am făcut eu avere? Când m-am măritat cu tăticul, numai asta avea, Golovliovo, o sută unu suflete, la care se adăugau încă vreo douăzeci-treizeci, răzlețite pe pământuri îndepărtate. O sută cincizeci de suflete cu totul! Asta în timp ce eu n-aveam nimic! Și chiar și așa, cu puținul pe care-l aveam, uite ce avere am construit! Doar sunt patru mii de suflete, oricum ai lua-o! Și nu pentru mine fac asta, că nici dacă aș vrea să le iau cu mine în mormânt, tot n-aș putea! Vă închipuiți oare că mi-a fost ușor să strâng patru mii de suflete? Nu, dragilor, a fost cumplit de greu! Atât de greu a fost, că uneori, noaptea, nici nu puteam să dorm, mă gândeam întruna cum să coc cât mai cu pricepere vreo afacere, ca nimeni să n-o poată mirosi înainte de vreme! Cum să fac să nu mi-o ia nimeni înainte, să nu cheltuiesc nicio copeică în plus! Și prin câte n-am trecut! Și noroi, și drumuri desfundate, și polei – de toate am avut parte! Numai așa, în ultima vreme, am început să-mi permit luxul de a călători cu docarul, dar la început umblam în câte o căruță de țară, înhămau la ea doi căluți și mă duceam așa, tâgâdâm, tâgâdâm, până la Moscova! Așa mergeam și în timpul ăsta la un singur lucru mă gândeam: să nu-mi sufle cineva moșia aia! Și când ajungeam la Moscova, mă opream la

hanul de la Rogojskaia, numai putoare și mizerie... Pe toate le-am îndurat, dragii mei! Uneori îmi părea rău să dau un *grivennik* unui birjar și mă duceam pe picioruşele mele de la Rogojskaia până la Solianka! Până și portarii se minunau: „Vai, coniță, ești tinerică și cu stare, de ce te chinui așa?” Dar eu tăceam și răbdam. La prima licitație m-am dus cu numai treizeci de mii de ruble în asignații – vândusem niște pământuri îndepărtate de-ale tatălui vostru, cam o sută de suflete, și cu suma asta m-am încumetat să cumpăr o mie de suflete! E adevărul adevărat! M-am rugat la Iverskaia și după aia m-am dus în Solianka să-mi încerc norocul. Și ce să vezi? Parcă mi-a văzut Fecioara lacrimile amare și s-a îndurat de ele! A făcut ca moșia să ajungă la mine! O minune a fost, nu altceva: cum am anunțat eu că dau treizeci de mii, fără datoriile la stat, parcă s-a stricat toată licitația! Înainte oamenii făceau larmă, erau pătimași, și deodată n-a mai făcut nimeni nicio ofertă. Toată lumea tăcea mâlc. S-a dat jos președintele de la pupitru, m-a felicitat, dar eu tot nu înțelegeam ce s-a întâmplat! Ivan Nikolaici, avocatul, a venit și el la mine. „Felicitări pentru achiziție, doamnă”, îmi spune el, dar eu rămăsesem ca trăsnită! Mare e mila lui Dumnezeu! Ca să vedeți: dacă, în starea mea de sfârșeală, ar fi strigat cineva, ca să facă o glumă, că dă treizeci și cinci de mii, eu aș fi urcat și până la patruzeci de mii, chiar dacă nu aveam atâția bani! De unde îi luam după aia?

Arina Petrovna le povestise de multe ori copiilor epopeea primilor săi pași pe arena achizițiilor de pământuri, dar, după cum se vedea, istoria încă îi fascina, de parcă atunci o auzeau pentru prima dată. Porfiri Vladimirîci o asculta pe mămica și ba zâmbea, ba ofta, ba își dădea ochii peste cap, ba și-i pleca în pământ, în funcție de peripețiile prin care trecea ea. Iar Pavel Vladimirîci făcuse ochii mari, ca un copil căruia i se povestește un basm cunoscut, dar de care nu se plictisește niciodată.

— Ce, voi credeți că averea mamei a picat din cer? zise mai departe Arina Petrovna. Nu, dragilor! Degeaba niciun coș pe nas nu-ți iese! După prima achiziție, șase săptămâni am zăcut în pat cu febră! Abia acum să judecați: e corect ca, după atâtea eforturi din partea mea, bănișorii mei munciți să fie aruncați pe geam, de parcă ar fi fost un fleac?

Urmă o tăcere apăsătoare. Porfiri Vladimirîci era gata să-și smulgă hainele de pe el de supărare, dar se temea că la țară n-o

să aibă cine să i le coasă. Pavel Vladimirîci se dezumflă imediat ce se termină „basmul” despre achiziția de pământuri, iar pe chip i se instală din nou apatia de mai devreme.

— Așa că iată de ce v-am chemat aici, începu iar Arina Petrovna, să faceți dreptate între mine și nemernic! Cum spuneți voi, așa o să fac! Dacă-l condamnați pe el, el o să suporte pedeapsa; dacă pe mine, eu o să trag ponoasele. Dar eu tot nu mai permit ca nemernicul ăla să-și bată joc de mine! spuse ea cu totul pe neașteptate.

Porfiri Vladimirîci simțea că răsărise soarele și pe strada lui și începu să-și desfășoare trilurile. Dar, ca un parșiv adevărat, nu trecu direct la subiect, ci o luă pe ocolite.

— Dacă îmi dai voie, mămică dragă, să-mi exprim opinia, uite-o în două cuvinte: copiii sunt obligați să se supună părinților, să urmeze orbește indicațiile lor și să-i mângâie la bătrânețe, asta-i tot. Ce sunt copiii, mămică? Copiii sunt niște făpturi iubitoare în care totul, începând cu ei și terminând cu cea mai din urmă cârpă pe care o au, totul aparține părinților. De aceea părinții pot să-i judece pe copii; copiii însă niciodată nu pot să-i judece pe părinți. Obligația copiilor e să-i respecte, nu să-i judece. Dumneata spui așa: „Judecați-mă împreună cu el!” Ce gest plin de mărinimie, dragă mamă, e mi-nu-nat! Dar oare putem să ne gândim oare fără spaimă la asta – noi, care, încă din prima zi, am fost binecuvântați de dumneata cu tot ce ne-a trebuit? Cum dorești, dar asta ar fi un sacrilegiu, nu o judecată! Ar fi un sacrilegiu așa de mare, un sacrilegiu așa de mare, că…

— Stai! Așteaptă puțin! Dacă spui așa, că nu mă poți judeca, atunci dă-mi mie dreptate, iar pe el condamnă-l! îl întrerupse Arina Petrovna, care ascultase și nu putea deloc să înțeleagă ce șmecherie pune la cale Porfișka Vampirul.

— Nu, mămică dragă, nici asta nu pot! Sau, mai bine zis, nu îndrăznesc și nu am dreptul. Nici să-ți dau dreptate, nici să te acuz. Dumneata, mamă, numai dumneata știi cum să te porți cu noi, copiii. Dacă merităm, o să ne răsplătești; dacă ne-am făcut vinovați de ceva, o să ne pedepsești. Treaba noastră este să ne supunem, nu să criticăm. Chiar dacă ai fi nevoită, în vreun moment de mânie părintească, să întreci măsura dreptății, nici atunci n-am îndrăzni să cârtim, pentru că misterioase sunt căile Domnului. Cine știe? Poate că așa și trebuie să fie! Așa și acum: fratele Stepan s-a purtat josnic, chiar mișelește, am putea

spune, dar numai dumneata poți stabili ce pedeapsă merită pentru fapta lui!

— Să înțeleg că mă refuzi? Cu alte cuvinte, descurcă-te cum poți, mămică dragă, că eu m-am spălat pe mâini!

— Ah, mămică, mămică! Ce păcat îți faci cu mine! Vai, vai, vai! Ți-am spus: cum oi hotărî tu soarta fratelui Stepan, așa să fie, dar dumneata… ah, ce gânduri negre îmi atribui!

— Bine. Dar tu ce crezi? se întoarse Arina Petrovna spre Pavel Vladimirîci.

— Eu ce să zic? Pe mine și așa nu mă asculți! începu Pavel Vladimirîci ca prin vis, dar mai apoi prinse curaj pe neașteptate și zise: Se știe că e vinovat… Dă cu el de pământ… Fă-l chiseliță… Bineînțeles că trebuie pedepsit… Ce mai e de spus?

După ce îngăimă cuvintele astea incoerente, rămase cu gura căscată, uitându-se la maică-sa de parcă nu-i venea să creadă nici lui ce zisese.

— Ei, dragul meu, lasă că mai discutăm noi după aia! îl întrerupse rece Arina Petrovna. Văd eu că tu vrei să calci pe urmele lui Stiopka… Vezi să nu greșești, prietene! O să te căiești mai târziu, dar o să fie prea târziu!

— Păi ce-am spus? Eu nu am spus nimic!… Atât am zis, să faci cum vrei! Ce-i nerespectuos în asta? bătu în retragere Pavel Vladimirîci.

— Lasă că vorbesc eu mai târziu cu tine, drăguțule! Crezi că dacă ești ofițer nu găsesc eu ac de cojocul tău? Se găsește, drăguțule, vai, ce se mai găsește! Să înțeleg că renunțați amândoi la judecată?

— Eu, dragă mămică…

— Și eu la fel. Păi ce să zic? În ceea ce mă privește, n-ai decât să-l tai și în bucăți…

— Da’ taci odată, pentru numele lui Dumnezeu… Nu ești deloc un fiu bun! (Arina Petrovna ar fi vrut să-l facă „nemernic” de-a dreptul, dar se abținu, ca să nu tulbure „bucuria revederii”.) Ei, dacă refuzați, atunci o să trebuiască să-l judec eu după capul meu. Și iată decizia mea: o să mai încerc o dată să-l iau cu frumosul. O să-i dau un sătuc din Vologda de-al tăticului, o să poruncesc să se ridice un corp mic de clădire, și n-are decât să trăiască acolo, în sărăcie, din mila țăranilor!

Deși Porfiri Vladimirîci refuzase să își judece fratele, mărinimia mămichii îl uimi așa de tare, încât se hotărî să nu îi ascundă

deloc urmările periculoase pe care le atrăgea după ea o asemenea măsură.

— Mămică, exclamă el, ești mai mult decât mărinimoasă! Ai de-a face cu o faptă… atât de josnică, atât de mârșavă… dar tu uiți și ierți totul! Mi-nu-nat! Dar te rog să mă scuzi… Mă tem, drăguța mea, pentru dumneata! Judecă-mă cum vrei, dar în locul dumitale… n-aș fi procedat așa!

— Și de ce?

— Nu știu… Poate că nu am mărinimia asta… cum să spun, sentimentul ăsta matern… Dar îmi dau seama de o primejdie: dacă fratele Stepan, netrebnic cum îl știm, o să facă la fel și cu a doua binecuvântare părintească?

Se pare totuși că aceste gânduri îi trecuseră și Arinei Petrovna prin minte, dar fuseseră puse în balanță cu o altă idee ascunsă, pe care se văzu nevoită să o dezvăluie.

— Bine, moșia din Vologda e doar a tatălui vostru, i-a fost lăsată moștenire, spuse ea printre dinți. Mai devreme sau mai târziu tot o să trebuiască să-i dăm și lui o parte din averea tatei.

— Înțeleg asta, mămică dragă…

— Păi dacă înțelegi asta, atunci înțelegi și că, după ce îi dăm moșia din Vologda, putem să-i pretindem să se declare mulțumit și să renunțe la orice pretenție de a mai primi ceva din averea tatei?

— Înțeleg și asta, mămică dragă. Mare greșeală ai făcut când i-ai dat partea, dar tot din bunătate ai făcut-o! Atunci trebuia, când ai cumpărat casă, atunci trebuia să-i ceri să renunțe la moștenirea tatei!

— Ce să fac? Nu mi-a trecut prin gând!

— Atunci el, de bucurie, ar fi semnat orice hârtie! Dar dumneata, din preaplinul inimii dumitale… Ah, ce greșeală a fost! Ce greșeală! Ce greșeală!

— „Ah” și iar „ah”! Atunci să fi venit cu „ah”-urile tale, când era momentul. Acum îți dă mâna să pui totul în spinarea mamei, dar, când trebuie luată o hotărâre, imediat dispari! Oricum, nu de hârtie e vorba: hârtia pot să i-o cer și acum. Tăticu’ n-o să moară prea curând, iar până atunci Idiotul trebuie totuși să bea și să mănânce. Dacă n-o să-mi dea hârtia, pot oricând să-l dau afară; n-are decât să aștepte moartea lui tăticu’ cu burta goală! Nu, vreau să știu: de ce nu vrei să-i dau moșioara din Vologda?

— O s-o piardă, drăguța mea! Așa cum a pierdut casa, o să piardă și moșia!

— Dar dacă o pierde, atunci îl privește!

— Dacă o pierde, tot la dumneata o să vină!

— Ei, astea sunt prostii! N-o să-l primesc nici în prag! Niciun colț de pâine n-o să-i dau, niciun pahar cu apă nesuferitului! Și nimeni n-o să mă condamne pentru asta și nici Dumnezeu n-o să mă pedepsească. Ai pierdut casă, ai pierdut moșia – s-a terminat! Păi ce sunt eu, roaba lui, să-l întrețin toată viața? Doar mai am și alți copii!

— Și totuși, la dumneata o să vină! Știi cât e de obraznic, drăguța mea mămică!

— Îți spun: nu-l primesc nici în prag! Ce tot trăncănești așa ca o coțofană, o ții întruna c-o să vină! N-are decât, eu n-o să-l primesc!

Arina Petrovna tăcu și-și ațintì ochii spre fereastră. Își dădea și ea seama că sătucul din Vologda o va elibera numai temporar de „nesuferit”, că, în cele din urmă, Stiopka Idiotul o să-l piardă și iar va veni la maică-sa, iar ea, în calitate de mamă, nu va putea să îl lase să moară de foame, dar gândul că fiul pe care îl urăște atât de mult ar putea să rămână la ea pentru totdeauna, că Idiotul, chiar și închis în biroul administrației, o va urmări, ca o arătare, clipă de clipă, gândul acesta o apăsa așa de tare, încât îi înfiora tot trupul.

— Pentru nimic în lume! strigă ea în cele din urmă, bătând cu pumnul în masă și sărind din fotoliu.

Porfiri Vladimirîci se uita la draga lui mămică și clătina trist din cap.

— Iar te-ai mâniat, mămică! spuse el în cele din urmă cu atâta blândețe, de parcă s-ar fi pregătit să îi gâdile burta mămichii.

— Ce era să fac, să încep să țopăi?

— Vai! Dar ce se spune în Scriptură despre răbdare? În răbdare, se spune, vă căliți sufletele! În răbdare, nu altfel! Ce crezi, că Dumnezeu nu vede? Nu, El vede tot, mămică dragă! Noi poate nu bănuim nimic, stăm aici și chibzuim așa și pe dincolo, dar El acolo în cer a și decis: „Ia hai să o pun la încercare!” Vai! Eu credeam că dumneata, mămică, ești cuminte și știi lucrurile astea!

Dar Arina Petrovna își dădea foarte bine seama că Porfișka Vampirul iarăși îi aruncă lațul, așa că își ieși din sărite.

— Tu vrei să faci un bufon din mine, nu? strigă ea la el. Eu îți spun lucruri serioase, dar tu te ții de pozne! Ce mă tot amețești așa? Spune-mi la ce te-ai gândit! Ce, vrei să-l lași la Golovliovo, de gâtul mamei, da?

— Chiar așa, mămică, dacă o să te învoiești la asta. Lasă-l așa cum e acum și cere-i o hârtie de renunțare la moștenire.

— Așa, deci... Știam eu că așa o să mă sfătuiești. Bine. Să spunem că fac cum zici tu. Oricât de greu mi-ar fi de suportat să-l văd mereu în preajma mea pe cel care mă urăște, asta e, se vede că nimănui nu-i pasă de mine. Am fost tânără, mi-am purtat crucea, dar văd că nici la bătrânețe nu mi-e îngăduit să scap de ea. Să presupunem că fac precum spui. Cât om mai trăi eu și tăticu', el o să stea la Golovliovo și n-o să moară de foame. Și după aia?

— Mămică! Draga mea! Ce-i cu gândurile astea negre?

— Negre, albe, tot trebuie să ne gândim. Doar nu mai suntem tineri. O să crăpăm amândoi, și atunci ce-o să se aleagă de el?

— Mămică! Doar oare dumneata nu ai niciun pic de încredere în noi, copiii dumitale? Așa oare ne-ai crescut?

Și Porfiri Vladimirîci îi aruncă una dintre acele priviri enigmatice care o tulburau mereu.

„Iar îmi aruncă lațul!" își spuse în sinea ei Arina Petrovna.

— Eu, mămică, cu atât mai multă bucurie îi ajut pe cei săraci! Ce-i trebuie bogatului pomană? Să-l aibă Dumnezeu în pază! Bogatul are oricum destule! Dar săracul... Știi doar ce-a spus Hristos despre săraci!

Porfiri Vladimirîci se sculă și îi sărută mânuța mămichii.

— Mămică! Dă-mi voie să-i dăruiesc fratelui meu două funturi de tutun! o rugă el.

Arina Petrovna nu răspunse. Se uita la el și se gândea: „Oare e chiar atât de nemernic, încât să-și lase propriul frate fără un acoperiș deasupra capului?"

— Ei, fă cum știi! Dacă vrei să stea la Golovliovo, la Golovliovo să stea! spuse ea în cele din urmă. M-ai amețit de tot, m-ai învârtit pe degete! La început m-ai luat cu „Vai, mămică, așa cum vrei dumneata facem", iar la sfârșit m-ai pus să joc cum ai cântat tu! Ei, numai ascultă tu la mine! Tare îl mai urăsc, toată viața m-a chinuit și m-a făcut de rușine și, în cele din urmă, și-a bătut joc până și de binecuvântarea părintească, dar, dacă îl dai afară și îl faci să bată pe la uși străine, să știi că nu mai primești

binecuvântarea mea! Nu, nu și iar nu! Acum duceți-vă amândoi la el! Că i s-or fi albit ochii de când se tot uită după voi!

Fiii plecară. Arina Petrovna se duse la fereastră și îi urmări pe când cei doi, fără să își spună vreo vorbă, traversară curtea cea mare spre birouri. Porfișa își tot scotea șapca și se închina; ba la biserica ce se vedea albă în depărtare, ba la capelă, ba la stâlpul de lemn de care stătea agățată o cană pentru pomană. Pavlușa, după cum se vede, nu putea să-și ia ochii de la cizmele sale noi, al căror vârf strălucea așa de tare în lumina soarelui.

— Și pentru cine am tot adunat eu? Nu am dormit nopțile, mi-am rupt de la gură… pentru cine? îi scăpă mamei un geamăt din piept.

•

După ce au plecat cei doi frați, conacul de la Golovliovo a rămas din nou pustiu. Arina Petrovna și-a reluat cu și mai mare râvnă treburile gospodărești; se potolise ciocănitul cuțitelor la bucătărie, dar se îndoise activitatea la birouri, în hambare, în cămări și beciuri. Vara cea bogată în rod se apropia de sfârșit; era vremea în care se făcea dulceață și se puneau murături; de peste tot se adunau rezerve pentru iarnă, din toate ocinile se aduceau în căruțe dijmele țărăncilor: ciuperci uscate, fructe de pădure, ouă, legume și atâtea altele. Toate acestea erau măsurate, primite și adăugate la rezervele din anii precedenți. Nu degeaba boieroaica din Golovliovo construise o linie întreagă de beciuri, cămări și hambare; toate erau pline ochi și în ele se adunaseră destule provizii stricate, la care nu puteai ajunge din cauza mirosului de putregai. Toate acestea erau sortate spre sfârșitul iernii și ce părea stricat le era trimis slugilor.

— Castraveciorii ăștia încă sunt buni, numai deasupra au făcut puțină mâzgă și s-au umflat un pic. Ei, las să se bucure și servitorii, spunea Arina Petrovna, poruncind să se păstreze cutare sau cutare butoi.

Stepan Vladimirîci se obișnuise de minune cu noua lui situație. Din când în când, tare ar mai fi vrut să „tragă o dușcă”, „să-și răcorească gâtlejul” și, în general, „să-și facă de cap” (avea bani și pentru asta, cum vom vedea mai departe), dar își refuza cu abnegație orice plăcere, de parcă socotea că încă nu a venit „vremea potrivită”. Era tot timpul ocupat, căci lua parte activ, cu înflăcărare, la procesul de adunare a proviziilor, bucurându-se dezinteresat și întristându-se de succesul și,

respectiv, de eșecul operațiunilor de la Golovliovo. Cuprins de patimă, se îndrepta de la birouri spre beciuri, numai în halat, fără căciulă, ascunzându-se pe după copacii și șoproanele din curtea cea mare, ca să nu îl vadă maică-sa (Arina Petrovna, de fapt, îl zărise nu o dată în starea aceea și inima ei părintească tare o mai îmboldea să-l pună la punct pe Stiopka Idiotul, dar, până la urmă, se lăsa păgubașă), și acolo, cu o nerăbdare febrilă, urmărea cum sunt descărcate carele, cum se aduc în conac borcane, butoiașe, lăzi de tot felul, cum sunt sortate toate și, în fine, cum dispar în prăpastia căscată a beciurilor și a cămărilor. De regulă, se arăta mulțumit de ce vedea.

— Azi s-au adus două căruțe de bureți de la Dubrovino, tare mari și frumoși! îi spunea el entuziasmat administratorului. Și noi credeam c-o să rămânem fără bureți la iarnă! Mii de mulțumiri celor de la Dubrovino! Să trăiască, bravo lor, că ne-au salvat!

Sau:

— Azi mama a poruncit să se pescuiască niște carași din iaz. Tare buni mai sunt carașii din iaz! Lungi de peste jumătate de arșin! Cred că săptămâna asta numai carași o să mâncăm!

Dar uneori se mai și întrista.

— Frate, anul ăsta n-au crescut deloc castraveciorii! Tare sfrijiți mai sunt și au pete! Unul nu găsești mai acătării! Se vede c-o să mâncăm din cei de anul trecut, iar cei de acum o să meargă la servitori, n-ai ce face cu ei!

Dar, în general, nu îl mulțumea deloc felul în care Arina Petrovna înțelegea să țină frâiele gospodăriei.

— Frate, câte bunătăți au putrezit, o mulțime! Au tot cărat azi carne sărată, pește, castraveți… Și ea ce-a făcut? A poruncit să fie duse toate la bucătăria servitorilor! Oare așa se face treabă? Așa se ține socoteala gospodăriei? Avem o mulțime de provizii noi, dar ea nici nu vrea să se atingă de ele până nu se mănâncă toate putregaiurile vechi!

Convingerea Arinei Petrovna că îi poate cere lui Stiopka Idiotul să semneze orice hârtie s-a dovedit cu totul îndreptățită. Stiopka nu numai că a semnat fără niciun fel de protest toate hârtiile aduse de mamă, dar s-a mai și lăudat în seara aceea administratorului:

— Azi, frate, am semnat toate hârtiile. Toate sunt de renunțare, acum sunt sărac lipit pământului! Nu mai am nici

după ce bea apă, nu mai am nimic, și nici în viitor nu se întrevede nimic! Am liniștit-o pe bătrână!

De frați se despărțise în termeni buni și fusese extrem de entuziasmat că s-a ales cu o rezervă întreagă de tutun. Desigur, nu se putuse abține să îl strige pe Porfișa Vampirul sau Iudușka, dar poreclele acestea trecură aproape neobservate în șuvoiul copleșitor al flecărelilor lui Stiopka, din care nu puteai alege nici măcar un gând coerent. La despărțire, frățiorii fuseseră extrem de darnici – îi dăduseră chiar și bani, iar Porfiri Vladimirîci își însoțise darul cu următoarele cuvinte:

— Ține, că poate ai nevoie și tu de niște ulei pentru candelă sau poate vrei să aprinzi o lumânare la biserică! Așa, frate! Să fii liniștit și cuminte și o să vezi că mămica o să fie mulțumită de tine și o să fii și tu împăcat, iar noi toți o să fim bucuroși și veseli. Doar mama e bună, dragul meu!

— De bună, e bună, fusese de acord și Stepan Vladimirîci, numai că mă hrănește numai cu carne sărată și sleită!

— Păi cine e de vină? Cine și-a bătut joc de binecuvântarea părintească? Tu singur ești de vină, tu ai pierdut averea! Și averea ta era rotunjoară, foarte avantajoasă, o avere frumușică! Uite, dacă ai fi fost cumpătat și chibzuit, dacă ai fi mâncat carne de vită și de vițel și nu te-ai fi lăcomit și la sos, ai fi avut de toate din belșug: și cartofi, și varză, și mazăre… Nu e bine ce spun, frate?

Dacă Arina Petrovna ar fi auzit dialogul acesta, probabil nu ar fi răbdat-o inima să nu spună: „Ia uite cum îi mai merge gura flecarului!” Dar Stiopka Idiotul nu punea nimic la suflet, pentru că întotdeauna ce i se spunea îi intra pe o ureche și îi ieșea pe cealaltă. Iudușka putea vorbi oricât; niciun cuvânt de-al lui nu ar fi ajuns vreodată la destinație.

Într-un cuvânt, Stepan Vladimirîci își condusese prietenește frații și îi arătase lui Iakov, administratorul, nu fără mulțumire, două bancnote de câte douăzeci și cinci de ruble pe care le găsise în mână după despărțire.

— Acum, frate, am provizii pentru multă vreme! spusese el. Avem tutun, de ceai și de zahăr nu ducem lipsă… numai votcă nu prea avem, dar, dacă vrem, o să fie și votcă! De fapt, ce tot stau eu aici, nu-i vreme de pierdut, trebuie să fug la beci! Cum îi scapi din ochi o clipă, cum fură totul! M-a văzut, frate, m-a văzut vrăjitoarea când m-am strecurat pe lângă zidul de la bucătăria

servitorilor. Stătea la fereastră și m-a văzut. Pun pariu că și-a spus: „De-aia nu mi-a ieșit socoteala la castraveți!”

Dar iată că a venit și luna octombrie. Au început ploile, iar străzile s-au umplut de noroi și au devenit impracticabile. Stepan Vladimirîci nu mai putea să iasă din casă, pentru că nu mai avea decât niște papuci uzați de-ai lui tăticu’ și un halat vechi, tot al lui tăticu’. Stătea mereu în casă, la fereastra camerei sale, și se uita prin geamurile duble la satul înecat în noroi. Acolo, printre aburii cenușii ai toamnei, ca niște puncte negre, se zăreau mereu oameni pe care nu apucase încă să-i frângă munca din timpul verii. Muncile nu se încheiaseră, ci doar trecuseră într-un nou decor, în care tonurile vesele de vară erau înlocuite de amurgul nesfârșit al toamnei. Coșurile magaziilor fumegau până târziu după miezul nopții, iar ciocănitul îmblăciului răsuna ritmic prin împrejurimi. Și în hambarele boierești se treiera, iar prin birouri se spunea că e puțin probabil să reușească să pună la adăpost toată bogăția de cereale înainte de lăsatul-secului. Totul părea mohorât, încremenit și apăsător. Ușile birourilor nu mai stăteau larg deschise, ca vara, iar înăuntru plutea ceața cenușie a sumanelor ude.

E greu de spus ce impresie îi producea lui Stepan Vladimirîci tabloul muncilor de toamnă la țară și dacă își dădea seama sau nu cât de greu este să trudești în noroiul lipicios, în ploaia care cădea întruna; sigur este însă că îl apăsa cerul cenușiu, care plângea mereu. I se părea că îi atârnă chiar deasupra capului și amenință să-l înece în adâncurile pământului. Nu avea altceva de făcut decât să stea la fereastră și să se uite la masele grele de nori. De dimineață, imediat cum se lumina de ziuă, tot orizontul era acoperit de nori, care zăboveau pe urmă toată ziua, parcă împietriți prin cine știe ce farmec; trecea o oră, treceau două, treceau trei, dar norii stăteau în același loc și nu observai la ei nici cea mai mică schimbare, nici în privința culorii, nici a formei. Uită-te la norul ăsta, care e mai jos și mai negru decât ceilalți: mai înainte avea o formă sfâșiată (ca un popă în rasă, cu mâinile întinse), care se contura clar pe fondul alburiu al norilor de deasupra, și acum, la amiază, arată la fel. Mâna dreaptă, ce-i drept, s-a făcut mai scurtă, iar cea stângă s-a întins monstruos, atât de mult, că până și pe fondul întunecat al cerului s-a conturat o dungă mai groasă, aproape neagră. Uite și norul ăla de mai încolo: și mai înainte atârna ca un bulgăre

uriaș, lățos, deasupra satului vecin, Naglovka, de parcă ar fi amenințat să-l sufoce, și acum atârnă exact în același loc, ca un bulgăre lățos, și și-a întins labele în jos, de parcă ar vrea să sară. Nori, nori și iar nori! Toată ziua numai nori. Pe la ora cinci după-amiaza are loc metamorfoza: împrejurimile se întunecă treptat, până când dispar de tot. Mai întâi dispar norii și se acoperă totul cu un văl negru, nesfârșit; apoi dispar pădurea și Naglovka; pe urmă se topesc în întuneric capela, biserica, satul cel mai apropiat, livada și numai un ochi ce ar urmări cu atenție această succesiune de dispariții misterioase ar mai putea distinge conacul boieresc, care se afla la câțiva stânjeni depărtare. În camera lui Stepan Vladimirîci era întuneric beznă; în biroul administratorului, încă nu, dar încă nu se aprinsese candela; nu-i mai rămânea decât să umble prin cameră, să umble, să umble în neștire. O oboseală bolnăvicioasă îi încătușa mintea; cu toate că nu făcea nimic toată ziua, simțea în tot trupul o sfârșeală inexplicabilă; un singur gând îl absorbea și îl strivea, și gândul ăsta era: „Un sicriu! Un sicriu! Un sicriu!” Uite, punctele astea care mai înainte licăreau pe negreala noroiului, lângă hambarele satului, nici nu se gândesc la sicriu, ele n-o să piară sub povara plictiselii și a oboselii: chiar dacă nu se războiesc cu cerul, cel puțin se agită, fac câte ceva, pun recolta la adăpost, fac provizii. Dacă merită să te îndeletnicești zi și noapte cu astfel de lucruri, până cazi din picioare de efort, la asta nu se mai gândea Stepan Vladimirîci, dar își dădea seama că până și aceste puncte anonime sunt mult mai presus decât el, pentru că el nu poate să se agite pentru nimic și nu are ce să pună la adăpost.

Își petrecea serile în birou, pentru că Arina Petrovna tot nu îi dădea lumânări. O rugase de câteva ori prin intermediul vechilului să-i trimită niște cizme și un cojoc scurt, dar primise răspuns că nu există nicio pereche de cizme de prisos pentru el, dar, când va veni înghețul, o să primească niște pâslari. Arina Petrovna avea intenția vădită de a-și duce la îndeplinire planul întocmai: avea de gând să îi dea nesuferitului doar atât cât să nu moară de foame. La început, Stepan Vladimirîci o ocărâse în sinea lui, dar pe urmă a uitat de ea; într-o vreme își mai aducea aminte câte ceva din copilărie, dar mai apoi până și amintirile l-au părăsit. Până și lumina lumânărilor aprinse în birou îi devenise nesuferită, așa că s-a închis în camera sa, pentru a rămâne singur cu întunericul. Îi mai rămânea o singură resursă,

de care deocamdată încă se temea, dar care îl atrăgea cu o forță de neoprit. Resursa aceasta era băutura: nu îi mai rămânea decât să bea și să uite. Să se cufunde ireversibil în uitare, să se cufunde atât de adânc, încât să nu mai poată urca înapoi la suprafață. Totul îl trăgea în direcția asta: și deprinderile furtunoase din trecut, și lâncezeala impusă în care își ducea zilele, și șubrezenia trupului chinuit de o tuse sufocantă, care nu se știe de la ce venea, și de zvâcnirile inimii. Într-un sfârșit, a capitulat.

— Astăzi, frate, trebuie să fac rost de un țoi pentru la noapte, îi spuse el într-o zi administratorului, cu un glas care nu vestea nimic bun.

Țoiul din noaptea aceea aduse după el un șir întreg de sticle de băutură și de atunci Stepan Vladimirîci se îmbăta pe îndelete în fiecare seară. La ora nouă, când în birou se stingea lumina și oamenii plecau pe la casele lor, el punea pe masă țoiul cu votcă și o bucată de pâine neagră presărată din belșug cu sare. Nu trecea imediat la votcă, ci o lua pe ocolite. În jurul lui domnea o liniște de cavou; numai șoarecii scormoneau în spatele tapetului dezlipit de pe perete și ceasul ticăia enervant în biroul de alături. Își scotea halatul, rămânea numai în cămașă și începea să se plimbe de colo-colo prin camera supraîncălzită. Se oprea din când în când, se apropia de masă, bâjbâia după sticlă pe întuneric, trăgea o dușcă și iar se apuca de mers. Primele păhărele le însoțea cu câte o vorbă de duh, sorbind cu plăcere băutura care îi ardea gâtlejul; dar, încet-încet, inima începea să îi bată tot mai repede, capul îi vâjâia și limba începea să bâiguie numai vorbe incoerente. Imaginația slăbită făcea eforturi să creeze niște imagini, memoria amorțită încerca să pătrundă în domeniul trecutului, dar trecutul nu rezona cu nicio amintire, nici amară, nici luminoasă, de parcă între el și clipa prezentă se ridicase pentru totdeauna un zid de netrecut. În fața lui se afla numai prezentul în forma unei închisori bine încuiate, în care se cufundaseră fără urmă și ideea de spațiu, și cea de timp. Camera, soba, cele trei ferestre de pe peretele dinspre curte, patul de lemn care scârțâia și salteaua subțire, turtită, care îl acoperea, masa cu sticla de băutură – asta era tot ce cuprindeau gândurile lui; orice alte orizonturi îi rămâneau străine. Dar, pe măsură ce sticla se golea, pe măsură ce capul îi vâjâia tot mai tare, până și acest sentiment sărac al prezentului

se stingea. Bolboroseala lui, care avea la început un oarecare sens, se destrăma în hămăieli ininteligibile; pupilele lui, în efortul lor de a distinge contururile obiectelor pe întuneric, se lărgeau peste măsură; până la urmă, întunericul însuși dispărea și în locul lui se instala un spațiu cuprins de o strălucire fosforescentă. Era vidul nesfârșit și mort, în care nu reverbera niciun sunet viu – era vidul, cu sclipirile lui morbide. Îl urmărea prin cameră, venea pe urmele pașilor lui. Nu mai existau nici pereți, nici ferestre, nimic; numai vidul nesfârșit, care se întindea strălucitor. I se făcea frică; voia să suprime în el sentimentul realității până când și vidul acesta nu ar mai fi existat. Încă puțin și avea să își atingă ținta. Picioarele i se împleticeau purtându-i prin cameră trupul amuțit, din gură nu îi mai ieșea nicio bolboroseală, ci un fel de răgușeală, și existența însăși parcă încetase. Atunci îl cuprindea o stare ciudată de înțepenire care, deși părea să indice o absență desăvârșită a vieții conștiente, arăta, în același timp, fără putință de tăgadă, prezența unei vieți a trupului, care se dezvolta independent de orice condiții externe. Din piept îi ieșeau, unul după altul, tot felul de gemete, fără să îi tulbure însă somnul; suferința organică își continua acțiunea distrugătoare, fără să producă, în aparență, vreo durere fizică.

Se trezea când se crăpa de ziuă și odată cu el se trezeau și tristețea, repulsia și ura. O ură fără revoltă, năzărită din nimic, o ură față de ceva neclar, fără chip. Ochii injectați i se opreau din întâmplare când asupra unui obiect, când asupra altuia și se uita la ele multă vreme, cu toată concentrarea; picioarele și mâinile îi tremurau; inima când i se oprea, de parcă s-ar fi blocat, când începea să bată cu atâta putere, încât mâna i se ridica involuntar spre piept. Niciun gând, nicio dorință. În fața ochilor lui era soba și gândurile i se umpleau așa de mult de această reprezentare, că nu mai accepta și alte impresii. Apoi fereastra lua locul sobei, fereastra, fereastra, fereastra... Nu avea nevoie de nimic, de nimic, nimic nu-i trebuia. Își umplu pipa și o fumă mașinal, dar nu o termină și îi dădu drumul din mână; limba tot bolborosea ceva, dar numai din obișnuință. Cel mai bine era să stea întins și să tacă, să tacă și să se uite într-un punct fix. Ar fi prins bine niște băutură: ar fi fost bine să ridice puțin temperatura organismului, ca măcar pentru o scurtă perioadă să simtă viața pulsându-i în vine, dar ziua nu era niciun chip să

facă rost de votcă. Trebuia să aștepte noaptea ca să ajungă să se bucure din nou de acele minute binecuvântate în care pământul îi fugea de sub picioare și, în locul celor patru pereți nesuferiți, în fața ochilor i se deschidea vidul nemărginit, strălucitor.

Arina Petrovna nu avea nici cea mai mică idee despre cum își petrecea Idiotul timpul. Înviorarea întâmplătoare a sentimentelor în discuția cu Porfișka Vampirul se stinsese imediat, așa că nici n-o observase. Nu își propusese să se poarte astfel cu fiul ei, dar pur și simplu uitase. Pierduse cu totul din vedere faptul că lângă ea, în aripa birourilor, trăiește o ființă legată de ea prin sânge, o ființă chinuită poate de dorul de viață. Cum ea, când intrase în matca vieții, se așezase aproape mecanic pe un anumit făgaș, rămas neschimbat, tot așa, în opinia ei, trebuiau să procedeze și ceilalți. Nici nu-i trecea prin minte că făgașul vieții se poate schimba în funcție de atâtea și atâtea împrejurări și că, în cele din urmă, dacă pentru unii (printre care se număra și ea) făgașul acesta este rezultatul unei alegeri făcute de bunăvoie, pentru alții este ceva nesuferit și nedorit. De aceea, deși vechilul îi raportase, nu o dată, că Stepan Vladimirîci „nu e bine”, veștile acestea îi alunecau pe lângă urechi, fără să lase în mintea ei nicio impresie. În rarele ocazii în care răspundea, o făcea cu o frază stereotipă:

— Las că n-ai de ce să-i plângi de milă, o să ne îngroape pe amândoi! Ce să pățească vlăjganul ăsta? Ei și, tușește! Alții tușesc întruna și treizeci de ani, și tot nu pățesc nimic!

Cu toate acestea, când fu anunțată într-o dimineață că Stepan Vladimirîci a dispărut noaptea din Golovliovo, deodată se dezmetici. Trimise imediat pe toți cei din casă în căutări și luă parte personal la anchetă, începând cu examinarea camerei în care locuia nesuferitul. Primul lucru care o uimi fu țoiul de pe masă, pe care, din grabă, uitaseră să îl pitească și pe fundul căruia mai rămăsese un deget de băutură.

— Ce-i asta? întrebă ea, de parcă nu înțelegea.

— Ce știu eu… Probabil ca să-și umple și el timpul cu ceva, se bâlbâi vechilul.

— Cine i-a făcut rost de băutură? se răsti ea, dar, înfrânându-și mânia, renunță să mai afle și își continuă cercetarea.

Camera era atât de murdară, podeaua era atât de plină de noroi, că până și ea, care nu știa și nu recunoștea niciun fel de

nevoie de confort, începu să se simtă stânjenită. Tavanul era afumat, tapetul de pe perete era crăpat și în multe locuri atârna în fâșii, tocurile ferestrelor erau negre de tutun, pernele zăceau pe podeaua acoperită de un nămol cleios, pe pat se afla un cearșaf boțit, cenușiu tot de murdărie. La o fereastră, cercevеaua de iarnă era scoasă sau, mai bine spus, smulsă și fereastra fusese lăsată întredeschisă: se vedea că pe acolo fugise nesuferitul. Arina Petrovna se uită din reflex spre stradă și se sperie și mai tare. Era început de noiembrie, dar în anul acela toamna fusese foarte lungă și gerurile încă nu veniseră. Drumurile și câmpurile erau toate negre și nămoloase – pur și simplu impracticabile. Pe unde o fi luat-o? Unde s-o fi dus? Și imediat își aduse aminte că nu avea nimic pe el în afară de halat și de papuci, din care unul fusese găsit sub fereastră, și că toată noaptea dinainte, ca un făcut, plouase întruna, fără oprire.

— Se vede că n-am mai fost de mult pe aici, drăguților! spuse ea, inspirând în loc de aer un fel de amestec respingător de trăscău, tutun și cojoc umed.

Toată ziua, cât oamenii îl căutară prin pădure, ea rămase lângă fereastră, privind absentă întinderea dezgolită. Cât tămbălău pentru Idiot! I se părea că totul este un vis urât. Bine spusese ea când spusese că trebuie să-l trimită în satul din Vologda, dar nu, trebuia să se pună de-a curmezișul blestematul de Iudușka: „Lasă-l, mămică, la Golovliovo!” Poftim, descurcă-te acum! Ar fi trăit acolo departe, fără să-l vadă, ar fi trăit după bunul lui plac și Domnul l-ar fi avut în pază! Ea și-ar fi făcut treaba: el pierduse o casă, iar ea i-ar fi aruncat-o pe a doua! Iar dacă ar fi pierdut-o și pe a doua, ei, tăicuță, te privește! Nici Dumnezeu n-are ce face cu așa un terchea-berchea! Și la Golovliovo ar fi fost liniște și pace. Dar nu, uite ce poznă le făcuse! Dă-i să-l tot cauți prin pădure! Bine ar fi să-l aducă viu acasă, că la beție cine știe, odată își pune ștreangul de gât! Ce mare lucru să ia o funie? O leagă de o creangă, o înfășoară în jurul gâtului, și asta a fost! Mama nu doarme nopțile și își rupe de la gură, și lui uite ce-i trece prin minte, să se spânzure! Și când te gândești că nici nu i-a mers rău la Golovliovo: dacă nu i-ar fi dat de mâncat și de băut, dacă i-ar fi scos sufletul cu munca… Dar nu, el umbla toată ziua prin cameră, fără nicio treabă, și o ținea numai în mâncare și băutură! Altul n-ar fi știut

cum să-i mulțumească mamei, iar lui îi ardea să se spânzure. Halal fiu!

Dar de data aceasta, presupunerile Arinei Petrovna cum că Idiotul s-ar fi spânzurat nu se adeveriră. Spre seară, la conacul din Golovliovo sosi un docar la care erau înhămați doi cai și fugarul fu adus în aripa birourilor. Se afla în stare de semiconștiență, lovit tot, rănit, cu fața vânătă și umflată. Se află că în timpul nopții ajunsese până la conacul de la Dubrovino, care se afla tocmai la douăzeci de verste de Golovliovo.

După aceea dormi o zi și o noapte. Când se trezi, își reluă obiceiul și începu să se plimbe de colo-colo prin odaie, dar nu se mai atinse de pipă, de parcă ar fi uitat de ea. Nu răspunse nimic la nicio întrebare. În ceea ce o privește, Arina Petrovna fusese așa de impresionată la început, încât era cât pe ce să poruncească să fie mutat din birou în casa boierească, dar mai apoi își reveni și îl lăsă pe Idiot în odaia lui din aripa birourilor. Porunci totuși să se spele podeaua și să i se curețe camera, să i se schimbe lenjeria de pat, să se pună perdele la fereastră și multe altele. A doua zi, seara, când fu anunțată că Stepan Vladimirîci s-a trezit, ceru să fie chemat în casă la ceai și chiar căută să i se adreseze cu blândețe.

— Unde ai plecat tu de la mama ta? începu ea. Știi tu oare câte griji și-a făcut mama? Bine măcar că tăticu' n-a aflat nimic. Cum ar fi fost, în starea lui?

Dar Stepan Vladimirîci, după cum se vede, nu fu impresionat de blândețea mamei și rămase cu privirea sticloasă pironită în lumânarea de seu, ca și cum ar fi urmărit seul adunându-se pe fitil.

— Ce prostuț, ce prostuț! continuă Arina Petrovna din ce în ce mai blând. Te-ai gândit măcar ce-o să se spună despre mama ta din cauza asta? Și așa sunt mulți care mă invidiază, slavă Domnului! Și cine știe ce-ar mai fi putut să scornească pe seama mea! Că nu ți-am dat de mâncare, că nu ți-am dat de îmbrăcat... Vai, ce prostuț, ce prostuț!

Aceeași tăcere și aceeași privire fixă, pironită fără rost în același punct.

— Și de ce nu te simți bine la mama? Ești îmbrăcat și sătul, slavă Domnului! Și ești și la căldurică, și ți-e și bine... De nimic nu duci lipsă! Te plictisești? Dar ce vrei, dragule, doar suntem la țară! La noi nu vezi petreceri și baluri. Asta e, stă flecare în

colțul lui și se plictisește! Și mie mi-ar fi plăcut să dansez și să cânt, dar ia uită-te afară! Nici la biserică nu-ți vine să te duci pe așa o vreme!

Arina Petrovna se opri, așteptând ca Idiotul să îndruge și el ceva; dar Idiotul parcă împietrise. Sângele începu să-i clocotească în vine, dar se stăpâni.

— Și dacă te nemulțumește ceva – poate n-ai mâncare de ajuns sau lenjerie de pat –, oare nu puteai să-i spui deschis mamei? „Mămică, draga mea, poruncește să mi se facă niște ficat sau niște gogoșele!” Crezi că mama te-ar fi refuzat? Până și niște votculiță ți-aș fi dat, dacă aveai poftă, Domnul să te aibă în pază! Crezi că mă zgârceam eu pentru un păhărel, două? Nu ți-e rușine să-i ceri unui rob, dar ți-e greu să-i spui un cuvânt mamei!

Însă zadarnice fură toate cuvintele ei duioase: Stepan Vladimirîci nu numai că nu reveni la sentimente mai bune (Arina Petrovna spera chiar că-i va săruta mâna) și nu dădu niciun semn de căință, ba parcă nici nu auzise nimic.

De atunci, Stepan Vladimirîci nu mai scoase o vorbă. Zile întregi mergea prin cameră, încruntat și posac, mișcând din buze și nesimțind nicio oboseală. Din când în când se oprea de parcă ar fi vrut să spună ceva, dar nu își găsea cuvintele. Nu părea să își fi pierdut cu totul capacitatea de a gândi; dar impresiile durau așa de puțin în creierul lui, că imediat le uita. De aceea nici nu îl mai necăjea că nu găsește cuvântul potrivit. Cât despre Arina Petrovna, ea credea că o să dea foc conacului.

— Toată ziua tace! spunea ea. Sigur se gândește Idiotul la ceva în timp ce tace! Ții minte ce vă zic, ăsta pune foc la conac!...

Dar Idiotul nu gândea deloc așa. Părea să se fi cufundat de tot într-o negură deasă, în care nu era loc nici pentru realitate, nici pentru fantezie. Creierul lui lucra la ceva, dar acest ceva nu avea nicio legătură nici cu trecutul, nici cu prezentul, nici cu viitorul. Era ca și cum un nor negru l-ar fi învăluit din cap până-n picioare, iar Stepan Vladimirîci se uita la el, numai la el, îi urmărea fulgurațiile imaginare și din când în când tresărea, parcă ferindu-se de el. În acest nor misterios se topise pentru el toată lumea fizică și mentală...

În luna decembrie a aceluiași an, Porfiri Vladimirîci primi de la Arina Petrovna o scrisoare cu următorul conținut: „Ieri dimineața

ne-a ajuns o nouă încercare, trimisă de la Dumnezeu: fiul meu și fratele tău, Stepan, s-a stins din viață. Ieri încă era sănătos tun și chiar a mâncat la cină, iar a doua zi dimineața a fost găsit mort în pat – așa este viața ce ne e dată pe ăst pământ! Cel mai dureros pentru inima mea de mamă e că a lăsat lumea asta deșartă fără nicio împărtășanie, pentru a pleca pe tărâmul necunoscutului.

Asta să ne fie o lecție nouă tuturor: cine nesocotește legăturile familiale la un asemenea sfârșit trebuie să se aștepte. Și eșecurile din viața asta, și moartea fulgerătoare, și chinurile veșnice din viața următoare, toate izvorăsc din aceeași pricină. Căci oricât de inteligenți și de bine văzuți am fi, dacă nu îi respectăm pe părinți, nimic nu se alege de noi. Acestea sunt legile pe care orice om de pe lumea asta trebuie să le respecte, iar robii, în plus, trebuie să își respecte și stăpânii.

Dar chiar și cu toate aceste păcate, mortului i s-au adus toate onorurile, ca unui fiu. I s-a comandat un acoperământ de la Moscova, iar înmormântarea a făcut-o părintele pe care îl știi, împreună cu arhimandritul. Sărindarele și pomenile i se fac în continuare, așa cum se cuvine, după obiceiul creștin. Mi-e milă de el, că mi-a fost fiu, dar nu îl judec pe Dumnezeu și nici pe voi nu vă sfătuiesc să îl plângeți pe fratele vostru. Căci cine poate ști? Noi plângem aici, dar sufletul lui se veselește în Ceruri!”

Ca rudele

O amiază fierbinte de iulie. La conacul boieresc de la Dubrovino, totul zăcea într-o încremenire de moarte. Nu numai cei care nu aveau nimic de făcut, ci până și cei cu treburi se risipiseră care încotro și se întinseseră la umbră. Câinii lâncezeau la umbra unei sălcii uriașe din mijlocul curții mari și se auzea cum clănțăne din dinți, prinzând muște în somn. Până și copacii stăteau posaci și nemișcați, ca sub toropeală. Toate ferestrele, atât în casa boierească, cât și în anexele servitorilor, erau larg deschise. Căldura lovea de sus ca un val fierbinte; pământul ardea, acoperit de o iarbă scurtă și pălită; lumina insuportabilă se lăsase peste împrejurimi ca un fum auriu, astfel încât cu mare greutate mai puteai distinge conturul obiectelor. Casa boierească, odinioară vopsită în cenușiu, dar albită între timp, grădinița din fața ei, crângul de mesteceni, separat de conac printr-o alee, iazul, drumul de țară, câmpul de secară ce începea imediat după hotarul satului, totul era cufundat într-o ceață luminoasă. Toate mirosurile, începând de la cel plăcut, al teilor în floare, și terminând cu miasmele din curtea vitelor, pluteau grele în aer. Niciun sunet nu răzbea de nicăieri. Numai de la bucătărie se auzea păcănitul sacadat al cuțitelor de bucătărie, anunțând nelipsita *okroșka*[6] și șnițelele de la prânz.

În conacul stăpânilor domnea o neliniște mocnită. Bătrâna boieroaică și două fete tinere stăteau în sufragerie și, fără să atingă lucrul de mână aruncat pe masă, parcă împietriseră în așteptare. În camera servitoarelor, două femei se ocupau de pregătirea unor plasturi și ventuze și numai zăngănitul ritmic al lingurilor, asemeni unui țârâit de greiere, tulbura amorțeala generală. Pe coridor pășeau cu grijă slujnice în picioarele goale, alergând pe scară din antresol în camera servitoarelor și înapoi. Din când în când, de sus se auzea un strigăt: „Ce se întâmplă cu plasturii ăia? Ce fac fetele astea, au adormit?” Atunci una dintre fete ieșea ca o săgeată din camera servitoarelor. În cele din urmă, s-a auzit scârțâitul unor pași grei pe scară și în sufragerie a intrat doctorul regimentului. Doctorul era un om înalt, lat în

[6] Supă rece, cu carne și legume.

umeri, cu pometi proeminenți și cu obraji rumeni, care plesneau de sănătate. Avea vocea sonoră, mersul ferm, ochii luminoși și veseli, buzele cărnoase și aerul unui om deschis. Avea o fire foarte jovială, în ciuda celor cincizeci de ani ai lui, și nu se dădea în lături de la nicio băută, de la niciun banchet. Purta un costum de vară, elegant, cu o haină de pichet de un alb imaculat, împodobită cu niște nasturi cu blazon. Intră plescăind din buze.

— Auzi, drăguță, ia adu-ne tu niște votculiță și o gustărică! îi porunci el din prag cuiva de pe coridor.

— Ei, cum e? întrebă neliniștită boieroaica bătrână.

— Milostiv e Dumnezeu, Arina Petrovna! răspunse doctorul.

— Adică… Cum e? Carevasăzică…

— Păi o mai duce o zi, două, și după aia gata!

Doctorul făcu un gest semnificativ cu mâna și toarse încetișor:

— „O să zboaaare, o să zboaaare de-a rostogolul, de-a rostogolul!”[7]

— Cum așa? Doar l-au văzut o groază de doctori! Așa, din senin?

— Care doctori?

— Al nostru, de la zemstvă, și cel din oraș.

— Doctorii! Dacă acum o lună i-ar fi făcut ce trebuia, ar fi trăit!

— Oare chiar nu se mai poate face nimic?

— Am spus: Dumnezeu e nesfârșit de milostiv. Altceva nu pot spune.

— Dar poate c-o să aibă efect?

— Ce să aibă efect?

— Păi ce i-ai făcut acum… plasturii ăștia…

— Poate că da, doamnă.

O femeie cu rochie neagră și văl negru aduse o tavă pe care se aflau o cofă cu votcă și două farfurii cu salam și icre. La apariția ei, discuția se opri. Doctorul își turnă un păhărel, îl privi în lumină și plescăi din limbă.

— În sănătatea matale, măicuță! spuse el, adresându-i-se boieroaicei bătrâne, și dădu votca pe gât.

— În sănătatea dumitale, tăicuță!

— Uite, tocmai de la asta Pavel Vladimirîci moare în floarea vârstei, de la votca asta! spuse doctorul, închizând ochii de plăcere și înfigând furculița într-un rotocol de salam.

[7] Vers din opereta *Frumoasa Elena* de Jacques Offenbach (1819 – 1880).

— Da, mulți oameni pier din cauza ei.

— Nu oricine poate să înghită licoarea asta, d-aia! Dar, pentru că eu pot, să mai ciocnim o dată! În sănătatea matale, doamnă!

— Bea, bea, dacă nu-ți face rău!

— Nu-mi face rău! La mine și plămânii, și rinichii, și ficatul, și vezica, totul e în ordine! Ce bine că n-ai plecat! i se adresă el femeii în rochie neagră, care se opri la ușă de parcă ar fi vrut să tragă cu urechea la discuția boierilor. Ia zi, ce aveți azi la prânz?

— *Okroșka,* șnițele și pui prăjit, răspunse femeia cu un zâmbet cam acru.

— Dar pește sărat aveți?

— Cum să nu, domnule? Avem nisetru, păstrugă… Avem pește din belșug!

— Atunci să ne comanzi pentru prânz *botvinia*[8] cu carne de nisetru… Ceva mai gras să fie! Cum îți zice ție? Ulițușka, nu?

— Ulita, domnule, așa îmi spun oamenii.

— Ei, atunci repede, Ulițușka, repede!

Ulițușka plecă; pentru o clipă se lăsă o tăcere grea. Arina Petrovna se ridică de la locul său și se uită afară, să vadă dacă a plecat sau nu Ulita.

— I-ai spus despre orfane, Andrei Osipîci? îl întrebă ea pe doctor.

— Am discutat, doamnă.

— Ei, și ce-a zis?

— Mereu același lucru, doamnă. „Uite, când o să mă fac bine, o să scriu neapărat și testamentul, și polița”.

În cameră se lăsă o tăcere și mai grea. Fetele luară de pe masă lucrul pe etamină și mâinile lor trăgeau, tremurând vizibil, cusătură după cusătură; Arina Petrovna ofta îngrijorată; doctorul se plimba prin cameră și fluiera ușor: „De-a rostogolul, de-a rostogolul!”

— Dar să-i fi spus mai serios!

— Mai serios de-atât nici nu se poate. „O să fii un ticălos dacă nu le faci o stare orfanelor”, așa i-am zis. Da, măicuță, tare ai mai greșit! Dacă m-ai fi chemat acum o lună, i-aș fi făcut eu o incizie și aș fi scos de la el și testamentul… Dar acum totul o să-i rămână lui Iudușka, moștenitorul legitim… Nu se mai poate face nimic!

[8] Ciorbă acră, din verdețuri, la care se pune mai apoi și pește rece, fiert sau sărat.

— Bunico! Ce-o să se aleagă de noi? se văicări printre lacrimi fata cea mai mare. Ce-o să facă unchiul cu noi?

— Nu știu, draga mea, nu știu. Nici ce-o să se întâmple cu mine nu știu. Azi sunt aici, dar mâine s-ar putea să nu mai fiu... Poate o să mă pună Dumnezeu să dorm în vreo magazie sau în vreo colibă țărănească.

— Doamne! Ce prost mai e și unchiul ăsta! exclamă fata cea mică.

— Dumneata, tânără domnișoară, ai face bine să-ți mai strunești limba! îi făcu observație doctorul și, adresându-i-se Arinei Petrovna, adăugă: Dar de ce nu insiști chiar dumneata, măicuță? Să fi încercat dumneata să-l convingi!

— Am încercat, dar nu vrea! Nu vrea nici măcar să mă vadă! Zilele trecute am vrut să mă duc la el. „Ce, ai venit să-mi cânți prohodul?” Așa mi-a zis!

— Cred mai degrabă că Ulitușka e la mijloc... Ea îl ațâță împotriva dumneavoastră.

— A, n-am nicio îndoială! Și-i transmite totul lui Porfișka Vampirul! Se spune că are până și calul pregătit, cu frâul pe el, toată ziua, așteptând clipa în care fratele lui o începe să-și dea duhul! Închipuie-ți, zilele trecute Ulita a notat tot ce e în casă – mobilă, lucruri, veselă –, totul a notat. Cică să nu dispară ceva! Te pomenești că vrea să ne facă și hoațe!

— Dar dumneata ar trebui să te porți cu ea ca la armată... De-a rostogolul, știți, de-a rostogolul...

Dar nici nu apucă doctorul să-și dezvolte ideea, că o fată și dădu buzna în cameră gâfâind și, cu o voce speriată, strigă:

— La boier! Boierul cere să vină doctorul!

•

Familia care intră pe scenă în această povestire ne este deja cunoscută. Boieroaica bătrână nu e nimeni alta decât Arina Petrovna Golovliova; posesorul muribund al conacului de la Dubrovino este fiul ei, Pavel Vladimirîci; în fine, cele două fete, Anninka și Liubinka, sunt fiicele răposatei Anna Vladimirovna Ulanova, cea căreia odinioară Arina Petrovna „îi aruncase o parte”. N-au trecut decât zece ani de când nu le-am mai văzut, dar situația personajelor s-a schimbat așa de mult, că nu a mai rămas nici urmă din legăturile artificiale din cauza cărora familia Golovliov se înfățișa ca un fel de fortăreață inexpugnabilă. Fortăreața familială ridicată de mâinile neobosite ale Arinei

Petrovna se prăbușise, dar se prăbușise pe neobservate, așa încât nici măcar Arina Petrovna nu înțelegea cum se întâmplase, deși devenise ea însăși motorul acestei distrugeri al cărei suflet adevărat fusese, bineînțeles, Porfișka Vampirul.

Arina Petrovna, posesoarea absolută și despotică a moșiilor Golovliovilor, devenise un fel de întreținută modestă în casa fiului celui mic, o întreținută care nu făcea nimic și care nu avea niciun cuvânt de spus în problemele gospodărești. Capul i se plecase, spinarea i se cocoșase, ochii i se stinseseră, mersul îi devenise moale, gesturile impetuoase fuseseră înlocuite de mișcări molcome. Pentru că nu mai avea ocupație, învățase la bătrânețe să tricoteze, dar nu avea deloc spor, pentru că gândurile îi zburau mereu în altă parte – unde anume, nu știa nici ea, dar cu siguranță nu la andrele. Stătea în fotoliu, împletea câteva minute și deodată mâinile îi cădeau moi în poală, capul i se sprijinea pe spătarul fotoliului, iar ea începea să se cufunde în amintiri… Și zăbovea printre amintiri până când o moțăială bătrânească îi cuprindea întreaga făptură. Sau se ridică și începea să umble prin camere, ca și cum ar căuta ceva, ca o femeie care toată viața a avut cheile și nu își dă seama unde și cum le-a pierdut.

Prima lovitură pe care o primise autoritatea Arinei Petrovna a fost nu atât abolirea iobăgiei, cât mai ales pregătirile care au anticipat evenimentul. Mai întâi, niște simple zvonuri, apoi adunări nobiliare cu tot felul de hotărâri, pe urmă comitete guberniale, comitetele de redacție… Toate acestea au epuizat-o și au tulburat-o. Imaginația Arinei Petrovna, și așa extrem de bogată, plăsmuia tot felul de prostii. De pildă, o măcina o problemă: „Și atunci cum o să-i zic Agașkăi? Agafiușka, pesemne… Dar poate c-o să trebuiască să-i spun chiar Agafia Feodorovna, ca unei boieroaice!” Alteori își imagina că merge singură prin casa goală, pentru că oamenii erau adunați în camera servitorilor și se îmbuibau cu bunătăți! Înfulecau ce înfulecau și ce nu puteau da gata aruncau sub masă! Încă alteori își închipuia că aruncă o privire în beci, iar acolo Iulka și Fioșka înfulecă de le plesnesc fălcile! Degeaba voia ea să le arate cine e stăpâna, că nu le mai putea face nimic. „Cum o să le mai spui acum ceva? Acum sunt liberi, nu le mai zici tu ce să facă!”

Oricât de neînsemnate ar fi fost fleacurile astea, din ele a luat naștere treptat o întreagă lume fantasmagorică, ce îl absoarbe cu totul pe om și îi paralizează activitatea. Arina Petrovna a scăpat astfel frâiele gospodăriei și doi ani de zile numai așa s-a văitat, de dimineața până seara:

— Măcar să se lămurească odată: ori e albă, ori e neagră! Că așa, prima convocare, a doua convocare... Nu știi nici de-i laie, nici de-i bălaie!

În timpul ăsta al întrunirii de comitete, a murit și Vladimir Mihailîci. A murit împăcat, liniștit, dezicându-se de Barkov și de toate creațiile lui. Ultimele lui cuvinte au fost:

— Îți mulțumesc, Doamne, că nu m-ai lăsat să mă înfățișez dinaintea Ta alături de robii mei!

Cuvintele acestea s-au întipărit profund în sufletul impresionabil al Arinei Petrovna, iar moartea soțului, împreună cu fantasmagoriile viitorului, au aruncat asupra vieții din Golovliovo umbra cenușie a nesiguranței. I se părea că vechea casă a Golovliovilor și toți cei care trăiau în ea se îndreaptă iute spre moarte.

Din puținele lamentații pe care le strecura Arina Petrovna în scrisorile ei, Porfiri Vladimirîci a ghicit cu o intuiție uimitoare tulburarea ce pusese stăpânire pe gândurile ei. Arina Petrovna nu îi mai făcea morală și nu îi mai ținea predici în scrisorile sale, ci făcea tot mai des referire la ajutorul lui Dumnezeu, „care, cu toate că trăim vremuri de credință puțină, nu-i părăsește nici pe robi, darămite pe cei care, prin averea lor, au fost sprijinul cel mai de nădejde pentru Biserică și fala casei Domnului”. Iudușka a înțeles imediat că, dacă mămica începe să își pună speranța tot mai mult în Dumnezeu, asta înseamnă că în viața ei s-a produs o fisură, și s-a folosit de fisura asta cu viclenia lui caracteristică.

Chiar înainte de promulgarea actului de emancipare a țărănimii, a sosit pe neașteptate la Golovliovo și a găsit-o pe Arina Petrovna tristă și chinuită de griji.

— Ia zi, ce se spune la Petersburg? întrebă ea de îndată ce încheiară schimbul de amabilități.

Cu privirea pironită în podea, Porfișa tăcea.

— Pune-te în pielea mea! zise mai departe Arina Petrovna, înțelegând din tăcerea fiului că nu se poate aștepta la nimic bun. Acum, în camera servitoarelor am treizeci de blestemate

de fete, ce-o să fac eu cu ele? Dacă o să rămână în întreținerea mea, ce-o să le dau de mâncare? Acum am și varză, și cartofi, și pâine, mă descurc eu, că nici nu mâncăm mult! Dacă nu sunt cartofi, poruncesc să se pregătească niște varză; dacă nu e varză, mă descurc și cu niște castraveciori! Dar dacă o să trebuiască să dau eu fuga la târg după toate, să le cumpăr, să le aduc înapoi? De unde o să hrănesc eu atâtea guri?

Porfișa se uita drept în ochii mămichii lui dragi și zâmbea amar, în semn de compătimire.

— Dacă le las să plece în cele patru zări, să se ducă unde or vedea cu ochii, nici așa nu-i bine… Nu mai știu! Nu știu! Nu știu! Nu știu ce-o să iasă din asta!

Porfișa zâmbea, de parcă i s-ar fi părut tare amuzant „ce-o să iasă din asta”.

— Nu râde, nu râde, dragule! Lucrurile sunt grave, atât de grave că, dacă nu le-o băga Domnul mințile în cap, atunci… în sinea mea, știu că nici eu nu sunt o poamă: cum, necum, m-oi aranja eu cumva. Dar ce să fac? Ce învățătură am primit eu? Știu să dansez și să cânt și să primesc musafiri. Ce-o să fac eu fără blestematele astea de fete? Nu știu nici să servesc, nici să descarc marfa, nici să fac de mâncare… Nimic nu știu să fac, dragul meu!

— Mare e mila Domnului, mămică!

— A fost mare, dragul meu, dar acum nu mai e! O fi Domnul milostiv, dar are și El socotelile Lui. Cât am fost buni, și Dumnezeu din ceruri s-a îndurat de noi. Când ne-am înrăit, atunci să nu vă fie cu părere de rău, dar a întors și Dumnezeu foaia! Și mă tot gândesc: ce-ar fi să las eu toate și să nu mă mai chinui? Zău! Să-mi fac o căsuță lângă mormântul lui tăticu’ și să trăiesc acolo câte zile oi mai avea!

Porfiri Vladimirîci își ciuli urechile și începu să saliveze.

— Dar cine o să se ocupe de moșii? protestă el precaut, de parcă ar fi aruncat o undiță.

— Nu vă fie cu supărare, dar mai ocupați-vă și voi! Slavă Domnului, am copii! N-o să duc numai eu toate greutățile…

Deodată, Arina Petrovna își dădu seama de cele spuse și ridică privirea. O izbi fața rânjită, cu bale la gură, a lui Iudușka, unsuroasă de parcă ar fi fost dată cu unt, radiind de fericire și de poftă.

— Păi tu, după cum văd, ești deja gata să-ți îngropi mama! observă ea sec. Nu crezi că te pripești, drăguțule? Vezi să nu greșești!

În felul acesta, prima dată lucrurile se încheiară cu remiză. Dar sunt discuții care, odată începute, nu se mai termină. După câteva ore, Arina Petrovna se întoarse pe firul vorbei.

— O să mă duc la mănăstirea Sfântului Serghie, spuse ea visătoare. Împart averea între voi, cumpăr în sat o căsuță și trăiesc acolo!

Dar Porfiri Vladimirîci, care se arsese o dată, de data aceasta tăcu.

— Anul trecut, când răposatul de taică-tău era încă în viață, zise Arina Petrovna, tot visătoare, stăteam la mine în dormitor, singură, și deodată aud de parcă îmi șoptește cineva: „Du-te la făcătorul de minuni! Du-te la făcătorul de minuni! Du-te la făcătorul de minuni!” De trei ori! M-am întors repede, să văd cine e, dar nimeni! Atunci mi-am spus: „Ăsta e semn de la Dumnezeu! Dacă credința mea e pe placul lui Dumnezeu, eu sunt gata să primesc harul Lui!” Și imediat ce-am spus asta, deodată s-a revărsat în cameră o mireasmă așa de plăcută! Se înțelege, am poruncit să mi se facă de îndată bagajele, iar spre seară eram deja pe drum!

Arinei Petrovna îi apărură lacrimi în ochi. Iudușka se folosi de asta pentru a-i săruta mâna mamei și chiar își permise să o cuprindă pe după talie.

— Mare ți-e credința, mămică! spuse el. Mă bucur, drăguța mea, că ești împăcată cu Dumnezeu! Când vine omul cu rugăciunea la Dumnezeu, și Dumnezeu vine cu ajutorul la el. Bine faci, buna mea mămică!

— Stai puțin! Încă n-am spus tot! Ajung eu a doua zi la mănăstire, spre seară, și mă duc drept la făcătorul de minuni. Era slujba de vecernie; toată lumea cânta, lumânările ardeau, cădelnițele răspândeau miresme parfumate... Nici nu știam unde mă aflu, dacă sunt pe pământ sau în cer! După slujbă, mă duc la ieromonahul Iona și-i spun: „Cuvioșia ta, tare frumoasă a fost slujba azi la biserică!” Iar el îmi zice: „Cum să nu fie, copilă? Azi părintelui Avacum i s-a arătat o minune în timpul slujbei! Tocmai își împreunase mâinile pentru rugăciune și, când și-a ridicat privirea, cupola era inundată de lumină și un porumbel se uita drept la el!” Așa că de atunci așa mi-am zis: „Orice-ar fi,

sfârșitul vieții vreau să mi-l petrec la mănăstirea Sfântul Serghie!”

— Dar de noi cine o să aibă grijă? Cine o să se zbată pentru copiii dumitale? Ah, mămică, mămică!

— Ei, nu mai sunteți mici, puteți să vă descurcați și singuri! Cât despre mine... O să mă duc cu orfanele Annușkăi la făcătorul de minuni și o să trăiesc sub aripa lui! Poate o s-o cuprindă pe vreuna dintre ele dorința de a-L sluji pe Dumnezeu, că mănăstirea Hotikov e la o azvârlitură de băț! O să-mi cumpăr o căsuță cu o grădiniță; o să pun niște varză, niște cartofi și o să am de toate din belșug!

Au purtat aceeași discuție câteva zile la rând, fără niciun rezultat; de fiecare dată, Arina Petrovna se lansa în planurile cele mai curajoase, după care se răzgândea și iar își făcea planuri, dar, în cele din urmă, lucrurile au ajuns atât de departe, încât nu a mai putut să dea înapoi. La doar șase luni de la sosirea lui Iudușka, lucrurile s-au aranjat în felul următor: Arina Petrovna nici nu s-a dus la mănăstirea Sfântul Serghie, nici nu a făcut o căsuță lângă mormântul soțului, dar a împărțit averea, păstrând pentru sine numai un capital în numerar. Lui Porfiri Vladimirîci i-a revenit partea cea mai bună, iar lui Pavel Vladimirîci – cea mai proastă.

•

Arina Petrovna a rămas, ca mai înainte, la Golovliovo, și, se înțelege, asta nu s-a întâmplat fără puțină comedie familială. Iudușka a vărsat lacrimi și a implorat-o pe buna lui mămică să conducă moșia mai departe, fără să dea socoteală nimănui, să încaseze ea toate veniturile și să le folosească după cum crede de cuviință, „iar în ceea ce mă privește pe mine, drăguța mea, dă-mi din venituri cât consideri, o să mă mulțumesc cu oricât”. Spre deosebire de el, Pavel i-a mulțumit mamei cu răceală („de parcă voia să mă muște, nu alta”), imediat a trecut în rezervă („așa, fără binecuvântarea maternă, ca un nebun!”) și s-a instalat la Dubrovino.

De atunci, Arina Petrovna a început să își piardă ascuțimea de odinioară. Bănuielile ei în legătură cu Porfișka Vampirul, pe care îl citise bine, datorită spiritului ei de pătrundere, parcă fuseseră acoperite de ceață. Se părea că nu mai înțelege nimic în afară de faptul că, în ciuda împărțirii averii și a eliberării țăranilor, ea locuia mai departe la Golovliovo și, ca mai înainte, nu dădea

nicio socoteală nimănui. Și tot acolo, la o azvârlitură de băț, se afla și celălalt fiu, dar ce diferență! în timp ce Porfișa i-a încredințat mamei totul, inclusiv familia și propria persoană, Pavel nu numai că nu se sfătuia cu ea, dar, când se întâlneau, parcă îi vorbea numai din vârful buzelor!

Cu cât i se întuneca mai mult mintea, cu atât mai mult se lăsa inima ei cuprinsă de râvnă față de fiul cel blând. Porfiri Vladimirîci nu o ruga nimic, ea era cea care venea în întâmpinarea dorințelor lui. Încetul cu încetul, Arina Petrovna a început să găsească neajunsuri în felul în care erau împărțite pământurile Golovliovilor. În nu știu ce loc, pământul altuia intra în lotul lor – ce bine ar fi fost să cumpere ei limba aia de pământ; în altă parte, se putea face un cătun separat, dar fâneața era cam puțină; bine că era o fâneață de vânzare în apropiere, și ce fâneață frumoasă! Arina Petrovna se implicase mult și ca mamă, și ca gospodină, dorind să-și pună tot flerul în slujba fiului ei blând. Dar Porfiri Vladimirîci parcă se ascunsese într-o cochilie impenetrabilă. Degeaba Arina Petrovna îl ademenea cu achizițiile ei; la toate propunerile ei de a cumpăra cutare pădurice sau cutare fâneață, el răspundea invariabil: „Eu, mămică dragă, sunt mulțumit și cu ce mi-ai dat deja din mila dumitale”.

Răspunsurile astea nu făceau decât să o înverșuneze și mai tare pe Arina Petrovna. Îmboldită, pe de o parte, de chestiunile gospodărești, pe de alta, de furia pe care i-o stârnea „ticălosul de Pavluța”, care locuia lângă ea, dar nu voia să știe de ea, Arina Petrovna uitase de tot care sunt noile ei raporturi cu Golovliovo. Febra achizițiilor i-a cuprins ființa din nou, cu o forță din ce în ce mai mare, numai că de data asta nu mai cumpăra pentru sine, ci pentru fiul ei iubit. Așa se face că moșia Golovliovo creștea, se rotunjea și înflorea.

Dar chiar în momentul în care capitalul Arinei Petrovna s-a redus așa de mult încât îi devenea aproape imposibil să se întrețină numai din dobânzi, Iudușka i-a scris cea mai respectuoasă scrisoare și i-a trimis împreună cu ea un balot întreg de formulare contabile, ca să îi servească drept îndrumar pe viitor, când alcătuia darea de seamă anuală. Alături de situația gospodăriei, trebuia să completeze și rubrici pentru zmeură, agrișe, ciuperci și tot așa. Fiecare rubrică arăta cam după cum urmează:

„În anul 18 au fost tufe de zmeură

.....
La acestea s-au adăugat tufe nou sădite
.....
La numărul existent de tufe de zmeură s-au adunat fructe
..... puduri ..... funți ..... zolotnici[9].
Din care dumneata, dragă mămică, ai folosit
..... puduri ..... funți ..... zolotnici.
S-au folosit pentru dulceață pentru casa Excelenței Sale Porfiri Vladimirîc
..... puduri ..... funți ..... zolotnici.
S-au dat băiatului X ca răsplată pentru bună purtare 1 funt.
S-au vândut oamenilor simpli, pentru dulciuri
..... puduri ..... funți ..... zolotnici.
Au putrezit, din lipsă de cumpărători sau din alte motive
..... puduri ..... funți ..... zolotnici.
Ș.a.m.d.
Ș.a.m.d.

Notă: în cazul în care recolta anului în cauză este mai mică decât cea din anul precedent, aici trebuie să fie explicate motivele acestui fapt, cum ar fi: secetă, ploaie, grindină etc.”

Arina Petrovna a rămas ca trăsnită. În primul rând, a uimit-o zgârcenia lui Iudușka: de când se știa ea, niciodată agrișele de la Golovliovo nu făcuseră obiectul vreunui inventar, iar Porfiri Vladimirîci, după cum se vede, tocmai asupra lor insista; în al doilea rând, înțelegea foarte bine că toate acele formulare nu erau nimic altceva decât niște documente care o legau de mâini și de picioare.

După o corespondență polemică de lungă durată, Arina Petrovna, jignită și nemulțumită, s-a mutat la Dubrovino, iar la scurtă vreme după aceea, Porfiri Vladimirîci a renunțat și el la slujbă și s-a instalat la Golovliovo.

De atunci, pentru bătrână a început un șir de zile tulburi, petrecute într-o lâncezeală impusă. Pavel Vladimirîci, lipsit de orice spirit de inițiativă, era cu atât mai chițibușar când venea vorba de maică-sa. A primit-o bine, adică și-a luat obligația de a o întreține împreună cu cele două nepoate orfane, dar cu două

[9] Veche unitate de măsură rusească, echivalentă cu 4,26 g.

condiții: în primul rând, să nu se ducă la el în antresol; în al doilea rând, să nu se amestece în treburile gospodăriei. Mai ales această ultimă condiție a tulburat-o pe Arina Petrovna. Totul în casa lui Pavel Vladimirîci era administrat de chelăreasa Ulitușka, o femeie acră, care avea o corespondență secretă cu Iudușka Vampirul, și de Kiriușka, fostul valet al tăticului, care nu se pricepea deloc la agricultură, dar care zilnic îl îmbrobodea pe Pavel Vladimirîci cu sfaturile lui proaste. Amândoi furau ca-n codru. Tare o mai durea inima pe Arina Petrovna când vedea cât se fură la Dubrovino! De câte ori nu a vrut să-l prevină pe fiul ei, să îi spună să stea cu ochii pe ceai, pe zahăr, pe unt! Toate acestea dispăreau în cantități mari și, de multe ori, Ulitușka, fără să se jeneze deloc de prezența bătrânei boieroaice, băga în buzunar pumni întregi de zahăr chiar sub privirile ei. Arina Petrovna vedea toate acestea, dar nu putea să sufle o vorbă. Pentru că, imediat ce deschidea gura ca să facă o observație, Pavel Vladimirîci o și punea la punct.

— Mămică! spunea el. Un singur om dă dispoziții în casă! Nu eu am hotărât asta, așa fac toți. Dacă dispozițiile mele sunt proaste, las să fie proaste. Dacă dispozițiile dumitale sunt inteligente, las să fie inteligente! Tare deșteaptă ești tu, dar Iudușka tot te-a lăsat fără acoperiș!

De parcă n-ar fi fost destul, Arina Petrovna a mai făcut o descoperire îngrozitoare: Pavel Vladimirîci bea. Patima băuturii i se strecurase pe furiș; din pricina singurătății de la țară, a devenit tot mai aprigă și, până la urmă, a dus la sfârșitul inevitabil. La început, când s-a mutat maică-sa la el, parcă se mai rușina puțin; cobora destul de des din antresol ca să stea de vorbă cu ea. Arina Petrovna observase că i se încurcă limba în gură, dar se gândise că e din cauza prostiei. Nu îi plăcea când venea „să stea de vorbă” cu ea și considera discuțiile acestea o mare caznă, pentru că Pavel Vladimirîci nu făcea decât să se plângă întruna, și încă din cele mai stupide motive. Ba că de săptămâni întregi nu mai dăduse un strop de ploaie; ba că ploua cu găleata, de parcă s-ar fi rupt băierile cerului; ba că era invazie de buburuze și că au ros toți copacii din livadă; ba că au apărut cârtițele și au scormonit toate pajiștile. Prilejurile de văicăreală erau nesfârșite. Uneori, cobora din antresol, se așeza în fața mamei și începea:

— Sunt numai nori peste tot. Și Golovliovo ce, e departe? Nu! Dar la Vampir a fost o ploaie torențială! Iar la noi, niciun strop! Vin numai niște norișori, se învârt pe cer, dar să dea o ploicică nu!

Sau:

— Uite ce mai toarnă acum! Abia ce-a înflorit secara, și toarnă întruna! Jumătate de fân a putrezit deja, și tot toarnă și toarnă! Ce, Golovliovo e departe? Dar Vampirul a strâns de mult totul de pe câmp, iar noi stăm și stăm! La iarnă o să trebuiască să dăm de mâncare vitelor fân putrezit!

Tăcea, tăcea Arina Petrovna, tot ascultând văicărelile lui idioate, dar uneori nu mai răbda și spunea:

— Păi de dacă nu pui și tu mâna să faci ceva!

Nici nu apuca bine să deschidă gura, că Pavel Vladimirîci o și repezea:

— Și ce-ai vrea să fac? Să mut ploaia la Golovliovo?

— Nu de ploaie zic, ci așa, în general…

— Nu, hai, spune, ce crezi dumneata că ar trebui să fac? Nu „în general”, ci concret… Ce, oi vrea să schimb clima pentru dumneata? Uite, la Golovliovo, când a fost nevoie de ploaie, a plouat; când nu e nevoie de ploaie, nu plouă! De-aia acolo toate merg bine, iar la noi totul e pe dos! Să vedem ce-o să mai spui când n-om avea ce mânca!

— Ce să-i faci, dacă asta e voia lui Dumnezeu…

— A, deci, acum e voia lui Dumnezeu! Până acum mă luai cu „în general”!

Uneori, lucrurile i se păreau atât de apăsătoare, încât până și faptul că are o moșie i se părea o corvoadă.

— La ce mi-o fi trebuit mie Dubrovino? se plângea el. Ce să fac cu el?

— Ce nu-ți place la Dubrovino? Pământul e mănos, se găsesc de toate… Ce ți s-a năzărit așa, deodată?

— Păi mi s-a năzărit, că în vremurile de azi nici nu e bine să ai proprietate! Bani da, banii sunt altceva! Banii i-ai luat, i-ai pus în buzunar și te-ai dus! Altfel e cu bunurile astea imobile…

— Dar ce au așa de deosebit vremurile astea, că nici proprietăți nu mai poți să ai?

— Au. Uite, dumneata nu citești ziarele, dar eu le citesc. Azi sunt peste tot numai avocați, au răsărit ca ciupercile după

ploaie. Află un avocat că ai o proprietate și imediat începe să-ți dea târcoale!

— Și de ce să-ți dea ție târcoale, dacă tu ai acte în regulă?

— Tocmai de-aia. Să zicem că angajează Porfișka Vampirul un avocat și ăla începe să-ți trimită citație după citație!

— Ce spui! Ce, nu-i dreptul tău?

— De-aia îți și trimite citații, pentru că e dreptul tău. Dacă nu aveai niciun drept asupra pământului, ți-l lua și fără citații. Tocmai pentru că e al tău cu acte în regulă îți trimite citații. Uite, unchiul unui prieten de-ai mei, Gorlopeatov, a murit, iar omul a primit moștenirea, ca prostu! Moștenirea s-a dovedit că nu făcea nici două parale, dar avea datorii de sute de mii: numai polițe, și toate false. Se judecă de trei ani deja. Mai întâi i-au luat moșia unchiului și după aia au luat-o și pe a lui și i-au scos-o la mezat! Uite ce înseamnă să ai proprietate!

— Dar există o asemenea lege?

— Dacă n-ar fi fost lege, n-ar fi putut să i-o scoată la mezat. Există tot felul de legi. Pentru cine n-are conștiință, toate legile sunt prielnice; pentru cine are, toate legile sunt piedici. Le găsești pe toate în catastif!

În disputele astea, Arina Petrovna se lăsa mereu păgubașă. Nu o dată o îmboldea să strige: „Piei din ochii mei, ticălosule!” Dar se răzgândea și tăcea. Doar în sinea ei se căina: „Doamne! Ce monștri am adus pe lume! Unul e un vampir, iar celălalt e prost de dă în gropi! Pentru cine am tot adunat eu! Pentru cine n-am dormit nopțile și mi-am rupt de la gură... pentru cine?”

Cu cât mahmureala punea stăpânire pe Pavel Vladimirîci, cu atât mai fantastice și mai bizare deveneau discuțiile lui. În cele din urmă, Arina Petrovna a început să observe că ceva nu e în regulă. De exemplu, de dimineață, într-un dulăpior din sufragerie, se punea o carafă plină cu votcă, iar spre prânz în ea nu mai era nicio picătură. Sau stătea în salon și auzea un scârțâit misterios dinspre sufragerie, de lângă dulapul cu pricina. „Cine e acolo?” striga ea și auzea pașii cuiva luând-o iute spre antresol.

— Măicuță, ia spune, Pavel Vladimirîci bea? o întrebă într-o zi pe Ulițușka.

— Mai ia câte o dușcă, doamnă, răspunse chelăreasa, zâmbind acru.

Convins că mama îl ghicise, Pavel Vladimirîci nu se mai sfii. Într-o bună dimineață, dulăpiorul dispăru cu totul din sufragerie și, la întrebarea Arinei Petrovna, Ulitușka răspunse:

— Mi-a poruncit să-l duc la antresol, ca să-i fie la-ndemână.

Într-adevăr, la antresol carafele veneau una după alta, cu o viteză uimitoare. Retras numai cu propria persoană, Pavel Vladimirîci ajunsese să urască societatea oamenilor vii și își crease o lume a lui, fantastică. În capul lui era un întreg roman, eroic și absurd, cu transformări, dispariții și îmbogățiri subite, un roman în care eroii principali erau el și Iudușka Vampirul. Nici el nu-și dădea prea bine seama cât de profund se instalase în el ura față de Porfișka. Îl ura din tot sufletul, cu toată ființa lui, cu o dușmănie care îi răscolea măruntaiele, îl ura neîncetat, clipă de clipă. Chipul lui nesuferit îi apărea mereu dinaintea ochilor, de-ar fi zis că e aievea, iar în urechi auzea vorbăria goală, mieroasă și fățarnică a lui Iudușka, în care răsuna o furie surdă, aproape abstractă, față de orice ființă care nu se supune codului fățărniciei. Pavel Vladimirîci bea și își aducea aminte de trecut. Ținea minte toate nedreptățile și umilințele pe care fusese nevoit să le înghită din pricina pretenției lui Iudușka de a fi primul în casă. În special ținea minte împărțirea averii, număra fiecare copeică, compara fiecare bucată de pământ cu fiecare bucată de pământ și îl ura. În imaginația lui înfierbântată de alcool se creau drame întregi în care îi erau răscumpărate toate umilințele și în care el era cel care umilea, nu Iudușka. Fie se vedea câștigând două sute de mii la cărți și venind să-l anunțe pe Porfișka, iar pe acesta, schimonosindu-se de invidie (o scenă întreagă de dialoguri). Fie murise un bunic (iar o scenă cu multe dialoguri, deși nu exista niciun bunic) și îi lăsase un milion, iar lui Porfișka Vampirul – ciuciu. Fie că a inventat o modalitate de a se face nevăzut și că a dobândit astfel posibilitatea de a-i juca lui Porfișka tot felul de renghiuri, până când îl făcea să geamă de durere. Inventa neobosit fel de fel de scenarii și multă vreme râsul lui tâmp hohotea în antresol, spre bucuria Ulitușkăi, care se grăbea să-l informeze pe frățiorul Porfiri Vladimirîci despre ce se întâmpla la Dubrovino.

Îl ura pe Iudușka, dar, în același timp, se temea de el. Știa că ochii lui Iudușka revarsă o otravă vrăjită, că vocea lui se strecoară ca un șarpe în sufletul omului și îi paralizează voința. De aceea și refuzase în mod categoric să se vadă cu el. Uneori,

Vampirul venea la Dubrovino pentru a săruta mâna mămichii lui dragi (o fi alungat-o el din casă, dar asta nu însemna că nu o respectă) și atunci Pavel Vladimirîci încuia antresolul cu cheia și stătea închis cât Iudușka vorbea cu mămica.

Așa au trecut zile și zile, una după alta, până când, într-una dintre ele, Pavel Vladimirîci s-a pomenit că suferă de o boală mortală.

•

Doctorul înnoptă „de formă” la conac și a doua zi, dis-de-dimineață, porni spre oraș. Când plecă de la Dubrovino, spuse cu toată convingerea că bolnavul nu mai are de trăit decât cel mult două zile și că e prea târziu să se mai facă ceva, pentru că nici numele nu mai poate să și-l scrie.

— O să facă niște mâzgăleli în loc de semnătură și, după aia, la tribunal o să ajungi, mai spuse el. Că Iudușka, deși o respectă pe mămica, tot o să-i intenteze proces pentru fals în acte și, dacă mămica o să fie trimisă în niște locuri nu foarte îndepărtate, așa cum scrie în lege, el n-o să se sinchisească decât să-i cânte rugăciuni de drum bun!

Toată dimineața, Arina Petrovna fu ca în transă. Încercă să spună o rugăciune – doar-doar i-o da Dumnezeu gândul cel bun –, dar nu-i venea în minte nicio rugăciune, nici măcar limba nu i se mișca. Se hotărî să înceapă cu „Miluiește-mă pe mine, Doamne, prin marea milă a Ta” și deodată, nici ea nu știa cum, ajunse la „izbăvește-ne de cel rău”. „Izbăvește-mă! Izbăvește-mă!” îndruga ea mecanic, dar gândurile îi zburau în altă parte. Ba arunca o privire la antresol, ba intra în beci („Câte bunuri au fost adunate toamna aici... Toate s-au furat!”), ba începea să-și amintească ceva de demult. Parcă se făcea că e amurg și în amurgul ăsta mulți, mulți oameni mișunau pretutindeni, munceau, adunau. „Fericiți cei... Fericiți cei... ca o candelă... învață-mă... învață-mă...” Dar limba îi amorți în gură, iar ochii îi rămaseră pironiți pe icoane fără să le vadă; gura îi era larg deschisă, mâinile i se încleștară pe cingătoare și rămase așa de nemișcată, încât ai fi zis că a înțepenit.

În cele din urmă, se așeză și începu să plângă. Lacrimile îi curgeau din ochii stinși pe obrajii uscați și scofâlciți de bătrânețe, se opreau în scobiturile ridurilor și picurau pe gulerul murdar al bluzei vechi de stambă. Erau lacrimi amare, pline de disperare și, în același timp, neputincioase și năvalnice. Și

bătrânețea, și neputința, și situația fără speranță în care se găsea, toate păreau să o cheme spre moarte, singura soluție, singura mângâiere; dar, în același timp, își amintea și de trecutul ei de stăpână cu frâiele gospodăriei în mână, de bunăstarea și de întinderea pământurilor ei, și amintirile acestea așa de adânc înrădăcinate erau în ea, încât îi aduceau din nou pofta de viață. „De-aș muri!”, îi trecea prin minte un gând fugar, dar după o clipă gândul era înlocuit de un altul: „De-aș mai trăi puțin!” Nu se gândea nici la Iudușka, nici la fiul muribund – amândoi parcă încetaseră să mai existe pentru ea. Nu se gândea la nimeni, nu era supărată pe nimeni, nu dădea vina pe nimeni; uitase până și dacă mai are sau nu un capital și dacă e suficient pentru a-și asigura bătrânețea. O durere cumplită îi cuprinsese ființa. „Mi-e greu și sufăr!” Asta era singura explicație pe care o putea da lacrimilor sale. Lacrimile astea veneau de departe; se adunaseră picătură cu picătură chiar din clipa în care plecase de la Golovliovo și se instalase la Dubrovino. Era pregătită pentru orice, se așteptase la toate, prevăzuse totul, dar niciodată nu-și imaginase cu atâta claritate că aceste lucruri așteptate și prevăzute chiar ar putea să se întâmple. Iată că sfârșitul venise, un sfârșit plin de durere și de singurătate lipsită de speranță. Toată viața făcuse afaceri, se chinuise să agonisească, se luptase să obțină ceva, și se dovedea că se chinuise degeaba. Toată viața nu avusese pe buze decât cuvântul „familie”: în numele familiei îi executase pe unii și îi răsplătise pe alții; în numele familiei îndurase lipsuri, se zbătuse, își distrusese toată viața, și deodată ajungea la concluzia că tocmai familie nu are!

„Doamne! Oare așa e la toată lumea?” îi trecu prin minte.

Stătea jos, cu tâmpla rezemată pe braț și cu fața întoarsă spre soarele ce se înălța pe cer, de parcă i-ar fi spus: „Uită-te la mine!” Nu suspina și nici nu blestema, numai scâncea încetișor, de parcă și-ar fi înghițit lacrimile, și, în același timp, sufletul îi era chinuit de un singur gând: „N-am pe nimeni! Pe nimeni, pe nimeni, pe nimeni…”

Într-un sfârșit, însă, îi secară și lacrimile. După ce se spălă pe față, porni împleticindu-se spre sufragerie, unde o întâmpinară nepoatele, cu noi văicăreli, pe care de data aceasta le găsi teribil de agasante.

— Ce-o să se întâmple cu noi, bunico? Oare chiar o să rămânem așa, fără nimic? se plânse Anninka.

— Ce prost e unchiul! îi ținu isonul Liubinka.

Pe la amiază, Arina Petrovna se hotărî să se ducă la fiul muribund. Cu grijă, pășind ușor, urcă scara și căută pe pipăite, în întuneric, ușa care ducea în apartament. La antresol era încă semiîntuneric: ferestrele erau acoperite cu niște storuri verzi, prin care abia pătrundea lumina; în aerul stătut plutea un amestec respingător de miros de agrișe, de plasturi, de ulei de candelă, precum și miasma aceea caracteristică, care vestește boala și moartea. Erau numai două camere: în prima, Ulitușka stătea și curăța niște agrișe, gonind nervoasă muștele care se învârteau bâzâind deasupra mormanelor de fructe și i se așezau obraznice pe nas și pe buze. Pe ușa întredeschisă a camerei de alături se auzea neîntrerupt o tuse uscată, însoțită din când în când de o expectorație chinuitoare. Arina Petrovna se opri nehotărâtă, privind în semiîntuneric și parcă așteptând să vadă ce va face Ulitușka atunci când va vedea că vine. Dar Ulitușka nici nu se mișcase, de parcă era convinsă că orice încercare de a-i schimba bolnavului părerile va rămâne inutilă. Își țuguie însă buzele a nemulțumire și Arina Petrovna auzi un cuvânt rostit în șoaptă: „Drace!”

— Drăguța mea, mai bine te-ai duce jos! îi spuse Arina Petrovna Ulitușkăi.

— Asta-i bună! zise Ulitușka rânjind.

— Trebuie să vorbesc cu Pavel Vladimirîci. Pleacă!

— Fiți bună, doamnă! Cum să-l las așa? Dacă pățește ceva cine-i sare în ajutor?

— Cine-i acolo? se auzi surd din dormitor.

— Dragul meu, poruncește-i Ulitei să plece. Trebuie să vorbesc cu tine.

De data aceasta, Arina Petrovna vorbise atât de vehement, încât ieși învingătoare. Își făcu cruce și intră în cameră. Lângă un perete interior, departe de ferestre, se afla patul bolnavului. Muribundul stătea pe spate, acoperit cu o pătură albă, și fuma absent o țigară. În ciuda fumului, muștele zburau în jurul lui cu atâta înverșunare, încât era nevoit să le gonească întruna, când cu o mână, când cu cealaltă. Erau niște mâini neputincioase, fără mușchi, numai piele și os, aproape la fel de subțiri de la încheietură până la umăr. Capul era lipit de pernă ca și cum

orice efort de a se ridica ar fi fost zadarnic, iar chipul și trupul îi erau cuprinse de febră. Ochii mari, rotunzi, îi erau cufundați în orbite și se uitau în gol, dar căutând parcă ceva; nasul i se întinsese și i se ascuțise, iar gura îi era întredeschisă. Nu mai tușea, dar gâfâia așa de puternic, încât ai fi zis că toată energia i se concentrase în piept.

— Ia zi, cum te simți azi? întrebă Arina Petrovna, așezându-se în fotoliul de la picioarele patului.

— Bine… mâine… adică azi… când a fost doctorul la noi?

— Azi a fost doctorul.

— Ei, atunci mâine…

Bolnavul începu să se agite, de parcă făcea eforturi să-și aducă aminte un cuvânt.

— Mâine o să te poți ridica? îl ajută Arina Petrovna. Să dea Domnul, dragule, să dea Domnul!

Preț de o clipă, amândoi rămaseră tăcuți. Arina Petrovna voia să spună ceva, dar, ca să spună, trebuia să vadă cum să deschidă subiectul. Dar tocmai asta nu știuse să facă niciodată când se afla între patru ochi cu Pavel Vladimirîci.

— Iudușka… mai trăiește? întrebă, în cele din urmă, bolnavul.

— Cum să nu? Trăiește și e bine sănătos.

— Probabil că-și zice acum: „Iaca, frățiorul Pavel trage să moară și, prin mila lui Dumnezeu, mai primesc o moșie!”

— Dar toți o să murim cândva și, după noi, moșiile o să le rămână… moștenitorilor legali…

— Oricui, numai nu Vampirului. Mai bine o arunc la câini decât să i-o las lui!

Ce împrejurare fericită! Chiar Pavel Vladimirîci adusese vorba. Arina Petrovna nu rată prilejul.

— Ar trebui să te gândești la asta, dragule! zise ea parcă în treacăt, fără să se uite la bolnav și privindu-și mâinile la lumină, de parcă în clipa aceea și-ar fi concentrat toată atenția asupra lor.

— Cum adică „la asta”?

— Păi uite, dacă zici că nu vrei să-i lași fratelui tău moșia…

Bolnavul tăcea. Numai ochii i se bulbucaseră să-i sară din orbite, iar la față se făcuse roșu ca sfecla.

— Dragule, nu uita că ai și niște nepoate orfane, care n-au niciun capital… Și mai e și maică-ta… continuă Arina Petrovna.

— Ce ți-o fi venit să-i dai totul lui Iudușka?

— Așa e... știu că sunt vinovată... dar nu e un păcat așa de mare... Credeam și eu că, dacă mi-e fiu... Dar nu-i frumos să-i aduci aminte de asta mamei.

Tăcere.

— Hai, spune și tu ceva!

— Dumneata pe când te pregătești să mă îngropi?

— Nu zic să te îngrop, dar uită-te și tu... Și ceilalți creștini... Nu toți mor acum, dar în general...

— Iarăși vorba asta, „în general”! Dumneata numai „în general” îmi vorbești! Crezi că eu nu văd?

— Și ce vezi, dragule?

— Păi văd că mă iei de prost! Bun, și, dacă sunt prost, atunci lasă-mă să fiu prost! De ce să vii la un prost? Nu mai veni! Nu te mai agita atât!

— Nu mă agit. Zic numai că în general... fiecare om are un capăt al vieții...

— Ei, atunci așteaptă să vină!

Arina Petrovna își plecă privirea și se cufundă în gânduri. Vedea foarte bine că nu îi ies socotelile, dar nesiguranța viitorului o chinuia așa de tare, încât nici măcar respingerea brutală a lui Pavel Vladimirîci nu putea să o convingă de inutilitatea tentativelor ei.

— Nu știu de ce mă urăști așa! spuse ea în cele din urmă.

— Deloc... eu... deloc! Eu chiar... dimpotrivă! Așa ne-ai crescut... pe toți la fel...

Vorbea sacadat, sufocându-se; în glasul lui se auzea ca un hohot frânt și, în același timp, triumfător: ochii îi scânteiau; umerii și picioarele îi zvâcneau neliniștite.

— Poate chiar ți-am greșit cu ceva. Dacă e așa, în numele lui Hristos, iartă-mă!

Arina Petrovna se ridică din fotoliu și se îndoi din șale, atingând podeaua cu mâna. Pavel Vladimirîci închise ochii și nu răspunse.

— Să spunem că în legătură cu bunurile imobile... E clar că în situația ta de acum nici n-ai de ce să te gândești să dai dispoziții... Porfiri e moștenitorul legal, asta e, las să-i rămână lui bunurile imobile... Dar cele mobile, capitalul, cu el cum rămâne? spuse Arina Petrovna, luând taurul de coame.

Pavel Vladimirîci tresări, dar nu scoase o vorbă. Se prea poate ca la auzul cuvântului „capital” să nu se fi gândit deloc la ce

insinua Arina Petrovna, ci pur și simplu să își fi făcut calculele: „Acum e septembrie, trebuie să vină dobânzile… șaizeci și șapte de mii șase sute înmulțit cu cinci și împărțit la doi… Oare cât face?”

— Poate îți spui că eu îți doresc moartea. Să nu crezi așa ceva, dragule! Dinspre partea mea, trăiește sănătos! Bătrâna ta mamă nu poate decât să se bucure. Ce-mi trebuie mie să mori tu? Stau aici la căldurică, am ce mânca, dacă vreau ceva dulce, am și asta… Voiam numai să zic că la creștini așa e obiceiul, ca în așteptarea vieții viitoare…

Arina Petrovna se opri, ca și cum și-ar fi căutat cuvintele.

— Să-i pună la adăpost pe cei dragi, încheie ea, cu ochii pe fereastră.

Pavel Vladimirîci stătea nemișcat și tușea încetișor, fără să arate prin vreo mișcare că ascultă sau nu. Predicile mamei păreau să îl plictisească.

— Capitalul îl poți da din mână în mână încă din timpul vieții, spuse Arina Petrovna ca într-o doară și se apucă din nou să-și examineze mâinile.

Bolnavul avu o tresărire ușoară, dar Arina Petrovna nu băgă de seamă și zise mai departe:

— Capitalul poate fi dat altcuiva. Și legea zice asta, dragule. Pentru că e un lucru care se cheltuiește: ieri a fost, azi nu mai e. Nimeni nu te poate trage la răspundere, îl dai cui vrei.

Pavel Vladimirîci începu să râdă malițios.

— Văd că n-ai uitat prin ce-a trecut Palocikin! șuieră el printre dinți. El tot așa, și-a trecut capitalul în mâinile soției și ea a fugit cu iubitul!

— Dragule, eu nu am iubiți!

— Păi o să fugi și fără iubit… cu capitalul!

— Vai, cum mă vezi tu pe mine!

— Ba deloc… Le-ai spus tuturor că sunt prost. Foarte bine, lasă atunci să fiu prost! Ia uite ce poznă ai născocit, să-mi dau capitalul! Și după aia eu ce să fac, să mă duc la mănăstire și să mă uit de acolo cum dispuneți voi de capitalul meu?

Spuse toate acestea dintr-o suflare, plin de furie și ură, și pe urmă rămase stors de puteri. Îl apucă o tuse cumplită, care îl ținu cam un sfert de oră, de-ai fi zis că își varsă plămânii, nu alta. Era chiar uimitor că așa o epavă avea încă atâta forță. În cele din urmă, își trase sufletul și închise ochii.

Arina Petrovna a început să se uite pierdută în jur. Până atunci parcă tot nu-i venise să creadă, dar în clipa aceea s-a convins definitiv că orice tentativă de a-l convinge pe muribund poate numai să apropie ziua victoriei lui Iudușka. Iudușka îi tot apărea în fața ochilor. Îl vedea cum vine în urma sicriului, îi dă fratelui sărutul de rămas-bun și varsă pe catafalc două lacrimi zgârcite. Sicriul e coborât în groapă; „Adiiio, frate!” exclamă cu buze tremurânde, cu ochii dați pe spate și încercând să dea vocii sale o undă de durere Iudușka, după care se întoarce puțin spre Ulitușka și spune: „Coliva, coliva, nu uita să iei coliva acasă! S-o pui pe o față de masă curată, ca să-l mai pomenim pe frățior și acasă!” Uite că se termină și praznicul, în timpul căruia Iudușka a vorbit neobosit cu părintele despre virtuțile răposatului, primind din partea părintelui confirmarea deplină a laudelor aduse mortului. „Ah, frate! Frate drag! N-ai vrut să mai trăiești printre noi!” exclamă el, sculându-se de la masă și întinzând mâna cu palma în sus pentru a primi binecuvântarea părintelui. Într-un sfârșit, toți mănâncă pe săturate, slavă Domnului, ba trag și un pui de somn după masă; Iudușka se plimbă ca un stăpân prin camerele din conac, trece lucrurile în revistă și din când în când se uită cu suspiciune la maică-sa, de parcă ar bănui-o vinovată de ceva.

Aceste scene, pe care era sigură că le va trăi, îi tot treceau prin fața ochilor, iar în urechi îi răsuna ca aievea vocea mieroasă și stridentă a lui Iudușka: „Mai ții minte, mămică, Pavel avea niște butoni de aur... tare frumoși mai erau, îi mai punea pe la sărbători... Unde or fi dispărut butonii ăștia... n-am nici cea mai vagă idee!”

Nici nu a apucat Arina Petrovna să coboare de la antresol, că pe movila de lângă biserica din Dubrovino a apărut o trăsură trasă de patru cai. În trăsură, la locul de onoare, trona Porfiri Vladimirîci, fără căciulă, închinându-se la biserică; vizavi de el stăteau cei doi fii ai lui: Petenka și Volodenka. Arinei Petrovna i s-a strâns inima în piept: „A simțit vulpoaica aia că miroase a mortăciune!” Și fetele s-au speriat și s-au strâns neputincioase lângă bunica. În casa până atunci liniștită s-a stârnit deodată agitația: se trânteau uși, se auzeau strigăte: „Vine boierul! Vine boierul!” Toată populația conacului a ieși imediat în pridvor. Unii se închinau, alții pur și simplu așteptau, dar toți, în mod evident, își dădeau seama că ceea ce se întâmplase până atunci la

Dubrovino a fost numai temporar, că abia de atunci încolo avea să vină stăpânirea adevărată. Mulți dintre vechii servitori primiseră, pe timpul „fostului” boier, ajutoare lunare; mulți își hrăneau vacile cu fânul boierului, aveau grădini de legume și, în general, trăiau „liberi”; pe toți, firește, îi interesa să afle dacă „noul” boier va păstra vechile rânduieli sau le va înlocui cu unele noi, de la Golovliovo.

Între timp, Iudușka ajunse și, după primirea care i se făcu, trase deja concluzia că la Dubrovino lucrurile se îndreaptă spre deznodământ. Coborî din trăsură fără să se grăbească, îi salută pe servitori, care se năpustiră să sărute mâna boierului, și apoi își împreună mâinile pe pântec și începu să urce încet pe scară, murmurând o rugăciune. Chipul lui trăda în același timp și durere, și resemnare. Ca om, era îndurerat; ca bun creștin, nu îndrăznea să protesteze. Se ruga la Dumnezeu „să aibă milă de ei”, dar mai ales se supunea voinței Providenței. Fiii, în pereche, veneau în urma lui. Volodenka îl imita pe taică-său, adică umbla cu mâinile împreunate, dădea ochii peste cap și murmura ceva printre buze; Petenka se delecta cu spectacolul pe care îl dădea fratele lui. În spatele lor venea tăcut alaiul de servitori.

Iudușka sărută mâna mămichii, apoi o sărută pe gură, apoi îi sărută din nou mâna; pe urmă o luă pe draga lui mămică pe după talie și, clătinând din cap cu tristețe, spuse:

— Și dumneata tot tristă ești! Asta nu e bine, prietena mea! Vai, nu e bine deloc! Dumneata ți-ai pus oare întrebarea: „Ce-o să spună Dumnezeu de asta?” O să spună: „Uite, Eu, în înțelepciunea Mea, fac totul să fie cât mai bine, iar ea tot plânge!” Ah, mămică, mămică!

Apoi le sărută pe cele două nepoate și, cu același glas mieros de rudă grijulie, spuse:

— Și voi, greierașilor, și voi sunteți cu ochii în lacrimi! Să nu vă mai văd așa! Vă rog să zâmbiți de-acum încolo, chiar din clipa asta!

Și bătu din picior în fața lor sau, mai bine zis, se prefăcu a bate din picior, când, de fapt, glumea jovial doar.

— Ia uitați-vă la mine! continuă el. Sunt îndurerat ca un frate! Am plâns, și nu doar o dată… Mi se rupe inima pentru fratele meu, sunt foarte îndurerat, chiar până la lacrimi… Am plâns, dar mi-am venit în fire, pentru că mi-am zis: „Ce-ar spune Dumnezeu? Oare știm noi mai bine decât Dumnezeu ce și

cum?” Așa m-am încurajat și așa trebuie să procedeze toți! Și dumneata, mămică, și voi, nepoatelor, și voi toți! se adresă el servitorilor. Ia uitați-vă la mine, ce bine mă țin!

Și imediat le arătă, cu farmecul lui fără fisură, „ce bine se ține”, adică se îndreptă de spinare, își duse un picior în față, își umflă pieptul și își ridică bărbia. Toți zâmbiră, dar cumva cam acru, de parcă fiecare și-ar fi spus în sinea sa: „Ia uite cum a început păianjenul să-și țească pânza!”

După ce termină reprezentația din hol, Iudușka trecu în salon și îi sărută din nou mâna mamei.

— Așa, deci, dragă mămică! spuse el, așezându-se pe canapea. Iaca și fratele Pavel…

— Da, și Pavel… răspunse încetișor Arina Petrovna.

— Da, da, da… prea devreme! Prea devreme! Și eu, mămică, deși mă îmbărbătez, și eu în sufletul meu… tare, tare îndurerat sunt pentru fratele meu! Nu m-a iubit fratele Pavel, deloc nu m-a iubit, poate de-aia îl și pedepsește Domnul astfel!

— Într-un moment ca ăsta ai putea și tu să uiți! Ai putea să lași deoparte vechile ranchiune…

— Eu, mămică, am uitat demult! Spun numai pentru c-a venit vorba: nu m-a iubit fratele Pavel! De ce, nu știu… Mai ales că eu, după câte mi se pare… întotdeauna m-am purtat frumos cu el, numai „drăguțule” și „frățioare” îi ziceam, dar el întotdeauna s-a ferit de mine, și pace! De-aia s-o fi hotărât Dumnezeu să-l ia în împărăția Lui!

— Ți-am spus, nu mai pomeni de asta! Omul e cu un picior în groapă!

— Da, mămică, mare taină e moartea! Nu știi nici ziua, nici ora la care vine. Mare, mare taină! Și când te gândești că el și-a făcut tot felul de planuri, credea că e așa de sus, că nimeni nu-l ajunge, și Dumnezeu dintr-odată, într-o clipită, i-a năruit toate visurile. Acum poate că s-ar bucura să scape de păcate, dar ele stau scrise în cartea vieții. Iar din cartea asta, mămică, ce e scris cu greu se mai șterge!

— Câte nu îi iartă Dumnezeu sufletului care se căiește!

— I-o doresc! Din tot sufletul i-o doresc fratelui meu! Nu m-a iubit, dar eu i-o doresc! Tuturor le doresc binele! Până și celor care mă urăsc, și celor care mă obijduiesc, tuturor! A fost nedrept cu mine și uite, Dumnezeu i-a trimis boala asta, nu eu, ci Dumnezeu! Dar spune-mi, mămică, suferă mult?

— Ei, nu chiar așa. A fost și doctorul și ne-a mai dat speranțe, minți Arina Petrovna.

— Iată, ce veste bună! Vezi, draga mea? Nu te întrista! Poate o să-și revină! Noi aici suntem triști pentru el și cârtim împotriva Celui de Sus, iar el poate chiar în clipa asta stă bine mersi în pat și îi mulțumește lui Dumnezeu pentru vindecare!

Ideea asta îi plăcu așa de mult lui Iudușka, încât chiar chicoti puțin.

— Mămică, să știi că am de gând să stau în vizită aici câteva zile, continuă el, de parcă i-ar fi făcut mămichii o surpriză plăcută. Trebuie, drăguța mea, altfel nici nu se putea... Că doar rude suntem! Dacă se întâmplă ceva? Îi sunt frate... Pot să-i aduc mângâiere, să-l sfătuiesc, să dau dispoziții... Doar îmi dai voie, nu-i așa?

— Ce permisiune pot să-ți dau eu? Și eu sunt musafiră aici!

— Ei, atunci uite cum facem, drăguța mea. Pentru că acum e vineri, te rog să poruncești să mi se pregătească la prânz ceva de post. Niște pește sărat, niște ciupercuțe, niște vărzucă, doar nu-mi trebuie mult! În timpul ăsta, ca frate... o să urc în antresol la Pavel, poate îl mai prind în viață. Pentru trup n-am ce să fac, dar pentru suflet sigur pot. Oricum, în situația lui, sufletul e mai important decât trupul. Mămică, noi putem să oblojim trupul cu medicamente și plasturi, dar pentru suflet e nevoie de alte leacuri, mai temeinice.

Arina Petrovna nu protestă. Gândul „sfârșitului” inevitabil îi cuprinsese așa de tare întreaga ființă, încât privea și asculta tot ce se întâmpla în jurul ei cu o oarecare amorțire. Îl văzu pe Iudușka sculându-se de pe canapea, cu spinarea gârbovită și târșâindu-și picioarele (îi plăcea uneori să facă pe neajutoratul; i se părea că așa e mai demn de respect); Arina Petrovna își dădea seama că apariția subită a Vampirului la antresol îl va tulbura puternic pe bolnav și poate chiar va grăbi deznodământul, dar, după emoțiile de peste zi, fusese cuprinsă de o asemenea oboseală, încât se simțea ca într-un vis.

În timp ce se petreceau lucrurile acestea, Pavel Vladimirîci se afla într-o neliniște de nedescris. Era singur de tot la antresol, dar auzea că în casă e multă agitație. Orice ușă trântită, orice pas pe coridor avea un ecou misterios. O vreme chemase și strigase din toate puterile, dar, după ce se convinsese că strigătele sunt inutile, își adunase puterile, se ridicase în fund pe

pat și începuse să tragă cu urechea. După alergătura generală, după vocile puternice, se lăsă deodată o liniște mormântală. Ceva groaznic și necunoscut îl învălui din toate părțile. Lumina zilei de-abia se strecura printre perdelele trase și, pentru că într-un colț, în fața icoanei, ardea o candelă, amurgul ce umplea camera i se părea și mai întunecat și mai dens. Își îndreptă privirea spre colțul acela misterios, de parcă ceva din adâncul lui se arăta pentru prima dată în fața ochilor lui, copleșindu-l de uimire. Icoana ferecată cu aur, în care loveau direct razele candelei, se profila în întuneric cu o strălucire incredibilă, de parcă ar fi fost vie; pe tavan pâlpâia un cerculeț de lumină, când mai intens, când mai palid, pe măsură ce lumina candelei se intensifica sau slăbea. Pe podea tremurau umbrele. Pe același perete cu icoana, lângă colțul luminat, se afla un halat pe care, de asemenea, fremătau niște fâșii de lumină și de umbră, dând impresia că se mișcă. Pavel Vladimirîci se tot uita, se tot uita și i se năzărise că acolo, în colțul acela, totul se mișcă. Singurătatea, neajutorarea, liniștea mormântală și, pe lângă toate acestea, un roi de umbre. I se părea că umbrele se plimbă întruna prin cameră... într-o groază de nedescris, cu ochii bulbucați și gura căscată, se uita în colțul misterios, și nu striga, ci doar scotea niște gemete. Gemea încet, sacadat, parcă lătra. Nu auzise nici scârțâitul scării, nici târșâitul precaut al pașilor în camera de alături, când deodată se trezi lângă patul său cu silueta așa de odioasă a lui Iudușka. I se năzări că ieșise din întunericul tainic prin care mișunau umbre; și că în afară de el mai sunt acolo umbre, o armată întreagă de umbre! Și toate veneau spre el...

— Cum? De unde? Cine ți-a dat drumul aici? strigă el, lăsându-se neputincios pe pernă.

Iudușka stătea lângă pat, îl privea atent pe bolnav și dădea îndurerat din cap.

— Te doare? întrebă el, făcându-și vocea cât putea el de mieroasă.

Pavel Vladimirîci tăcea și se uita fix la el cu niște ochi goi, de parcă făcea eforturi să înțeleagă. Dar Iudușka între timp se apropiase de icoană, se așezase în genunchi și, cuprins de evlavie, făcu trei plecăciuni până în pământ. Pe urmă se ridică și se apropie din nou de pat.

— Hai, frate, scoală! Dumnezeu s-a îndurat de tine! spuse el când se așează în fotoliu, cu atâta veselie în glas, de parcă într-adevăr avea „îndurarea” în buzunar.

Pavel Vladimirîci își dădu, în cele din urmă, seama că în fața lui nu e o umbră, ci chiar Vampirul în carne și oase. Se zgribuli ca scuturat de friguri. Iudușka îl privea luminos, ca un frate, dar bolnavul vedea foarte bine că în ochii lui se ascunde „lațul” pe care acușica o să i-l arunce de gât.

— Ah, frate, frate! Ce rău te-ai făcut! continuă să glumească frățește Iudușka. Dar hai, vino-ți în fire! Scoală-te și umblă! Să vezi ce-o să se bucure și mămica!

— Ieși afară, Vampirule! strigă disperat bolnavul.

— Vai de mine! Frățioare, frățioare! Eu vin la tine cu vorba bună și cu alinare, iar tu... Ce cuvânt ai spus! Vai, ce păcat! Cum de-ai putut să-i spui fratelui tău, de-un sânge cu tine, așa o vorbă! Mai mare rușinea, dragul meu, mai mare rușinea! Ia stai puțin, mai bine să-ți îndrept perna!

Iudușka se sculă și împunse perna cu degetul.

— Uite așa! zise el. Acum e bine! O să stai și tu mai bine și n-o să mai trebuiască îndreptată până mâine!

— Cară-te!

— Vai, ce te-a stricat boala! Până și firea ți-ai schimbat-o. Tare arțăgos te-ai făcut! „Pleacă” și „pleacă”. Ce vorbă-i asta, cum să plec? Poate ți se face sete și ai nevoie să-ți dau un pahar cu apă. Poate stă candela strâmb; nu-i nimic, o îndrept eu; și mai pun și niște untdelemn. Tu stai acolo în pat, iar eu o să stau aici în fotoliu. O să se facă liniște și nici n-o să băgăm de seamă cum a trecut timpul!

— Pleacă, Vampirule!

— Uite, tu mă ocărăști, dar eu mă rog pentru tine. Doar știu că tu nu faci asta pentru că vrei; boala vorbește în tine. Eu, frate, m-am obișnuit să iert, pe toți îi iert. Uite și azi, pe când veneam la tine, m-am întâlnit pe drum cu un țăran care mi-a aruncat o vorbă de ocară. Ei, de-aia nu mai pot eu! Domnul să-l aibă în pază! El și-a pângărit limba! Eu, în schimb, nu numai că nu m-am supărat, ba am și făcut semnul crucii asupra lui, zău!

— Te pomenești că l-oi fi jefuit și p-ăla...

— Cine? Eu? Nu, dragule, eu nu jefuiesc; numai tâlharii la drumul mare jefuiesc. Eu tot ce fac fac după lege. I-am prins calul pe pajiștea mea și am zis „Hai, drăguțule, la judecătorul de

pace! Dacă o să spună judecătorul de pace că e permis să intri pe pajiștile altora, Domnul să te binecuvânteze! Dar, dacă o să spună că nu e voie, atunci n-ai ce face, trebuie să-mi plătești! După lege, drăguță, după lege!

— Iuda! Trădătorule! Ai lăsat-o pe mama pe drumuri!

— Chit că te superi, tot trebuie să-ți zic: nu e adevărat ce spui! Dacă nu aș fi creștin, m-aș răzbuna pentru vorba asta!

— Ba așa e, cum spun… Ai lăsat-o pe drumuri!

— Ei, dar încetează odată, încetează! Uite, o să mă rog la Dumnezeu. Poate te mai liniștești…

Oricât s-ar fi abținut Iudușka, ocările muribundului îl pătrundeau așa de tare, că până și buzele i se strâmbaseră și păliseră. Cu toate acestea, fățărnicia era atât de adânc înrădăcinată în firea lui, încât, odată ce începuse comedia, nu o mai putea opri. La ultimele cuvinte, se puse într-adevăr în genunchi și un sfert de oră își tot ridică mâinile și murmură rugăciuni. Când termină, se întoarse la căpătâiul muribundului cu un chip liniștit, aproape senin.

— Frate, doar am venit să discut lucruri importante cu tine, spuse el, așezându-se în fotoliu. Uite, tu mă ocărăști, dar eu mă gândesc la sufletul tău. Spune-mi, te rog, când te-ai spovedit ultima oară?

— Doamne! Dar ce înseamnă asta… Luați-l de aici! Ulitka! Agașka! Unde sunteți? gemu bolnavul.

— Ei, ei, ei! Liniștește-te, drăguțule! Știu că nu-ți place să vorbești despre asta! Da, frate, mereu ai fost un rău creștin, și așa o să rămâi. Dar n-ar strica, vai, deloc n-ar strica dacă într-un asemenea moment te-ai gândi la sufletul tău! Doar sufletul nostru… ah, cu câtă grijă trebuie să ne purtăm cu sufletul nostru, prietene! Ce ne învață Biserica? Aduceți, spune, rugăciuni și mulțumiri… Și ne învață și că sfârșitul unui bun creștin nu e dureros, nu e rușinos, ci liniștit, prietene! Chiar acum ar trebui să trimiți după părinte, dar sincer, cu toată căința… Bine, hai, lasă! O să tac! Dar, zău, așa ar trebui…

Pavel Vladimirîci era roșu la față și era cât pe ce să se sufoce. Dacă ar fi putut să spargă capul în clipa aceea, fără îndoială că ar fi făcut-o.

— Dar ca să mă întorc la moșie… Poate că ai dat deja dispoziții, nu? continuă Iudușka. Ai o moșie foarte frumoasă, foarte frumoasă, n-am ce spune. Pământul e chiar mai bun ca la

Golovliovo: nisip lutos, da! Ei, și ai și capital… Eu, frate, nu știu nimic. Știu numai că s-au răscumpărat destui țărani de pe moșia ta, dar cu cât și cum nu m-am interesat niciodată. Chiar azi, când veneam la tine, mi-am zis: „Sigur fratele Pavel are capital!” Dar pe urmă mi-am spus: „De fapt, chiar dacă are capital, probabil a dat deja dispoziții în privința lui!”

Bolnavul se întoarse spre perete și oftă din rărunchi.

— N-ai dat? Ei, cu atât mai bine, prietene! Să rămână după lege, așa e cel mai bine. Că doar nu ajunge pe mâna unor străini, ci tot la ai tăi. Uite, și eu la fel, slăbit cum sunt și cu un picior în groapă, la fel mă gândesc: de ce să dau eu dispoziții, dacă legea face asta pentru mine? Și ce bine-i așa, drăguțule! Fără râcă, fără supărare, fără pretenții… legea!

Era groaznic. Lui Pavel Vladimirîci i se năzări că e îngropat de viu în sicriu, că stă parcă împietrit într-un somn letargic, fără să poată să miște vreun deget, și ascultă cum Vampirul îl pângărește.

— Pleacă… pentru numele lui Dumnezeu… pleacă! începu el, în cele din urmă, să-l implore pe cel care îl chinuia.

— Ei, ei, ei! Liniștește-te! Uite, plec! Știu că nu mă iubești… E rușine, prietene, e mare rușine să nu-ți iubești fratele de sânge. Uite, așa cum te iubesc eu! Și copiilor mereu le spun: deși fratele Pavel e vinovat față de mine, eu tot îl iubesc! Deci, zici că n-ai dat nicio dispoziție? Foarte bine, prietene! Uneori se mai întâmplă ca încă din timpul vieții să ți se ia capitalul, mai ales cine n-are rude, cine e singur… Ei, dar o să am eu grijă… A? Ce? Te plictisesc? Fie, fie, gata, plec! Lasă-mă numai să mă mai rog la Dumnezeu puțin!

Se sculă, își împreună mâinile și șopti repede o rugăciune.

— Adio, prietene! Nu te agita! Odihnește-te bine, că, cine știe, poate dă Dumnezeu! Iar eu o să mai stau puțin de vorbă cu mămica, poate ne vine vreo idee! Eu, frate, am cerut să mi se pregătească la prânz ceva de post… niște peștișor sărat, niște ciupercuțe, niște verzișoară, așa că să mă ierți! Ce? Iarăși te plictisesc? Ah, frate, frate!… Bine, bine, plec, plec! Lucrul cel mai important, prietene, e să nu te tulburi. Dormi liniștit și odihnește-te! Sfor, sfor… făcu el glumeț în încheiere, după care decise, în cele din urmă, să plece.

— Vampirule! se auzi în urma lui un strigăt așa de pătimaș, că până și Porfiri Vladimirîci simți că parcă îl arde.

•

Pe când Porfiri Vladimirîci tot trăncănea la antresol ca o moară stricată, jos, bunica Arina Petrovna îi adunase pe nepoți în jurul său (nu fără intenția de a-i descoase) și stătea de vorbă cu ei.

— Ia zi, tu ce mai faci? i se adresă ea celui mai mare, Petenka.

— Bine, bunico, uite, la anul mă fac ofițer.

— Sigur te faci? Al câtelea an tot promiți? Ce, la voi sunt examene așa de grele?

— Păi să vezi, bunico, a picat la ultimul examen, din catehism. Părintele îl întreabă: „Ce este Dumnezeu?" Și el: „Dumnezeu este un spirit... și este spiritul... și Sfântul Duh..."

— Vai de capul tău! Cum de ai putut să spui așa ceva? Uite, până și ele, orfanele, știu asta!

— Cum să nu! „Dumnezeu este un spirit nevăzut..." se grăbi să facă Anninka paradă de cunoștințele sale.

— „...pe care nimeni nu l-a văzut nicăieri..." o întrerupse Liubinka.

— „...atotștiutor, atotiertător, atotputernic, omniprezent..." continuă Anninka.

— „... Cum o să mă ascund eu de spiritul tău și cum să fug de chipul tău? Dacă mă duc în cer, acolo ești, dacă mă scobor în iad, acolo te găsesc..."

— Uite, așa să fi răspuns și tu, acum ai fi avut epoleți. Dar tu, Volodia, tu ce vrei să faci?

Volodia se înroși până în vârful urechilor și nu scoase o vorbă.

— La fel, se vede, tot cu „Sfântul Duh" umbli și tu! Ah, copii, copii! Ce ageri păreți, dar la carte deloc nu vă stă mintea. Și măcar dacă v-ar fi răsfățat tatăl vostru... Ia ziceți, cum se mai poartă cu voi?

— Tot așa, bunico.

— Vă plesnește? Doar am auzit că nu vă mai bate.

— Mai puțin, dar tot ne bate... Dar cel mai rău e că ne sâcâie îngrozitor.

— Uite, asta nu pot s-o pricep. Cum să zici de un tată că-și sâcâie copiii?

— Tare ne-am mai săturat, bunico. Nu putem să ne ducem nicăieri fără să-i cerem voie, și tot așa dacă vrem să luăm ceva... E o mare ticăloșie!

— Păi ar trebui să-i cereți voie! Ce, doar nu vă cade limba!

— Nu se poate. Dacă îi ceri ceva, după aia nu mai scapi de el. Că „mai stai”, „mai așteaptă puțin”, „mai vedem”, „să nu ne grăbim”… Tare plicticos mai e, bunico!

— Ba mai și trage cu urechea pe la ușa noastră, bunico. Zilele trecute l-a prins Petenka…

— Ah, poznașilor! Și ce-a zis?

— Nimic. Eu îi spun: „Tăticule, nu e treaba ta să asculți pe la uși. Dacă-ți turteam nasul?” Iar el: „Ei, ei! Nu-i nimic, nu-i nimic! Eu, frate, sunt ca un hoț noaptea!”

— Zilele trecute a ridicat de pe jos un măr din livadă și l-a pus la el în dulăpior și eu i l-am luat și l-am mâncat. După aia l-a căutat până a întors toată casa cu fundul în sus, i-a luat la întrebări pe toți servitorii…

— Cum așa? Ce, s-a făcut așa de zgârcit?

— Nu, nu e zgârcit, ci așa, cumva… se ocupă de tot felul de fleacuri. Ascunde fiecare bănuț, adună mere căzute…

— În fiecare dimineață face proscomidia în cabinetul lui și după aia ne dă câte o bucățică de prescură… veche, veche! Într-o zi i-am jucat o festă: am pândit să vedem unde ține prescura, am tăiat fundul, am scos miezul de acolo și în locul lui am pus unt!…

— Dar văd că și voi sunteți niște… loaze!

— Bine, dar imaginează-ți uimirea lui de a doua zi! Prescură… cu unt!

— Cred că ați mâncat o mamă de bătaie după isprava asta…

— Nu, deloc… Numai că toată ziua a scuipat și a mormăit în barbă: „Vrăjitoarele!” Noi firește că n-am suflat o vorbă. Dar să știi că se teme de dumneata, bunico!

— Cum să se teamă de mine? Că doar nu sunt sperietoare, nu?

— Se teme, se teme. Îi e teamă că o să-l blestemi. Ce se mai teme de blestemele astea!

Arina Petrovna căzu pe gânduri. Mai întâi îi veni o idee: „Ce-ar fi să-l blestem? Aș putea să-i zic: «Blestemat să fii!»” Apoi, în locul acestui gând, îi veni altul, mai important: „Oare ce pune la cale Iudușka? Ce drăcovenii o face acolo, sus? Sigur urmărește ceva!” Într-un sfârșit, îi veni și o idee fericită.

— Volodia! spuse ea. Drăgușule, tu ești mai ușurel! Ia du-te tu pe furiș și trage cu urechea, ce tot vorbesc ei acolo?

— Cu plăcere, bunico.

Volodenka porni spre ușă în vârful picioarelor și dispăru.

— Cum de v-a dat prin minte să veniți la noi taman azi? începu Arina Petrovna să-l descoasă pe Petenka.

— Bunico, de mult ne pregătim să venim, dar azi Ulitușka a trimis pe cineva să spună că a fost doctorul pe aici și că azi-mâine unchiul sigur moare.

— Ei, dar de moștenire… ați vorbit?

— Vai, bunico, toată ziua numai despre moșteniri vorbim. Tata ne povestește de toate pământurile familiei, încă dinainte, de când trăia bunicul lui… Își amintește până și de Goriușkino, bunico. „Uite”, spune, „dacă tanti Varvara Mihailovna nu ar fi avut copii, nouă ne-ar fi aparținut acum Goriușkino! Și copiii… Dumnezeu știe ai cui or fi. Ei, dar nu se cuvine să-i judecăm pe alții! Vedem paiul din ochiul altuia, și nu vedem bârna din ochiul nostru… Așa e, băiete!”

— Ei, ca să vezi cum e! Mătușa doar a fost căsătorită și, chiar dacă o fi fost ceva la mijloc, când ai soț, totul se acoperă!

— Așa e, bunico. Dar, de fiecare dată când trecem pe lângă Goriușkino, ne spune povestea asta! „Bunica Natalia Vladimirovna”, zice, „a fost luată din Goriușkino, așa că, după toate drepturile, moșia trebuia să aparțină neamului Golovliovilor. Dar tăticu’, răposatul, a dat-o zestre soră-sii! Și ce pepeni galbeni, ce pepeni galbeni creșteau la Goriușkino! Câte douăzeci de pfunzi fiecare, așa de mari erau!”

— Asta-i bună, douăzeci de pfunzi! De așa ceva chiar n-am auzit! Dar în legătură cu Dubrovino ce planuri își face?

— Tot așa zice și de Dubrovino. Pepeni roșii… numai la nimicuri îi stă capul! În ultima vreme, ne tot întreabă: „Dar voi, copii, ce credeți, o fi mare capitalul lui Pavel?” El, bunico, demult a numărat totul: și cât i-a venit unchiului din răscumpărări, și când a fost pusă moșia sub consiliul de tutelă, și cât s-a plătit din datorie… Și-a făcut toate socotelile pe o hârtiuță, numai că noi, bunico, i-am luat-o… Era cât pe ce să-l scoatem din minți cu hârtia asta! O punea în birou, iar noi i-o luam și o mutam în dulap; o încuia cu cheia în dulap, dar noi găseam cheia și o băgăm în prescură… într-o zi s-a dus la baie să se spele și, când se uită, hârtia pe poliță!

— Ce mai veselie e acolo la voi!

Se întoarse Volodenka. Toți ochii se îndreptară spre el.

— N-am auzit nimic, spuse el în șoaptă. Am auzit numai cum îi spunea tata „fără durere, fără rușine, în liniște” și unchiul zbiera: „Pleacă, Vampirule!”

— Dar de niște dispoziții n-ai auzit nimic?

— Mi se pare că a fost ceva, dar nu am înțeles... Bunico, tata a închis ușa mult prea bine. Se auzea numai un bâzâit. Și după aia unchiul a început să strige: „Pleaaacăăă!” Ei, și eu am plecat repede, repede, să mă întorc aici!

— Măcar orfanelor de le-ar da ceva... spuse îndurerată și gânditoare Arina Petrovna.

— Păi, dacă intră totul pe mâna tatei, să știi că el n-o să dea nimic nimănui, o asigură Petenka. Eu chiar mă gândesc că și pe noi o să ne lipsească de moștenire.

— Doar n-o s-o ia în mormânt cu el!

— Nu, dar găsește el o soluție. Nu degeaba o fi vorbit el cu popa zilele trecute: „Părinte”, zice, „dar dacă am construi un turn ca Turnul Babel, mulți bani ar trebui pentru asta?”

— Ei, asta a spus-o așa... poate din curiozitate...

— Nu, bunico, are el un plan. Dacă nu pentru Turnul Babel, poate o să doneze la Muntele Athos, dar nouă tot n-o să ne dea!

— Bunico, tatei o să-i rămână avere mare când o să moară unchiul? se interesă curios Volodenka.

— Ei, numai Dumnezeu știe cine înaintea cui moare.

— Nu, bunico, tata știe sigur. Mai înainte, când ne-am apropiat de hotar, și-a scos șapca și și-a făcut cruce. „Slavă Domnului”, zice, „călcăm iar pe pământul nostru”!

— El, bunico, deja a dat dispoziții. Când a văzut pădurea, imediat a zis, de parcă ar fi fost deja stăpân peste ea: „Ah, ce mai pădurice bună ar fi, dacă s-ar ocupa de ea un gospodar bun!” Când a dat cu ochii de fâneață, tot așa: „Ah, ce mai fâneață! Ia te uită, ia te uită câte stoguri sunt aici! Înainte, aici era o herghelie de cai.”

— Da, da... și pădurea, și pajiștea, toate o să fie ale voastre, drăguților! oftă Arina Petrovna. Vai de mine! Parcă a scârțâit scara!

— Mai încet, bunico, mai încet! El e... ca un hoț în noapte... trage cu urechea pe la uși.

Se lăsă tăcerea; dar se dovedi că se speriaseră degeaba. Arina Petrovna oftă și șopti încetișor: „Ah, copii, copii!” Tinerii se

uitau fix la orfane, de parcă ar fi vrut să le înfulece; orfanele tăceau, măcinate de invidie.

— Dumneata, verișoară, ai văzut-o vreodată pe *mademoiselle* Lothar? deschise vorba Petenka.

Anninka și Liubinka se uitară una la alta, de parcă se întrebau dacă asta e din istorie sau din geografie.

— În *Frumoasa Elena...* O joacă pe Elena.

— A, da... Elena... Elena a lui Paris? „Fiind frumos și tânăr, el a aprins inima zeițelor...” Știm, știm! se bucură Liubinka.

— Da, da, chiar asta e. Și cum zice ea: „Cas-ca-der, ca-as-ca-der”... E o minune!

— Mai înainte, când a trecut pe la noi, doctorul tot cânta „de-a rostogolul”.

— Asta o cânta răposata Liadova... O minunăție de femeie, verișoară! Când a murit, vreo două mii de oameni au venit în urma sicriului... Credeau c-o să fie o revoluție!

— Da’ ce, tu despre teatre trăncănești? se băgă în vorbă Arina Petrovna. Ele nu la teatru o să meargă, dragă, ci la mănăstire...

— Dumneata, bunico, vreți neapărat să ne îngropi într-o mănăstire! se plânse Anninka.

— Dar dumneata, verișoară, în loc de mănăstire, o să pleci la Petersburg. O să vă arătăm de toate acolo!

— Dragule, lor nu trebuie să le fie mintea la plăceri, ci la Dumnezeu, continuă moralizator Arina Petrovna.

— Lasă, bunico, o să le plimbăm cu vizitiul pe la schitul Sfântului Serghie, și atunci o să fie și din cele sfinte!

Ochii orfanelor se aprinseră și vârfurile năsucurilor se înroșiră la auzul acestor cuvinte.

— Și ce frumos se mai cântă la Serghie, așa am auzit! exclamă Anninka.

— Cum să nu! Rugăciunea „De trei ori, sfinte”... Tare bine o cântă acolo, nici tata n-ar cânta-o mai frumos. Și după aia v-am plimba pe toate cele trei străzi Podiaceskaia.

— V-am învăța de toate, verișoarelor! La Petersburg sunt multe domnișoare ca dumneavoastră... Merg bocănind pe tocuri...

— O să le învățați astea când mi-oi vedea eu ceafa! se răsti Arina Petrovna. Ia mai lăsați-le, pentru numele lui Dumnezeu... Ia uite cine s-a găsit să facă pe învățătorul! Când o să moară Pavel, o să plec cu ele la Hotkov și o să trăim acolo!

— Iarăși vă țineți de năzdrăvănii? se auzi deodată din pragul ușii.

În toiul discuției, nimeni nu auzise cum se strecurase Iudușka, întocmai ca un hoț în noapte. Era cu ochii în lacrimi, cu capul plecat, alb la față, cu mâinile împreunate pe piept și cu buzele tremurânde. O vreme căută din ochi icoana, o găsi și o clipă își înălță sufletul către Dumnezeu.

— Rău! Vai, rău îi mai e! exclamă el în cele din urmă, îmbrățișând-o pe mămica lui dragă.

— Chiar așa de rău îi e?

— Foarte rău, foarte rău, drăguța mea… Mai ții minte cum era în tinerețe? Ce voinic și sprințar era!

— Sprințar? Când? Nu țin minte.

— Ei, nu, mămică, nu spune asta! Mereu a fost… Țin minte ca acum cum a ieșit din armată: zvelt, lat în umeri, rumen la față… Da, da! Așa era, mămică dragă! Dar toți suntem în voia lui Dumnezeu! Astăzi sănătoși, în putere, însetați de viață, am vrea să ne tot veselim, iar mâine…

Dădu din mână și fu cuprins de evlavie.

— A vorbit, cel puțin?

— Puțin, drăguța mea. Atât a spus: „Adio, frate, te las cu bine!” Simte, mămică! Simte că e rău!

— D-apăi cum să nu simtă, când îi arde pieptul?

— Nu, mămică, nu de asta e vorba. Eu vorbesc de intuiție. Se spune că omul presimte clipa morții. Pe patul de moarte, omul simte că i se apropie sfârșitul. Păcătoșilor, în schimb, le e refuzată alinarea asta.

— Ei, ei! Dar de moștenire a spus ceva?

— Nu, mămică. A vrut să spună, dar l-am oprit. „Nu”, zic, „ce să mai discutăm despre dispoziții? Ce-o să-mi lași din milostenia ta, frate, o să-mi ajungă, o să mă mulțumesc cu cât o fi, iar dacă nu-mi lași nimic, eu tot o să-ți pomenesc sufletul!” Mămică, dar cât mai vrea el să trăiască! Tare mai vrea! Tare mai vrea!

— Păi toată lumea vrea să mai trăiască!

— Nu, mămică. Uite, de pildă, eu. Dacă Domnului Dumnezeu îi e plăcut să mă cheme la El, și acum sunt gata!

— E bine la Dumnezeu, dar dacă te cheamă Satana?

În acest spirit, dialogul se întinse până la prânz, și în timpul prânzului, și după el. Arina Petrovna, de nerăbdare, nici pe scaun nu putea să stea. Pe măsură ce Iudușka flecărea, îi venea

din ce în ce mai des în minte: „Ce-ar fi să-l blestem?” Dar Iudușka nici nu bănuia furtuna din sufletul mamei; se uita senin la ea și continua să o calce pe bătături pe draga sa mămică prin flecăreala lui nesfârșită.

„O să-l blestem! O să-l blestem! O să-l blestem!” își repeta din ce în ce mai ferm Arina Petrovna.

•

În camere mirosea a tămâie, prin casă răsuna o cântare prelungă, ușile erau larg deschise, cei ce doreau să aducă un ultim omagiu răposatului veneau și plecau. În timpul vieții, nimeni nu îl băgase în seamă pe Pavel Vladimirîci; de-abia când muri li se făcu tuturor milă de el. Își aduseră aminte că „nu obijduise pe nimeni”, „nu spusese nimănui nicio vorbă urâtă”, „nu se uitase urât la nimeni”. Toate aceste trăsături, care mai înainte păreau negative, păreau în momentul acela adevărate calități și, din frânturile neclare ale flecărelii obișnuite pe la înmormântări, se contura portretul unui „boier bun”. Mulți se căiau de câte ceva, recunoșteau că mai profitaseră din când în când de simplitatea boierului, dar cine să știe că avea să-și găsească sfârșitul așa de repede? Trăia bine mersi, credeau că nu o să moară niciodată, și deodată uite că... Dar, dacă ar mai trăi boierul cel naiv, și acum ar profita oamenii de simplitatea lui. Că doar de-aia a lăsat Dumnezeu prostovani pe pământ, ca să te folosești de ei! Un țăran îi aduse lui Iudușka trei ruble de argint și spuse:

— Datoria mea față de răposatul Pavel Vladimirîci. Nu a fost nicio înțelegere scrisă între noi, dar uite că i-am adus banii!

Iudușka luă banii, îl lăudă pe țăran și spuse că aceste trei ruble le va da pentru ulei de candelă, să nu se stingă niciodată.

— Tu, prietene, o s-o vezi, o s-o vadă cu toții, iar sufletul răposatului o să se bucure. Poate că acolo sus o să ceară ceva și pentru tine! Tu nici nu te aștepți, și Dumnezeu deodată o să-ți trimită o fericire!

Se prea poate ca, în mod inconștient, în aprecierea calităților răposatului să fi jucat un rol și comparația. Iudușka nu era iubit. Nu pentru că pe el nu îl puteai păcăli, dar lui prea îi mai plăceau mărunțișurile și prea te sâcâia cu toate chichițele. Puțini se încumetau să ia de la el loturi de pământ în arendă, de dat, dădea pământul, dar pentru fiecare petic arat sau cosit în plus, pentru fiecare clipă de întârziere cu plata, imediat te ducea prin

tribunale. Pe mulți îi plimbase așa cu jalba. Nu câștigase nimic din asta (obiceiul lui de a-ți căuta pricină din orice era cunoscut de toată lumea, așa că acuzațiile lui erau respinse aproape întotdeauna, fără să se mai cerceteze dacă sunt îndreptățite sau nu), iar oamenii ajungeau la sapă de lemn până primeau răspuns de la tribunal. „Nu-ți cumperi o casă, îți cumperi un vecin”, așa spune proverbul, și toată lumea știa ce vecin e boierul Golovliov. Nu conta prea mult că erai achitat de tribunalul de pace, atât timp cât el, prin judecata lui satanică, îți scotea sufletul. Și pentru că răutatea (nici măcar răutate nu era, ci mai degrabă o închistare morală) acoperită de fățărnicie duce mereu la o anumită teamă superstițioasă, noii „vecini” (Iudușka îi numea cu pretinsă simpatie „vecinuți”) se plecau cu frică până-n pământ când treceau pe lângă Vampirul care, îmbrăcat în negru, stătea lângă sicriu cu palmele împreunate și cu ochii ridicați spre cer.

Cât timp răposatul a fost în casă, cei ai casei mergeau pe vârfuri, se uitau în sufragerie (acolo, pe masă, fusese pus sicriul), clătinau din cap și șopteau între ei. Iudușka se prefăcea că e sfârșit de durere, își târșâia picioarele pe coridor, intra la răposat, se uita la el cu o privire evlavioasă, îndrepta acoperământul de pe sicriu și îi șoptea câte ceva pristavului comunal, care făcea inventarul și punea ștampilele. Petenka și Volodenka se fâțâiau și ei în preajma sicriului, puneau lumânări, le îndreptau, umpleau cădelnița și câte și mai câte. Anninka și Liubinka plângeau și, printre lacrimi, cu glăsciorul lor subțirel, îi acompaniau pe paracliseri la panahidă. Femeile din curte, în rochie neagră de bumbac, își ștergeau cu șorțul nasul înroșit de plâns.

Imediat după moartea lui Pavel Vladimirîci, Arina Petrovna s-a dus în camera ei și s-a încuiat acolo. Nu-i ardea de lacrimi, pentru că își dădea seama că trebuie să ia neîntârziat o hotărâre. Nici gând să rămână la Dubrovino… „Pentru nimic în lume!” Prin urmare, un singur lucru îi rămânea de făcut: să se ducă la Pogorelka, moșia orfanelor, chiar „partea” pe care i-o aruncase odinioară fiicei sale nevrednice, Anna Vladimirovna. După ce a luat decizia asta, s-a simțit ușurată, de parcă Iudușka își pierduse deodată și pentru totdeauna puterea asupra ei. Și-a numărat liniștită biletele cu cinci procente (avea un capital de cincisprezece mii, iar capitalul orfanelor, adunat tot de ea, se

ridica tot la cincisprezece mii) și a calculat liniștită câți bani ar trebui să cheltuiască pentru a pune în ordine casa de la Pogorelka. După aceea a trimis imediat după starostele de la Pogorelka, a dat dispozițiile necesare pentru angajarea dulgherilor, a cerut să se trimită la Dubrovino căruțe în care să se transporte bunurile ei și ale orfanelor, a poruncit să se pregătească docarul (la Dubrovino se afla docarul ei personal și ea avea dovezi că îi aparține) și a început să își facă bagajele. Față de Iudușka nu mai simțea nici ură, nici bunăvoință: pur și simplu i se făcuse silă să mai aibă de-a face cu el. Și de mâncat, mânca fără chef și puțin, pentru că nu mai mânca din ce îi dădea Pavel, ci din ce îi dădea Iudușka. De câteva ori, Porfiri Vladimirîci a dat să intre în camera ei, pentru a mai sta de vorbă cu mămica lui dragă (pricepea foarte bine că își face pregătirile de plecare, chiar dacă lăsa impresia că nu observă nimic), dar Arina Petrovna nu l-a primit.

— Pleacă, dragule, pleacă! spunea ea. Nu am timp.

După trei zile, Arina Petrovna avea totul pregătit de plecare. Au făcut slujba, i-au cântat veșnica pomenire și l-au îngropat pe Pavel Vladimirîci. La înmormântare, totul s-a petrecut exact așa cum își imaginase Arina Petrovna în dimineața în care Iudușka venise la Dubrovino. Chiar așa strigase Iudușka, „Adiiio, frate!”, când lăsaseră sicriul în mormânt și pe urmă îi spusese Ulitușkăi grăbit:

— Coliva, coliva, nu uita să iei coliva acasă! S-o pui pe o față de masă curată, ca să-l mai pomenim pe frățior și acasă!

La praznicul pregătit, după obicei, imediat ce s-au întors de la înmormântare, au fost invitați cei trei preoți (inclusiv părintele protopop) și diaconul. Pentru paracliseri a fost pusă o masă specială, în antreu. Arina Petrovna și orfanele au venit în rochii de drum, iar Iudușka și atunci lăsa impresia că nu bagă de seamă. Când au trecut la gustări, Porfiri Vladimirîci l-a rugat pe părintele protopop să binecuvânteze mâncărurile și băutura, după care, turnându-și sieși și preoților câte un păhărel de votcă, spuse înduioșat:

— În memoria răposatului! Veșnică pomenire! Ah, frate, frate! Ne-ai lăsat! și cine ar fi trebuit să trăiască, dacă nu tu? Rău ai făcut, frate! Rău!

Pe urmă se închină și dădu paharul peste cap. Apoi își făcu din nou cruce și gustă din icre, își mai făcu o cruce și înfulecă niște batog.

— Mănâncă, părinte! încercă să-l convingă pe părintele protopop. Toate astea sunt rezervele răposatului frățior! Tare îi mai plăcea să mănânce răposatului! Mânca bine, nu glumă, dar și mai mult îi plăcea să-i omenească pe ceilalți! Ah, frate, frate! Ne-ai lăsat! Rău ai făcut, frate! Rău!

Într-un cuvânt, îl luase valul așa de tare, că uitase până și de mămica lui dragă. Își aduse aminte de ea de-abia când se pregătea să guste din ciuperci.

— Mămică! Drăguța mea! se tulbură el. Eu înfulec aici ca prostul, vai, ce păcat! Mămică! Niște gustări! Ia niște ciuperci! Doar sunt renumitele ciuperci de Dubrovino!

Dar Arina Petrovna doar dădu din cap tăcută și nici nu se clinti. Părea că ascultă ceva curioasă. De parcă în fața ochilor ei se revărsase o lumină și toată comedia asta, cu care se obișnuise de atât timp și la care mereu luase și ea parte, deodată i se părea ceva nou, nemaivăzut.

Prânzul începu cu amabilitățile dintre rude. Iudușka insista ca mămica să se așeze în capul mesei. Arina Petrovna refuza.

— Nu, tu ești stăpân aici, așază-te unde vrei! spuse ea sec.

— Ba dumneata ești stăpâna! Dumneata, mămică, peste tot ești stăpână! Și la Golovliovo, și la Dubrovino, peste tot! încerca să o convingă Iudușka.

— Nu mai sunt! la loc! Unde o să-mi dea loc Dumnezeu să fiu stăpână, acolo o să stau și eu unde vreau! Dar aici tu ești stăpân, tu să șezi în capul mesei!

— Atunci uite ce-o să facem! spuse Iudușka înduioșat. O să lăsăm neatins tacâmul stăpânului! Ca și cum fratele ar fi încă aici, invizibil, cu noi la masă... El e stăpânul, iar noi o să fim musafirii!

Așa și făcură. Cât timp se servi supa, Iudușka abordă un subiect cuviincios și discută cu preoții, adresându-se mai ales părintelui protopop.

— Uite, azi mulți nu mai cred în nemurirea sufletului... Dar eu cred! spuse el.

— Poate numai cei rătăciți! răspunse părintele protopop.

— Nu, nu numai cei rătăciți, ci e așa, o știință. Care zice că omul e de la sine... Trăiește neatârnat, pe urmă moare, și cu asta, basta!

— Tare multe științe din astea s-au răspândit azi, ar trebui să se mai împuțineze! Oamenii cred în științe și nu mai cred în Dumnezeu. Până și țăranii, și ei vor s-o facă pe învățații.

— Da, părinte, ai dreptate. Da, vor să fie învățați, de asta le arde. Uite-i pe ai mei de la Naglovka: n-au ce mânca, dar zilele trecute au venit să-mi ceară să le fac o școală... învățătură le trebuie lor?

— Azi științele s-au ridicat pentru toate. Dacă plouă, știința, dacă e soare, tot știința. Înainte totul era mai simplu: oamenii veneau și făceau o rugăciune și Dumnezeu le dădea. Ai nevoie de vreme frumoasă, îți trimite Dumnezeu; ai nevoie de ploaie, îți dă Dumnezeu și ploaie. Domnul are de toate. Dar de când a început lumea să trăiască după științe, parcă toate au început să meargă prost. Vrei să semeni, e secetă. Trebuie să cosești, plouă!

— Ai dreptate, părinte, ai mare dreptate. Înainte, cum se rugau mai des la Dumnezeu, și pământul rodea mai bine. Recoltele nu erau ca astea de azi. De patru ori și de cinci ori, de o sută de ori dădea pământul. Uite mămica, eu cred că ea ține mine, nu? Mai ții minte, mămică? i se adresă Iudușka Arinei Petrovna, încercând să o atragă în discuție.

— Nu am auzit să fi fost așa prin partea noastră... Poate ai citit despre țara Canaanului, acolo se spune că era așa, răspunse sec Arina Petrovna.

— Da, da, da, spuse Iudușka, parcă neauzind observația mamei, nu mai cred în Dumnezeu, nu mai recunosc nemurirea sufletului... nu mai vor decât să se îndoape!

— Chiar așa, toată ziulica n-ar face decât să înfulece și să bea! îi ținu isonul părintele protopop, suflecându-și mânecile anteriului pentru a pune în farfurie o bucată din plăcinta de la pomană.

Toți se apucară să mănânce supa; o vreme se auzi numai cum se lovesc lingurile de farfurii și cum pufăie preoții, suflând în zeama fierbinte.

— Dar uite, catolicii, continuă Iudușka, oprindu-se din mâncat, deși nu neagă nemurirea sufletului, în loc de asta zic că sufletul

nu ajunge direct în iad sau în rai, ci pentru o vreme... ajunge într-un loc de mijloc.

— Nici ăsta nu e un lucru dovedit.

— Cum să vă spun, părinte... căzu pe gânduri Porfiri Vladimirîci. Dacă începem să vorbim din punctul de vedere...

— Ce rost are să vorbim despre niște prostii? Sfânta Biserică ce zice? zice așa: „La loc cu verdeață, la loc cu răcoare, unde nu este nici durere, nici suspin...” Despre ce loc „de mijloc” se mai poate vorbi?

Iudușka totuși nu prea era de acord și ar fi vrut să protesteze cumva. Dar Arina Petrovna, pe care deja începeau să o enerveze discuțiile astea, îl opri.

— Ei, hai, mănâncă, mănâncă odată... teologule! S-o fi răcit și supa de când trăncănești! spuse ea și, ca să schimbe vorba, i se adresă părintelui protopop: Ați strâns secara, părinte?

— Am strâns-o, doamnă. Acum secara e bună, dar semănăturile de primăvară nu se anunță frumoase! Ovăzul nici n-a apucat să se umple de sevă, că a și început să se usuce. Nu ne putem aștepta nici la boabe, nici la paie.

— Azi peste tot oamenii se plâng de ovăz! oftă Arina Petrovna, urmărind cum Iudușka soarbe ultima lingură de supă.

Se aduse felul al doilea: șuncă și mazăre. Iudușka se folosi de prilej pentru a relua discuția întreruptă.

— Uite, jidanii nu mănâncă mâncarea asta, spuse el.

— Jidanii sunt niște nelegiuiți, răspunse părintele protopop, pentru asta sunt tachinați cu urechea de porc.

— Și totuși, nici tătarii nu mănâncă... Trebuie să aibă vreun motiv...

— Și tătarii sunt niște nelegiuiți, ăsta e motivul.

— Noi nu mâncăm carne de cal, iar tătarilor nu le place asta de porc. Uite, la Paris se spune că, în timpul asediului, au mâncat șoareci.

— Ei, ăia sunt francezi!

În felul acesta decurse toată masa.

— Mâncați, părinte! îl îmbie Iudușka atunci când se aduseră carași în smântână. Sunt niște carași deosebiți: răposatul frățior se dădea în vânt după ei!

Când se aduse sparanghel, Iudușka spuse:

— Uite ce mai sparanghel! La Petersburg dai o rublișoară de argint pentru un asemenea sparanghel. Răposatul de frate-meu

îngrijea chiar el de sparanghel! Ia uite-l, Doamne, ce mare mai e!

Arina Petrovna clocotea în sinea ei și de-abia mai răbda: trecuse o oră întreagă, iar ei de-abia ajunseseră la jumătate cu masa. Iudușka parcă întârzia lucrurile intenționat: lua câte o îmbucătură, după care punea deoparte cuțitul și furculița, mai trăncănea puțin, pe urmă iar lua o îmbucătură, iar trăncănea... De câte ori, în trecut, nu îi făcuse observație Arina Petrovna din cauza asta: „Dar mănâncă odată, satană ce ești, Doamne, iartă-mă!” Se vede că uitase învățăturile mămichii. Sau poate că nu le uitase, ci o făcea intenționat, ca să se răzbune. Dar poate că nici nu se răzbuna conștient, ci așa îi plăcea firii lui meschine să se joace cu nervii omului. În cele din urmă, veni friptura; chiar în momentul în care toți se ridicară și părintele diacon începu să cânte „întru fericita adormire”, pe coridor se porni o larmă cumplită, care distruse de tot efectul cântecului pentru sufletul răposatului.

— Ce-i cu gălăgia asta? strigă Porfiri Vladimirîci. Unde vă credeți, la crâșmă?

— Fii bun și nu mai striga! E pentru mine... Scot afară cuferele mele, răspunse Arina Petrovna și adăugă, nu fără ironie: Ce, vrei să verifici ce-i în ele?

Toată lumea amuți. Nici măcar Iudușka nu găsi ce să spună și păli. Își dădu imediat seama că trebuie să abată cumva atenția de la apostrofa neplăcută a mamei și, adresându-i-se părintelui protopop, începu:

— Uite, cocoșul-de-munte, de exemplu... Sunt o mulțime în Rusia, dar în alte țări...

— Dar mănâncă, pentru Dumnezeu! Avem de mers douăzeci și cinci de verste, trebuie să ajungem și noi pe lumină, îl întrerupse Arina Petrovna. Petenka! Ia grăbește-i tu, drăguțule! Să ne aducă plăcinta!

Câteva minute se lăsă tăcerea. Porfiri Vladimirîci își hăpăi repede bucățica de cocoș-de-munte și stătea palid, lovind cu piciorul în podea, cu buzele tremurând.

— Mă superi, mămică dragă! Tare mă mai superi! spuse el în cele din urmă, fără să se uite în ochii ei.

— Cine te supără? Și de ce, mă rog, te-am supărat așa de tare?

— Tare, tare m-ai mai supărat... Așa de tare! Așa de tare m-ai supărat! Cum să pleci? Într-un asemenea moment... Ai trăit aici atât timp... și deodată... Și, în sfârșit, cuferele astea... să le verific... Rău m-ai mai jignit!

— Dacă ții neapărat să știi, pot să-ți și răspund. Am trăit aici câtă vreme fiul meu Pavel a fost în viață. Acum, că a murit, plec și eu. Iar în ceea ce privește cuferele, Ulitka de mult mă urmărește din porunca ta. După mine, e mai bine să-i spui direct mamei că o bănuiești de ceva decât să șuieri ca un șarpe la mine din spatele altuia.

— Mămică! Draga mea! Dar dumneata... dar eu... gemu Iudușka.

— Gata! îi reteză vorba Arina Petrovna. Am spus ce-am avut de spus.

— Dar, draga mea, cu ce am putut eu...

— N-ai auzit? Am spus ce-am avut de spus, acum lasă-mă în pace. Lasă-mă să plec, pentru numele lui Dumnezeu! Mă așteaptă docarul.

Într-adevăr, afară se auzeau clopoțeii și tropăitul echipajului care se apropia. Arina Petrovna se ridică prima de la masă, iar după ea se ridicară și ceilalți.

— Ei, și acum să ne așezăm o clipă să vorbim și, pe urmă, la drum! spuse ea, pornind spre salon.

Stătură jos o vreme, tăcuți, iar între timp Iudușka își veni în fire.

— Mămică, dar nu ai vrea să locuiești la Dubrovino? Ia uite ce frumos e aici! spuse el, privind-o pe mamă în ochi cu blândețea unui câine care făcuse o poznă.

— Nu, dragul meu, gata! Nu vreau să-ți spun la despărțire vorbe neplăcute... dar nu mai pot să rămân aici! N-am pentru ce! Părinte, haide să zicem rugăciunea!

Se sculară cu toții și se rugară; după aceea, Arina Petrovna îi sărută pe toți, îi binecuvânta părintește și, pășind cu greu, porni spre ușă. Porfiri Vladimirîci, în fruntea tuturor celor din casă, o conduse până în pridvor, dar acolo, la vederea docarului, parcă Necuratul îl împinse să-și zică: „Dar docarul e al lui Pavel...”

— Deci, o să ne vedem, mămică dragă! spuse el, ajutând-o să urce și tot uitându-se pieziș la docar.

— Dacă așa o să vrea Dumnezeu... de ce să nu ne vedem?

— Ah, mămică, mămică! Ce poznașă ești, zău așa! Hai, poruncește să se deshame caii și rămâi aici, în cuibușorul ăsta, se gudură Iudușka.

Arina Petrovna nu răspunse; se urcase deja și își făcuse și semnul crucii, dar orfanele, nu se știe de ce, tot întârziau.

Iar Iudușka între timp tot mângâia și mângâia docarul.

— Și cu docarul, mămică, cum rămâne? O să-l trimiți dumneata sau să trimit eu pe cineva după el? Cum poruncești? zise el în cele din urmă, nemaiputând să se abțină.

Arina Petrovna se cutremură de indignare.

— Docarul e al meu! strigă ea cu atâta durere în glas, încât toți începură să se simtă stânjeniți și rușinați. E al meu! Al meu! Docarul e al meu! Eu l-am... am dovezi... am martori! Iar tu... pe tine o să te... Ei, dar să mai aștept puțin, să văd ce surprize îmi mai faci! Copii! mai stați mult?

— Fii bună, mămică! Eu nu am nicio pretenție... Și chiar dacă docarul ar fi de la Dubrovino...

— E docarul meu, al meu! Nu e de la Dubrovino, e al meu! Să nu îndrăznești să vorbești... auzi?

— Aud, mămică!... Deci, drăguța mea, să nu ne uiți... Noi la dumneata, dumneata la noi, fără formalități... ca rudele!

— V-ați urcat, da? Hai, pornește! strigă Arina Petrovna, abia abținându-se.

Docarul se urni cu o hurducătură și porni alene pe drum. Iudușka stătea în pridvor, de unde își flutură batista până ce docarul dispăru din vedere, și tot striga în urma lui:

— Ca rudele! Noi la dumneata, dumneata la noi... ca rudele!

Certuri în familie

Niciodată nu îi trecuse prin cap Arinei Petrovna că va veni un moment în care va fi doar „o gură în plus de hrănit”, dar iată că momentul acesta s-a ivit tocmai când, pentru prima oară în viață, își dădea seama că forțele ei morale și fizice sunt pe sfârșite. Asemenea momente vin pe nepusă masă; deși omul poate că e frânt de mult, încă se mișcă și se ține pe picioare când deodată, din senin, i se dă ultima lovitură. E foarte greu să prevezi această lovitură, să conștientizezi apropierea ei; trebuie pur și simplu să i te supui fără cuvinte, căci aceasta este chiar lovitura care pe un om nu demult vioi îl transformă, într-o clipită și fără drept de apel, într-o ruină.

Fusese grea situația Arinei Petrovna când, după ruptura de Iudușka, se instalase la Dubrovino, dar atunci cel puțin știa că Pavel Vladimirovici, deși nu vedea cu ochi buni prezența ei, era totuși un om înstărit, pentru care o gură în plus de hrănit nu însemna prea mult. De data aceasta, însă, lucrurile luaseră o cu totul altă turnură, pentru că ea era cea care se afla în fruntea gospodăriei și trebuia numărat fiecare dumicat. Iar ea știa prețul „dumicaților”, pentru că, petrecându-și toată viața la țară, printre țărani, își însușise pe deplin viziunea lor despre pierderea pe care o aducea „o gură în plus de hrănit” într-o gospodărie și așa destul de săracă.

Cu toate acestea, la început, după ce s-au mutat la Pogorelka, ea încă se mai îmbărbăta. S-a instalat cu mare grijă în noua ei casă, arătându-și din nou priceperea de odinioară în ale gospodăriei. Dar gospodăria de la Pogorelka era una greoaie, măruntă, cerea să fie supravegheată în orice clipă și, deși la supărare i se păruse că nu e mare lucru să țină o socoteală strictă și să înmulțească puținul pe care îl avea, la scurtă vreme a fost nevoită să recunoască faptul că se înșelase. Într-adevăr, nu era mare lucru, dar nici nu mai avea plăcerea de odinioară, nici forțele de atunci. Unde mai pui că nimerise acolo toamna, chiar când se încheiau socotelile, și vremea mai era și urâtă, zădărând astfel în mod nedorit râvna Arinei Petrovna. Începuseră să se facă simțite și slăbiciunile bătrâneții, care nu îi

permiteau să iasă din casă; veniseră serile dureroase de toamnă, care o condamnau la trândăveală. Bătrâna era tulburată și încerca să facă ceva, dar nu reușea nimic.

Pe de altă parte, nu putea să nu observe că și cu orfanele se întâmpla ceva rău. Deodată, începuseră să se plictisească și stăteau mereu cu capul plecat. Le dădeau târcoale niște planuri vagi, planuri în care râvna de a munci se împletea cu gândul la plăceri – dintre cele mai nevinovate, desigur. Un rol îl jucau și amintirile din pensionul în care învățaseră, și lucrurile citite în treacăt despre oamenii muncitori, care au ajuns ceva în viață, și speranța sfioasă de a prinde un fir prin legăturile de la pension și, cu ajutorul lui, să intre în împărăția luminoasă a vieții omenești. Deasupra tuturor acestor aspirații confuze domnea totuși un gând foarte chinuitor și foarte clar: că trebuie cu orice preț să plece din nesuferita de Pogorelka. Și așa se face că, într-o bună dimineață, Anninka și Liubinka i-au declarat bunicii că nu mai pot și nu mai vor să rămână acolo. Că nu are niciun sens, că la Pogorelka nu văd pe nimeni în afară de preotul care, nu se știe de ce, de câte ori se întâlnește cu ele, le vorbește numai despre fecioarele care au lăsat candela să li se stingă și că, în general, „așa nu se mai poate”. Fetele vorbeau ferm, căci se temeau de bunică, și își adunaseră tot curajul pentru asta, mai ales că se așteptau din partea ei la o explozie de mânie. Dar, spre marea lor mirare, Arina Petrovna le-a ascultat plângerile nu numai fără să se înfurie, ci chiar și fără să se avânte în acele predici inutile spre care e așa de înclinată bătrânețea neputincioasă. Vai! Nu mai era femeia autoritară care, pe vremuri, spunea cu încredere: „O să mă duc la Hotkov și o să-mi iau și nepoatele cu mine”. Și nu numai slăbiciunea bătrânească lua parte la această schimbare, ci și faptul că își lărgise orizonturile și înțelegea mai multe. Ultimele lovituri ale destinului nu numai că o potoliseră, dar mai și luminaseră în mintea ei câteva colțișoare în care gândurile, după cum se vede, nu pătrunseseră niciodată până atunci. Înțelesese că în ființa umană există anumite năzuințe care pot să rămână latente multă vreme, dar care, odată ce s-au trezit, îl atrag inevitabil pe om acolo unde mai străbate o rază de viață, acea rază fericită a cărei apariție era de mult pândită prin bezna lipsită de speranță a prezentului. Și, odată ce a înțeles îndreptățirea unei asemenea năzuințe, și-a dat seama că nu poate să i se opună. E adevărat,

încercase să le determine pe nepoate să renunțe la intenția lor, dar slab, fără convingere; își făcea griji în legătură cu viitorul care le aștepta, mai ales că nu avea nicio legătură în așa-zisa „lume bună”, dar, în același timp, simțea că despărțirea de fete este un lucru necesar, inevitabil. Ce avea să se întâmple cu ele? Întrebarea aceasta îi venea mereu în cap, cu insistență; dar nici măcar acest gând, nici chiar unele mai groaznice nu ar fi putut să îl rețină pe cel care se zbate să se elibereze. Iar fetele știau una și bună: că vor să plece din Pogorelka. Și, într-adevăr, după câteva ezitări și amânări de dragul bunicii, au plecat.

Odată cu plecarea fetelor, casa de la Pogorelka s-a cufundat într-un fel de liniște fără speranță. Oricât de retrasă ar fi fost Arina Petrovna din fire, tot o mai alina să simtă că mai e lângă ea un suflet omenesc. După ce le-a condus pe nepoate, a simțit, poate pentru prima dată în viață, că s-a rupt ceva în ființa ei și că, în același timp, a primit o libertate infinită, atât de mare, încât nu mai vedea nimic în fața sa în afară de acest spațiu vid. Pentru a acoperi cumva, în propriii ochi, vidul acesta, a dat dispoziții să se închidă camerele de primire și cele în care locuiseră fetele („în felul ăsta o să și consumăm mai puține lemne”, spunea ea atunci), iar pentru sine a păstrat numai două camere, din care într-una se afla un chivot mare cu icoane, iar cealaltă îi servea deopotrivă drept dormitor, cabinet și sufragerie. Tot pentru economie renunțase și la servitori, păstrându-le pe lângă ea numai pe chelăreasa Afimiușka, o bătrână care de-abia își mai târa picioarele, și pe văduva Markovna, cu un singur ochi, care pregătea masa și spăla rufele. Dar nici aceste precauții nu i-au fost de prea mare ajutor: senzația de vid nu a întârziat să pătrundă și în acele două camere în care credea că se va baricada împotriva ei. Singurătatea neputincioasă și trândăveala posacă, iată cei doi dușmani cu care se trezise față în față și cu care, din momentul acela, era obligată să își petreacă bătrânețea. Iar după ei nu a întârziat să își facă apariția și decrepitudinea fizică și morală, cu atât mai crudă, cu cât viața trândavă îi opunea foarte puțină rezistență.

Zilele curgeau unele după altele cu aceeași monotonie apăsătoare de care este așa de bogată viața la țară, când nu ai nici confort, nici treabă prin gospodărie, nici vreo îndeletnicire care să dea hrană minții. Independent de motivele obiective

care o împiedicau să se ocupe de muncile gospodărești, Arinei Petrovna îi mai și repugna, în sinea ei, nevoia de a face economii, de care se lovea la finalul vieții. Poate că și-ar fi depășit această repulsie dacă ar fi întrezărit vreun scop care să-i justifice eforturile, dar tocmai acest scop îi lipsea. Toți se săturaseră de ea, dar și ea se săturase de toată lumea, și ei i se acrise de toți. Vechea activitate febrilă cedase deodată locul unei trândăveli adormite, iar trândăveala, încet-încet, pervertise voința, aducând cu ea niște înclinații pe care, în urmă cu câteva luni, nici în vis nu și le-ar fi închipuit Arina Petrovna. Dintr-o femeie puternică și dârză, pe care nimeni nu ar fi îndrăznit să o considere bătrână, se transformase într-o ruină pentru care nu exista nici trecut, nici viitor, ci numai momentul pe care trebuia să îl trăiască.

Cea mai mare parte a zilei și-o petrecea moțăind. Se așeza în fotoliu, lângă masa pe care erau întinse niște cărți de joc urât mirositoare, și moțăia. Apoi tresărea, se trezea, se uita pe fereastră și multă vreme, fără niciun gând conștient, contempla pierdută întinderea ce se deschidea în fața ei. Pogorelka era un conac trist. Se afla, așa cum se spune, în loc deschis, fără livadă, fără umbră, fără nici cel mai mic semn de confort. În fața casei nu era nici măcar o grădiniță de flori. Casa era fără etaj, parcă turtită și înnegrită toată din cauza timpului și a vremii; în spatele ei se aflau puține acareturi, și ele învechite; iar înjur erau câmpii, câmpii nemărginite; la orizont nici măcar o pădure nu se vedea. Dar, pentru că, de când se știa, Arina Petrovna trăise aproape întotdeauna la țară, împrejurimile acelea sărăcăcioase nu numai că nu i se păreau plictisitoare, ci chiar îi încălzeau inima și trezeau la viață puținele sentimente care mai rămăseseră în ea. Cea mai bună parte a ființei ei trăia în câmpiile acelea pustii și nemărginite și le căuta instinctiv tot timpul cu privirea. Își plimba ochii peste întinderea câmpiilor, se uita la satele retrase, care, sub forma unor puncte negricioase, apăreau ici și colo la orizont; se uita la bisericile albe ale cimitirelor de țară, se uita la petele pestrițe pe care norii ce hoinăreau în razele soarelui le desenau pe netezimea câmpiilor; se uita la țăranul necunoscut care mergea printre brazdele de pe câmp și i se părea că omul parcă înghețase pe loc. Dar, făcând asta, nu se gândea sau, mai bine zis, gândurile îi erau așa de fragmentate, că nu putea zăbovi deloc asupra vreunuia

dintre ele. Se uita numai, se uita până când moțăiala bătrânească începea din nou să îi țiuie în urechi și să învăluie în ceață și câmpiile, și bisericile, și satele, și țăranul care mergea în depărtare.

Uneori își aducea aminte diverse lucruri; dar amintirile îi reveneau fără legătură între ele, sub forma unor fragmente. Atenția nu i se putea concentra asupra a nimic și alerga mereu de la o amintire îndepărtată la alta. Din când în când, câte o amintire îi stârnea totuși un sentiment deosebit, nu de bucurie (trecutul ei era extrem de sărac în bucurii), ci de supărare – o supărare amară, insuportabilă. Atunci parcă trupul începea să ardă, durerea se strecura în inimă și ochii i se umpleau de lacrimi, începea să plângă și plângea amarnic, plângea așa cum plânge bătrânețea jalnică, ale cărei lacrimi curg numai sub greutatea unui coșmar. Dar, în timp ce lacrimile îi șiroiau pe obraji, gândul inconștient își urma cursul și, pe neașteptate pentru Arina Petrovna, o îndepărta de sursa tristeții, astfel încât, după câteva minute, bătrâna se întreba singură mirată ce se întâmplase cu ea.

De fapt, trăia de parcă nu ar fi luat parte cu adevărat la viață, ci doar pentru că în străfundurile ființei ei încă erau îngropate niște rămășițe uitate, pe care trebuia să le adune, să le cântărească așa cum se cuvine și să tragă niște concluzii. Cât timp rămășițele acestea încă existau, viața își urma cursul, făcând trupul să desfășoare toate activitățile externe necesare pentru ca această făptură pe jumătate adormită să nu se prăbușească în neant.

Dar, dacă zilele treceau în această moțăială inconștientă, nopțile erau lungi și chinuitoare. Noaptea, Arina Petrovna se temea: se temea de hoți, de fantome, de draci – într-un cuvânt, de tot ce constituia produsul educației și vieții ei. Iar apărarea împotriva tuturor acestor lucruri era proastă, pentru că, în afară de servitoarele bătrâne, despre care am vorbit mai sus, paza de noapte de la Pogorelka se reducea la persoana unui țăran șchiop, Fedoseiușka pe nume, care, pentru două ruble pe lună, venea din sat să stea de veghe noaptea la conacul boieresc și de regulă moțăia în antreu, ieșind la orele stabilite pentru a bate câteva lovituri într-o placă de fontă. Deși în ogradă trăiau câțiva muncitori, locul în care locuiau ei era la vreo douăzeci de

stânjeni de casă și nu era deloc ușor să chemi pe cineva de acolo.

Există ceva greu, apăsător, în nopțile fără somn de la țară. Cam de pe la ora nouă sau cel mai adesea de la zece, viața parcă încetează și se lasă o liniște înspăimântătoare. N-ai ce face, îți pare rău și de lumânări, așa că, vrând-nevrând, te duci la culcare. Afimiuška, imediat ce era luat samovarul de pe masă, după obiceiul căpătat încă din perioada iobăgiei, punea o bucată de pâslă la intrarea în dormitorul stăpânei; apoi se pieptăna, căsca și, imediat ce se prăvălea jos, adormea. Markovna se agita mai multă vreme în camera servitorilor și tot bolborosea ceva, tot ocăra, dar la un moment dat și ea se liniștea și, după câteva clipe, se auzea deja cum ba sforăie, ba mormăie ceva în somn. Paznicul lovea de câteva ori în toacă, pentru a-și manifesta prezența, și apoi tăcea pentru multă vreme. Arina Petrovna stătea în fața lumânării de seu aprinse și încerca să-și alunge somnul cu o pasiență; dar imediat ce s-a apucat să întindă cărțile, somnul a început să o îmbie. „Ia vezi, din cauza somnului poate mai dai și foc la casă!” și-a spus ea și a hotărât să se bage în pat. Dar nici nu a apucat să se cufunde în pernele moi, că a venit o altă belea: somnul, care toată seara o ademenise așa de tare, deodată a dispărut de tot. În cameră era foarte cald: de pe gura răsuflătoare a sobei venea o căldură zăpușitoare, iar dacă stătea cu nasul în pernele de puf, aerul devenea aproape irespirabil. Arina Petrovna se întorcea de pe o parte pe alta și voia să strige pe cineva, dar știa că la strigătul ei nu va veni nimeni. O liniște misterioasă domnea în jur – o liniște în care o ureche atentă ar fi putut să distingă o mare mulțime de sunete. Ba pocnea undeva, ba se auzea deodată un foșnet, ca și cum s-ar fi strecurat cineva pe coridor, ba trecea pe sub ușă o pală de vânt. Candela ardea în fața icoanei și, la lumina ei, obiectele căpătau un caracter amăgitor, de parcă nu erau obiecte, ci numai niște contururi vagi. Alături de această lumină îndoielnică a apărut alta, ce venea pe ușa întredeschisă din camera vecină, unde în fața chivotului erau aprinse patru sau cinci candele. Lumina aceasta, sub forma unui dreptunghi galben, se proiecta pe podea, de parcă pătrunsese cu forța în întunericul dormitorului, fără să se contopească cu el. Peste tot erau umbre ezitante, ce se mișcau silențios. Un șoricel începuse să râcâie în spatele tapetului; „Ah, blestematule!” a strigat la el

Arina Petrovna și iar a tăcut totul. Din nou umbre, din nou o șoaptă, nu se știe de unde. A petrecut cea mai mare parte a nopții în moțăiala asta bolnăvicioasă, vecină cu veghea, și numai spre ziuă somnul și-a intrat cu adevărat în drepturi. Iar la ora șase, Arina Petrovna era deja în picioare, chinuită de o nouă noapte albă.

La toate aceste motive care conturează destul de clar existența jalnică pe care o avea Arina Petrovna, s-au mai adăugat două: sărăcia alimentației și lipsa de confort a încăperii. Mânca puțin și prost, probabil gândindu-se să reducă astfel paguba produsă în gospodărie de insuficiența supravegherii. În ce privește încăperea, casa de la Pogorelka era veche și dărăpănată. Camera în care se închisese Arina Petrovna nu era aerisită niciodată și nu se făcea ordine în ea cu săptămânile.

Dar, cu cât îmbătrânea mai mult, cât atât simțea dorința de a trăi. Mai bine zis, nu atât dorința de a trăi, cât dorința de „a se mai bucura puțin”, la care se adăuga absența totală a ideii morții. Înainte se temea de moarte, dar acum parcă uitase de ea cu desăvârșire. Cum idealurile ei în viață erau cele ale oricărui țăran, și imaginea pe care și-o făcuse despre ce înseamnă „o viață bună” era destul de meschină. Tot ce-și refuzase în decursul vieții – o bucățică mai bună, liniște, taifas – devenise obiectul celor mai asidue gânduri. Căpătase toate apucăturile unei linge-blide autentice – flecăreala, servilismul onctuos, lăcomia… Acasă mânca ciorbă de varză și carne sărată veche și, în același timp, visa la rezervele de la Golovliovo, la carașii care creșteau în iazurile de la Dubrovino, la ciupercile de care erau pline pădurile de la Golovliovo, la păsările din ograda de la Golovliovo. „Ce bună ar fi acum nițică supică de măruntaie de gâscă sau niște bureți în smântână”, îi trecea prin minte, și așa își stârnea o poftă, că începea să îi plouă în gură. Noaptea se întorcea de pe o parte pe alta, murind de frică la fiecare foșnet, și-și spunea: „Uite, la Golovliovo zăvoarele sunt zdravene și paznicii sunt credincioși, ciocăne mereu în toacă neobosiți, să tot dormi liniștit, ca în sânul lui Avraam!” Ziua, nu avea cu cine să schimbe o vorbă ore întregi și, în timpul acestei tăceri involuntare, își spunea: „Uite, la Golovliovo, acolo sunt oameni, acolo ai cu cine să-ți petreci vremea!” Într-un cuvânt, la tot pasul își aducea aminte de Golovliovo și, pe măsură ce-i veneau

aceste amintiri, conacul devenea un punct luminos din care radia „viața bună”.

Cu cât imaginația îi lucra cu mai multă osârdie la această idealizare a conacului de la Golovliovo, cu atât mai tare se încrâncena și cu atât mai mult o necăjeau supărările din familie. O rusoaică este învățată să se împace ușor cu soarta de linge-blide, și nici Arina Petrovna nu avea cum să evite această soartă, deși se părea că tot trecutul ei o păzea și o ferea de acest jug. Dacă „la momentul respectiv” nu ar fi făcut acea greșeală, dacă nu ar fi împărțit averea fiilor, dacă nu ar fi fost așa de încrezătoare în Iudușka, ar fi fost o bătrână nemulțumită și exigentă, care i-ar fi făcut pe toți să depindă de ea. Dar, pentru că greșeala fusese făcută și era ireversibilă, trecerea de la statutul de stăpână încăpățânată și veșnic nemulțumită la supușenia unei linge-blide era numai o chestiune de timp. Cât timp a mai păstrat în ea amintirea fostei puteri, această schimbare nu s-a văzut în afară, dar, imediat ce și-a dat seama că e condamnată fără drept de apel la neputință și la singurătate, în suflet a început să i se strecoare indiferența, care, încet-încet, i-a pervertit voința și așa zdruncinată. Iudușka mai venea pe la Pogorelka și la început avusese parte numai de o primire extrem de rece, dar iată că încetase deodată să mai fie așa de odios. Vechile supărări fuseseră date uitării și Arina Petrovna a făcut primul pas spre împăcare.

A început cu rugăminți. De la Pogorelka se duceau la Iudușka emisari mai întâi rar, apoi din ce în ce mai des. Ba la Pogorelka nu se făceau deloc bureți, ba nu crescuseră castraveciorii din cauza ploii, ba curcanii mureau pe capete, „N-ai vrea să poruncești tu, dragul meu, să se prindă niște carași la Dubrovino? Nici răposatul Pavlușa nu-i refuza asta bătrânei lui mame”. Iudușka se încrunta, dar nu voia să-și manifeste deschis nemulțumirea. Îi părea rău de carași, dar cel mai mult se temea ca mama să nu îl blesteme. Își aducea aminte cum îi spusese ea odată că o să vină la Golovliovo, o să-l cheme pe popă și o să-l blesteme chiar acolo, în fața popii, iar amintirea asta îl oprea să facă multe mârșăvii, la care era mare meșter. Dar, după ce îndeplinea voința „bunei lui mame”, lăsa să îi scape de față cu alții că toți avem câte o cruce de dus și că asta nu se întâmplă fără un scop, căci, dacă nu are cruce, omul uită și cade în desfrâu. Mamei însă îi scria așa: „Dragă mămică, castraveciori o

să-ți trimit, în măsura posibilităților; în ceea ce privește curcanii, nu au mai rămas nici la noi decât cei păstrați pentru sămânță. Mai avem doar cocoși, care nu îți sunt de niciun folos, pentru că sunt mari, iar dumneata mănânci puțin. Nu ar fi mai bine să vii la Golovliovo, să împarți cu mine masa mea modestă? O să poruncim să se prăjească niște claponi și o să mâncăm cu plăcere împreună, draga mea prietenă."

De atunci, Arina Petrovna a început să se ducă mai des la Golovliovo. Mânca la Iudușka și curcani, și rațe; dormea în voie noaptea și după-amiaza își odihnea sufletul în discuții nesfârșite despre tot soiul de fleacuri, la care Iudușka era priceput din naștere, iar ea devenise pricepută la bătrânețe. Nu și-a întrerupt vizitele nici atunci când a ajuns la ea vestea că Iudușka, săturându-se de văduvia îndelungată, și-a luat drept chelăreasă o fată slujitoare a bisericii, pe nume Evpraksia. Dimpotrivă, când a auzit asta, imediat s-a dus la Golovliovo, și nici nu a apucat să coboare din trăsură, că i-a și strigat lui Iudușka, plină de o nerăbdare copilărească: „Ei, hai, păcătos bătrân ce ești! Ia arată-mi-o pe prințesa ta!" Toată ziua și-a petrecut-o apoi într-o deplină mulțumire, pentru că Evprakseiușka a servit-o chiar ea la masă, ba i-a și făcut patul după prânz. Seara a jucat popa prostu' cu Iudușka și cu prințesa lui. Și Iudușka era mulțumit de un asemenea deznodământ și, în semn de recunoștință filială, a poruncit ca, la plecare, să se pună în docarul Arinei Petrovna, pentru Pogorelka, printre altele, un funt de icre, semnul suprem al respectului, pentru că icrele nu se găseau la moșia lui, ci erau cumpărate. Gestul acesta a mișcat-o așa de tare pe bătrână, că nu a mai răbdat-o inima și a spus:

— Vai, mulțumesc pentru asta! Dragul meu, Dumnezeu o să te iubească pentru că ai grijă și o răsfeți pe mama ta la bătrânețe. Cel puțin, când o să ajung la Pogorelka n-o să mă mai plictisesc. Mereu mi-au plăcut icrele, și acum, din bunătatea ta, o să mă răsfăț și eu!

•

Trecuseră vreo cinci ani de la mutarea Arinei Petrovna la Pogorelka. Iudușka, de când se instalase la Golovliovo al lui, nu mai plecase de acolo. Îmbătrânise mult și slăbise, dar încă se ținea de escrocherii, mințea ca întotdeauna și flecărea mai mult ca oricând, pentru că o avea mai mereu la îndemână pe buna lui

mamă, care, de dragul unei mese îndestulate, devenise la bătrânețe publicul lui permanent.

Nu trebuie să credem că Iudușka era o persoană fățarnică de genul lui Tartuffe, de exemplu, sau al oricărui mic-burghez francez de azi, care trăncănește fără nicio grijă despre temeiurile sociale. Nu. Dacă era fățarnic, era fățarnic în manieră rusească, adică lipsit de orice busolă morală în afară de pildele din abecedar. Era nepoliticos fără margini, cusurgiu, mincinos, flecar și, ca o încununare a tuturor defectelor, se temea de dracul. Trăsăturile acestea nu pot în niciun caz să ofere un material solid pentru fățărnicie în adevăratul sens al cuvântului.

În Franța, fățărnicia se însușește prin educație, constituie apanajul „bunelor maniere” și are aproape mereu o tentă politică sau socială. Sunt fățarnici ai religiei, fățarnici ai valorilor sociale, ai proprietății, ai familiei, ai statalității, iar în ultima vreme au apărut chiar și fățarnici ai „ordinii”. Acest tip de fățărnicie exclude cu desăvârșire orice convingere sinceră; este un drapel în jurul căruia se adună oameni care intenționează să fie fățarnici într-un anumit fel, și nu în altul. Ei sunt fățarnici în mod conștient, în sensul drapelului pe care îl arborează, adică știu și ei că simt fățarnici și, în plus, știu că și alții o știu. Pentru un burghez francez, universul nu este nimic altceva decât o scenă largă pe care are loc o reprezentație teatrală nesfârșită, în care un fățarnic îi dă replica altuia. Fățărnicia este o invitație la bună-cuviință, la decor, la aparențe îmbietoare și, lucrul cel mai important, este un frâu. Desigur, nu pentru cei fățarnici, care plutesc în înălțimea empireului social, ci pentru cei care se chinuie fără nicio fățărnicie pe fundul cazanului social. Fățărnicia păstrează unită societatea, care s-ar putea destrăma dacă patimile s-ar dezlănțui, și devine ultimul privilegiu numai pentru o minoritate extrem de restrânsă. Cât timp dezlănțuirea patimilor nu iese din limitele unei corporații mici și bine organizate, ea nu numai că nu e periculoasă, dar chiar susține și nutrește tradițiile rafinamentului. Rafinamentul ar fi dispărut dacă nu ar fi existat un anumit număr de *cabinets particuliers* în care să fie cultivată fățărnicia. Dar dezlănțuirea aceasta devine chiar periculoasă imediat ce este accesibilă tuturor și se unește cu posibilitatea oferită oricui de a-și prezenta revendicările ca și cum ar fi legitime și firești. Atunci apar noi pături sociale, care tind, dacă nu să le dea la o parte pe cele vechi, cel puțin să le

limiteze într-o oarecare măsură. Cererea de *cabinets particuliers* a crescut așa de mult, că, în cele din urmă, se pune problema: oare nu ar fi mai simplu ca pe viitor să ne lipsim cu totul de ele? Clasele conducătoare ale societății franceze se luptă să se apere de asemenea situații în care fățărnicia sistematică vrea să treacă din sfera obiceiului în cea a legalității și, din simplu capitol de moravuri, devine lege cu caracter constrângător.

Pe acest respect datorat fățărniciei se bazează, cu rare excepții, tot teatrul francez contemporan. Eroii celor mai bune creații dramatice franceze, adică cele care se bucură de cel mai mare succes tocmai datorită realității neobișnuite a blestemățiilor cotidiene înfățișate în ele, își acordă mereu spre final câteva minute pentru a îndrepta aceste blestemății cu fraze sonore, în care este proclamată sfințenia și plăcerea virtuților. Adèle poate, în decursul celor patru acte, să pângărească în tot felul patul conjugal, dar în cel de-al cincilea ea va declara în gura mare că singurul refugiu în care femeia franceză își găsește fericirea este căminul familial. Dacă vă întrebați ce s-ar fi întâmplat cu Adèle dacă autorilor le-ar fi trecut prin minte să continue piesa cu încă cinci acte, vă puteți răspunde, fără greș, la întrebare: pe parcursul următoarelor patru acte, Adele va pângări din nou patul conjugal, iar în al cincilea din nou se va adresa publicului cu aceeași declarație. Nici nu este nevoie de vreun exercițiu de imaginație, ci e suficient numai ca de la Théâtre Français să te duci la Gymnase, iar de acolo la Vaudeville sau la Variétés, pentru a te convinge că Adèle pângărește peste tot la fel patul conjugal și peste tot, spre final, declară că tocmai acest pat este singurul altar pe care îl poate sluji o franțuzoaică cinstită. Lucrul acesta s-a încetățenit așa de bine în moravuri, încât nimeni nici nu mai observă că aici este vorba de o contradicție stupidă, că adevărul vieții stă alături de adevărul fățărniciei și că amândouă merg braț la braț, împletindu-se atât de strâns, încât este greu de spus care dintre aceste două adevăruri are un drept mai mare de a fi recunoscut.

Noi, rușii, nu avem sisteme de educație atât de fin nuanțate. Din noi nu se recrutează viitorii luptători în numele cutărui sau cutărui principiu social, ci suntem lăsați pur și simplu să creștem ca urzica lângă gard. De aceea printre noi sunt foarte puțini fățarnici și foarte mulți mincinoși, flecari și superficiali. Nu avem

nevoie să fim fățarnici de dragul unor principii sociale, pentru că la noi nici nu există principii sociale. Noi ducem o existență cu desăvârșire liberă, adică creștem fără niciun rost, mințim și flecărim singuri, fără niciun temei.

Dacă ar trebui să ne bucurăm sau să fim triști din cauza asta, nu e treaba mea să judec. Cred totuși că, dacă fățărnicia poate induce indignare și teamă, atunci minciuna fără motiv ar trebui să stârnească scârbă și silă. De aceea, indiferent dacă fățărnicia conștientă este de preferat celei inconștiente sau invers, cel mai bine este să ne ferim și de fățarnici, și de mincinoși.

Astfel, Iudușka nu era atât fățarnic, cât mai degrabă un potlogar, mincinos și flecar. Izolat la el la țară, s-a simțit imediat în libertate, căci nicăieri, în nicio altă ambianță, înclinațiile sale nu ar fi avut atât spațiu de manifestare ca acolo. La Golovliovo nu numai că nu întâmpina de nicăieri nicio opoziție directă, dar nici măcar cel mai mic obstacol care să-l facă să se gândească: Nu-l deranja condamnarea nimănui, nu-l neliniștea privirea îndrăzneață a nimănui, așa că nici nu avea vreun motiv să se controleze. Neglijența nelimitată devenise trăsătura dominantă a relațiilor lui cu sine. De mult, de mult îl atrăgea această libertate totală față de orice limită morală și, dacă nu se mutase mai înainte la țară, asta se întâmplase numai pentru că se temea de trândăvie. După ce petrecuse peste treizeci de ani în atmosfera lâncedă din administrație, căpătase toate deprinderile și aspirațiile unui funcționar adevărat, care nu admite să stea nicio clipă fără să bată apa-n piuă. Dar, după ce s-a gândit mai bine, s-a convins repede că lumea activității inactive e așa de avansată, încât o poți muta oriunde dorești fără nici cel mai mic efort. Și, într-adevăr, de îndată ce s-a mutat la Golovliovo, și-a născocit o mulțime de flecușteț și mărunțișuri pe care le putea răsuci în minte fără teama de a le da vreodată de capăt. De dimineață se așeza la birou și se apuca de lucru, în primul rând le lua la verificat pe văcăriță, chelăreasă, administrator, mai întâi într-un fel, apoi în altul; în al doilea rând, a instituit un inventar foarte complicat, bănesc și material; fiecare copeică, fiecare lucru era trecut în douăzeci de registre, trăgea concluziile, ba pierdea o jumătate de copeică, ba găsea în plus o copeică întreagă. În fine, punea mâna pe toc și scria reclamații către judecătorul de pace și către intermediar. Toate acestea nu numai că nu lăsau nicio clipă liberă, dar în

exterior chiar avea formele unei munci permanente, extrem de grele. Dar nu de trândăveală se plângea Iudușka, ci de faptul că nu apuca să refacă totul, deși toată ziua tot moșmondea în cabinet, fără să-și dea jos halatul. Teancuri de rapoarte cusute cu grijă, dar încă neînregistrate, se revărsau mereu pe biroul lui, inclusiv întregul raport anual al văcăriței Fiokla, a cărei activitate i se păruse de prima dată suspectă și pentru care totuși nu putea găsi o clipă liberă pentru a-l citi.

Orice legătură cu lumea exterioară fusese ruptă definitiv. Nu primea nici cărți, nici ziare, nici măcar scrisori. Unul dintre fiii lui, Volodenka, se sinucisese, iar cu celălalt, Petenka, ținea o corespondență scurtă și numai când trimitea bani. Atmosfera densă de incultură, superstiții și activitate febrilă de a bate apa-n piuă domnea în jurul lui, și el nu simțea nici cea mai mică aplecare spre a se elibera de ea. Chiar despre faptul că nu mai e la tron Napoleon al III-lea a aflat abia la un an de la moartea lui, de la pristavul comunal, dar nici atunci nu s-a arătat impresionat, ci numai s-a închinat, a șoptit „Fie-i țărâna ușoară!” și a zis:

— Dar tare mândru a mai fost! Pfui! Pfui! Nu e bine, nu merge! Țarii se duceau să i se închine, prinții făceau de gardă în anticamera lui! Și Dumnezeu s-a pus și i-a făcut praf toate visurile!

La drept vorbind, nu știa nici ce se întâmplă în gospodăria lui, deși de dimineața până seara socotea și verifica bilanțuri. Din acest punct de vedere, avea toate calitățile unui funcționar adevărat. Imaginați-vă un șef de birou căruia directorul, cherchelit, i-ar spune: „Stimate prieten! Am nevoie să știu câți cartofi poate produce anual Rusia, așa că binevoiți să faceți un calcul detaliat!” Șeful nostru de birou ar fi fost pus în încurcătură de o asemenea întrebare? Ar fi căzut el oare pe gânduri, întrebându-se ce metode să folosească pentru a rezolva problema ce i se încredințase? Nu, el ar fi procedat mult mai simplu: ar fi trasat harta Rusiei, ar fi împărțit-o în pătrățele perfect egale, ar fi aflat ce număr de desiatine[10] are fiecare pătrat, apoi s-ar fi dus la o prăvălie, ar fi aflat câți cartofi se cultivă pe fiecare desiatină și care este valoarea medie care rezultă și, în concluzie, cu ajutorul lui Dumnezeu și al celor patru reguli ale aritmeticii, ar fi ajuns la rezultatul că Rusia, în condiții

[10] Unitate de măsură echivalentă cu 1,092 hectare.

favorabile, ar putea produce atâția cartofi, iar într-unele nefavorabile, atâția. Și lucrarea aceasta nu numai că l-ar fi mulțumit pe șeful lui, dar probabil că ar fi fost și inclusă în volumul 102 din nu știu care *Trudî.*

Până și chelăreasa și-o alesese pe potriva mediului pe care și-l crease. Evpraksia era fata unui paracliser de pe lângă biserica Sfântul Nicolae din Kapelki și reprezenta, în toate privințele, o adevărată comoară. Nu era isteață, nu îi mergea mintea, dar, în schimb, era muncitoare, tăcută și fără pretenții. Chiar și după ce el și-o „apropiase", fata întreba doar atât: dacă ar putea, când dorește, să bea niște cvas rece, fără să mai ceară voie. Iudușka era atât de înduioșat de dezinteresarea ei, încât i-a pus imediat la dispoziție, pe lângă cvas, și două butoiașe cu mere murate, de care nu trebuia să dea nicio socoteală. Înfățișarea ei nu prezenta prea mare interes pentru un amator, dar, în ochii unui om fără prea mari pretenții și care știa ce-i trebuie, era destul de mulțumitoare. Avea fața latră, albă, fruntea îngustă, încadrată de un păr gălbui, destul de rar, ochii mari, opaci, nasul perfect drept și gura ștearsă, întinsă numai de un zâmbet enigmatic care parcă fugea undeva, așa cum poți vedea în portretele realizate de pictorii de odinioară. De fapt, nu avea nimic remarcabil, în afară poate de spate, care era așa de lat și de musculos, că până și celui mai indiferent om i-ar fi venit să ridice mâna și să-i dea una între omoplați. Ea știa asta și nu se supăra, astfel că, atunci când Iudușka a pocnit-o pentru prima dată ușurel peste ceafa groasă, ea doar a ridicat din umeri.

În mijlocul acestei atmosfere lâncede, zilele treceau una după alta, fără niciun fel de schimbare, fără nici cea mai mică speranță de pătrundere a unui șuvoi proaspăt. Numai sosirea Arinei Petrovna mai anima puțin viața asta și, trebuie să spunem adevărul, că dacă Porfiri Vladimirîci la început se încrunta când vedea atelajul mămichii în zare, cu trecerea timpului nu numai că se obișnuise cu vizitele, dar le și îndrăgise. Ele îi satisfăceau patima flecăritului, căci dacă el considera posibil să flecărească singur, în legătură cu toate socotelile și inventarele lui, flecăreala alături de buna prietenă mămica era pentru el mult mai importantă. Reuniți, de dimineața până seara vorbeau și nu se mai săturau. Vorbeau de toate: despre cum fuseseră recoltele înainte și cum erau în momentul acela; despre cum trăiseră înainte moșierii și cum trăiau atunci; despre cum sarea,

nu, fusese mai bună înainte, pentru că nu mai erau castraveții de odinioară.

Discuțiile acestea aveau avantajul de a curge precum apa: se uitau fără efort și, prin urmare, puteau fi reluate fără sfârșit, cu același interes, ca prima dată. La aceste discuții era prezentă și Evprakseiuṣka, pe care Arina Petrovna o îndrăgise așa de tare, că nu făcea niciun pas fără ea. Uneori, plictisiți de discuții, cei trei se așezau la masă și stăteau până noaptea târziu, jucând popa prostu'. Au încercat s-o învețe și pe Evprakseiuṣka bridge, dar nu au reușit. Casa uriașă de la Golovliovo parcă prindea viață în asemenea seri. La toate ferestrele se aprindeau lumini și licăreau umbre, astfel că un trecător ar fi putut să creadă că acolo e mare veselie. Samovarele, cafetierele, gustările stăteau pe masă toată ziua. Iar inima Arinei Petrovna îi sălta în piept de bucurie când rămânea în ospeție, în loc de o zi, trei sau patru. Când pleca la Pogorelka, deja se gândea la un motiv pentru a reveni cât mai repede la atracțiile „vieții bune" de la Golovliovo.

•

Noiembrie era pe sfârșite, pământul, pe o mare întindere, fiind acoperit de un giulgiu alb. Afară era noapte și viscolea; un vânt tăios, rece, troienea zăpada, mătura într-o clipită nămeții, șfichiuia tot ce-i cădea în cale și toată întinderea era plină de urlete. Satul, biserica, pădurea din apropiere – totul a dispărut în pâcla de zăpadă ce se învârtea în aer; vechea livadă de la Golovliovo șuiera. Dar în casa boierească erau lumină, căldură și era plăcut. În sufragerie se afla un samovar în jurul căruia se adunaseră Arina Petrovna, Porfiri Vladimirîci și Evprakseiuṣka. Într-o parte puseseră o masă de joc pe care erau aruncate niște cărți jerpelite. Din sufragerie, ușile deschise duceau, pe de o parte, spre capela plină de lumina candelelor aprinse; de partea cealaltă, în cabinetul boierului, în care ardea, la fel, o candelă în fața unei mici icoane. În camerele bine încălzite aerul era sufocant și mirosea a untdelemn și a cărbuni fumegoși din samovar. Evprakseia, așezată vizavi de samovar, spăla ceștile și le ștergea cu ștergarul. Samovarul clocotea așa de care, că începuse când să huruie din toate puterile, când parcă să doarmă și să pufăie puternic. Vălătucii de abur de sub capac învăluiau într-un fel de ceață ceainicul care deja de un sfert de oră stătea pe suportul lui. Cei de la masă discutau.

— Ei, ia zi, de câte ori ai rămas azi popa prostu'? o întrebă Arina Petrovna pe Evprakseiușka.

— Nu aș fi rămas dacă nu aș fi vrut eu. Am rămas ca să-ți fac plăcere, răspunse Evprakseiușka.

— Asta-i bună! Am văzut eu ce plăcere ți-a făcut când am tăbărât asupra ta cu trei și cinci. Eu doar nu sunt Porfiri Vladimirîci. El te răsfață, nu-ți dă cărți grele, dar eu nu sunt așa.

— Și ai mai și trișat!

— Ei, uite, păcatul ăsta eu nu-l am!

— Dar pe cine am prins eu mai înainte? Cine a vrut să pună pereche șaptele de treflă cu optul de inimă roșie? Doar am văzut cu ochii mei, chiar eu te-am prins!

Spunând asta, Evprakseiușka se ridică să ia ceainicul de pe samovar și se întoarse cu spatele la Arina Petrovna.

— Ia uite ce spinare ai... Să nu-ți fie de deochi! îi scăpă Arinei Petrovna.

— Da, are o spinare... răspunse mecanic Iudușka.

— O spinare ca toate spinările... Vă holbați fără rușine la spinarea mea!

Evprakseiușka se uită la stânga, se uită la dreapta și zâmbi. Spinarea era principalul ei atu. Până și bătrânul Savelici, bucătarul, se uitase lung la ea și spusese: „Ia uite ce spinare! Parcă e o plită!" Dar ea nu i se plânsese de el lui Porfiri Vladimirîci.

Ceștile fură umplute pe rând cu ceai și samovarul începu să se răcească. Viscolul se dezlănțuise cu putere; când zguduia ferestrele, când se rostogolea pe horn ca o jelanie.

— Chiar că s-a pornit viscolul, remarcă Arina Petrovna, tot șuieră și șuieră!

— Ei, și lasă-l să șuiere. El șuieră, iar noi stăm aici și bem ceai, mămică dragă! răspunse Porfiri Vladimirîci.

— Ah, ce rău e acum pe câmp! Dacă te prinde acolo furia asta a lui Dumnezeu...

— Pentru unii e rău, dar nouă puțin ne pasă. Pentru unii e întuneric și frig, dar pentru noi e lumină și căldură. Stăm aici și bem ceiuț. Cu zăhărel, cu lăptic, cu lămâiță... și, dacă vrem și puțin rom, bem și cu rom.

— Da, dar dacă...

— Dă-mi voie, mămică. Așa e, acuma nu e bine pe câmp. Nici tu drum, nici tu potecă, totul e acoperit de zăpadă. Bașca lupii.

Dar aici la noi e lumină și e plăcut și nu ne temem de nimic. Stăm aici bine mersi, bine sănătoși. Dacă vrem să jucăm cărți, jucăm cărți; dacă vrem să bem un ceiuț, bem un ceiuț. De ce? Pentru că, mămică dragă, mila lui Dumnezeu nu ne lasă. Dacă nu ar fi fost El, împăratul Cerurilor, și noi am fi rătăcit acum pe câmp, pe întuneric și în frig... într-un cojocel subțire, cu brâul rupt, în opinci...

— Cum adică în opinci? Ce, te-ai născut în familie de țărani? Noi suntem neam de boieri, purtăm totuși cizme!

— Dar știți dumneata, mămică, de ce ne-am născut noi într-un neam de boieri? Păi numai pentru că și-a arătat Dumnezeu mila față de noi. Dacă nu ar fi fost ea, am fi stat acum într-o colibă și n-am fi avut nici lumânare, ci o surcică, iar cât despre ceiuț și cafeluță, la astea nici n-am fi îndrăznit să ne gândim! Eu aș fi împletit la opinci, dumneata ai fi făcut pentru cină niște ciorbă de varză, o zeamă lungă, Evprakseiușka ar fi țesut frumos... Sau poate ar fi venit vătaful să ne ia la oaste...

— Ei, pe o vreme ca asta nu vine vătaful să ia oamenii!

— De unde știi, mămică dragă? Dar dacă se strâng deodată regimentele? Poate se iscă un război sau vreo răzmeriță. Cum să nu se adune regimentele? Uite, mai zilele trecute mi-a spus pristavul sătesc că a murit Napoleon al III-lea. Probabil că acum francezii o să înceapă să-și facă de cap! Și atunci nici ai noștri n-o să stea cu mâinile în sân – hai, țărane, la oaste! Nu știu nici de ger, nici de viscol, nici de drumuri desfundate. Hai, țărane, dacă așa poruncesc conducătorii! Iar pe noi nu ne deranjează nimeni, nu ne ia nimeni cu arcanul...

— Ce să mai vorbim? Mare e pentru noi mila lui Dumnezeu!

— Păi eu ce spun? Dumnezeu, mămică, e totul. El ne dă lemnele pentru căldură, El ne trimite proviziile pentru mâncare... Iar noi credem că facem singuri tot, cumpărăm totul cu banii noștri, dar, dacă ne uităm bine, dacă ne gândim un pic, ne dăm seama că Dumnezeu le face pe toate. Și, dacă El nu vrea, n-o să avem nimic. Eu, uite, aș vrea acum niște portocale, că am poftă, și te-aș fi servit și pe dumneata, mămică dragă, tuturor le-aș fi dat câte o portocală și am și bani să cumpăr portocale! Dar Dumnezeu nu vrea. Așa că stau așa, ca un filosof fără castraveți.[11]

Râseră cu toții.

[11] Aluzie la fabula lui I.A. Krîlov, *Grădinarul și filosoful.*

— Așa o fi! spuse Evprakseiușka. Dar uite, unchiul meu a fost târcovnic la biserica Adormirii din Pesocinoe. Era un om cu mare dragoste pentru cele sfinte și ar fi putut Dumnezeu să facă ceva pentru el! Dar l-a prins viscolul pe drum și a tot a degerat.

— Păi tocmai asta spun și eu. Dacă vrea Dumnezeu, omul îngheață; dacă nu, atunci scapă. Și mai vreau să spun ceva despre rugăciune: sunt rugăciuni plăcute lui Dumnezeu și rugăciuni neplăcute. Cu cele plăcute ajungi unde trebuie, pe când cu cele neplăcute... dacă le faci sau nu, tot aia e. Poate că rugăciunea unchiului tău nu a fost dintre cele plăcute și de-aia a degerat.

— Țin minte că în 1924 m-am dus la Moscova... pe atunci eram grea cu Pavel... Era luna decembrie și...

— Dă-mi voie, mămică, să termin ce ziceam de rugăciune. Omul se roagă pentru toate, că de toate are nevoie. Și unt îi trebuie, și varză, și castraveciori... într-un cuvânt, de toate. Uneori cere și ce nu-i trebuie deloc, dar, el, cu slăbiciunea lui de om, o face. Dumnezeu însă de sus vede totul. Tu îi ceri unt, iar el îți dă varză sau ceapă; tu te rogi pentru o vadră de vin și pentru vreme caldă, iar el îți dă ploaie și grindină. Și trebuie să le primești pe toate fără să cârtești. Uite, și noi anul trecut în septembrie i-am cerut lui Dumnezeu puțin îngheț, ca să nu ne putrezească semănăturile, dar Dumnezeu nu a dat niciun pui de ger, ei, iar semănăturile au putrezit.

— Și ce-au mai putrezit! spuse compătimitor Arina Petrovna. La Novinki au putrezit toate semănăturile de toamnă ale țăranilor. Erau numai bune de aruncat. La primăvară o să trebuiască să se are tot și să se semene din nou.

— Tocmai despre asta e vorba. Aici o facem pe înțelepții și pe șmecherii și ne facem tot felul de socoteli, dar Dumnezeu poate să ne facă praf toate planurile cât ai bate din palme. Dumneata, mămică, parcă voiai să spui ceva, ce ți s-a întâmplat în 1924...

— Ce? Da, dar am și uitat! Probabil tot despre mila lui Dumnezeu. Nu mai țin minte, dragule, nu mai țin minte.

— Ei, dacă dă Dumnezeu, o să-ți aduci aminte altă dată. Dar deocamdată gustă niște dulceață. Din vișinele de la Golovliovo! Chiar Evprakseiușka a făcut-o.

— Să știi că gust. Trebuie să recunosc că acum vișinele sunt pentru mine o raritate. Înainte se întâmpla să mă dedulcesc destul de des cu ele, dar acum... Tare bune vișine mai ai tu la

Golovliovo! Mari… Uite, la Dubrovino, oricât s-au străduit să pună, tot acre au ieșit. Ia zi, Evprakseiușka, ai pus și votcă franțuzească[12]?

— Cum să nu pun? Am făcut cum m-ai învățat. Dar uite ce voiam să te întreb: dumneata, când pui castraveți la murat, pui și nucșoară?

Arina Petrovna rămase pe gânduri câteva clipe și își desfăcu brațele a neputință.

— Nu mai țin minte, draga mea. Mi se pare că înainte puneam nucșoară. Acum nu mai pun. Ce murături mai fac eu? Dar înainte puneam… chiar țin minte foarte bine că puneam! Dar uite, cum ajung acasă, o să scormonesc prin rețete, poate găsesc. Când eram în puteri, notam tot. Unde îmi plăcea ceva, imediat întrebam și notam pe hârtie, ca să încerc și eu să fac acasă. Odată am făcut rost de un secret așa de mare, că nici pentru o mie de ruble n-ar fi vrut femeia aia să mi-l spună! Dar eu i-am dat un sfert de rublă chelăresei și ea mi-a spus totul de-a fir a păr!

— Da, mămico, pe vremea aia erai… ministru, nu alta!

— Ministru, neministru, dar știu că ce-am adunat n-am risipit, slavă Domnului. Uite, și acum mănânc din sudoarea mea de toate zilele: doar eu am pus vișinii de la Golovliovo!

— Și îți mulțumesc pentru asta, mămico, tare mult îți mulțumesc! Îți sunt recunoscător pe viață și pentru mine, și pentru urmașii mei, așa să știi!

Iudușka se sculă, se duse la mămica lui și îi sărută mâna.

— Și eu îți mulțumesc că ai grijă de mama ta! Da, tare bune provizii mai ai, sunt foarte bune!

— Ce provizii avem noi? Dumneata aveai provizii – alea da provizii. Numai câte beciuri erau, n-aveai unde să arunci un ac!

— Am avut și eu provizii, de ce să mint, că mereu am fost gospodină. Dar dacă erau beciuri, apăi și moșia era mare, cam de vreo zece ori mai multe guri de hrănit ca azi. Numai câți servitori aveam! Și pentru fiecare trebuia să pun ceva deoparte, ca să aibă ce mânca. Unuia un castravecior, altuia puțin cvas, ba una, ba alta, și, când te uiți, nici nu-ți vine să crezi cât s-a dus!

— Da, ce vremuri frumoase au mai fost! Pe atunci erau de toate din belșug. Și cereale, și fructe…

[12] Este vorba despre coniac.

— Adunam mai mult îngrășământ, d-aia era pământul mai mănos.

— Nu, mămico, nu e din cauza asta. E pentru că aveam binecuvântarea lui Dumnezeu. Țin minte că odată tăticul a adus din livadă mere aport și toți s-au minunat: nici nu încăpeau pe farfurie.

— Asta nu mai țin minte. Știu că erau mere bune, dar ca să fie așa de mari, cât o farfurie, asta nu mai țin minte. Îmi amintesc în schimb că la încoronare au prins un caras de douăzeci de funți în iazul de la Dubrovino, asta-i adevărat.

— Și carașii, și fructele, toate erau mari pe atunci. Ce pepeni aducea Ivan grădinarul, uite așa de mari!

Iudușka își deschise larg brațele, ca să arate cât de mari erau pepenii.

— Erau și pepeni. Dar pepenii să știi că în fiecare an se fac altfel. Într-un an sunt mulți și buni, în altul sunt puțini și fără gust, iar în altul nu se fac deloc. Și nu le prieste peste tot. Uite, la Grigori Aleksandrîci, la Hlebnikovo, nu creștea nimic – nici în tufe, nici în pomi, nimic. Numai pepeni galbeni. Dar pepenii galbeni erau formidabili!

— Înseamnă că avea mila lui Dumnezeu pentru pepeni galbeni!

— Da, desigur. Fără mila lui Dumnezeu nu faci nimic, peste tot îți trebuie!

Arina Petrovna băuse deja două căni și începuse să tragă cu ochiul la masa de joc. Și Evprakseiușka ardea de nerăbdare să joace popa prostu'. Dar planurile fură distruse chiar de Arina Petrovna, pentru că deodată își aduse aminte de ceva.

— Ah, am o veste pentru voi, anunță ea. Ieri am primit o scrisoare de la nepoate.

— Au tăcut ce-au tăcut și în sfârșit au prins glas. Se vede că au dat de greu și cer bani, nu?

— Nu, nu cer. Uite, ia și citește.

Arina Petrovna scoase din buzunar scrisoarea și i-o dădu lui Iudușka, iar acesta o citi cu glas tare:

„Bunică dragă, să nu ne mai trimiți nici curcani, nici găini. Nici bani să nu ne mai trimiți, ci depune-i pe toți cu dobândă. Noi nu mai suntem la Moscova, ci la Harkov, unde am intrat la teatru, iar la vară o să mergem în turneu prin iarmaroace. Eu, Anninka,

am debutat în *Pericola*[13] iar Liubinka, în *Panseluțe*[14]. Am fost chemată la rampă de mai multe ori, mai ales după scena în care Pericola iese beată și cântă: „Sunt gaaataaa, sunt gata, sunt gaaataaa!” Și Liubinka a plăcut foarte mult. Directorul mi-a făcut salariul de o sută de ruble pe lună și un spectacol în cinstea mea la Harkov, iar Liubinka are șaptezeci de ruble și spectacol la vară, la iarmaroc. În plus, primim daruri de la ofițeri și avocați. Numai că avocații ne dau uneori bani falși, așa că trebuie să fim atente. Așa că dumneata, bunică dragă, folosește-te de tot ce e la Pogorelka, pentru că noi nu ne mai întoarcem niciodată acolo și nici nu înțelegem cum se poate trăi așa. Ieri a căzut prima zăpadă și niște avocați de aici ne-au plimbat cu troica; unul seamănă cu Plevako, tare chipeș mai e! Și-a pus pe cap un pahar de șampanie și a dansat cazacioc, tare frumos a mai fost! Celălalt nu e prea frumos, seamănă cu Iazîkov[15] din Petersburg. Închipuie-ți, și-a tocit creierii citind *Culegerea celor mai bune cântece și romanțe rusești* și a slăbit așa de tare, că leșină și la tribunal. Și așa petrecem în fiecare zi, când cu ofițeri, când cu avocați. Mergem la plimbare, mâncăm la prânz și la cină în cele mai bune restaurante și nu plătim nimic. Dar dumneata, bunico, bucură-te de tot ce e la Pogorelka: grâne, pui, ciuperci – tot să mănânci. Ți-am da înapoi și capitalul cu plăce…

Rămâi cu bine, au venit cavalerii noștri, iar ne cheamă să ne plimbăm cu troica.

Rămâi cu bine!

Anninka

și eu, Liubinka”.

— Pfui! scuipă Iudușka, dându-i înapoi scrisoarea.

Arina Petrovna căzu pe gânduri și o vreme nu răspunse.

— Ce-ai făcut, mămico, le-ai răspuns?

— Încă nu, că de-abia ieri am primit scrisoarea. De aceea am și venit la voi, să v-o arăt, dar uite că m-am luat cu una, cu alta și era cât pe ce să uit de ea.

— Nu răspundeți. Mai bine.

[13] Operetă de Offenbach (1868).

[14] *Trufia boierească sau panseluțele,* vodevil franțuzesc, tradus și pus în scenă în anii 1860 în Rusia.

[15] F.N. Plevakov și A.I. Iazîkov, avocați celebri în Petersburgul anilor 1860-1870.

— Cum să nu răspund? Doar trebuie să le dau raportul. Pogorelka e a lor.

Era rândul lui Iudușka să cadă pe gânduri; în minte îi încolți un plan diabolic.

— Mă tot întreb cum o să-și păstreze ele cinstea în lumea aia atât de libertină, continuă Arina Petrovna. Dacă ai apucat să-ți pierzi cinstea de fecioară, după aia n-o mai vezi înapoi! Ia-o de unde nu-i!

— Că mult le mai trebuie lor cinstea de fecioară! rânji Iudușka.

— Orice s-ar zice... pentru o fată este prima comoară a vieții... După aia cine te mai ia de nevastă?

— Azi, mămică, fără soț sau cu soț e totuna. Azi oamenii râd de poruncile religiei. Au făcut-o sub o tufă, sub o tufă s-au luat, și treaba e aranjată. Asta se numește la ei „cununie civilă”.

Iudușka se opri deodată, aducându-și aminte că și el se află într-un concubinaj desfrânat cu fiica unui paracliser.

— Desigur, uneori, la nevoie... încercă el să o dreagă. Dacă omul e în putere și mai e și văduv... La nevoie, și legea se schimbă!

— Ce să mai vorbim? La nevoie mănânci și mere pădurețe! Și sfinții greșesc la nevoie, darămite noi, păcătoșii!

— Păi tocmai de asta e vorba. Știi ce-aș face în locul dumitale?

— Sfătuiește-mă, dragule, spune.

— Aș cere de la ele o procură pentru Pogorelka.

Arina Petrovna se uită speriată la el.

— Păi eu am procură pentru administrare, spuse ea.

— Nu numai pentru administrare. Ci și dreptul de a o vinde, de a o da cu zălog... într-un cuvânt, de a dispune de ea așa cum dorești...

Arina Petrovna își plecă ochii în pământ și rămase tăcută.

— Sigur, ai nevoie de timp să te mai gândești. Dar gândește-te bine, mămico! insistă Iudușka.

Arina Petrovna continua să tacă. Deși, bătrânețea îi mai șubrezise gândirea, nu îi picară deloc bine insinuările lui Iudușka. Se temea de el: îi părea rău după căldurica și belșugul de la Golovliovo, dar, în același timp, își dădea seama că nu întâmplător începuse el să vorbească de procură; iar își arunca lațul. Situația deveni așa de încordată, că începu să se ocărască

în sinea ei că arătase scrisoarea. Din fericire, Evprakseiușka o scoase din încurcătură.

— Ei, ce facem? Jucăm cărți sau nu?

— Hai! Hai! se grăbi să răspundă Arina Petrovna și sări vioaie de la masa de ceai, dar pe drumul spre masa de joc își mai aduse aminte de ceva. Știi ce zi e azi? i se adresă ea lui Porfiri Vladimirîci.

— 23 noiembrie, mămică, răspunse nedumerit Iudușka.

— 23, 23, dar mai ții minte tu ce s-a întâmplat pe 23 noiembrie? Oare ai uitat de parastas?

Porfiri Vladimirîci păli și se închină.

— Ah, Doamne! Ce nenorocire! exclamă el. Dar așa să fie? Chiar așa? Dă-mi voie să mă uit în calendar.

După câteva minute aduse calendarul și găsi în el însemnarea cu pricina: „23 noiembrie. Amintirea morții fiului meu drag, Vladimir. Odihnește-te în pace și fie-ți țărâna ușoară, până la fericita înviere! Roagă-te la Dumnezeu pentru tatăl tău, care în ziua aceasta îți va face neabătut pomenire și liturghie”.

— Ei, ca să vezi! spuse Porfiri Vladimirîci. Ah, Volodia, Volodia! Nu ești deloc un fiu bun! Rău mai ești! Se vede că nu te rogi la Dumnezeu pentru tata, că până și memoria i-a luat-o! Ce ne facem, mămico?

— Nu e mare lucru, putem să facem și mâine pomenirea. Și pomenirea, și liturghia, toate o să le facem. Numai eu, bătrână și fără minte, numai eu sunt vinovată. De-aia am și venit, să-ți aduc aminte, dar pe drum am uitat.

— Ah, ce păcat! Bine măcar că sunt aprinse candelele în casă. Parcă m-ar fi luminat totuși ceva de sus. Doar azi nu e nicio sărbătoare, dar candelele au rămas aprinse după slujbă; adineauri a venit la mine Evprakseiușka și m-a întrebat: „Să sting candelele sau nu?” Iar eu, parcă luminat de sus, m-am gândit așa o clipă și am spus: „Nu le stinge! Lasă-le să ardă pentru bunul Dumnezeu!” Deci, asta era!

— Da, bine măcar că sunt candelele aprinse! Tot e o ușurare pentru sufletul lui! Tu unde te așezi? Stai lângă mine sau vrei s-o aperi din nou pe prințesa ta?

— Ei, dar oare se cade azi, mămică?

— De ce să nu se cadă? Stai jos! Dumnezeu o să te ierte! Doar n-ai făcut-o cu intenție. Ai uitat. Asta li se întâmplă și drept-credincioșilor! Mâine, uite, ne sculăm dis-de-dimineață,

facem liturghia, facem pomenirea, facem totul cum trebuie. Și sufletul lui o să se bucure că părinții și rudele și-au adus aminte de el și noi o să fim liniștiți că ne-am făcut datoria. Așa, dragule. Nu-ți face inimă rea, că mereu îți spun: cu durerea nu-l aduci înapoi pe băiat. Unde mai pui că e păcat față de Dumnezeu!

Iudușka se mai liniști la auzul acestor cuvinte și, sărutând mâna mamei, spuse:

— Ah, mămico, mămico! Ce suflet de aur ai, zău așa! Dacă n-ai fi fost dumneata, nu știu ce-aș fi făcut în clipa asta! Pur și simplu, aș fi fost pierdut! Cum, necum, m-aș fi pierdut!

Porfiri Vladimirîci dădu dispoziții pentru pomenirea de a doua zi și se așezară cu toții la joc. Arina Petrovna se enervă că Iudușka îi servea Evprakseiușkăi cărți pe alese. În timpul jocului, Iudușka începu să depene amintiri despre fiul răposat.

— Și ce bun era! Nu lua nimic fără să ceară voie. Avea nevoie de hârtie – „Tată, pot să iau niște hârtie?” „Ia, dragule!” Sau: „Tată, ai putea să comanzi pentru azi la prânz niște caras în smântână?” „Cum să nu, dragule!” Ah, Volodia! Volodia! Tare bun mai erai, dar cu mine nu ai fost bun, că te-ai dus și mai părăsit!

Mai trecură câteva ture; din nou amintiri.

— Și ce s-o fi întâmplat cu el nu pot să pricep! Trăia în tihnă, o ducea bine, îmi însenina zilele, ai fi zis că nici nu se putea mai bine! Și deodată… zdrang! Gândește-te numai, mămică, ce a cutezat băiatul! Să-și ia viața, darul părintelui ceresc! Și pentru ce? Pentru ce? Ce nu avea? Bani? Niciodată nu s-a întâmplat să nu-i dau leafa; nici dușmanii mei nu pot să spună asta despre mine. Ei, dar dacă i se părea puțin, atunci să nu-ți fie cu supărare! Nici tata nu înoată în bani! Dacă sunt bani puțini, mai strângi din curea. Nu mănânci numai dulce, mai mănânci și acrișor! Asta e, frate! Uite, eu așteptam să primesc niște bănișori, dar a venit arendașul să-mi spună că țăranii din Terpenka nu plătesc dajdia. Ei, n-ai ce face, am trimis o plângere la judecătorul de pace! Ah, Volodia, Volodia! Nu, nu ești deloc bun, l-ai părăsit pe tata! L-ai lăsat orfan!

Cu cât jocul devenea mai animat, cu atât mai bogate și mai sentimentale deveneau amintirile lui Iudușka.

— Și ce inteligent era! Țin minte o întâmplare. Avea el vărsat de vânt, să tot fi avut șapte ani, și vine la el răposata Sașa, iar el îi zice: „Mamă! Mamă! Nu-i așa că numai îngerii au aripi?” Iar ea

îi spune: „Da, numai îngerii”. „Și atunci de ce”, zice, „tata, când a intrat adineauri, avea aripi?”

În cele din urmă, se dezlănțui un joc homeric. Iudușka rămase popa prostu cu opt cărți în mână, printre care și atuuri, un valet, un rege și o damă. Femeile râdeau în hohote și îl tachinau, iar Iudușka se alătură și el glumelor, binevoitor. În toiul veseliei generale, Arina Petrovna se potoli deodată și ciuli urechile:

— Ia stați! Nu mai faceți gălăgie! Vine cineva!

Iudușka și Evprakseiușka ascultară și ei, dar nu auziră nimic.

— Vă spun eu, vine cineva! Uite… pfui! Iar a început să bată vântul… Pfui! Vine! Și e aproape!

Începură din nou să asculte și, într-adevăr, se auzi un zăngănit în depărtare, purtat de vânt. Trecură vreo cinci minute și clopoțelul se auzi clar, iar în urma lui răsunară voci în curte.

— A venit tânărul boier Piotr Porfirici! se auzi din antreu.

Iudușka se sculă și împietri pe loc, alb ca varul.

•

Petenka a intrat cumva apatic, i-a sărutat mâna tatălui, apoi a făcut același ceremonial cu bunica, a făcut o plecăciune spre Evprakseiușka și s-a așezat. Era un băiat de vreo douăzeci și cinci de ani, destul de frumos, în uniformă de ofițer. Asta e tot ce se putea spune despre el, și nici Iudușka nu prea știa mai mult. Relațiile dintre tată și fiu erau de asemenea natură, că nici nu puteau fi numite „încordate”: parcă nici nu exista nimic. Iudușka știa că există un om care, în documente, este fiul lui, față de care e obligat la anumite termene să-i trimită un salariu și de la care, în schimbul acestui lucru, are dreptul să ceară respect și supunere. Petenka, la rândul său, știa că are un tată care poate să facă presiuni asupra lui în orice moment. Se ducea cu destulă plăcere la Golovliovo, mai ales de când era ofițer, dar nu pentru că avea o plăcere de a discuta cu tatăl, ci pur și simplu pentru că orice om care nu are deloc idee despre scopurile sale în viață e chemat cumva instinctiv de locurile natale. Dar acum, în mod evident, venise de nevoie, forțat, drept care nu manifestase niciunul dintre acele semne de nedumerire bucuroasă de care era marcată de regulă sosirea fiului nobil rătăcitor în satul său natal.

Petenka nu era prea vorbăreț. La toate exclamațiile tatălui – „Uite ce surpriză!, „Ne-ai făcut-o!”, „Stăteam și mă gândeam: «Doamne, iartă-mă, cine o umbla noaptea pe drumuri?» Și ia

uite cine era!” –, el răspundea fie prin tăcere, fie printr-un zâmbet stupid. Iar la întrebarea „Cum de ți-a dat prin cap să vii așa, pe nepusă masă?”, a răspuns cu sinceritate că așa i-a venit să facă.

— Îți mulțumesc! Mulțumesc! Ți-ai adus aminte de tata! I-ai făcut o bucurie! Ia zi, ți-ai adus aminte și de bunica ta cea bătrână?

— Și de bunica mi-am adus aminte.

— Stai! Dar poate că ți-ai adus aminte că azi e comemorarea morții fratelui tău, Volodenka?

— Da, și de asta mi-am adus aminte.

Discuția continuă astfel cam o jumătate de oră și nu se putea înțelege deloc dacă Petenka răspunde pur și simplu la întrebări sau încearcă să scape de ei. De aceea, oricât de nepăsător ar fi fost Iudușka față de indiferența copiilor săi, la un moment dat nu mai rezistă și izbucni:

— Dar deloc drăgăstos nu ești! Nu se poate spune că ești un fiu drăgăstos.

Dacă Petenka ar fi tăcut de data asta, dacă ar fi primit cu blândețe observația tatălui său, și mai bine, sărutând mâna tatălui, i-ar fi spus „Te rog să mă scuzi, tăticule! Sunt obosit de pe drum!”, totul s-ar fi încheiat cu bine. Dar Petenka făcu taman de-a-ndoaselea.

— Așa simt eu! răspunse el grosolan, de parcă voia să spună: „Ia mai lasă-mă în pace!”

Vorbele acestea îl răniră așa de tare pe Porfiri Vladimirîci, încât nu îl mai răbdă inima să tacă.

— Mi se pare că am avut prea multă grijă de voi! spuse el cu amărăciune. Stau și mă tot gândesc cum e mai bine, ce să fac ca să fie toată lumea mulțumită, să nu ducă nimeni lipsă de nimic… Și voi vă tot îndepărtați de mine!

— Care „voi”?

— Ei, tu… Dar, de fapt, și răposatul, fie-i țărâna ușoară, era la fel…

— Ba să mă ierți, dar eu îți sunt foarte recunoscător.

— Nu văd niciun fel de recunoștință de la voi! Nici recunoștință, nici dragoste, nimic!

— Eu nu sunt drăgăstos din fire, atâta tot. Dar de ce tot vorbești la plural? Doar unul a murit…

— Da, a murit, l-a pedepsit Dumnezeu. Dumnezeu îi pedepsește pe copiii neascultători. Dar eu tot îmi aduc aminte de el. Nu a fost cuminte, dar eu nu l-am uitat. Uite, mâine o să-i facem o liturghie și o slujbă de pomenire o să facem. M-a supărat, dar eu nu mi-am uitat datoria. Doamne Dumnezeule! Ce înseamnă asta? Fiul vine la tată și începe să pufnească de la primele cuvinte! Oare așa ne purtam noi pe vremea noastră? Când veneam la Golovliovo, de la treizeci de verste tot repetam: „Pomenește-l, Doamne, pe regele David și toată blândețea lui!” Uite, e mămica de față, să-ți spună ea! Dar azi… nu mai înțeleg! Nu mai înțeleg!

— Nici eu nu înțeleg. Am venit liniștit, te-am salutat, ți-am sărutat mâna, acum stau, nu vă deranjez, beau ceai, iar dacă o să-mi dai să mănânc ceva, o să mănânc. Și atunci de unde povestea asta?

Arina Petrovna stătea în fotoliul ei și asculta. I se părea că aude aceeași poveste cunoscută, care începuse demult, nici nu mai ținea minte când. Se sfârșise povestea asta, dar iată că o lua de la capăt, mereu din același punct. Își dădea seama însă că o asemenea ciocnire între tată și fiu nu promite nimic bun și de aceea considera de datoria ei să se amestece în dispută și să spună un cuvânt împăciuitor.

— Ei, ei, curcanilor! îi întrerupse ea, încercând să dea predicii sale un ton glumeț. Numai ce v-ați văzut și v-ați și luat la bătaie! Uite ce mai sar unul la altul, uite ce mai sar! Ia uită-te, acum o să înceapă să zboare penele prin cameră! Ah, ah, ah! Ce durere! Voi, vitejilor, stați mai bine liniștiți și vorbiți cu frumosul, iar eu, bătrâna, o să ascult și o să mă minunez de voi! Tu, Petenka, lasă de la tine! Mereu trebuie să cedezi în fața tatălui tău, pentru că ți-e părinte! Dacă se întâmplă să ți se pară dureros ce vine de la tatăl tău, primește cu înțelegere, cu supunere și cu respect, pentru că tu ești fiu! Poate din lucrurile astea dureroase o să apară ceva dulce și o să fii în câștig! Iar tu, Porfiri Vladimirîci, nu-l lua în seamă! E tânăr și orgolios. A mers șaptezeci și cinci de verste prin șleauri și prin nămeți: e obosit și înghețat și vrea să doarmă! Așa că haideți, dragii mei, să ne retragem în odăile noastre și să ne rugăm puțin, ca să ne treacă supărarea. Și toate gândurile rele pe care le-am avut să ni le risipească Domnul în somn! Mâine o să ne sculăm devreme și o să ne rugăm pentru răposatul. O să facem liturghia, o să facem

parastasul, iar după aia, când ne întoarcem acasă, o să stăm de vorbă pe îndelete. Și fiecare, după ce s-a odihnit, o să-și spună oful pe rând, așa cum se cuvine. Tu, Petenka, o să povestești despre Petersburg, iar tu, Porfiri, despre viața ta la țară. Iar acum să mâncăm și, cu Dumnezeu înainte, la culcare!

Vorbele acestea înțelepte își făcură efectul nu pentru că ar fi fost cu adevărat convingătoare, ci pentru că și Iudușka vedea că întrecuse măsura și că e mai bine să termine ziua în liniște și pace. Așa că se sculă de la locul lui, îi sărută mâna mamei, mulțumi „pentru povețe” și porunci să se servească cina. Cina decurse într-o atmosferă severă și într-o tăcere desăvârșită.

Sufrageria se goli, toți plecară prin camerele lor. Casa se liniști încet, încet și o liniște mormântală se strecură din cameră în cameră și, în cele din urmă, ajunse în ultimul colțișor în care viața rituală se încăpățâna să continue mai mult ca în alte părți, și anume în cabinetul boierului de la Golovliovo. Iudușka își încheie, în cele din urmă, plecăciunile pe care le făcuse multă vreme în fața icoanelor și imediat se băgă în pat.

Porfiri Vladimirîci stătea culcat în pat, dar nu putea închide ochii. Simțea că sosirea fiului prevestește ceva neobișnuit și dinainte deja au început să-i vină în cap tot felul de predici goale. Predicile acestea au meritul că sunt potrivite pentru orice ocazie și chiar nu reprezintă o înșiruire consecventă de idei. Pentru ele nu este nevoie nici de o formă gramaticală sau sintactică: se adună în cap sub forma unor aforisme fragmentare și apar în lume pe măsură ce vin pe limbă. Cu toate acestea, cum se întâmplă în viață vreo chestiune care iese din seria celor obișnuite, în cap se stârnește o mare nebunie din cauza afluxului de aforisme, pe care nici somnul nu o poate potoli.

Iudușka nu putea să doarmă: mulțimi întregi de fleacuri se îngrămădiseră la căpătâiul lui și-l apăsau. La drept vorbind, sosirea misterioasă a lui Petenka nu-l tulburase prea mult, căci, orice s-ar fi întâmplat, Iudușka deja era pregătit din vreme de orice. El știa că nimic nu-l va lua pe nepregătite și că nimic nu-l va obliga să facă o abatere de la acea rețea de aforisme goale și așa de învechite, în care era prins din cap până-n picioare. Pentru el nu exista nici durere, nici bucurie, nici ură, nici iubire. Toată lumea, în ochii lui, era un sicriu care putea servi numai ca motiv de flecăreală nesfârșită. Doar ce durere mai mare a fost

ca atunci când s-a sinucis Volodia! Și totuși, a rezistat. A fost o poveste foarte tristă, care a durat doi ani întregi. Doi ani întregi Volodia s-a chinuit; mai întâi a dat dovadă de mândrie și fermitate în a nu avea nevoie de ajutorul tatălui; apoi a devenit slab, a început să-l implore, să demonstreze, să amenințe... Și mereu primea ca răspuns același aforism care era ca o piatră dată unui om flămând. Dacă Iudușka își dădea seama sau nu că este o piatră, și nu o pâine, asta e o problemă discutabilă; dar, în orice caz, nu avea altceva și își dădea piatra ca singurul lucru pe care putea să-l dea. Când Volodia s-a împușcat, el i-a făcut o panihidă, a notat în calendar ziua morții lui și a promis ca în viitor, la fiecare 23 noiembrie, să facă o panihidă „și cu liturghie". Din când în când, și în sinea sa apărea o voce tulbure care bolborosea că totuși soluționarea unei probleme familiale prin sinucidere e un lucru cel puțin suspect și atunci scotea în scenă un întreg alai de aforisme gata pregătite, de felul „Dumnezeu îi pedepsește pe copiii nesupuși", „Dumnezeu este împotriva celor mândri" și se liniștea.

Uite și acum. Nu era nicio îndoială că s-a întâmplat ceva rău cu Petenka, dar, orice s-ar fi întâmplat, el, Porfiri Golovliov, trebuia să fie mai presus de lucrurile astea întâmplătoare. „El s-a încurcat, el să se descurce"; „îți place să faci kașa, n-ai decât s-o mănânci și singur"; „îți place să te dai cu sania, n-ai decât s-o și tragi după tine". Chiar așa; chiar asta avea să-i spună în ziua următoare, indiferent ce ar fi spus fiul. Dar dacă Petenka, asemeni lui Volodia, avea să refuze să primească piatra în loc de pâine? Ce-ar fi ca și el... Iudușka s-a îndepărtat de acest gând și l-a pus pe socoteala amestecului celui viclean. S-a întors de pe o parte pe alta, a încercat să adoarmă și nu a putut. Începea să-l ia somnul, când deodată: „Ce s-ar mai bucura să ajungă la cer, dar are mâinile scurte!" Sau „Întinde-te cât ți-e plapuma...", „... așa și eu... așa și tu...", „Tare vioi mai sunteți, dar știți proverbul «Graba e bună numai când prinzi ploșnițe»?" Fleacurile acestea îl înconjuraseră din toate părțile, se târau, se urcau pe el, îl striveau. Și Iudușka nu putea să doarmă sub povara flecărelii cu care spera ca în următoarea zi să-și liniștească sufletul.

Nu putea dormi nici Petenka, deși drumul îl frânsese. Avea o treabă care se putea rezolva numai acolo, la Golovliovo, dar o treabă pe care nici nu știa cum s-o apuce. La drept vorbind, Petenka își dădea seama foarte bine că treaba lui nu avea nicio

șansă, că acest drum la Golovliovo avea să aducă numai neplăceri noi, dar tocmai aici era treaba, că există în om un instinct obscur de conservare care depășește conștiința și care îl îndeamnă așa: încearcă tot până la ultima șansă! Și iată că a venit, dar, în loc să se întărească și să fie gata să îndure tot, chiar de la primul pas era cât pe ce să se certe cu tatăl său. Ce avea să iasă din călătoria asta? Avea să se întâmple oare o minune care să transforme piatra în pâine, sau nu?

Nu ar fi fost oare mai bine să ia pistolul și să și-l pună la tâmplă: „Domnilor! Sunt nedemn să port uniforma dumneavoastră! Am cheltuit banii statului! Și de aceea îmi fac singur o judecată dreaptă și severă!” Poc, și totul se termină! Este scos din scripte răposatul sublocotenent Golovliov! Da, asta ar fi decisiv și frumos. Colegii ar spune: „Ai fost nefericit, ai fost ademenit, dar… ai fost un om nobil!” Dar el, în loc să procedeze imediat în felul acesta, a dus lucrurile până acolo, că fapta lui a devenit cunoscută tuturor și uite, a primit o permisie pe termen determinat pentru ca, în acest timp, lipsa să fie neapărat acoperită. Iar după aceea – afară din regiment. Și pentru a atinge acest scop la capătul căruia se afla sfârșitul rușinos al carierei care tocmai începuse, el s-a dus la Golovliovo, s-a dus cu deplina convingere de a primi piatra în loc de pâine!

Poate că avea să se întâmple totuși ceva?! Doar se mai întâmplă! Poate Golovliovo de acum o să dispară și în locul lui o să apară un nou Golovliovo, cu o nouă situație, în care el… Nu că taică-său… ar muri… de ce? Dar așa… să apară o „situație” nouă… Poate prin bunică-sa, că și ea are bani! O să afle ce nenorocire îl paște și o să-i dea! „Poftim, du-te mai repede, să nu treacă termenul!” Iar el o să se ducă, o să-l grăbească pe vizitiu, o să fugă la gară și o să se prezinte la regiment chiar cu două ore înainte de trecerea termenului! „Bravo, Golovliov!” o să spună camarazii. „Dă mâna, tinere nobil, și de azi hai să uităm tot!” Și el nu numai că va rămâne în regiment, dar mai întâi o să fie făcut locotenent major, apoi căpitan, apoi aghiotant de colonel (doar trezorier a fost) și, în fine, de ziua aniversării regimentului…

„Ah! De-ar trece mai repede noaptea asta! Mâine… Ei, mâine fie ce-o fi!” Dar ce-o să îndure mâine… Ah, ce-o să îndure! Mâine… Dar de ce mâine? Doar mai avea o zi întreagă înainte… Tocmai pentru asta a obținut două zile de permisie, ca să aibă

timp să convingă, să emoționeze... „Pe dracu'! Ce să convingi aici, ce să emoționezi? Nici vorbă..."

Gândurile lui s-au încurcat de tot și treptat, unul după altul, s-au pierdut în negura somnului. După un sfert de oră, conacul Golovliovilor era cufundat în întregime într-un somn greu.

A doua zi, dimineața devreme, toată casa era deja în picioare. Toți s-au dus la biserică, de fapt, în afară de Petenka, rămas acasă sub pretextul că e obosit după drum. În cele din urmă, s-au încheiat liturghia și panihida și s-au întors acasă. Petenka, după obicei, s-a apropiat de mâna tatălui, dar Iudușka a tras mâna la o parte și toți au observat că nici măcar nu făcuse cruce asupra fiului. Au băut ceai, au mâncat colivă; Iudușka era posac, își târșâia picioarele, evita discuțiile, ofta, își tot împreună mâinile ca și cum s-ar fi rugat în gând și nu se uita deloc la fiu. La rândul său, și Petenka se zgribulise și fuma tăcut țigară după țigară. Situația încordată de ieri nu numai că nu se îmbunătățise peste noapte, dar chiar căpătase niște tonuri atât de tăioase, că Arina Petrovna se neliniștise serios și decisese să afle de la Evprakseiușka dacă se întâmplase ceva.

— Ce s-a întâmplat? întrebă ea. De dimineață se uitau unul la altul ca niște dușmani.

— Păi eu de unde să știu? Mă bag eu în treburile lor? spuse supărată Evprakseiușka.

— Nu cumva tu oi fi de vină? Nu cumva și nepoțelul se dă la tine?

— Ce să se dea la mine? Doar că m-a pândit deunăzi pe coridor, iar Porfiri Vladimirîci l-a văzut!

— Aaa, deci, despre asta e vorba!

Într-adevăr, în ciuda situației sale delicate, Petenka nu renunțase deloc la obiceiurile lui ușuratice. Observase și el spinarea musculoasă a Evprakseiușkăi și se hotărâse să i-o spună. De aceea nici nu se dusese la biserică, sperând că și Evprakseia, în calitate de chelăreasă, va rămâne acasă. Când totul s-a potolit în casă, el și-a pus mantaua pe umeri și s-a ascuns pe coridor. A trecut un minut, au trecut două, s-a trântit ușa care ducea din antreu în camera servitoarelor și la capătul coridorului a apărut Evprakseia, ținând în mână o tavă pe care se afla un covrig cald pentru ceai. Dar nici n-a apucat Petenka să-i tragă una bună între omoplați, nici n-a apucat să spună „Ce

mai spinare!”, că ușa de la sufragerie s-a și deschis și în prag a apărut taică-său.

— Dacă ai venit aici să te ții de pozne, o să poruncesc să te arunce de pe scară, ticălosule! tunase Iudușka.

Petenka, bineînțeles, s-a făcut nevăzut.

Își dădea totuși seama că întâmplarea de dimineața nu e dintre cele care să acționeze în favoarea cauzei sale. Așa că se hotărî să tacă și să lase explicațiile pentru a doua zi. Dar, în același timp, nu numai că nu făcea nimic pentru a-și îmblânzi tatăl, ci dimpotrivă, se purta în modul cel mai prostesc și mai lipsit de precauție. Fuma țigări una după alta, fără să îi pese că taică-său dădea din mâini ca să gonească norii de fum care umpluseră camera. Pe urmă, arunca mereu priviri galeșe spre Evprakseiușka, iar aceasta zâmbea și ea cam strâmb, din colțul buzelor. Lucrurile acestea nu îi scăpau lui Porfiri Vladimirîci.

Ziua trecea încet. Arina Petrovna încercă să joace popa prostu’ cu Evprakseiușka, dar nu ieși nimic din asta. Nu aveau chef de joc, nu aveau chef de vorbă, nu aveau chef nici măcar de mărunțișurile obișnuite, deși toți aveau resurse generoase de nimicuri în cap. Veni într-un sfârșit și masa de prânz, dar nici la masă nu vorbi nimeni. După masă, Arina Petrovna vru să plece la Pogorelka, dar Iudușka se sperie de-a dreptul de această intenție a bunei sale mame.

— Dumnezeu să te aibă în pază, drăguța mea! exclamă el. Ce spui, doar nu vrei să mă părăsești, să mă lași între patru ochi cu… fiul ăsta rău? Nu, nu! Nici să nu te gândești! Nu te las!

— Dar ce-i asta? Ce, s-a întâmplat ceva între voi? Spune! îl întrebă ea.

— Nu, deocamdată nu s-a întâmplat nimic, dar o să vezi… Nu, te rog să nu mă lași cu el! Să se întâmple măcar în prezența dumitale… Asta nu e degeaba! Nu degeaba a venit el așa! Și, dacă se întâmplă ceva, să fii martoră!

Arina Petrovna dădu din cap și se hotărî să rămână.

După masă, Porfiri Vladimirîci se duse să se culce, după ce mai înainte o trimisese pe Evprakseiușka în sat, la popă; Arina Petrovna, după ce amână plecarea la Pogorelka, se duse și ea în camera ei și, așezată în fotoliu, începu să moțăie. Lui Petenka i se păru că este momentul cel mai potrivit pentru a-și încerca norocul cu bunică-sa și se duse la ea.

— Ce-i cu tine? Ai venit să joci popa prostu’ cu bunica? îl întâmpină Arina Petrovna.

— Nu, bunico, am venit cu o treabă la dumneata.

— Ei, ia zi.

Petenka se foi o clipă și deodată o trânti:

— Eu, bunico, am pierdut la joc banii statului.

De surprindere, Arina Petrovna văzu negru în fața ochilor.

— Și sunt mulți? întrebă ea speriată, cu ochii bulbucați.

— Trei mii.

Urmă un minut de tăcere; Arina Petrovna se uita neliniștită dintr-o parte în alta, de parcă aștepta să vină de undeva ajutorul.

— Dar tu știi că pentru asta poți să ajungi în Siberia?

— Știu.

— Ah, sărmanul de tine!

— Eu, bunico, voiam să-ți cer cu împrumut… O să plătesc o dobândă bună.

Arina Petrovna se sperie de tot.

— Ce spui, ce spui! începu ea să se agite. Mie mi-au rămas bani numai pentru sicriu și pomană! Trăiesc numai din mila nepoatelor și din ce mai primesc aici, la fiu-meu! Nu, nu, nu! Nu-mi cere! Fii bun, lasă-mă! Știi ce? Mai bine cere-i lui tăticu’!

— Nu, lui nu! De la un popă de fier nu pot să aștept decât o prescură de piatră! Eu, bunico, în dumneata îmi puneam speranța!

— Ce spui? Ce spui? Păi eu ți-aș fi dat cu plăcere, dacă aș fi avut de unde! Dar nu am atâția bani! Dar tu mai bine vorbește cu tăticul, cu blândețe, cu respect… „Uite, tăticule, așa și pe dincolo… Sunt vinovat… Tinerețea m-a împins în păcat…” Îi zâmbești, îi săruți mâna, te pui în genunchi, plângi puțin – doar îi place asta – și o să-și desfacă tăticul punga pentru fiul cel drag.

— Dar dumneata ce crezi? Să fac oare asta? Dar stai puțin! Stai puțin! Bunico, ce-ar fi dacă i-ai spune dumneata „Dacă nu dai banii, ă… te blestem!”? Doar de mult se teme de asta, de blestemul dumitale.

— Ei, ei, de ce să-l blestem? Roagă-l și așa. Roagă-l, dragule! Doar nu-ți cade blazonul dacă te mai pleci o dată în fața tatălui tău. Doar e tată! Ei, și o să vadă și el… Hai, fă asta! Zău!

Petenka se plimba prin cameră cu mâinile în șolduri, de parcă s-ar fi gândit temeinic; în cele din urmă, se opri și spuse:

— Nu. Oricum n-o să-mi dea. Orice aș face, chiar de mi-aș turti nasul tot făcând plecăciuni, tot n-o să-mi dea. Dar dacă l-ai amenința cu blestemul… Ce să fac eu, bunico?

— Nu știu, zău. Încearcă, poate îl înmoi. Dar cum de-ai îndrăznit să faci așa ceva? Ce, e treabă ușoară să joci banii statului? Te-a învățat cineva?

— Iaca așa, i-am luat și i-am jucat. Dacă nu ai bani, atunci dă-mi din ai orfanelor!

— Ce spui? Vino-ți în fire! Cum pot eu să-ți dau banii orfanelor? Nu, fii bun, lasă-mă în pace! Nu mai vorbi cu mine despre asta, pentru numele lui Dumnezeu!

— Deci, nu vreți? Păcat. Că ți-aș fi dat o dobândă bună. Cinci la sută pe lună, vrei? Nu? Atunci peste un an, de două ori capitalul!

— Nu mă mai ispiti! îl alungă Arina Petrovna. Pleacă de la mine, pentru numele lui Dumnezeu, că, dacă tăticul nu aude cum trebuie, o să spună că eu te-am instigat! Ah, Doamne! Sunt bătrână, voiam doar să-mi odihnesc și eu oasele, chiar moțăiam deja, și uite cu ce treabă a venit el!

— Bine, bine. O să plec. Deci, nu se poate? Foarte bine, atunci. Degeaba suntem rude. Pentru trei mii de ruble, nepotul trebuie să se ducă în Siberia! Să nu uitați să mă petreceți cu rugăciuni!

Petenka trânti ușa și plecă. Una dintre speranțele lui se dusese, ce îi rămânea de făcut? Un singur lucru îi rămânea: să-i spună totul tatălui. Dar dacă…

„O să mă duc acum și o să termin imediat!” își spunea el. „Sau nu! Nu, de ce azi… Poate se mai întâmplă ceva… Chiar așa, ce atâta grabă? Nu, mai bine mâine… Să mai răsuflu și eu o zi… Da, mai bine mâine. O să spun și o să plec”.

Acesta fu gândul la care se opri: ca a doua zi să pună capăt întregii povești…

După discuția avută cu bunică-sa, seara trecu într-o și mai mare apatie. Până și Arina Petrovna deveni mai retrasă când află adevăratul motiv al sosirii lui Petenka. Iudușka ar fi vrut să joace cărți cu mămica, dar, când văzu cât de îngândurată e, tăcu. Nici Petenka nu făcea nimic, numai fuma. La cină, Porfiri Vladimirîci îl întrebă:

— Ne spui odată de ce ai binevoit să vii la noi?
— O să-ți spun mâine, răspunse posac Petenka.

•

Petenka s-a sculat de dimineață după o noapte albă. Îl urmărea mereu același gând – gând care începea cu o speranță („Poate o să-mi dea!”) și care se încheia invariabil cu întrebarea: „De ce am venit aici?” Poate că nu-l înțelegea pe tatăl său, pentru că nu îi știa nicio coardă sensibilă de care să se poată agăța și pe care, exploatând-o, să o poată pune în slujba scopului său. Un singur lucru simțea: că în prezența tatălui se afla în fața unui mister inexplicabil și impenetrabil. Faptul că nu știa de unde să-l apuce și cu ce să înceapă discuția stârnea în el, dacă nu teamă, cel puțin neliniște. Așa fusese și în copilărie. Întotdeauna lucrurile fuseseră de așa natură, încât era mai bine să se descurce singur decât să facă ceva să depindă de decizia tatălui. Așa era și acum. De unde să înceapă? Cum să aducă vorba? Ce să spună?... Ah, de ce a venit?

Îl cuprinse deznădejdea. Cu toate acestea, își dădea seama că mai are numai câteva ore și, prin urmare, trebuie să facă ceva. Își luă un aer curajos și, după ce își încheie vesta, șoptind ceva din mers, porni spre cabinetul tatălui cu un pas destul de ferm.

Iudușka se ruga. Era credincios și în fiecare zi își consacra câteva ore rugăciunii. Dar el se ruga nu pentru că îl iubea pe Dumnezeu și spera ca, prin intermediul rugăciunii, să intre în legătură cu el, ci pentru că se temea de dracul și spera că Dumnezeu îl va feri de Necurat. Știa multe rugăciuni și mai ales studiase bine tehnica. Adică știa când trebuie să-și miște buzele și să dea ochii peste cap, când trebuie să-și împreuneze mâinile cu palmele pe piept și când să le țină ridicate, când trebuie să fie înduioșat și când să stea serios, făcând cruci moderate. Și ochii, și nasul i se înroșeau și i se umezeau în anumite momente indicate de practica rugăciunii. Dar rugăciunea nu-l înnoia, nu-i lumina sentimentele, nu aducea nicio rază în existența lui tulbure. El se putea ruga și face toate mișcările necesare și, în același timp, uita pe fereastră și observa dacă intră cineva fără treabă în beci și tot așa. Era o formulă particulară de viață total deosebită, care putea exista și se putea satisface indiferent de formula de viață generală.

Când Petenka a intrat în cabinet, Porfiri Vladimirîci stătea în genunchi cu mâinile ridicate. Nu și-a schimbat poziția, ci numai

a rotit o mână în aer, în semn că încă nu e vremea. Petenka s-a dus în sufragerie, unde deja era pus ceaiul, și a început să aștepte. Această jumătate de oră i s-a părut o veșnicie, mai ales că era convins că tata îl lasă să aștepte în mod intenționat. Fermitatea aceea artificială pe care și-o impusese începea încet, încet să facă locul sentimentului de necaz. Mai întâi a stat liniștit, apoi s-a apucat să meargă prin cameră și, în fine, a început să fluiere ceva, după care ușa cabinetului s-a întredeschis și de acolo s-a auzit vocea iritată a lui Iudușka:

— Cine vrea să fluiere se poate duce pentru asta și în grajd!

La scurtă vreme, Porfiri Vladimirîci ieși îmbrăcat tot în negru, cu cămașă albă, de parcă era pregătit pentru ceva solemn. Avea fața luminoasă, înduioșată, respirând împăcare și bucurie, de parcă tocmai avusese o mare onoare. Se duse la fiu, îi făcu cruce și îl sărută.

— Bună ziua, dragule! spuse el.

— Bună ziua!

— Cum te-ai odihnit? Au făcut patul bine? Ai simțit ploșnițe, purici?

— Mulțumesc de întrebare. Am dormit.

— Ei, dacă ai dormit, slavă Domnului. La părinți numai dulce poți dormi. Știu asta din proprie experiență: Oricât de bine mi-ar fi fost la Petersburg, niciodată nu dormeam așa de bine ca la Golovliovo. De parcă te leagănă cineva. Așa și noi. Hai să bem un ceiuț. Sau vrei să-mi spui ceva?

— Mai bine să vorbim acum. Peste șase ore trebuie să plec, așa că poate mai trebuie și niște timp de gândire.

— Fie și așa. Numai că eu, frate, îți spun direct: nu stau niciodată să mă gândesc. Eu am mereu răspunsul pregătit. Dacă ceri ceva îndreptățit, dă-mi voie! Niciodată nu refuz o cerere îndreptățită. Chiar dacă uneori e cam greu și peste puterile mele, tot nu pot refuza! Așa e firea mea. Ei, iar dacă ceri ceva incorect, nu te supăra! Chiar dacă îmi pare rău de tine, o să te refuz! Eu, frate, nu am ascunzișuri. Îmi place să fie totul clar ca-n palmă. Să mergem, să mergem în cabinet! Tu o să vorbești și eu o să te ascult! Să auzim despre ce-i vorba!

Când intrară amândoi în cabinet, Porfiri Vladimirîci lăsă ușa ușor întredeschisă și nu se așeză nici el, nici fiului nu îi arătă scaunul, ci începu să umble prin cameră. De parcă simțea instinctiv că e o chestiune delicată și că îi e mai lesne să se

exprime din mers în legătură cu asemenea treburi. Și expresia feței e mai ușor de ascuns, și explicația poate fi întreruptă mai ușor, dacă discuția capătă o întorsătură neplăcută. Iar dacă ușa rămânea întredeschisă, putea solicita și martori, pentru că mămica și Evprakseiușka probabil aveau să apară în scurtă vreme la ceai în sufragerie.

— Eu, tăticule, am pierdut la cărți banii statului, spuse dintr-odată Petenka, parcă tâmp.

Iudușka nu zise nimic. Se vedea însă că îi tremură buzele. Pe urmă, după obicei, începu să murmure ceva în barbă.

— Am pierdut trei mii, explică Petenka, și, dacă nu-i duc poimâine, pot fi urmări extrem de neplăcute pentru mine.

— Atunci du-i! spuse amabil Porfiri Vladimirîci.

Tatăl și fiul străbătură de câteva ori camera în tăcere. Petenka voia să îi explice mai departe, dar simțea că i s-a pus un nod în gât.

— De unde să iau banii? spuse el în sfârșit.

— Eu, stimate prieten, nu știu care sunt sursele tale. Cu sursele pe care ai contat când ai pierdut la cărți banii statului, cu ele să și plătești.

— Știi și dumneata foarte bine că în asemenea situații oamenii uită de surse!

— Prietene, nu știu nimic. Niciodată nu am jucat cărți, uite, numai cu mămica joc popa prostu', ca s-o amuz pe bătrână. Așa că să nu mă amesteci în treburile astea murdare ale tale, mai bine să mergem să bem niște ceai. Să bem și să stăm puțin jos, poate și vorbim despre ceva, numai, pentru numele lui Dumnezeu, nu despre asta.

Iudușka vru să pornească spre ușă, pentru a se strecura în sufragerie, dar Petenka îl opri.

— Permite-mi, totuși. Trebuie să ies cumva din situația asta!

Iudușka zâmbi și se uită în ochii lui Petenka.

— Trebuie, drăguțule! fu el de acord.

— Păi ajută-mă!

— Ei, asta… asta e altă problemă. Că trebuie să ieși cumva din situația asta, da, ai spus bine. Dar cum să ieși, asta nu mai e treaba mea!

— Dar de ce nu vrei să mă ajuți?

— În primul rând, pentru că nu am bani să acopăr afacerile tale murdare, iar în al doilea rând, pentru că în general asta nu

mă privește pe mine. Tu te-ai încurcat, tu să te descurci. Îți place să te dai cu sania, să-ți placă și să o tragi. Așa, dragule. Doar de aceea am zis mai înainte că dacă vii cu o cerere îndreptățită…

— Știu, știu. Ai multe cuvinte pe limbă.

— Stai puțin, ia mai ține-ți în frâu obrăznicia, lasă-mă să-ți demonstrez. Că astea nu sunt numai cuvinte, o să-ți demonstrez… Așa, deci, ți-am zis mai înainte: dacă o să ceri ce se cuvine, dă-mi voie să te ajut! Sunt mereu gata să te mulțumesc! Dar dacă vii cu o rugăminte neserioasă, te rog să mă ierți, frate! Pentru afacerile murdare eu nu am bani, nu și nu! Și nici n-o să am vreodată, s-o știi de la mine! Și să nu îndrăznești să-mi spui că sunt numai „cuvinte”, înțelege că vorbele astea se învecinează foarte mult cu fapta.

— Gândește-te totuși! Ce-o să se întâmple cu mine?

— Păi ce-o să vrea Dumnezeu, asta o să se întâmple, răspunse Iudușka ridicând ușor mâinile și privind pieziș spre icoană.

Tatăl și fiul făcură din nou câteva ture prin cameră. Iudușka mergea fără chef, de parcă se plângea că fiul îl ține prizonier. Cu mâinile în șold, Petenka venea după el, mușcându-și mustața și zâmbind nervos.

— Sunt ultimul dumitale fiu, spuse el, să nu uiți asta!

— Lui Iov, dragul meu, Dumnezeu i-a luat tot, și el nu s-a mai plâns, numai a spus: „Dumnezeu a dat, Dumnezeu a luat, fă, Doamne, voia ta!” Așa, frate!

— Acolo a luat Dumnezeu, dar aici dumneata iei. Volodia…

— Ei, mi se pare că începi să spui o ticăloșie!

— Nu, nu e o ticăloșie, e adevărul. Toată lumea știe că Volodia…

— Nu, nu, nu! Nu vreau să ascult ticăloșiile tale! Ajunge! Ai spus ce aveai de spus, iar eu ți-am dat răspunsul. Acum să mergem să bem ceai. Să stăm de vorbă, să mâncăm, să bem la despărțire și du-te sănătos. Vezi ce milostiv e Domnul pentru tine! Și vremea s-a îmbunat, și drumul a devenit mai neted, încetișor, încetișor, una, două, nici nu vezi când ajungi la gară!

— Ascultă-mă puțin! Te rog! Dacă ai măcar un strop de sentiment…

— Nu, nu, nu! N-o să vorbim despre asta! Să mergem în sufragerie. Uite, mămica se plictisește fără ceai. Nu se cuvine s-o facem pe bătrână să aștepte.

Iudușka se răsuci deodată pe călcâie și porni spre ușă aproape în fugă.

— Fie că pleci, fie că nu, eu nu renunț la discuția asta! îi strigă în urmă Petenka. O să fie mai rău dacă o să începem să vorbim în prezența martorilor!

Iudușka se întoarse și se proțăpi în fața fiului.

— Ce vrei de la mine, nemernicule? Spune! întrebă el cu tulburare în glas.

— Vreau să plătești dumneata banii pe care i-am pierdut!

— Niciodată!

— Deci, ăsta e ultimul dumitale cuvânt?

— Vezi? exclamă solemn Iudușka, arătând cu degetul icoana ce atârna în colț. Vezi asta? Este binecuvântarea tatălui... În fața icoanei îți spun: Niciodată!!

Și ieși din cabinet cu un pas hotărât.

— Criminalule! se auzi în urma lui.

•

Arina Petrovna stătea deja la masă și Evprakseiușka făcea toate pregătirile pentru ceai. Bătrâna era gânditoare, tăcută și chiar parcă se rușina de Petenka. Iudușka, după obicei, se apropie de mâna ei și, după obicei, ea îi făcu mecanic semnul crucii deasupra capului. Apoi, după obicei, veniră întrebările, dacă toți sunt sănătoși, dacă s-au odihnit bine, urmate de răspunsurile obișnuite, seci.

Încă din ajun era tăcută. De când Petenka îi ceruse banii și trezise în ea amintirea „blestemului”, căzuse deodată într-o neliniște misterioasă și începu s-o urmărească permanent gândul: „Dar dacă l-aș blestema?” Când aflase de dimineață că în cabinet începuseră discuțiile, o rugase pe Evprakseiușka:

— Ia vino încoace, domniță, ia ascultă la ușă, ce spun ei acolo?

Dar Evprakseiușka, deși trăsese cu urechea, era prea proastă ca să înțeleagă despre ce e vorba.

— Ei, discută și ei! Nu strigă foarte tare! explică ea când se întoarse.

Atunci Arina Petrovna nu mai rezistă și se duse chiar ea în sufragerie, unde între timp samovarul fusese pus pe masă. Dar

discuția se apropia de sfârșit; auzi numai cum Petenka ridică vocea, iar Porfiri Vladimirîci parcă îl tachina.

— Îl ia în batjocură! Chiar așa, îl ia în batjocură! Nu e prima dată când o face! Cum de nu am înțeles eu până acum!

În cele din urmă, tatăl și fiul apărură în sufragerie. Petenka era roșu la față și răsufla greu; avea ochii bulbucați, părul ciufulit, fruntea acoperită de broboane de sudoare. Dimpotrivă, Iudușka era palid; încerca să pară indiferent, dar, în ciuda tuturor eforturilor, buza de jos îi tremura. Rosti cu mare efort salutul obișnuit de dimineață.

Își ocupară cu toții locurile în jurul mesei; Petenka se așeză puțin la o parte, se lăsă pe spătarul scaunului, picior peste picior, și, aprinzându-și o țigară, se uita ironic la taică-său.

— Uite, mămică, și vremea s-a îmbunat la noi, începu Iudușka. Ce viscol a fost ieri, dar, dacă a vrut Dumnezeu, uite ce liniște și calm avem acum! Minunea lui Dumnezeu! Nu-i așa, draga mea?

— Nu știu. N-am ieșit azi din casă.

— O să-l petrecem pe dragul nostru musafir pe vreme bună, continuă Iudușka. Imediat ce m-am sculat, m-am dus la fereastră și am văzut ce frumos e afară, mi-am zis „Uite, parcă a venit îngerul Domnului și a potolit într-o clipită tot viscolul cu aripa lui!”

Dar nimeni nu răspunse la cuvintele blânde ale lui Iudușka; Evprakseiușka sorbea plescăind ceai; Arina Petrovna se uita în ceașcă și tăcea; Petenka, legănându-se pe scaun, continua să se uite la taică-său cu o ironie provocatoare, de parcă făcea mari eforturi să nu izbucnească în râs.

— Acuma, dacă Petenka nu se grăbește prea tare, începu din nou Porfiri Vladimirîci, și spre seară poate să ajungă ușor la stația de cale ferată. Avem caii noștri, sunt odihniți, nu le trebuie decât un popas de vreo două ore la Muraviovo, și ajung la gară într-o clipită. Iar acolo, pfiuuu, pfiuuu! Pornește locomotiva! Ah, Petka! Petka! Nu ești deloc bun! Să fi rămas aici cu noi mai mult, zău așa! Noi ne-am fi bucurat, iar tu te-ai mai fi întremat!

Dar Petenka se legăna mai departe pe scaun, uitându-se la taică-său.

— Ce te uiți așa la mine? începu în fine să clocotească Iudușka. Ce, am coarne?

— Aștept să văd ce mai spui!

— N-ai ce aștepta, frate! O să fie așa cum am spus. Nu-mi schimb cuvântul!

Urmă un moment de tăcere, întrerupt de o șoaptă:

— Iudușka!

Porfiri Vladimirîci auzi fără îndoială apostrofarea asta (chiar păli), dar lăsă impresia că exclamația nu se referă la el.

— Ah, copii, copii! spuse el. Păcat de voi, voiam să fiu drăgăstos și să vă mângâi, dar se vede că n-am ce face, asta e soarta! Chiar voi fugiți de părinți, v-ați făcut prietenii voștri, care vă sunt mai scumpi decât părinții. Ei, n-ai ce face! Te gândești ce te gândești și te supui. Sunteți oameni tineri, iar pentru tineri, se știe, e mai plăcut să stea cu tinerii decât cu un bătrân cârcotaș! Așa că te resemnezi și nu protestezi; te rogi și spui: „Facă-se, Doamne, voia Ta!”

— Criminalule! șopti din nou Petenka, dar așa de furios, că Arina Petrovna se uită cu groază la el, iar prin fața ochilor trecu ceva, parcă umbra lui Stiopka Idiotul.

— Tu despre cine vorbești așa? întrebă Iudușka, tremurând tot de mânie.

— Așa, despre o cunoștință.

— Așa, așa! Așa să și spui! Sau te pomenești că așa îl cinstești tu pe unul dintre cei de față!

Toți tăcură; ceștile de ceai rămaseră neatinse. Iudușka se lăsă și el pe spătarul scaunului, legănându-se nervos. Petenka, văzând că e pierdută orice speranță, parcă simțea adierea morții și, sub influența ei, era gata să meargă până la extremă. Tatăl și fiul se priveau unul pe altul în ochi cu un zâmbet inexplicabil. Oricât s-ar fi stăpânit Porfiri Vladimirîci, se apropia momentul în care nici el nu avea să mai poată să se abțină.

— Mai bine ai pleca fără scandal! spuse el într-un sfârșit. Da!

— Și o să plec.

— Ce mai aștepți? Văd că ești pus pe harță, iar eu nu vreau să mă cert cu nimeni. Trăim aici liniștiți, în pace, fără certuri și fără gâlceavă, uite, e bunică-ta de față, să-ți fi fost rușine măcar de ea! Ei, de ce ai venit la noi?

— Ți-am spus de ce.

— Dacă numai de asta, atunci ai făcut efortul degeaba. Pleacă, frate! Ei, cine e acolo? Ia porunciți să se pregătească trăsura pentru boierul cel tânăr. Și un pui prăjit, niște icrișoare, și altceva acolo... niște oușoare, da... învelite într-o hârtie. Să

guști și tu ceva când oi face popas, cât se dă de mâncare la cai. Mergi cu Dumnezeu!

— Nu! Nu plec acum. O să mă mai duc și la biserică, o să rog să se facă o slujbă pentru robul lui Dumnezeu, Vladimir, care a fost omorât...

— Pentru sinucigaș, adică...

— Nu, pentru cel omorât.

Tatăl și fiul se sfredeleau cu privirea. Ai fi zis că din clipă în clipă o să sară unul la gâtul celuilalt. Dar Iudușka făcu un efort supraomenesc și se întoarse cu scaunul spre masă.

— E uimitor, spuse el cu vocea frântă, uimitor!

— Da, pentru cel omorât! insistă grosolan Petenka.

— Păi cine l-a omorât? întrebă Iudușka, sperând totuși, după cum se vede, că fiul își va veni în fire.

Dar Petenka, fără să se tulbure deloc, spuse iute:

— Dumneata!!

— Eu?!

Porfiri Vladimirîci nu își mai venea în fire de uimire. Se ridică repede de pe scaun, se întoarse cu fața spre icoană și începu să se roage.

— Dumneata! Dumneata! Dumneata! repetă Petenka.

— Ei, uite! Slavă Domnului! Uite, acum mi-e mult mai ușor, că m-am rugat! spuse Iudușka, așezându-se din nou la masă. Stai puțin! Stai puțin! Eu, ca tată, n-ar trebui să stau la discuții cu tine, dar fie și așa! Prin urmare, în opinia ta, eu l-am omorât pe Volodenka?

— Da, dumneata!

— Dar, în opinia mea, nu e așa. În opinia mea, el s-a împușcat. Pe atunci eu eram aici, la Golovliovo, iar el la Petersburg. Ce treabă am eu cu asta? Cum puteam eu să-l omor, de la șapte sute de verste depărtare?

— Chiar nu înțelegi?

— Nu înțeleg... Vede și Dumnezeu că nu înțeleg!

— Dar cine l-a lăsat pe Volodia fără nicio copeică? Cine i-a tăiat banii? Cine?

— Țțț, țțț, țțț! Dar de ce s-a însurat împotriva voinței tatălui?

— Păi dumneata i-ai dat voie!

— Cine, eu? Domnul fie cu tine! Nu i-am dat voie niciodată! Niciodată!

— Ei, adică și aici ai făcut după obiceiul tău. Doar la dumneata fiecare cuvânt are zece înțelesuri; ia și ghicește!

— Nu i-am dat voie niciodată! Mi-a scris așa: „Tată, vreau să mă însor cu Lidocika”. Înțelegi? „Vreau”, nu „îți cer voie”. Ei, și atunci i-am răspuns: „Dacă vrei să te însori, însoară-te, nu pot să te împiedic.” Asta a fost tot.

— Asta a fost tot, îl maimuțări Petenka. Dar nu e și asta o formă de a cere voie?

— Tocmai asta e, că nu e. Ce am avut de spus am spus: „Nu pot să te împiedic”. Asta a fost tot. Dar, dacă îi dau voie sau nu, asta era altă problemă. Nu mi-a cerut permisiunea, ci a scris direct: „Tată, vreau să mă însor cu Lidocika”. Așa că nici eu n-am zis nimic de permisiune. „Vrei să te căsătorești, atunci Domnul fie cu tine! Căsătorește-te, dragule, și cu Lidocika, și cu Razlidocika, eu nu pot să te împiedic!”

— Dar să-l lași fără o bucată de pâine ai putut! Așa trebuia să scrii: „Nu-mi place intenția ta și de aceea, deși nu te împiedic, totuși te previn să nu te mai bazezi pe ajutor material din partea mea”. Cel puțin atunci ar fi fost clar.

— Nu, nu-ți permit să spui așa ceva! Cum să-mi amenințe fiul? Niciodată! Am eu regula asta, că nu împiedic pe nimeni! Ai vrut să te însori, însoară-te! Ei, iar în ceea ce privește urmările, nu te înfuria! Chiar el trebuia să prevadă asta, de-aia ai minte de la Dumnezeu. Iar eu, frate, nu mă amestec în treburile altora. Și nu numai că nu mă amestec, ci mă aștept ca nici alții să nu se amestece în treburile mele. De fapt, nu mă aștept... pur și simplu le interzic! auzi tu, fiu hain și necioplit? Interzic!

— N-ai decât să interzici! Nu poți să închizi toate gurile!

— Și măcar dacă s-ar fi căit! Măcar de-ar fi înțeles că l-a supărat pe taică-său! Asta e, ai făcut o porcărie, căiește-te! Cere iertare! „Iartă-mă, tăticule drag, că te-am supărat!” Dar de unde!

— Păi doar ți-a scris, ți-a explicat că n-are din ce trăi, că nu mai are putere să îndure...

— Cu tata nu te explici, domnule. Tatălui îi ceri iertare, asta e tot.

— Și asta a fost. A fost așa de chinuit, că și iertare a cerut. A făcut și asta, a făcut-o!

— Păi, dacă e pe-așa, iar nu are dreptate. A cerut o dată iertare, a văzut că tata nu-l iartă, trebuia să ceară și a doua oară!

— Ah, ești incredibil!

După ce spuse asta, Petenka încetă să se mai legene pe scaun și se sprijini cu mâinile de masă.

— Tot așa și eu… spuse el abia auzit.

— Dar cine e vino…

Iudușka însă nu apucă să-și termine predica, pentru că deodată se întâmplă ceva cu totul neașteptat. În timpul acestui schimb de replici, uitaseră cu desăvârșire de Arina Petrovna. Dar ea nu rămăsese deloc o spectatoare indiferentă la această scenă de familie. Dimpotrivă, chiar de la prima privire se putea bănui că în ea mocnește ceva și că poate a venit momentul în care i s-a revelat, în toată goliciunea, adevărul propriei vieți. Chipul i se animă, ochii i se măriră și începură să strălucească, buzele i se mișcau de parcă voia să spună un cuvânt și nu putea. Și deodată, chiar în clipa în care Petenka izbucni în plâns, ea se ridică greoaie din fotoliul său, întinse înainte mâna și scoase din piept un geamăt prelung:

— Te blesteeem!

Nepoțica

Iudușka nu îi dădu bani lui Petenka, deși, ca un tată bun, porunci ca în clipa plecării să i se pună în car găini, carne de vită și plăcinte. După aceea el, în ciuda gerului și a vântului, ieși personal să-l conducă pe fiu, se interesă dacă stă comod, dacă și-a acoperit bine picioarele și, după ce se întoarse în casă, făcu de multe ori semnul crucii în dreptul ferestrei din sufragerie, trimițând o binecuvântare de la distanță carului ce-l ducea pe Petenka. Într-un cuvânt, îndeplini tot ritualul cum trebuie, ca în familie.

— Ah, Petka, Petka! spunea el. Ce fiu rău ești! Nu ești deloc bun! Doar uite ce belea ai făcut... Ah, ah, ah! Și ce bine ai fi trăit cu tăticul și cu bunica ta bătrână, dar nu! Pfui! Măi! Ce sminteală ți-a intrat în cap? Fiecare trăiește în mintea lui! Tot așa și tu în mintea ta! Ah, ce mult m-ai îndurerat!

Dar când spunea asta niciun mușchi nu îi tresărea pe fața împietrită, nicio notă din vocea lui nu suna ca un fel de chemare adresată fiului rătăcitor. De fapt, nimeni nu auzise cuvintele lui, pentru că în cameră se afla numai Arina Petrovna, care, încă sub imperiul zbuciumului, își pierduse dintr-odată orice energie vitală și stătea lângă samovar cu gura deschisă, neauzind nimic și privind înainte fără niciun gând.

După aceea viața începu să curgă ca de obicei, plină de agitație goală și de flecăreală nesfârșită...

În ciuda așteptărilor lui Petenka, Porfiri Vladimirîci suportă blestemul mamei destul de bine și nu cedă nici cât un fir de păr. E adevărat, pălise ușor și, năpustindu-se spre maică-sa, țipă:

— Mămică! Drăguța mea! Domnul fie cu noi! Liniștește-te, drăguța mea! Dumnezeu e milostiv! Totul o să se aranjeze!

Dar cuvintele acestea erau mai degrabă expresia unei neliniști pentru maică-sa, nu pentru sine. Ieșirea Arinei Petrovna fusese așa de subită, că lui Iudușka nici măcar nu-i trecuse prin minte să se prefacă speriat. În ajun mămica fusese așa de milostivă față de el, glumise, jucase popa prostu', așa că era clar că în clipa aceea nu era vorba decât de o răzbunare de moment; nu voia să îl blesteme „cu adevărat". Într-adevăr, tare

se mai temea de blestemul mamei, dar și-l imagina cu totul altfel. În mintea lui trândavă se formase un întreg scenariu, cu o recuzită bogată: icoane, lumânări aprinse, mămica stătea în mijlocul camerei, înfricoșătoare, cu fața înnegrită… și îl blestema! Apoi se auzea un tunet, lumânările se stingeau, perdeaua se rupea, întunericul acoperea pământul, iar sus, printre nori, se vedea fața mânioasă a lui Iehova, luminată de fulgere. Dar, pentru că nu se întâmplase nimic de felul acesta, pesemne că mămica făcuse pur și simplu o prostie, pentru că i se năzărise ceva, nimic mai mult. Nici nu ar fi avut „vreun motiv adevărat” să îl blesteme, pentru că în ultima vreme nu avuseseră nici măcar pretexte pentru ciocniri. De când el își manifestase îndoiala referitoare la docarul mămichii (Iudușka recunoștea în sinea sa că atunci fusese vinovat și că merita blestemul), trecuse multă vreme; Arina Petrovna se liniștise și Porfiri Vladimirîci se gândea numai cum să calmeze sufletul bunei sale mame.

„Tare rea mai e bătrâna, ah, tare rea! Văd că a început să și uite!” își spunea el ca să se liniștească. „Se pune, drăguța, să joace popa prostu’, când, ce să vezi, ea moțăie!”

Ca să fim corecți, trebuie să spunem că îmbătrânirea Arinei Petrovna chiar îl neliniștea. Încă nu era pregătit să o piardă, nu se gândise la nimic, nici nu apucase să facă socotelile: cât capital avusese mămica la plecarea din Dubrovino, cât capital putea să aducă anual venitul ei, cât putea cheltui din acest venit și cât putea economisi. Într-un cuvânt, mai avea de făcut o mulțime de mărunțișuri, și fără ele s-ar fi simțit luat pe nepregătite.

„Bătrâna e tare!” își zicea el uneori. „N-o să cheltuiască ea tot! Unde să cheltuiască? Atunci când ne-a făcut partea, tare frumos capital a mai avut! Oare să nu le fi dat ceva orfanelor? Nu, nici orfanelor n-o să le dea mult! Are bani bătrâna, are!”

Dar deocamdată visurile acestea nu aveau prea multă greutate și zburau, nu zăboveau mult în mintea lui. Mărunțișurile zilnice erau și așa prea multe ca să fie sporite de unele noi, de care deocamdată nu era prea mare nevoie. Porfiri Vladimirîci tot amâna și amâna, și abia după scena subită a blestemului își dădu seama că e timpul să înceapă pregătirile.

Catastrofa a venit, de fapt, mai repede decât se aștepta. A doua zi de la plecarea lui Petenka, Arina Petrovna s-a dus la

Pogorelka și nu s-a mai întors la Golovliovo. A petrecut o lună de zile în izolare totală, fără să iasă din cameră și rar, foarte rar își permitea să schimbe o vorbă cu cineva. Nici cu servitoarea nu vorbea. După ce se scula dimineața, după obicei, se așeza la birou, începea să întindă cărțile de joc, dar aproape niciodată nu termina și parcă îngheța pe loc, cu ochii holbați pe fereastră. La ce se gândea și dacă se gândea la ceva, asta nu putea ghici nici măcar cel mai pătrunzător cunoscător al tainelor inimii omenești. Se părea că vrea să-și aducă aminte de ceva – de exemplu, în ce fel ajunsese ea acolo, între pereții ăia – și nu putea. Tulburată de tăcerea ei, Afimiuška intra în cameră, îndrepta pernele de pe fotoliu, încerca să deschidă vorba despre ceva, dar primea numai niște răspunsuri monosilabice și nerăbdătoare. De două ori în această perioadă, Porfiri Vladimirîci a venit la Pogorelka să o cheme pe mămica la Golovliovo. A încercat să-i aprindă imaginația cu bureți, carași și alte ispite de la Golovliovo, dar ea numai zâmbea enigmatic la propunerile lui.

Într-o dimineață, după obicei, Arina Petrovna se pregătea să se scoale din pat, dar i-a fost cu neputință. Nu simțea nicio durere deosebită, dar pur și simplu nu putea să se scoale. Nici măcar nu o neliniștea situația asta, de parcă era în firea lucrurilor. Ieri stătea încă la masă, putea să umble, iar azi era culcată în pat, „nu mai putea”. Se simțea liniștită, dar Afimiuška s-a speriat și, pe furiș, a trimis pe cineva la Porfiri Vladimirîci.

Iudușka a venit a doua zi dis-de-dimineață; Arinei Petrovna îi era deja mult mai rău. El a interogat-o temeinic pe servitoare, întrebând-o ce a mâncat mămica și dacă nu și-a permis ceva în plus, dar a primit răspuns că Arina Petrovna deja de o lună de-abia mai mânca, iar cu o zi înainte refuzase mâncarea de tot. S-a întristat puțin Iudușka și, ca un fiu bun, înainte de a intra la maică-sa, s-a încălzit la soba din camera servitoarelor, ca să nu ducă aer rece în odaia bolnavei. Cu ocazia aceasta (când venea vorba de câte un deces, avea un fler de-a dreptul diabolic), imediat a început să dea dispoziții. A întrebat de popă, dacă e acasă sau nu, ca, în caz de nevoie, să poată trimite după el, a întrebat unde este sertarul cu hârtii al mămichii, dacă e încuiat sau nu și, după ce s-a liniștit în legătură cu lucrurile importante, a chemat-o pe bucătăreasă și a poruncit să i se pregătească prânzul.

— Mie nu-mi trebuie mult! spuse el. Aveți o găină? Ei, niște supă de găină să fierbeți! Poate este și niște carne sărată, pregătiți și o bucățică de carne! Niște friptură cumva… Gata, mi-e de ajuns ca să mă satur!

Arina Petrovna stătea pe spate, cu mâinile întinse, cu gura deschisă și respira greu. Ochii îi erau larg deschiși; o mână ieșise de sub cuvertura din blană de iepure și întepenise în aer. În mod evident, trăgea cu urechea la foșnetele pe care le produsese sosirea fiului, dar poate că ajunseseră până la ea și poruncile date de Iudușka. Din cauza storurilor lăsate, în cameră era semiîntuneric. Fitilurile ardeau pe fundul candelelor și se auzea cum pârâie la atingerea cu apa. Aerul era greu și urât mirositor; duhoarea venită de la soba încinsă, de la miasma răspândită de candele era insuportabilă. Porfiri Vladimirîci, în cizme de pâslă, ca un șarpe, se strecură spre patul mamei; silueta lui lungă și uscățivă se legăna enigmatic în mijlocul amurgului. Arina Petrovna îl urmărea cu niște ochi ba speriați, ba uimiți, și se strânse sub cuvertură.

— Eu sunt, mămică, spuse el. De ce ai slăbit așa de tare? Ah, ah, ah! De-aia nu am putut să dorm aseară. Toată noaptea mi-am zis: „Ce-ar fi să văd eu cum mai trăiesc prietenii de la Pogorelka?” Azi-dimineață m-am sculat, am luat imediat sănițța asta, doi căluți, și iată-mă!

Porfiri Vladimirîci chicoti amabil, dar Arina Petrovna nu răspundea și se strângea din ce în ce mai mult sub cuvertură.

— Ei, Dumnezeu e milostiv, mămico! continuă Iudușka. Lucrul cel mai important e să nu te necăjești! Lasă boala asta, scoală-te din pătuț și hai să ne plimbăm prin cameră! Uite așa!

Porfiri Vladimirîci se ridică de pe scaun și îi arătă cum se merge vioi prin cameră.

— Dar stai puțin, ia să ridic eu storurile și să mă uit la dumneata! Ei! Dar arăți foarte bine, mămico! Trebuie să te îmbărbătezi puțin, să te rogi la Dumnezeu și să te gătești ca pentru un bal! Ia uite, ți-am adus agheasmă de la Bobotează, ia o gură!

Porfiri Vladimirîci scoase din buzunar un flacon, luă de pe masă un păhărel, turnă ceva în el și-l aduse bolnavei. Arina Petrovna dădu să își ridice capul, dar nu reuși.

— Orfanele… gemu ea.

— Ei, uite, acum îți arde de orfane! Ah, mămico, mămico! Cum de te-ai lăsat așa deodată?... Te-ai îmbolnăvit și dumneata puțin, și gata, ți-a și scăzut moralul! O să ne ocupăm de toate la timpul lor! O să le trimitem și orfanelor o ștafetă, o să-i scriem și lui Petka la Piter, o să facem totul pe rând! Doar nu ne grăbim, că mai avem multe zile de trăit! Și ce zile! Uite, o să vină vara și o să mergem în pădure după ciuperci, după zmeură, după fructe de pădure, după coacăze negre! Sau o să mergem la Dubrovino să prindem carași! O să înhămăm roibul bătrân la o căruță lungă, fără coș, încetișor, ușurel, țop, țop, ne urcăm și pornim!

— Orfanele... repetă Arina Petrovna îndurerată.

— O să vină și orfanele. Stai liniștită, pe toți o să-i chemăm, toți o să vină. O să venim și o să ne așezăm în jurul dumitale. Dumneata o să fii cloșca, iar noi, puii... pui, pui, pui! O să fie de toate, dacă o să fii cuminte. Dar uite, dumitale ți s-a năzărit să te îmbolnăvești. De asta îți arde ție, poznașo... Vai, vai, vai! În loc să ne dai un exemplu, uite ce faci! Nu e bine, drăguța mea! Ah, nu e bine deloc!

Dar, oricât s-ar fi străduit Porfiri Vladimirîci s-o învioreze cu glumițe și ghidușii pe draga lui mămică, puterile ei scădeau cu fiecare oră. Trimiseră în oraș un om după medic și, pentru că bolnava continua să întrebe de orfane, Iudușka le scrise cu mâna lui o scrisoare Anninkăi și Liubinkăi, în care compara comportamentul lor cu al lui, pe sine numindu-se „un bun creștin”, iar pe ele făcându-le „nerecunoscătoare”. Noaptea veni și medicul, dar era prea târziu. Arina Petrovna se stinsese într-o singură zi. Pe la ora patru dimineața începuse agonia, iar la șase Porfiri Vladimirîci se afla în genunchi lângă patul mamei și plângea:

— Mămico! Draga mea! Binecuvântează-mă!

Dar Arina Petrovna nu auzea. Ochii ei deschiși se uitau încețoșați în gol, de parcă ar fi încercat să înțeleagă ceva și nu reușea.

Nici Iudușka nu înțelegea. Nu înțelegea că mormântul ce se deschidea în fața lui înghițea ultima sa legătură cu lumea celor vii, ultima ființă cu care putea împărtăși nămolul care îi înnegrea sufletul, și că, din clipa aceea, noroiul urma să se adune în el până când avea să îl sufoce de tot.

Cu agitația lui obișnuită, s-a cufundat în negura mărunțișurilor care însoțeau ceremonia de înmormântare. Făcea panihide,

comanda sărindare, discuta cu popa, își târșâia picioarele dintr-o cameră în alta, se uita în sufrageria unde se afla răposata, se închina, ridica ochii spre cer, se scula noaptea, se ducea neauzit spre ușă, trăgea cu urechea la lectura monotonă a țârcovnicului și așa mai departe. Și era plăcut uimit că nu era nevoit să facă cheltuieli deosebite cu această ocazie, pentru că Arina Petrovna încă din timpul vieții alocase o sumă pentru înmormântare, descriind în detaliu cât și unde trebuie folosit.

După ce și-a îngropat mama, Porfiri Vladimirîci a început neîntârziat să se ocupe de punerea în ordine a lucrurilor. Luând la mână hârtiile, a găsit până la zece testamente diferite (într-unul dintre ele îl numea pe el „nerespectuos”); dar toate fuseseră scrise încă pe când Arina Petrovna era o boieroaică autoritară și erau nefinalizate, sub forma unor proiecte. De aceea Iudușka părea foarte mulțumit că nu fusese nevoit nici măcar să fie nesincer, declarându-se pe sine singurul moștenitor legal al averii rămase de la mamă. Averea aceasta era formată dintr-un capital de cincisprezece mii de ruble și dintr-o parte mobilă modestă, printre care se număra și celebrul docar care era cât pe ce să constituie mărul discordiei între mamă și fiu. Arina Petrovna își separase clar socotelile de cele ale ei în calitate de tutore, așa că se putea vedea imediat ce-i aparține ei și ce orfanelor. Iudușka s-a declarat imediat unde trebuie moștenitor, a sigilat hârtiile referitoare la tutelă, a împărțit servitoarelor garderoba modestă a mamei; docarul și două vaci care, conform opisului Arinei Petrovna, erau trecute la rubrica „ale mele”, au fost trimise la Golovliovo și mai târziu, după ce a făcut și ultima panihidă, a plecat și el în plata lui.

— Așteptați-vă stăpânele, le spusese el oamenilor care se adunaseră în tindă să-l conducă. Dacă o să vină, foarte bine! De nu, treaba lor! Eu, unul, am socotit tot; am pus în ordine socotelile cu tutela, nu am acoperit nimic, nu am ascuns, am făcut totul la lumină. Capitalul care a rămas după mămica îmi aparține mie, conform legii; docarul și cele două vaci pe care le-am trimis la Golovliovo sunt tot ale mele, conform legii. Poate că a mai rămas aici ceva al meu, dar să rămână în plata Domnului! Orfanilor și Dumnezeu poruncește să le dai! Păcat de mămica! Tare bună femeie a mai fost! Grijulie! Uite, și de voi, de servitori, s-a îngrijit, v-a lăsat garderoba ei! Ah, mămico, mămico! N-ai făcut deloc bine, drăguțo, că ne-ai lăsat orfani! Ei, dar, dacă așa

i-a plăcut lui Dumnezeu, noi trebuie să ne supunem voinței Lui sfinte! Numai sufletului dumitale să-i fie bine, că noi... Dar ce să ne mai gândim la noi?

După primul mormânt, a urmat, la scurtă vreme, și al doilea.

Față de povestea fiului, Porfiri Vladimirîci s-a comportat destul de misterios. Nu primea ziare, nu coresponda cu nimeni și de aceea informații despre procesul în care figura Petenka nu avea de unde să aibă. Și puțin probabil că ar fi vrut să știe ceva despre acest subiect. De fapt, era un om care se ținea tare mult departe de orice griji, care se cufundase până peste urechi în noroiul celui mai meschin egoism și a cărui existență nu lăsa, de aceea, nicăieri și pe nimic vreo urmă. Asemenea oameni sunt destul de mulți în lume și toți trăiesc cumva izolați, neștiind și nedorind să se atașeze de ceva, neștiind ce-i așteaptă în momentul următor și pocnind în cele din urmă, așa cum pocnesc baloanele de săpun. Nu au relații amicale, căci pentru prietenie e nevoie de existența unor interese comune; nu au nici legături de afaceri, pentru că, și în lumea încremenită a birocratismului, ei se dovedesc inadmisibil de înțepeniți. Treizeci de ani la rând Porfiri Vladimirîci s-a tot înghesuit și a tot umblat la departament; după aceea, într-o bună dimineață, a dispărut, și nimeni nu a remarcat asta. De aceea a aflat ultimul despre soarta în care se afla fiul, când vestea despre el se răspândise deja printre servitori. Dar și atunci s-a prefăcut că nu știe nimic, așa că, atunci când Evprakseiușka a încercat odată să pomenească ceva despre Petenka, Iudușka a început să dea din mâini înspre ea și a spus:

— Nu, nu, nu! Nici nu știu, nici nu am auzit, nici nu vreau să aud! Nu vreau să știu de afacerile lui murdare!

Și totuși, în cele din urmă, a fost nevoit să afle. A venit de la Petenka o scrisoare în care acesta îl informa în legătură cu viitoarea plecare a lui într-una dintre guberniile îndepărtate și îl întreba dacă tăticu' o să-i trimită banii de întreținere în noua lui situație. Toată ziua după aceea Porfiri Vladimirîci s-a aflat într-o nedumerire vizibilă, tot umbla dintr-o cameră în alta, intra în capelă, se închina și ofta. Spre seară, totuși, s-a adunat și a scris:

„Piotr, nelegiuitul meu fiu!

Ca supus credincios, obligat să respect legile, nu ar fi trebuit nici să răspund la scrisoarea ta. Dar, ca tată supus slăbiciunilor omenești și din mila pe care o simt, nu pot să refuz un sfat bun unui copil care s-a aruncat, din propria vină, în vâltoarea relelor. Așa că iată, pe scurt, opinia mea în această privință. Pedeapsa pe care ai primit-o e grea, dar bine meritată; acesta este primul și cel mai important gând care de acum înainte trebuie să te însoțească mereu în noua ta viață. Cât despre celelalte pofte, trebuie să le lași deoparte și nici să nu te mai gândești la ele, căci, în situația ta, toate acestea pot numai să te irite și să te îndemne la cârteală. Deja ai gustat din fructul amar al trufiei, încearcă acum să guști și din cel ale smereniei, mai ales că în viitor nu te așteaptă nimic altceva. Nu cârti împotriva pedepsei, pentru că nu ai fost pedepsit, ci ți s-a oferit numai o cale de îndreptare. Să mulțumești pentru asta și să te străduiești să repari relele făcute, iată la ce trebuie să te gândești neîncetat, și nu la huzurul pe care, de altfel, nici mie, care nu am fost niciodată condamnat, nu mi-a fost dat să îl cunosc. Urmează, deci, acest sfat chibzuit și renaște la o nouă viață, renaște de tot, mulțumindu-te cu ceea ce ocârmuirea, din mila ei, hotărăște să-ți dea. Iar eu, la rândul meu, o să mă rog neobosit la Cel care dă toate lucrurile bune să-ți trimită putere și smerenie. Chiar în această zi în care îți scriu, am fost la biserică și am rostit rugăciuni fierbinți pentru asta. Te binecuvântez pe noul tău drum și rămân al tău tată indignat, și totuși iubitor.

Porfiri Golovliov”.

Nu se știe dacă această scrisoare a ajuns la Petenka; dar nu mai târziu de o lună de la trimiterea ei, Porfiri Vladimirîci a primit o înștiințare oficială că fiul lui, fără să mai ajungă la locul exilului, a căzut la pat într-unul dintre spitalele orașelor de pe drum și a murit.

Iudușka s-a trezit singur, dar din cauza agitației încă nu a înțeles că odată cu această nouă pierdere e definitiv aruncat în spațiu, față în față cu flecăreala lui goală. Asta s-a întâmplat la scurtă vreme de la moartea Arinei Petrovna, când era cufundat cu totul în calcule și socoteli. El recitea hârtiile răposatei, tot socotea fiecare groș, căuta legăturile acestui groș cu cel al orfanelor, nedorind, cum spunea chiar el, nici să-și însușească ce era străin, dar nici să piardă ce era al său. În mijlocul acestei

nebunii nici nu și-a pus problema pentru ce face el asta și cine va folosi roadele agitației sale. De dimineața până seara se tot chinuia el la birou, criticând dispozițiile răposatei și chiar fantazând, astfel încât, din cauza acestor agitații, încet, încet, a pierdut și socotelile propriei gospodării.

Și totul s-a liniștit în casă. Servitoarea, care și înainte prefera să se învârtă în camerele lor, aproape că părăsise casă, iar când apărea în camerele stăpânului mergea în vârful picioarelor și vorbea în șoaptă. Se simțea ceva morbid și în această casă, și în acest om, ceva care producea o groază involuntară și superstițioasă. Amurgul, care și așa îl învăluia pe Iudușka, se îngroșa din zi în zi, din ce în ce mai mult.

•

În post, când spectacolele s-au terminat, a venit la Golovliovo și Anninka și a declarat că Liubinka nu a putut veni cu ea pentru că ea fusese sub contract pe toată durata Postului Mare și, drept urmare, plecase la Romini, Izium, Kremenciug și altele, unde trebuia să dea concerte și să cânte tot repertoriul de operetă.

În timpul scurtei sale cariere artistice, Anninka se dezvoltase semnificativ. Nu mai era fosta fată naivă, anemică și oarecum apatică, care, la Dubrovino și la Pogorelka, se tot legăna stângaci și cânta încetișor, mergea dintr-o cameră în alta de parcă nu știa unde să-și găsească locul. Nu, era o fată în toată regula, cu maniere hotărâte și chiar degajate; la prima vedere, se putea conchide fără greș că nu se pierde cu firea așa de ușor. Și înfățișarea ei se schimbase și-l uimise destul de mult pe Porfiri Vladimirîci. În fața lui a apărut o femeie bine făcută și impunătoare, cu o față rumenă, frumoasă, cu un piept înalt, bine dezvoltat, cu ochii cenușii exoftalmici și cu o coadă minunată cenușie care-i atârna greu pe ceafa, o femeie care, după cum se putea vedea, era pătrunsă de conștiința că tocmai ea este frumoasa Elena după care le e scris ofițerilor să ofteze. A venit dimineața devreme la Golovliovo și imediat s-a retras într-o cameră anume, de unde a apărut în sufragerie la ceai cu o rochie de mătase minunată, foșnindu-și trena și manevrând-o cu iscusință printre scaune. Iudușka, deși îl iubea pe Dumnezeul său mai mult decât orice, nu era deloc împiedicat să aibă gust pentru frumos, și mai ales pentru femeile bine făcute. De aceea mai întâi a făcut semnul crucii asupra Anninkăi, apoi a sărutat-o apăsat pe ambii obraji și atunci și-a mai și aruncat cumva ciudat

privirea piezișă spre pieptul ei, drept care Anninka nu a făcut decât să zâmbească abia vizibil.

Se așezară să bea ceai; Anninka se întinse cu poftă.

— Ah, unchiule, ce plictiseală e aici la dumneata! începu ea, căscând ușor.

— Ei, na! Nici nu te-ai întors bine și deja ți se pare plictisitor! Păi ia mai stai și tu puțin cu noi, și atunci o să vedem: poate o să ți se pară mai vesel! răspunse Porfiri Vladimirîci, căruia deodată ochii îi căpătară un reflex languros.

— Nu, nu e interesant! Ce aveți aici? Numai zăpadă, niciun vecin. Mi se pare că e un regiment aici?

— Este și un regiment, și sunt și vecini, dar, trebuie să recunosc, pe mine asta nu mă interesează... Bine, acuma dacă tu...

Porfiri Vladimirîci se uită la ea, dar nu prea mult, și hârâi numai. Poate că se oprise cu o anumită intenție, vrând să pună pe jar curiozitatea ei de femeie; în orice caz, zâmbetul ei dinainte, abia observat, îi alunecă din nou pe chip. Își puse coatele pe masă și se uită la Evprakseiușka; aceasta, roșie toată, ștergea paharele și se uita și ea la Anninka pe sub sprâncene, cu ochii mari și tulburi.

— Este noua mea chelăreasă... plină de râvnă! spuse Porfiri Vladimirîci.

Anninka dădu din cab abia perceptibil și începu să fredoneze încetișor:

— *Ah! Ah! Que j'aime... que j'aime... les mili-mili-mili-taires*[16].

Șoldurile îi tresăltau în ritmul melodiei. Se lăsă tăcerea, iar Iudușka, plecându-și ochii smerit, bău încetișor ceai din ceșcuță.

— Ce plictiseală! căscă din nou Anninka.

— Plictiseală și iarăși plictiseală! Numai așa o ține! Uite, mai stai și tu puțin, mai așteaptă... O să poruncim să se înhame caii la trăsură, să te plimbi cât dorești.

— Unchiule! De ce nu te-ai făcut husar?

— Draga mea, pentru că fiecare om are limita lui, primită de la Dumnezeu. Unul să servească în rândurile husarilor, al doilea să fie funcționar, al treilea să facă negoț, al patrulea...

— A, da! Al patrulea, al cincilea, al șaselea... și am uitat! Și toate astea numai Dumnezeu le stabilește... nu-i așa?

[16] „Cât îmi plac... cât îmi plac... mili-mili-mili-tarii!" (fr. în original).

— Păi cum să nu, sigur că Dumnezeu! Draga mea, de lucrurile astea nu se râde. Știi tu oare ce se spune în Scriptură? Fără voia lui Dumnezeu…

— Asta e aia cu părul? Știu, știu! Dar uite ce belea: azi toți poartă meșe, și mi se pare că asta nu era prevăzut în Scriptură! Apropo, ia uite, unchiule, ce coadă minunată am eu… Nu-i așa că e frumoasă?

Porfiri Vladimirîci se apropie (nu se știe de ce, dar pe vârfuri) și luă coada în mână. Evprakseiușka se întinse și ea în față, fără să lase din mână farfurioara cu ceai și, prin zahărul pe care-l ținea între dinți, strecură:

— Ce, e meșă?

— Nu, nu e meșă, e părul meu adevărat. Cândva o să mi-l despletesc în fața dumitale, unchiule!

— Da, frumoasă coadă, o lăudă Iudușka și rânji păcătos, dar își luă seama și se mulțumi să zică doară atât: Ah, neliniștito! Zvăpăiato! Numai trene și cosițe ai în minte, dar despre lucrul cel mai important nici nu-ți trece prin minte să întrebi.

— Da, despre bunica… A murit?

— S-a stins, draga mea! Dar cum s-a mai stins! Liniștit, încet, nimeni nu a auzit! Și a avut parte de un sfârșit foarte blând și demn. Și-a adus aminte de toți, i-a binecuvântat pe toți, a poruncit să vină preotul, s-a împărtășit… Și deodată a început să se simtă așa de liniștită, așa de împăcată! Până și ea, drăguța, a spus-o: „Ce-o fi de mă simt deodată așa de bine?” Și imaginează-ți: cum a spus asta, imediat a început să suspine! A oftat o dată, de două ori, de trei ori, și când m-am uitat, nu mai era!

Iudușka se sculă, se întoarse cu fața spre icoană, își împreună mâinile și se rugă puțin. Până și lacrimi în ochi îi apărură: așa de bine mințise! Dar Anninka, pesemne, nu era dintre cele simțitoare. E adevărat, căzuse pe gânduri o clipă, dar din cu totul alt motiv.

— Dar mai ții minte, unchiule, cum ne dădea ea, mie și surorii mele, lapte acru? Nu spre sfârșit… spre sfârșit a fost minunată… dar atunci, când era încă bogată!

— Ei, ce să ne mai aducem aminte de lucruri vechi? Te-a ținut cu lapte acru, dar uite ce fată a mai crescut, Domnul să te aibă în pază! O să mergi la mormânt, da?

— Să mergem, ce să zic!

— Numai știi ce? Mai întâi să te cureți puțin!

— Cum așa… să mă curăț?

— Ei, totuși… ești actriță… crezi că asta a fost ușor pentru bunica? Așa că înainte să mergem la mormânt o să-ți facem o liturghie, să te cureți! Uite, mâine o să poruncesc s-o facă mai devreme, iar apoi mergem cu Domnul!

Oricât de absurdă ar fi fost propunerea lui Iudușka, Anninka totuși se tulbură o clipă. Dar după aceea își ridică supărată sprâncenele și spuse tăios:

— Nu, eu merg așa… mă duc acum!

— Nu știu, cum vrei! Dar sfatul meu ăsta e: să facem mâine o liturghie, să bem niște ceai, să poruncim să se înhame doi căluți la trăsură și să mergem împreună. Te-ai curăța și tu, și ar fi și pe sufletul bunicii…

— Ah, unchiule, prostuț mai ești! Dumnezeu știe ce prostii spui, și mai și insiști!

— Ce? Nu ți-a plăcut? Nu te supăra, frate, eu le spun fără ocoliș! Nu-mi place neadevărul, și adevărul li-l spun tuturor, și eu îl ascult! Deși nu e întotdeauna pe placul meu, deși e amar, tot îl ascult! Și tu trebuie să-l asculți, pentru că e adevărul. Așa, draga mea! Uite, ia să trăiești puțin cu noi, după obiceiul nostru, și o să vezi și tu că e mai bine decât să te muți cu chitara din iarmaroc în iarmaroc.

— Doamne, ce vorbe spui, unchiule! Cu chitara!

— Ei, nu cu chitara, dar nici departe de adevăr nu sunt. Cu mandolina, știu eu? De fapt, tu m-ai jignit pe mine, mi-ai spus că sunt prost, deși, bătrân cum sunt, la mine ar trebui să vii ca să afli adevărul.

— Bine, lasă, să nu mai vorbim despre asta. Spune-mi, rogu-te, a rămas moștenire după bunica?

— Cum să nu rămână? Numai că moștenitorul legal a fost de față!

— Adică dumneata… Foarte bine. E îngropată aici, la dumneata, la Golovliovo?

— Nu, e în parohia ei, lângă Pogorelka, la Nikola din Vopli. Ea a dorit asta.

— Păi o să mă duc. Unchiule, pot să închiriez niște cai de la dumneata?

— De ce să închiriezi? Am caii mei! Ce, doar nu ești străină! Nepoțica mea… Doar îmi ești nepoțică! începu să se agite Porfiri

Vladimirîci, rânjind „ca o rudă”. O săniuță și doi căluți am și eu, slavă Domnului! Doar nu trăiesc într-o casă pustie! Dar n-ar fi bine să vin și eu cu tine? Am merge și pe la mormânt, am trece și pe la Pogorelka! Ne-am uita și pe acolo, am vedea și pe acolo ce e, am vorbi puțin, ne-am gândi ce și cum... Doar avem un conac frumușel, sunt locuri interesante acolo!

— Nu, mă duc singură... De ce să vii? Apropo, și Petenka a murit, nu?

— A murit, draga mea, a murit și Petenka. Și tare rău îmi pare de el, nu pot să nu-l plâng, dar, pe de altă parte, și-a făcut-o cu mâna lui! Mereu a fost nerespectuos față de taică-său! Și uite, Dumnezeu l-a pedepsit pentru asta! Și dacă Dumnezeu a făcut totul în înțelepciunea Sa, atunci noi nu putem schimba nimic!

— E clar că nu mai schimbăm nimic. Numai că uite la ce mă gândesc eu: unchiule, cum de nu ți-e frică să trăiești?

— De ce să-mi fie frică? Doar vezi câtă frumusețe e în jurul meu! zise Iudușka și făcu un gest larg cu brațul, arătând spre icoane.

— Și aici e frumusețe, și în cabinet e frumusețe, iar în capelă e un adevărat paradis! Uite câți apărători am eu!

— Totuși... Ești mereu singur... E groaznic!

— Păi dacă e groaznic, mă pun în genunchi, mă rog puțin, și Dumnezeu îmi ia durerea cu mâna! De ce să mă tem? Ziua e lumină, iar noaptea la mine peste tot, în toate camerele, ard candele! Cum se întunecă afară, parcă e bal aici! Și ce bal am eu! Numai apărători și cuvioși ai lui Dumnezeu, uite balul meu!

— Dar știi că Petenka, înainte să moară, ne-a scris.

— Ce să spun? Ca o rudă... Și mulțumesc pentru faptul că măcar sentimentele de rudenie nu le-a pierdut.

— Da, ne-a scris. Era după judecată, când aflase deja sentința. A scris că a pierdut trei mii și nu i-ai dat. Doar ești bogat, unchiule, nu?

— Draga mea, e ușor să numeri banii din buzunarul altuia. Uneori ni se pare că omul are munți de aur, dar, dacă te uiți mai bine, are bani numai pentru undelemn și lumânare, și nici astea nu sunt pentru el, sunt pentru Dumnezeu!

— Înseamnă că noi suntem mai bogate ca dumneata, pentru că am pus de la noi și am cerut și de la cavalerii noștri și i-am trimis șase sute de ruble.

— Cine sunt „cavalerii” ăștia?

— Ah, unchiule! Doar suntem… actrițe! Chiar dumneata mi-ai propus adineauri „să mă curăț”!

— Nu-mi place când vorbești așa!

— Păi ce să fac? Îți place, nu-ți place, ce-i făcut e bun făcut. Doar și aici e Dumnezeu, nu așa ai spus?

— Nu huli. Poți să spui orice, dar să nu hulești… Nu permit! Unde ați trimis banii?

— Nu mai țin minte. Într-un orășel… El ne-a dat adresa.

— Nu știu. Dacă ar fi fost bani, după moartea lui ar fi trebuit să-i primesc! Doar nu i-o fi cheltuit pe toți deodată! Nu știu, nu am primit nimic. Mă rog, i-or fi folosit cei care l-au escortat.

— Păi noi nici nu-i cerem înapoi, am spus-o doar așa, fiindcă a venit vorba. Dar e groaznic, unchiule: cum așa, pentru trei mii de ruble a pierit un om?

— Păi tocmai despre asta e vorba, că nu pentru trei mii. Așa ni se pare nouă, că pentru trei mii a murit. Dar Dumnezeu…

Iudușka deja își luase avânt, voia să explice în toate detaliile cum Dumnezeu… providența… pe căi nevăzute… și toate în acest sens… Dar nepoata căscă nepoliticoasă și spuse:

— Ah, unchiule! Ce plictiseală e aici la dumneata!

De data aceasta Porfiri Vladimirîci se supără serios și tăcu. Se plimbară multă vreme prin cameră; Anninka mai căsca din când în când, iar Porfiri Vladimirîci se închina în fiecare colț. În cele din urmă, fură anunțați că au fost aduși caii și începu comedia care se juca de obicei când trebuia petrecută câte o rudă. Golovliov își puse haina de blană, ieși în pridvor, o sărută pe Anninka și le strigă oamenilor:

— Picioarele! Acoperiți-i picioarele cât mai bine! Coliva! Coliva ați luat-o? Ah, să nu uitați!

La sfârșit făcu un semn de binecuvântare în aer.

Anninka se duse la mormântul bunicii, îl rugă pe părintele din Vopli să facă o slujbă de pomenire și, când paracliserii începură să cânte prelung veșnica pomenire, plânse puțin. Tabloul în mijlocul căruia se desfășura ceremonia era trist. Biserica lângă care fusese îngropată Arina Petrovna era dintre cele mai sărăcăcioase; tencuiala se scorojise din loc în loc, dezvelind cărămizile; clopotul suna slab și surd; rasa preotului era veche. O zăpadă adâncă acoperea cimitirul, așa că fusese nevoie să i se facă o cărare cu lopețile pentru a ajunge la mormânt; nu exista nicio piatră de mormânt, era pur și simplu o cruce albă,

pe care nu era nici măcar o inscripție. Biserica era izolată, departe de orice așezare; în apropiere se aflau casele înnegrite ale preotului și ale celorlalți reprezentanți ai clerului, iar de jur-împrejur se întindea câmpia orfană, acoperită de zăpadă, din care se înălța din loc în loc câte un ciot. Vântul puternic de martie bătea deasupra cimitirului, șfichiuind neîntrerupt rasa preotului și împrăștiind cântecul paracliserilor în cele patru zări.

— Stăpână, cine s-ar fi gândit că tocmai sub crucea asta modestă de lângă biserica noastră săracă o să-și găsească liniștea cea mai bogată moșierească din județ! spuse preotul la încheierea slujbei.

La aceste cuvinte, Anninka mai vărsă câteva lacrimi. Își aduse aminte de vorba aceea, cum că unde e azi masa îmbelșugată, mâine o să stea sicriul, și lacrimile îi șiroiau pe obraji. Apoi se duse acasă la părinte, bău ceai, discută cu preoteasa, dar iarăși își aminti o vorbă mai veche, „palida moarte ne privește pe toți”, și iar plânse vreme îndelungată.

La Pogorelka nu se anunțase venirea domnișoarei, așa că slugile nici măcar nu încălziseră camerele. Anninka, fără să-și dea jos haina de blană, trecu prin toate încăperile și se opri o clipă numai în dormitorul bunicii și în capelă. În camera bunicii se afla patul ei, pe care rămăsese așa, nestrâns, un teanc de perne cu puf, murdare, și câteva perne obișnuite, neîmbrăcate. Pe birou erau întinse tot felul de hârtii; podeaua nu fusese măturată și un strat de praf acoperea toate mobilele. Anninka se așeză în fotoliul în care stătea pe vremuri bunică-sa și căzu pe gânduri. Mai întâi o năpădiră din trecut amintirile, apoi în locul lor veniră imagini ale prezentului. Primele erau doar frânturi din trecut și o părăsiră repede; celelalte se instalară serios. Cândva tânjise după libertate, cândva Pogorelka i se părea incredibil de nesuferită, dar iată că acum inima ei se umplea deodată de dorința dureroasă de a trăi puțin în acel loc nesuferit. Era liniște; nu era confort, nu arăta frumos, dar era liniște, așa de liniște, de parcă totul în jur murise. Aerul era curat, iar pământul parcă se întindea la nesfârșit: ar fi tot alergat pe câmpia aceea – fără țintă, fără să se uite în urmă, numai ca să tragă aer în piept până ajungea să o doară sufletul. Dar acolo, în mediul acela seminomad din care tocmai scăpase și unde trebuia să se întoarcă din nou, ce o aștepta? Cu ce venise de acolo? Amintirea hotelurilor urât mirositoare, a larmei veșnice ce venea din

sufrageria comună și din sala de biliard, a chelnerilor nepieptănați și nespălați, a repetițiilor pe scena cufundată în semiîntuneric, printre decorurile de pânză pictată, pe care îți era silă să le atingi, în frig și umezeală… Ăsta era teatrul! Iar după spectacol, ofițeri, avocați, vorbe cinice, sticle goale, fețe de masă pătate cu vin, nori de fum și larmă, larmă, larmă! Ce lucruri îi spuneau ei! Cu ce îndrăzneală o atingeau!… Mai ales individul mustăcios, cu vocea răgușită de băutură, cu ochii injectați, veșnic puțind a grajd… Ah, ce mai spunea! Anninka tresări și închise ochii, dar pe urmă își veni în fire, oftă și trecu în capelă. În chivot se aflau puține icoane, numai cele care fuseseră ale mamei sale; celelalte, cele ale bunicii, fuseseră scoase și duse de Iudușka, în calitate de moștenitor, la Golovliovo. Locurile rămase goale se holbau la ea ca niște găvane. Nici candele nu erau – pe toate le luase Iudușka; numai un muc galben de ceară se ițea singurel într-un sfeșnic modest, de tablă, uitat.

— Dumnealui și chivotul a vrut să-l ia, se tot interesa dacă fusese dat ca zestre domnișoarei, îi dezvălui Afimiușka.

— Și ce-i cu asta? Să-l fi luat. Ia zi, Afimiușka, bunica s-a chinuit mult când a murit?

— Nu prea tare, a stat în pat numai o zi și o noapte. Nici nu a fost bolnavă cu adevărat, nu! Și nici n-a spus ceva demn de luat în seamă, numai de dumneata și de surioara dumitale a pomenit de vreo două ori.

— Și icoanele să-nțeleg că le-a luat Porfiri Vladimirîci?

— Dumnealui le-a luat. „Sunt ale mele, sunt icoanele mamei”, așa a zis. Și docarul l-a luat la el, și cele două vaci. A aflat din hârtiile stăpânei care erau ale dumneavoastră și care ale bunicii. Și un cal voia să deshame, dar Fedulîci nu l-a dat. „E al nostru”, a spus, „calul ăsta dintotdeauna a fost la Pogorelka”. Și ni l-a lăsat, i-a fost frică.

Anninka se duse și în curte, se uită la acareturi, la aria de treierat, la ogradă. Acolo, în mijlocul mormanului de bălegar, se aflau „bunurile mobile”: vreo douăzeci de vaci costelive și trei cai. Porunci să se aducă niște pâine, spunând că o să o plătească, și dădu fiecărei vaci câte o bucățică. Apoi văcărița o pofti pe domnișoară să intre în casă, unde pe masă aștepta o oală cu lapte, iar într-un colț, lângă sobă, în spatele unei despărțituri din scânduri, se foia un vițel nou-născut. Anninka

bău puțin lapte, dădu fuga la vițel și îl sărută cu patimă pe bot, dar își șterse imediat cu dezgust buzele, spunând că botul vițelului e respingător și plin de nu știu ce mucozități. În cele din urmă, scoase din portofel trei bancnote galbene, li le dădu vechilor servitori și începu să se pregătească de plecare.

— Ce-o să faceți acum? îl întrebă ea, urcându-se în trăsură, pe bătrânul Fedulîci, care, în calitate de staroste, o urma pe domnișoară cu mâinile împreunate pe piept.

— Păi ce să facem? O să trăim! răspunse simplu Fedulîci.

Anninka se întristă din nou; i se părea că vorbele lui Fedulîci sunt ironice. Mai zăbovi puțin, după care oftă și spuse:

— Rămâneți cu bine!

— Dar noi credeam că o să vă întoarceți la noi! C-o să trăiți cu noi! spuse Fedulîci.

— Nu… nici vorbă! De ce să… Tot aia e… Rămâneți sănătoși!

Și din nou îi veniră lacrimi în ochi, și atunci începură cu toții să plângă. Ce straniu! I se părea că nu are de ce să îi pară rău, și totuși plângea. Și ei la fel: nu se spusese nimic neobișnuit, dar toată lumea era mâhnită. O urcară în trăsură, o înfofoliră bine și oftară cu toții din greu.

— Mergi cu bine! se auzi în urma ei când se urni trăsura.

Când trecu pe lângă cimitir, porunci din nou să oprească și singură, fără preot, pomi pe drumul curățat, spre mormânt. Deja se înserase bine și la ferestre se aprinseseră luminile. Stătea așa, cu o mână pe cruce, dar nu plângea, numai se legăna ușor. Nu se gândea la nimic deosebit, nu putea formula niciun gând clar, dar se simțea îndurerată, cu toată ființa era îndurerată. Și nu pentru bunică-sa, ci pentru sine. Stătu așa cam un sfert de oră, legănându-se, și deodată îi zbură gândul la Liubinka, imaginându-și că poate chiar în acel moment cânta ca o privighetoare în nu știu ce Kremenciug, în mijlocul unei companii extrem de vesele…

„*Ah! Ah! Que j'aime, que j'aime, que j'aime…*

Que j'aime les mili-mili-mili-taires!”.

Era cât pe ce să izbucnească din nou în lacrimi. Porni în fugă spre trăsură, se urcă și porunci să fie dusă cât mai repede la Golovliovo.

•

Anninka se întoarse la unchiul tristă și tăcută. De fapt, asta nu o împiedica să îi fie foame (unchiul, din cauza grabei, nu îi dăduse nici măcar o găină la ea) și fu foarte bucuroasă că masa pentru ceai era deja pusă. Bineînțeles, Porfiri Vladimirîci nu întârzie să deschidă discuția.

— Ei, ai fost?

— Am fost.

— Și te-ai rugat și la mormânt și ai făcut slujbă?

— Da, am făcut și slujbă.

— Deci, preotul a fost acasă?

— Sigur că a fost. Altfel cine să fi ținut slujba?

— Da, da… Și au fost și amândoi paracliserii? Au cântat veșnica pomenire?

— Au cântat.

— Da. Veșnica pomenire! Veșnica pomenire pentru răposata! Tare grijulie a mai fost bătrâna! Și a ținut la familia ei!

Iudușka se ridică de pe scaun, se întoarse cu fața spre icoane și se închină.

— Ei, dar la Pogorelka ce mai e? Totul bine?

— Zău că nu știu. Mi se pare că totul e la locul lui.

— Păi tocmai asta e, „ți se pare”! Nouă mereu „ni se pare”, dar dacă te uiți mai bine, aia e strâmbă, aia e putrezită… Uite așa ne facem noi impresie și despre averile altora: „Mi se pare”! Tot „Mi se pare”! Dar e un conac frumușel; tare v-a mai aranjat răposata, multe le-a făcut chiar din banii ei… Ei, dar nici nu e păcat să ajuți niște orfane!

Când auzi laudele acestea, Anninka nu se mai abținu și îi azvârli unchiului așa de grijuliu:

— Dar, unchiule, de ce ai luat de la moșie două vaci? întrebă ea.

— Vaci? Care vaci? Ah, Negruța și Cumințica? Păi, draga mea, au fost ale mămichii!

— Ah, și dumneata ești moștenitorul legal, așa e… Ei, ce să spun? Să le stăpânești sănătos! Vrei să-ți trimit și vițelul?

— Vai de mine! Tare rău văd că te-ai aprins! Dar vorbește deschis. În opinia ta, ale cui erau vacile?

— Păi de unde să știu eu? Se aflau la Pogorelka!

— Ei bine, eu știu, eu am dovezi că sunt vacile mămichii. Le-am găsit în registru, acolo chiar așa scrie, „ale mele”.

— Ei, să lăsăm asta. Nu merită să vorbim.

— Uite, e și un cal la Pogorelka, unul așa, cam chel, ei, despre ăsta nu pot să spun sigur. Mi se pare că a fost calul mamei, dar nu știu sigur! Iar ce nu știu… despre asta nu pot să vorbesc!

— Să lăsăm asta, unchiule!

— Nu, de ce să lăsăm? Eu, frate, spun lucrurilor pe nume, îmi place ca toate treburile să fie în ordine! De ce să nu vorbim? Fiecare ține la lucrurile lui: mie îmi pare rău de lucrurile mele, ție îți pare rău de ale tale, așa că de ce să nu vorbim? Iar dacă e să vorbim, atunci o să-ți spun pe șleau: mie nu-mi trebuie lucrul altuia, dar nici pe al meu nu-l dau. Pentru că, deși nu-mi ești o străină, trebuie totuși…

— Până și icoanele le-ai luat! iar nu se abținu Anninka.

— Am luat și icoanele, am luat tot ce-mi aparține mie, ca moștenitor legitim.

— Chivotul parcă e numai găuri…

— Ce să fac? Și ce dacă, ne rugăm la el și așa! Doar lui Dumnezeu nu-i trebuie chivotul tău, ci rugăciunea ta! Dacă te rogi sincer, poți să te rogi și în fața unor icoane mai simple, că rugăciunea ta tot ajunge la cer! Dar dacă tu numai așa, dai din gură, te zgâiești la ele și faci o plecăciune, atunci degeaba ai icoane frumoase, că tot nu te salvează!

Cu toate acestea, Iudușka se sculă și Îi mulțumi lui Dumnezeu că el are icoane „frumoase”.

— Și dacă nu-ți place chivotul cel vechi, poruncește să se facă unul nou. Sau pune alte icoane în locul celor scoase. Cele dinainte au fost adunate de răposata mămica, adună și tu unele noi!

Porfiri Vladimirîci chiar chicoti: așa de îndreptățită și de simplă i se părea observația aceasta.

— Spune-mi, rogu-te, ce trebuie să fac eu acum? întrebă Anninka.

— Păi uite, stai puțin. Mai întâi odihnește-te, trage-ți sufletul, dormi. Om avea noi vreme să stăm de vorbă. O să chibzuim bine și găsim noi ceva!

— Mi se pare că suntem majore, nu?

— Da, sunteți majore, draga mea. Puteți să acționați și singure și să vă administrați moșia!

— Slavă Domnului, măcar atât!

— Să te felicit, draga mea!

Porfiri Vladimirîci se ridică și veni să o sărute.

— Ah, unchiule, ce ciudat mai ești! Toată ziua mă pupi!

— Și de ce să nu te pup? Doar nu-mi ești străină, ești nepoțica mea! Eu, draga mea, țin la familie! Pentru neamurile mele fac orice! Chiar dacă ești de gradul trei, de gradul patru, eu sunt mereu…

— Mai bine spune ce să fac. Trebuie să merg la oraș să fac demersuri?

— O să mergem și la oraș și o să facem demersuri, o să facem totul la timpul lui. Dar deocamdată odihnește-te și bucură-te de viață! Slavă Domnului! Doar nu ești la han, ci la unchiul tău! Poți să mănânci pe săturate, să bei și un ceiuț, să te răsfeți și cu niște dulcețucă, avem de toate din belșug! Iar dacă nu-ți place vreo mâncare, cere alta! Întreabă, cere! Nu vrei ciorbă de varză, poruncește să ți se facă supă! Niște șnițele, rățuște, un purceluș de lapte… Ia-o de aripă pe Evprakseiușka!… Apropo, Evprakseiușka! Uite, eu m-am lăudat cu purcelușul de lapte și nici nu știu dacă avem!

Ținând în acest timp în fața gurii farfuriuța cu ceai fierbinte, Evprakseiușka încuviințâ cu o mișcare din cap.

— Ei, uite, vezi? Și purceluș avem! Deci, tot ce-ți dorește sufletelul, aia să ceri! Așa!

Iudușka iar se întinse ca o rudă spre Anninka și o bătu ușor cu mâna pe genunchi, desigur, ca din întâmplare. Orfana se trase înapoi instinctiv.

— Trebuie să plec, spuse ea.

— Tocmai despre asta vorbesc și eu. Să stăm puțin de vorbă, să discutăm, iar mai apoi mergem. După binecuvântare și după ce ne rugăm la Dumnezeu, nu oricum, hop, țop! Graba strică treaba! Se grăbesc oamenii la incendiu, dar la noi, slavă Domnului, nimic nu arde! Uite, Liubinka trebuie să se grăbească la iarmaroc, dar ție ce-ți trebuie? Și te mai întreb ceva: ce-o să faci, o să locuiești la Pogorelka?

— Nu, n-am de ce să locuiesc la Pogorelka.

— Și eu voiam să-ți spun asta. Stai la mine. O să trăim tare bine, să vezi ce bine o s-o mai ducem!

Când spuse asta, Iudușka se uită la Anninka atât de languros, încât o stânjeni.

— Nu, unchiule, n-o să stau la dumneata. E plictisitor.

— Ah, prostuțo, prostuțo! Nu mai termini și tu cu plictiseala asta! E plictisitor, e plictisitor, dar de ce e plictisitor, nici tu nu

spui! Cine știe să-și ocupe timpul niciodată nu va cunoaște plictiseala. Uită-te la mine: nici nu văd cum trece timpul! Toată ziua mă ocup de gospodărie: te uiți la una, te uiți la alta, te duci colo, te duci dincolo, mai stai puțin de vorbă, mai chibzuiești ceva, când, ce să vezi, a și trecut ziua! Iar în zi de sărbătoare – la biserică! Încearcă și tu! Ia trăiește puțin cu noi, și o să găsești lucruri de făcut, iar dacă nu, te pui și joci popa prostu' cu Evprakseiușka. Sau poruncește să ți se scoată sania și plimbă-te de nu mai poți! Și cum vine vara, mergem în pădure după ciuperci! O să bem ceai pe iarbă!

— Nu, unchiule, degeaba insiști!

— Zău așa, să fi stat și tu puțin aici…

— Nu. Dar uite ce e: am obosit după drum, n-aș putea să mă culc?

— Și poți să faci și o băiță. Am și patul gata pentru tine, totul așa cum se cuvine. Dacă vrei băiță, odihnește-te, Domnul fie cu tine! Dar gândește-te: unde e mai bine decât la noi, la Golovliovo?!

•

Anninka petrecuse o noapte agitată. Febra care o apucase la Pogorelka nu-i trecuse încă. Sunt momente în care omul care până atunci numai a existat, începe deodată să-și dea seama nu numai că trăiește cu adevărat, dar și că în viața lui este o anumită plagă. De unde a apărut, cum anume și când s-a format, în cea mai mare parte a cazurilor el nu-și poate aminti, și cel mai adesea atribuie apariția plăgii altor cauze decât celor reale. Dar nici nu simte nevoia să găsească vreun răspuns: e suficient că plaga există. O asemenea revelație este la fel de chinuitoare pentru toată lumea, dar efectele ei diferă în funcție de temperamentul fiecăruia. Pe unii această conștientizare îi reînnoiește, îi animă prin hotărârea de a începe o viață nouă, pe temeiuri noi; asupra altora se reflectă numai ca o durere trecătoare, care nu produce în viitor nicio orientare spre mai bine, dar în prezent se manifestă chiar mai dureros decât în cazul în care conștiința neliniștită ar vedea totuși în viitor măcar câteva momente de înseninare.

Anninka nu făcea parte dintre cei care, conștientizând existența plăgii, găsesc în asta o ocazie de a-și reînnoi viața, dar, cum nu era deloc proastă, își dădea seama foarte bine că între visurile tulburi despre pâinea muncită, care o făcuseră să

părăsească pentru totdeauna Pogorelka, și situația de actriță de provincie se cască o prăpastie în toată regula. În locul unei vieți liniștite, petrecute în muncă, începuse o existență furtunoasă, plină de chefuri interminabile, cinism obraznic și dezordine, o agitație care nu ducea la nimic. În locul privațiunilor și al traiului sever cu care se împăcase odinioară, ajunsese la o bunăstare relativă și la un lux despre care ea totuși nu putea să-și aducă aminte fără să se înroșească de rușine. Toată schimbarea aceasta se produsese pe neobservate: se dusese într-un loc bun, dar în loc de o ușă nimerise alta. Dorințele ei erau, într-adevăr, foarte modeste. De câte ori, pe când stătea la Pogorelka, nu se văzuse în visurile sale muncind cu sârguință, nerăbdătoare de a se educa, trecând cu fermitate prin nevoi și privațiuni, pentru ideea binelui (e adevărat, „ideea binelui" nu prea avea în mintea ei o semnificație precisă); dar, imediat ce ieșise pe drumul larg al independenței, își văzuse visul năruit. Munca serioasă nu vine de la sine, ci apare numai în urma unei căutări și pregătiri asidue. Anninka nu era pregătită pentru așa ceva; nu o ajutau nici temperamentul, nici educația. Temperamentul ei nu o lăsa să pună patimă în ceva; doar se înflăcăra ușor; cât despre bagajul pe care îl dobândise prin educație și care ar fi trebuit să o pregătească de muncă, era așa de inconsistent, că nu putea sluji de temei pentru nicio profesie serioasă. Educația aceasta era un amestec de pension și de operetă, în care ponderea mai mare o avea opereta. În acest haos intrau și problema de aritmetică a stolului de gâște, și pașii de dans, și predica lui Petru Sihastrul, și faptele frumoasei Elena, și oda către Fetița[17], și sentimentul de recunoștință față de protectorii fetelor nobile. În terciul ăsta (în afară de care era *tabula rasa)* îi era, bineînțeles, greu să se descurce sau să găsească un punct de sprijin. Nu dragostea pentru muncă impulsionase o asemenea pregătire, ci dragostea pentru societatea aleasă, dorința de a fi înconjurată de lume, de a asculta amabilitățile cavalerilor și de a se cufunda în larma, strălucirea și vârtejul așa-numitei vieți de lume.

Dacă s-ar fi urmărit mai cu atenție la Pogorelka, în momentele în care în ea abia se năștea proiectele unei vieți muncitoare, când vedea în ele un fel de eliberare din prizonieratul egiptean, și-ar fi dat seama că în visurile sale nu se vede atât muncitoare,

[17] Scrisă de primul poet rus, G.R. Derjavin (1782).

cât mai degrabă în societatea unor oameni care gândesc la fel ca ea și care își pierd timpul în discuții inteligente. Desigur, și oamenii din visurile ei erau inteligenți, iar discuțiile lor erau oneste și serioase, dar pe scenă avea întâietate latura sărbătorească a vieții. Privațiunile demonstrau numai lipsa unor excese. De aceea, când în realitate visurile referitoare la viața muncitoare s-au încheiat prin faptul că i s-a propus să fie actriță de operetă pe scena unui teatru de provincie, deși nu semăna cu ce își dorise ea, Anninka nu a ezitat prea mult. Și-a împrospătat repede cunoștințele de la institut despre relațiile dintre Elena și Menelau, le-a completat cu câteva detalii biografice din viața minunatului prinț al Tauridei și a decis că asta era mai mult decât suficient pentru a juca în *Frumoasa Elena* și *Marea ducesă de Gerolstein*[18] în orașele de gubernie și în târguri. Și atunci, ca să își împace conștiința, și-adus aminte că un student cu care a făcut cunoștință la Moscova exclama la fiecare pas: „Artă sfântă!” Și-a făcut din aceste cuvinte deviza ei în viață.

Viața de actriță o entuziasma. Singură, fără o pregătire, fără un scop, numai cu un temperament însetat de agitație, strălucire și laude, a pătruns într-un haos. Avea de-a face cu oameni de toate spețele, animați de toate convingerile, astfel încât motivele înseși ale apropierii de unul sau de altul nu puteau fi în niciun caz identice. Și totuși, făceau cu toții parte din anturajul ei, de unde s-ar putea deduce că nici nu avea vreun motiv să îi frecventeze. E clar, prin urmare, că viața ei devenise un fel de han la poarta căruia putea ciocăni oricine se considera vesel, tânăr și dispunând de oarece mijloace materiale. Pătrunsese într-o lume în care nu îți selectai compania după suflet, ci te lipeai de niște oameni numai ca să nu fii trist în singurătate. De fapt, „arta sfântă” o dusese la pierzanie, dar capul îi se învârtea așa de tare, că nici nu-și putea da seama de asta. Nici mutrele nespălate ale servitorilor de pe coridoarele hotelurilor, nici decorurile murdare, nici larma, mirosurile urâte și vuietul hanurilor, nici ieșirile cinice ale admiratorilor – nimic nu o trezea la realitate. Nici nu remarcase că se află în permanență în compania bărbaților și că între ea și alte femei se afla o barieră de netrecut…

O trezise pentru o clipă sosirea la Golovliovo.

[18] Operetă de Offenbach (1876).

De dimineață, aproape din momentul sosirii, o tulburase ceva. Fire impresionabilă, conștientizase repede noile senzații și la fel de repede se adaptase la situația de la conac. Odată cu sosirea la Golovliovo, începuse să se simtă deodată „domnișoară”. Își adusese aminte că are ceva al ei – o casă, niște morminte – și dorise să vadă din nou cadrul de odinioară, să respire din nou aerul unor locuri din care fugise atât de intempestiv. Dar impresia aceasta trebuia să se spargă, la ciocnirea de realitatea întâlnită la Golovliovo. În această privință ea putea fi comparată cu acel om care, cu o expresie plăcută a feței, intră într-o societate a unor oameni pe care nu i-a mai văzut de mult și deodată remarcă faptul că la salutul ei toți se poartă cumva enigmatic. Ochii lui Iudușka, aruncați păcătos asupra bustului ei i-au adus aminte că în spate se formase deja un fel de avere de care nu te poți descotorosi așa de ușor. Și când, după întrebările naive ale servitorilor de la Pogorelka, după oftaturile moralizatoare ale preotului din Vopli și ale preotesei lui și după noile predici ale lui Iudușka, rămăsese singură, când verificase în voie impresiile zilei, atunci îi apăruse extrem de clar că fosta „domnișoară” a murit pentru totdeauna, că de acum înainte este numai o actriță dintr-un teatru provincial amărât și că situația unei actrițe ruse este foarte aproape de cea a unei femei publice.

Până acum trăise ca într-un vis. Se dezgolise în *Frumoasa Elena,* apăruse beată în *Pericola,* cântase tot felul de lucruri nerușinate în *Marea ducesă de Gerolstein* și chiar îi păruse rău că pe scenele de teatru nu se obișnuiește să se joace *La chose* și *L’amour,* imaginându-și cât de ademenitor ar fi dat din șolduri și cu ce eleganță și-ar fi ținut trena. Dar niciodată nu-i trecuse prin minte să se gândească la ce face. Făcea numai eforturi pentru ca totul să-i iasă „drăguț”, „cu șic” și, în același timp, să placă ofițerilor din regimentul încartiruit în oraș. Dar ce impresie le lăsa ofițerilor zbânțuielile astea, nu se întrebase. Ofițerii reprezentau publicul majoritar în oraș și ea știa că de ei depinde succesul unei actrițe. Pătrundeau în culise, ciocăneau nepoliticoși la ușa cabinei ei când era pe jumătate dezbrăcată, i se adresau cu diminutive, și ea se uita la toate astea ca la o simplă formalitate, o situație inevitabilă impusă de profesie, și se întreba numai un singur lucru – dacă îi iese „bine” sau nu rolul în aceste circumstanțe. Dar încă nu își dădea seama că

trupul și sufletul ei deveniseră publice. Și iată că la Golovliovo, când s-a văzut pentru o clipă „domnișoară”, deodată a început să se simtă insuportabil de cumplit. De parcă cineva ar fi luat de pe ea toate acoperămintele până la ultimul și ar fi fost prezentată în public goală; de parcă toate aceste respirații ticăloase contaminate de mirosuri de vin și grajd ar fi cuprins-o dintr-odată; de parcă simțea pe tot trupul atingerea mâinilor unsuroase, săruturile buzelor băloase și alunecarea ochilor tulburi, plini de pofte carnale, pe curbele trupului ei dezgolit, de parcă i-ar fi cerut un răspuns: „Ce-i aia *La chose*?”

Unde să se ducă? Unde să lase povara care îi strivea umerii? întrebarea aceasta îi trecea deznădăjduită prin cap, dar chiar așa, numai trecea, fără a găsi și fără a căuta un răspuns. Doar și acesta era tot un fel de vis: și viața anterioară fusese un vis, și trezirea de la Golovliovo – tot un vis. Se întristase fetița, se înduioșase, atâta tot. O să treacă. Sunt momente bune, sunt și unele amare, este în firea lucrurilor. Dar și unele, și altele trec fără să schimbe cursul obișnuit al vieții. Pentru a-i da celei din urmă o direcție, e nevoie de multe eforturi, e nevoie de curaj nu numai moral, dar și fizic. Este aproape același lucru ca sinuciderea. Deși înainte de a se sinucide omul își blestemă viața, deși știe foarte bine că pentru el moartea este libertate, dar arma morții tremură în mâinile lui, cuțitul alunecă pe gât, pistolul, în loc să lovească direct în frunte, lovește mai jos, mutilează. Așa e și aici, numai că e și mai greu. Și atunci trebuie să-ți omori viața dinainte, dar, după ce o omori, să rămâi tu în viață. Acel „nimic” care în sinuciderea adevărată se obține prin apăsarea de moment a trăgaciului, aici, în această sinucidere mai deosebită, care se numește „înnoire”, se obține printr-o serie întreagă de eforturi severe, aproape ascetice. Și se obține totuși „nimicul”, pentru că nu poți să spui că e normală o existență al cărei conținut este format dintr-o serie de eforturi asupra propriei persoane, din privațiuni și abțineri. Cine are voința mai delicată, cine e deja marcat de obiceiul unei existențe ușoare, pe acela îl ia amețeala numai de la perspectiva unei asemenea „înnoiri”. Și, instinctiv, întorcând capul și mijind ochii, rușinându-se și acuzându-se de lașitate, totuși va merge mai departe pe drumul bătătorit.

Ah, ce lucru măreț e o viață plină de muncă! Dar se descurcă în ea numai cei puternici și cei pe care i-a condamnat la ea

vreun păcat. Numai unii ca ei nu sunt speriați. Primii pentru că, după ce-și dau seama de sensul și resursele muncii, știu să caute în ea plăcerea; ceilalți, fiindcă pentru ei munca este în primul rând o obligație și abia apoi un obicei.

Anninkăi nici nu-i trecuse prin minte să se instaleze la Pogorelka sau la Golovliovo, iar în acest sens un mare ajutor îl jucase acel tărâm profesional pe care o împinseseră circumstanțele și de unde instinctiv nu voia să plece. I se dăduse un concediu și ea împărțise dinainte timpul de care dispunea și stabilise și ziua plecării de la Golovliovo. Pentru oamenii cu un caracter slab acele granițe externe pe care le trasează viața ușurează mult povara ei. În situațiile dificile oamenii slabi se strâng instinctiv în aceste granițe și-și găsesc în ele o justificare. Așa făcea și Anninka: ea decisese să plece cât mai repede din Golovliovo și, dacă unchiul avea să insiste, urma să se apere de aceste insistențe cu necesitatea de a apărea înapoi la termenul stabilit.

După ce s-a trezit, a doua zi dimineață, a mers prin toate camerele casei uriașe de la Golovliovo. Peste tot era pustiu, neplăcut, mirosea a înstrăinare, a moarte. Ideea de a se stabili în această casă pentru o perioadă nedeterminată o speriase definitiv. „Pentru nimic în lume!” își repeta ea cuprinsă de o emoție inexplicabilă, „pentru nimic în lume!”

•

Porfiri Vladimirîci o întâmpină și a doua zi cu bunăvoința obișnuită, în care nu se putea distinge dacă vrea să-l mângâie pe om sau să-i sugă sângele.

— Ce-i, grăbito, ai terminat cu somnul? Unde mai fugi acum? glumi el.

— Păi chiar mă grăbesc, unchiule. Am doar câteva zile libere, trebuie să mă întorc la timp.

— Iar s-o faci pe bufonul? Nu te las!

— Mă lași sau nu, eu tot plec!

Iudușka dădu trist din cap.

— Dar răposata bunică-ta ce-ar spune? întrebă el pe un ton de reproș blând.

— Bunica știa și din timpul vieții. Dar ce-i cu figura asta, unchiule? Ieri m-ai trimis cu chitara prin târguri, azi aduci vorba de bufonerii? Uite ce e, nu vreau să te mai aud vorbind așa!

— Ehe! Se vede că adevărul doare! Dar uite, mie îmi place așa de mult adevărul! În opinia mea, dacă adevărul…

— Nu, nu! Nu vreau, nu vreau! N-am nevoie nici de adevărul, nici de neadevărul dumitale! M-ai auzit? Nu vreau să mai vorbești așa!

— Ei, ei! Ce te-ai aprins așa? Hai să mergem să bem niște ceai! Că, uite, mi se pare că samovarul de mult așteaptă pe masă.

Porfiri Vladimirîci voia să netezească cu glumițe și râsete impresia produsă de cuvântul „bufon” și, în semn de împăciuire, chiar se întinse spre nepoată pentru a o cuprinde de talie, dar Anninkăi toate astea i se păreau așa de stupide și de scârboase, că se retrase cu dispreț din fața mângâierii ce o aștepta.

— Unchiule, ți-am spus că mă grăbesc!

— Păi uite, mergem mai întâi să bem niște ceai și după aceea vorbim!

— De ce neapărat după ceai? De ce nu se poate să vorbim înainte de ceai?

— Păi pentru că și pentru că. Pentru că totul trebuie făcut la rândul lui. Mai întâi una, apoi alta, mai întâi o să bem ceai și o să flecărim, iar după aia o să vorbim și de treburi. O să avem timp de tot.

În fața șuvoiului imbatabil de vorbe fără sens, Anninkăi nu îi rămăsese decât să se supună. Se așezară la ceai, iar Ludușka, maliții os, trăgea de timp, bând încetișor din ceșcuță, închinându-se, tot plesnindu-se peste pulpă, flecărind despre răposata mămica și așa mai departe.

— Ei, uite, acum putem să vorbim, spuse el în cele din urmă. Intenționezi să stai multă vreme la mine în vizită?

— Păi mai mult de o săptămână nu pot. Trebuie să mă duc și la Moscova.

— O săptămână, draga mea, e mare lucru; într-o săptămână se pot face și multe treburi, și puține, depinde cum le luăm.

— Unchiule, mai bine să facem mai multe.

— Tocmai asta spun și eu. Se poate și să facem multe, și puține. Uneori vrei să faci multe, dar ies puține, iar uneori parcă se fac puține, dar când te uiți, cu ajutorul lui Dumnezeu, vezi că ai încheiat toate treburile fără ca măcar să bagi de seamă. Uite, tu te grăbești să ajungi la Moscova, zici că trebuie, dar dacă te

întreb de ce, nici tu nu știi să spui. În opinia mea, în loc să te duci la Moscova, mai bine ai folosi timpul ăsta pentru treabă.

— Trebuie să ajung la Moscova pentru că vreau să încerc să joc și pe scena de acolo. Iar în ceea ce privește treburile, doar și dumneata spuneai că într-o săptămână putem face foarte multe lucruri.

— Depinde cum iei lucrurile, draga mea. Dacă te apuci de ele cum trebuie, totul o să meargă bine și lin; dar dacă nu le apuci cum se cuvine, apăi și treaba se împotmolește.

— Atunci povățuiește-mă, unchiule!

— Tocmai despre asta e vorba. Când e nevoie, mă iei cu „povățuiește-mă, unchiule!”, iar când nu e nevoie, te plictisești așa de tare la unchiul, că nu știi cum să pleci mai repede! N-am dreptate?

— Spune-mi numai ce trebuie să fac!

— Stai, așteaptă puțin! Păi tocmai asta spun și eu: cum e nevoie de unchiul, unchiul e drăguț și iubit, dar dacă nu e nevoie de el, imediat i se arată coada! Dar nici vorbă să-l întrebi pe unchiul: „Unchiule dragă, ce crezi, să mă duc pe la Moscova sa nu?”

— Unchiule, ciudat mai ești! Doar trebuie să mă duc la Moscova, și te pomenești că dumneata o să zici să nu plec!

— Chiar de-oi zice să nu pleci… ce, nu poți să rămâi? Doar nu ți-o spune un străin, ci unchiul tău. Poți să-l asculți pe unchiul. Ah, draga mea! Ce bine că aveți un unchi și că are cine să se gândească la voi și să vă oprească de la rele! Alții nu au pe nimeni! Nimeni nu se gândește la ei, nimeni nu-i apără de rele… Cresc singuri! Și câte nu pățesc ei în viața asta!

Anninka ar fi vrut să protesteze, dar își dădu seama că asta ar fi însemnat numai să toarne gaz pe foc, și tăcu. Stătea și se uita fără speranță la Porfiri Vladimirîci, care iarăși își dăduse drumul la gură.

— Uite, de mult mă țin să-ți spun că nu-mi place, tare nu-mi place să văd că umblați prin… prin târguri! Știu că nu ți-a picat bine când am zis de chitară, dar…

— E ușor să spui că nu-ți place! Trebuie să-mi arăți și o ieșire!

— Trăiește la mine, iată ieșirea ta!

— Ei, nu… asta… pentru nimic în lume!

— De ce?

— Păi pentru că aici nu am ce face. Ce să fac la dumneata? Mă scol dimineața, mă duc să beau ceai, după ceai mă gândesc: „Uite, o să se servească micul dejun!” La micul dejun – „Uite, o să se pună prânzul!” La prânz – „Oare mai e mult până la ceai?” Iar mai apoi iei cina și te culci... Mori aici!

— Dar toată lumea face așa, draga mea. Mai întâi beau ceai, apoi cine s-a obișnuit să ia micul dejun ia micul dejun, dar eu, uite, nu obișnuiesc să iau micul dejun, așa că nu îl iau; apoi se ia masa de prânz, apoi se bea ceaiul de seară, și, în fine, te duci și la culcare. Și ce-i cu asta? Nu mi se pare nici de râs, nici de condamnat! Uite, dacă eu...

— Nu e nimic de condamnat, numai că nu e pentru mine.

— Uite, dacă eu aș jigni pe cineva sau dacă aș condamna pe cineva sau dacă aș vorbi de rău pe cineva, ei, atunci ar fi clar! Ai putea să mă condamni pentru asta! Dar că bei ceai, iei micul dejun, prânzul... Astea nu-s păcate, Doamne ferește! Nici tu, oricât de grozavă ai fi, nu poți să trăiești fără mâncare!

— Ei, bine, numai că nu e pentru mine!

— Și tu nu mai măsura totul cu ocaua ta, mai ascultă și ce zic bătrânii! „Este pentru mine”, „Nu este pentru mine”, oare poți să vorbești așa? Mai bine te-ai gândi la ce e pe placul Domnului și ce nu e pe placul Domnului, uite așa trebuie să fie! Dacă la noi, la Golovliovo, nu ar fi totul pe placul Domnului, dacă am făptui ceva împotriva lui Dumnezeu, dacă am păcătui, am cârti, am invidia pe cineva sau am face alte răutăți, atunci într-adevăr am fi vinovați și am merita să fim condamnați. Numai că și atunci ar trebui demonstrat că într-adevăr nu urmăm cuvântul Domnului. Dar nu e bine să spui „nu-i pe placul meu”! Sunt multe care nici mie nu-mi plac. Uite, nu-mi place cum îmi vorbești și că-ți bați joc de ospitalitatea mea de rudă, dar stau și rabd! „Hai s-o fac să se simtă bine, poate o să-și bage și ea mințile în cap”, așa îmi zic. Poate în timp ce eu îți răspund cu glume și zâmbete, îngerul tău păzitor te va îndrepta pe drumul cel bun! Doar nu de mine, ci de tine îmi pare rău! Aaah, draga mea, nu e bine deloc! Dacă ți-aș fi spus o vorbă urâtă sau m-aș fi purtat rău față de tine sau ai fi văzut de la mine vreo jignire, atunci Dumnezeu ar fi de partea ta! Deși Dumnezeu poruncește să primim învățătura de la cei mai în vârstă, dacă eu te-am obijduit, Domnul fie cu tine! Supără-te pe mine! Dar eu stau liniștit și potolit, stau jos, nu spun nimic, numai mă gândesc cum

să fac ca să se bucure toată lumea și să se simtă bine, dar tu... Pfui! Ei! Uite cum răspunzi tu la blândețea mea! Ține-ți vorbele în frâu, draga mea, mai întâi gândește-te puțin, roagă-te la Dumnezeu și roagă-l să-ți dea minte! Și uite, dacă...

Porfiri Vladimirîci vorbea întruna, fără să obosească. Cuvintele curgeau nesfârșite unele după altele, ca o salivă groasă. Anninka se uita la el cu o groază inexplicabilă și se întreba cum de nu se îneacă. Dar unchiul tot nu spuse ce ar trebui ea să facă după moartea Arinei Petrovna. Anninka încercă să deschidă din nou subiectul și la masa de prânz, și la ceaiul de seară, dar de fiecare dată Iudușka lungea discuția, adăugând digresiune la digresiune, astfel încât Anninka sfârși prin a regreta că a adus vorba. Nu se mai întreba decât când se vor termina toate acestea.

După-amiaza, când Porfiri Vladimirîci se duse să se culce, Anninka rămase singură cu Evprakseiușka și deodată avu chef să intre în discuție cu chelăreasa unchiului. Voia să afle de ce Evprakseiușka nu se teme la Golovliovo și ce-i dă forța să reziste în fața șuvoaielor de cuvinte fără rost care se revărsau de dimineața până seara din gura unchiului.

— Evprakseiușka, tu nu te plictisești la Golovliovo?

— De ce să mă plictisesc? Doar nu sunt boieroaică!

— Totuși... sunteți mereu singuri... nu aveți nicio distracție, nicio plăcere, nimic!

— Ce plăceri ne trebuie nouă? Dacă mă plictisesc, mă uit pe fereastră. Nici când trăiam la tăticul, la Nicola de la Kapelki, n-aveam parte de prea multă veselie.

— Totuși, presupun că acasă ți-a fost mai bine. Ai avut prietene, mergeai în vizită, vă jucați...

— Ei, cum?

— Dar cu unchiul... Spune niște lucruri așa de plicticoase și vorbește așa de mult... Mereu e așa?

— Mereu, toată ziulica vorbește.

— Și nu te plictisești?

— Eu? De ce? Că doar nu-l ascult!

— Nu se poate să nu-l asculți deloc. Ar putea să bage de seamă și s-ar supăra.

— Păi de unde să știe? Doar mă uit la el când vorbește. El trăncănește, iar eu între timp mă gândesc la ale mele.

— Și la ce te gândești?

— La toate mă gândesc. Că trebuie să pun la murat castraveții, că trebuie să trimit în oraș după tot felul de lucruri... La asta mă gândesc. Ce trebuie prin gospodărie... la toate mă gândesc.

— Prin urmare, deși trăiți împreună, de fapt sunteți tot singuri?

— Păi sunt singură. Uneori îi trece seara prin minte să jucăm popa prostu', și atunci jucăm. Dar se oprește în mijlocul jocului, pune deoparte cărțile și începe să vorbească. Și eu mă uit și mă uit la el... Pe vremea răposatei Arina Petrovna, era mai vesel. Când era ea de față, se temea să vorbească în plus; imediat îl oprea bătrâna. Dar acum mare libertate și-a luat!

— Uite, vezi? Evprakseiușka, asta e îngrozitor! E groaznic când omul vorbește și nu știi de ce vorbește, ce spune și dacă o să termine cândva. E groaznic, nu? Nu te simți bine, nu?

Evprakseiușka se uită la ea de parcă îi trecuse prin minte pentru prima oară un gând uimitor.

— Nu numai dumneata gândești așa. Mulți de la noi nu-l iubesc pentru asta.

— Așa, deci!

— Da. Valeții, de pildă. Niciunul nu poate să stea prea mult la noi. Aproape în fiecare lună îi schimbăm. Și pe vechili la fel. Și numai din cauza asta.

— Se satură de el?

— Îi tiranizează. Bețivii, ăia rezistă, pentru că un bețiv nu aude. Poți să suni și din goarnă, oricum capul lui parcă e acoperit cu o oală. Dar nici așa nu merge, că lui nu-i plac bețivii.

— A, Evprakseiușka, Evprakseiușka! Și mai și încearcă să mă convingă să rămân la Golovliovo!

— De ce nu, domnișoară? Chiar ar fi bine să locuiți cu noi! Poate că i s-ar mai face puțin rușine de dumneata!

— Ei, nu! În niciun caz! Eu n-am răbdare să-l privesc în ochi!

— Ce să mai spunem! Dumneata ești cucoană, faci după cum ți-e placul, dar uite că tot mai trebuie câteodată să joci după cum îți cântă altul!

— Și cât de des!

— Asta îmi ziceam și eu! Uite ce voiam să te întreb: e bine să fii actriță?

— Îți câștigi pâinea și asta e bine.

— Dar e adevărat ce mi-a spus Porfiri Vladimirîci, că bărbați străini le țin de talie pe actrițe?

Anninka roși o clipă.

— Porfiri Vladimirîci nu înțelege, răspunse ea iritată, de-aia spune prostii. El nici nu pricepe că pe scenă se joacă o piesă, nu realitatea.

— Dar! De fapt, până și el, Porfiri Vladimirîci… cum te-a văzut, a și început: „nepoțica” în sus, „nepoțica” în jos! Ce generos e el! Dar ochii lui nerușinați tare alunecoși mai sunt!

— Evprakseiușka! De ce spui prostii?

— Eu? Ce-mi pasă mie? Dacă o să rămâi aici, o să vezi cu ochii tăi! Mie ce-mi pasă? Dacă mă trimite de aici, mă duc din nou la tăicuța. Că doar e plictiseală aici; bine ai mai spus.

— Cum să rămân aici? Nici vorbă de așa ceva. Dar că la Golovliovo e plictiseală, asta așa e. Și cu cât stai mai mult aici, cu atât va fi mai plictisitor.

Evprakseiușka păru să cadă o clipă pe gânduri, apoi căscă și spuse:

— Când trăiam la tăicuța tare slabă mai eram. Dar acum, ia uite cum m-am făcut! M-am făcut ca o sobă! Se vede că-mi prieste plictiseala!

— Oricum n-o să reziști mult. Ține minte ce-ți spun, n-o să reziști.

Cu asta discuția se încheie. Din fericire, Porfiri Vladimirîci nu o auzi, altfel ar fi primit o nouă temă de reflecție, care ar fi împrospătat și așa nesfârșita lui flecăreală moralizatoare.

Două zile întregi a chinuit-o Porfiri Vladimirîci pe Anninka: „Mai rabdă puțin, mai așteaptă puțin! Încet-încet, dacă o iei cu binișorul… Roagă-te la Dumnezeu și o să vezi că…” Și tot așa. O obosise de tot. În cele din urmă, în a cincea zi s-a pregătit totuși să plece la oraș, dar și aici a găsit un prilej de a o chinui pe nepoată. Ea se afla deja în antreu, cu haina pe ea, iar lui i-a luat o oră întreagă să se aranjeze. S-a spălat, s-a îmbrăcat, s-a tot lovit peste pulpe, și-a făcut semnul crucii, s-a plimbat prin casă, s-a așezat să se odihnească, a dat instrucțiuni în doi peri – într-un cuvânt, s-a purtat de parcă părăsea Golovliovo nu pentru câteva ore, ci pentru totdeauna. După ce le-a scos sufletul tuturor – și oamenilor, și cailor care stătuseră o oră și jumătate în fața scării –, i s-a uscat gâtlejul de câte fleacuri debitase și s-a hotărât să plece.

În oraș, toate treburile s-au încheiat cât timp caii își mâncau ovăzul la han. Porfiri Vladimirîci a prezentat raportul după care se vedea că banii rămași după moartea Arinei Petrovna constituiau aproape douăzeci și cinci de mii de ruble în hârtii cu dobândă de cinci procente. Apoi a fost aprobată solicitarea de ridicare a tutelei, împreună cu hârtiile ce demonstrau majoratul orfanelor, și imediat a urmat dispoziția referitoare la anularea tutelei și la predarea averii și a capitalului către proprietari. În seara aceleiași zile, Anninka a semnat toate hârtiile și opisele pregătite de Porfiri Vladimirîci și, în cele din urmă, a răsuflat ușurată.

Restul zilelor Anninka le petrecu în cea mai mare agitație. Ar fi vrut să plece de la Golovliovo neîntârziat, dar unchiul răspundea la toate tentativele ei cu glumițe care, în ciuda bonomiei cu care erau făcute, ascundeau o încăpățânare așa de prostească, încât nicio forță omenească nu o putea înfrânge.

— Chiar tu ai spus că o să stai o săptămână. Ei, atunci stai! spunea el. Ce-ți pasă? Și dacă plătești pentru ședere, te rugăm, stai și fără plată! Bei și niște ceai, mănânci pe săturate, o să avem tot ce-ți poftește inima, de toate o să fie!

— Unchiule, trebuie să plec! încerca să scape Anninka.

— Tu nu poți să stai locului, dar nici eu nu-ți dau cai! glumea Iudușka. Nu-ți dau cai, stai la mine prizonieră! Uite, cum trece săptămâna, n-o să mai spun niciun cuvânt! O să facem o liturghie, mâncăm puțin pentru drum, bem niște ceai, stăm puțin de vorbă... O să ne uităm în voie unul la altul și... du-te cu Dumnezeu! Dar n-ar trebui oare să te duci din nou la mormânt, la Voplino? Totuși, trebuie să-ți iei rămas-bun de la bunică-ta, poate că răposata o să-ți dea vreun sfat bun!

— Sigur! acceptă Anninka.

— Deci, așa facem: miercuri dimineața aici o să facem liturghia și mâncăm pentru drum, iar după aceea caii mei o să te ducă până la Pogorelka, iar de acolo până la Dvoriki o să mergi cu ai tăi, cu caii de la Pogorelka. Doar și tu ești moșiereasă! Ai și tu căluții tăi!

Trebui să se supună. Sporovăială are o mare forță; mereu îl găsește pe om nepregătit și, în timp ce el se tot minunează și se uită în jur, ea îl încurcă și-l prinde în menghină. Probabil oricui i s-a întâmplat, când trece pe lângă un closet, nu numai să-și acopere nasul, dar și să încerce să nu respire; un asemenea

efort trebuie să-l facă și omul care intră într-o societate în care domnește trăncăneala fără scop. Trebuie să-și blocheze toate simțurile: vederea, auzul, mirosul, gustul; trebuie să se înfrâneze de la orice percepție. Numai atunci miasmele trivialității nu-l vor sufoca. Anninka își dădu seama de asta, deși cam târziu; în orice caz, se hotărî să lase chestiunea eliberării sale de la Golovliovo în mersul firesc al lucrurilor. Iudușka o învinsese cu forța invizibilă a flecărelii sale, iar ea nici nu îndrăznea să se eschiveze când el o îmbrățișa și o mângâia pe spate ca o rugă, spunând: „Uite ce bună ești acum!” De fiecare dată, ea tresărea involuntar când simțea că mâna lui osoasă și ușor tremurătoare alunecă pe spatele ei, dar se reținea de la alte manifestări de dezgust, pentru că spera că măcar o să-i dea drumul după o săptămână. Din fericire pentru ea, Iudușka nu era așa de pretențios și, deși poate îi observa nerăbdarea, nu spunea nimic. Se vede că era adeptul acelei teorii despre relațiile dintre sexe care se exprimă prin proverbul: „mă iubești, nu mă iubești, dar mai des să mă privești!”

În cele din urmă, a venit și ziua așa de mult așteptată a plecării. Anninka s-a sculat aproape la șase dimineața, și totuși Iudușka i-o luase înainte. El făcuse deja rugăciunea obișnuită și, în așteptarea primei bătăi a clopotului de la biserică, în papuci și în halat, umbla prin camere, tot aruncând câte o privire, trăgând cu urechea și așa mai departe. În mod evident era tulburat și când s-a întâlnit cu Anninka s-a uitat la ea cumva pieziș. Afară era deja lumină, dar era o vreme mizerabilă. Totul cerul era acoperit de nori negri din care tot cădeau acele precipitații de primăvară – când ploaie, când zăpadă; pe drumul înnegrit se vedeau bălți ce prevesteau acumulări de apă și pe câmpuri; un vânt puternic bătea dinspre sud, promițând un dezgheț putregăios; copacii se scuturaseră de zăpadă și se legănau neajutorați dintr-o parte în alta cu crengile lor goale, umede, acareturile boierești se înnegriseră și parcă erau acoperite de niște mucilagii. Porfiri Vladimirîci a tras-o pe Anninka la fereastră și i-a arătat cu mâna tabloul renașterii primăvăratice.

— Ei, ce zici, e vreme bună de plecat? întrebă el. Nu ar fi mai bine să mai rămâi?

— A, nu, nu! strigă ea speriată. O să treacă!

— Puțin probabil. Dacă o să pleci la unu, puțin probabil să ajungi la Pogorelka mai devreme de șapte. Și noaptea oare e

plăcut să mergi prin dezghețul ăsta? Oricum va trebui să înnoptezi la Pogorelka.

— A, nu! Eu merg și noaptea, și plec chiar acum… Doar sunt curajoasă, unchiule! Și de ce să mai aștept până la ora unu? Unchiule! Dragul meu, dă-mi voie să plec acum!

— Dar bunicuța ce-o să spună? O să spună: „Uite ce mai nepoată! A venit, a țopăit pe-aici nițel și nici n-a vrut să primească binecuvântarea de la mine!”

Porfiri Vladimirîci rămase tăcut. O vreme tot bătu din picior pe loc, ba uitându-se la Anninka, ba plecându-și ochii. Se vedea că nu se prea hotărăște să spună ce are pe suflet.

— Ia stai puțin, să-ți arăt ceva! decise el într-un sfârșit și, după ce scoase din buzunar un plic, i-l dădu Annikăi. Poftim, citește!

Anninka citi: „Azi m-am rugat și l-am rugat pe Dumnezeu să mi-o lase pe Anninka. Și Dumnezeu mi-a spus: «Ia-o pe Anninka de talia ei plină și strânge-o la inima ta.»”.

— Ce zici de asta? întrebă el, pălind ușor.

— Pfui, unchiule! Ce mizerii! răspunse ea, privindu-l tulburată.

Porfiri Vladimirîci păli și mai mult și, după ce spuse printre dinți „Se vede că nouă ne trebuie husari!”, își făcu cruce și, târșâindu-și papucii, ieși din cameră.

Însă după un sfert de oră, se întoarse și intră din nou în vorbă cu ea, ca și cum nimic nu se întâmplase.

— Deci, cum rămâne? spuse el. De aici pleci la Voplino, să-ți iei rămas-bun de la bunica? Ia-ți rămas-bun! Ia-ți rămas-bun, draga mea! E frumos din partea ta că ți-ai adus aminte de bunica! Nu trebuie să-i uiți niciodată pe ai tăi, mai ales pe cei care au pus suflet pentru noi!

După ce ascultară liturghia și panihida, mâncară puțină colivă la biserică și se duseră acasă, unde iarăși mâncară colivă și băură ceai. Porfiri Vladimirîci, ca un făcut, își bău ceaiul și mai încet decât de obicei și tărăgăna dureros cuvintele, vorbind cu plăcere în pauzele dintre înghițituri. Pe la ora zece, ceaiul se termină și Anninka îl imploră:

— Unchiule! Acum pot să plec?

— Dar de mâncat? Nu trebuie să mănânci pentru drum? Oare tu credeai că unchiul o să te lase așa? Nici vorbă! Nici să nu te gândești! Asta nu s-a întâmplat niciodată la Golovliovo! Răposata mămica nici nu mi-ar fi permis să apar în fața ochilor

ei dacă ar fi știut că i-am dat drumul nepoatei dragi să plece la drum fără s-o omenesc! Nici să nu te gândești la asta! Nici să nu-ți treacă prin minte!

Și iar fu nevoită să se împace cu soarta. Dar trecu o oră și jumătate și nici vorbă să se pună ceva pe masă. Toți fugiseră care încotro: cu cheile zornăind, Evprakseiușka se tot vedea prin curte între magazie și beci; Porfiri Vladimirîci discuta cu administratorul, căruia îi scotea sufletul cu tot felul de ordine aiurea, se tot pocnea pe pulpe și reușea cum-necum să tragă de timp. Anninka se plimba singură prin sufragerie, tot uitându-se la ceas, numărându-și pașii, iar mai apoi secundele: una, două, trei... Din când în când se uita pe geam și se convingea că bălțile se fac din ce în ce mai mari.

În cele din urmă, începură să zornăie lingurile, cuțitele, farfuriile; valetul Stepan veni în sufragerie și puse fața de masă. Dar se părea că o fărâmă din ticăiala lui Iuduska trecuse și la el. Abia mișca farfuriile, sufla peste pahare, le cerceta la lumină... De-abia la ora unu se așezară la masă.

— Uite, pleci, deci! începu Porfiri Vladimirîci discuția, pe o temă potrivită împrejurărilor.

În fața lui se afla o farfurie cu supă, dar el nu se atingea de ea, numai se uita la Anninka atât de înduioșat, că până și vârful nasului i se înroși. Anninka înghițea grăbită lingură după lingură. Și el puse mâna pe lingură și aproape o băgă în supă, dar iar o puse pe masă.

— Te rog să mă ierți! spuse el. Tu uite, ai mâncat supa pe fugă, dar eu, mai bătrân, o mănânc încet. Nu-mi place să mă port fără atenție față de darul lui Dumnezeu. Pâinea noastră ne e dată pentru întreținerea existenței noastre, iar noi o aruncăm degeaba – ai văzut câte firimituri ai făcut? Și în general îmi place să fac totul temeinic, cu grijă, iese mai serios. Poate că pe tine te supără că eu la masă sunt așa de ticăit, sau cum s-o spune la voi; ei, dar ce să fac? N-ai decât să te superi, dacă așa vrei! Te superi puțin, te superi puțin și îți trece! Și când n-o să mai fi așa de tânără, când o să fii și tu mai supusă, când o să ai și tu mai multă experiență, uite atunci o să spui și tu: „Câtă dreptate avea unchiul!” Așa, draga mea. Acum poate mă asculți și-ți spui: „Ce guraliv e unchiul! Ce boșorog vorbăreț!” Dar dacă ai sta la mine o vreme, altceva ai spune. Ai spune: „Ce bun e unchiul! Numai lucruri bune m-a învățat!”

Porfiri Vladimirîci își făcu semnul crucii și luă două linguri de supă. Pe urmă puse din nou lingura în farfurie și se lăsă pe spătarul scaunului, semn că voia să continue discuția.

„Vampirul!” i se tot învârtea pe limbă Anninkăi. Dar se abținu. Își turnă repede un pahar de apă și îl bău dintr-o suflare. Iudușka parcă intuia ce se întâmplă cu ea.

— Ce-i? Nu-ți place! N-are decât, n-are decât să nu-ți placă, dar ascultă-l pe unchiul! Uite, de mult am vrut eu să stau de vorbă cu tine în legătură cu graba asta a ta, dar nu am avut când. Nu-mi place la tine graba asta: în ea se vede ușurătate, lipsă de chibzuință. Degeaba ați plecat tu și soră-ta de la bunica. Nu v-a fost rușine s-o întristați pe bunica? Și de ce?

— Ah, unchiule! De ce îmi amintești de asta? Doar deja lucrurile sunt făcute! Nu e deloc frumos din partea dumitale!

— Stai puțin! Nu vorbesc acum dacă e frumos sau nu. Zic numai că și greșelile făcute pot fi reparate. Nu numai noi, păcătoșii, dar și Dumnezeu își schimbă faptele: azi trimite niște ploicică, iar mâine dă cu găleata! Da! Iar teatrul oricum nu e cine știe ce mare comoară! Ei, hai! Ia hotărăște-te!

— Nu, unchiule! Lasă asta! Te rog!

— Și uite ce vreau să-ți mai spun: nu e bine la tine ușurătatea asta, dar și mai mult nu-mi place faptul că tratezi prea ușor observațiile bătrânilor. Unchiul îți dorește numai binele, iar tu spui: „Lasă asta!” Unchiul îți vorbește cu blândețe și te ia cu vorba bună, iar tu pufnești la el! Dar știi tu oare cine ți l-a dat pe unchiul? Ei, hai, spune, cine ți l-a dat pe unchiul?

Anninka se uită la el nedumerită.

— Dumnezeu ți l-a dat pe unchiul, uite cine! Dacă nu ar fi fost Dumnezeu, acum ai fi fost singură, n-ai fi știut ce să faci, ce cerere să faci, unde s-o depui și la ce să te aștepți de la cererea asta. Ai fi fost ca în codru; unul te-ar fi ofensat, altul te-ar fi păcălit, iar un altul pur și simplu și-ar fi bătut joc de tine! Dar dacă ai un unchi, noi, cu ajutorul lui Dumnezeu, într-o singură zi am terminat toată treaba. Am fost și în oraș, am fost și la tutelă, am dat și cererea, am primit și rezoluția! Așa că uite, draga mea, ce înseamnă un unchi!

— Și îți sunt recunoscătoare, unchiule!

— Păi dacă îi ești recunoscătoare unchiului, atunci nu mai pufni la el, ascultă-l. Unchiul îți dorește binele, chiar dacă uneori ți se pare…

Anninka abia putea să se stăpânească. Mai rămăsese o modalitate de a scăpa de predicile unchiului: să se prefacă, măcar în principiu, că îi acceptă propunerea de a rămâne la Golovliovo.

— Bine, unchiule, spuse ea, o să mă mai gândesc. Îmi dau și eu seama că nu e deloc plăcut să trăiesc singură, departe de rude... Dar, în orice caz, acum nu pot să decid nimic. Trebuie să mă gândesc.

— Ei, vezi, uite, ai înțeles. Și ce să te mai gândești? O să poruncim să se deshame caii. Dăm jos geamantanele din trăsură și gata, am gândit tot!

— Nu, unchiule, uiți că mai am o soră!

Nu se știe dacă acest argument l-a convins pe Porfiri Vladimirîci sau toată scena aceasta fusese jucată numai de formă, pentru că nici el nu știa prea bine dacă vrea într-adevăr că Anninka să rămână la Golovliovo sau încăpățânarea lui era pur și simplu un moft. Dar, în orice caz, după aceea masa merse mult mai repede. Anninka era de acord cu tot și dădea numai răspunsuri care să nu mai pricinuiască digresiuni. Cu toate acestea, ceasul arăta deja două și jumătate când se termină masa. Anninka sări de la masă ca friptă și dădu fuga la unchi, pentru a-și lua rămas-bun de la el.

După zece minute, Iudușka, în haina de blană și cu cizme, o conduse în pridvor și supraveghe personal instalarea domnișoarei în trăsură.

— Când vii de pe deal să vii mai ușor, auzi? Și la Senkino, pe pantă, ai grijă să nu te răstorni! îi porunci el vizitiului.

În cele din urmă, Anninka fu înfofolită și urcată în trăsură.

— Ar fi trebuit să fi rămas! îi mai strigă o dată Iudușka, dorind ca, față de servitorii care se adunaseră, totul să iasă cum trebuie, ca în familie. Cel puțin o să mai vii pe aici, nu?

Dar Anninka se simțea deja liberă și deodată avu chef să facă o poznă. Scoase capul afară și, rostind apăsat fiecare cuvânt, răspunse:

— Nu, unchiule, n-o să vin! E îngrozitor la dumneata!

Iudușka lăsă impresia că nu aude, dar buzele îi păliseră.

Eliberarea din prizonieratul de la Golovliovo o bucura așa de tare pe Anninka, încât nu s-a oprit niciodată la ideea că în spatele ei, în prizonieratul etern, rămânea un om pentru care, odată cu plecarea ei, se rupsese orice legătură cu lumea celor

vii. Ea se gândea numai la sine: că reușise să se smulgă de acolo și că îi va fi bine. Influența acestei senzații de libertate era așa de puternică, încât atunci când a vizitat încă o dată cimitirul din Voplino, nu a mai simțit nimic din sentimentele pe care și le descoperise la prima vizită la mormântul bunicii. A ascultat liniștită panihida, a făcut fără lacrimi plecăciunea la mormânt și a primit cu amabilitate propunerea preotului de a bea o cană cu ceai la el acasă.

Condițiile în care trăia preotul din Voplino erau extrem de sărăcăcioase. În singura cameră curată a casei, care slujea drept cameră de primire, domnea o goliciune cumva posacă; de-a lungul pereților erau puse cam o duzină de scaune vopsite, tapițate cu un material mițos, din loc în loc destul de jerpelit, și se afla o canapea asemănătoare cu spătar bombat în față, de parcă era pieptul unui general din școala dinainte de reformă; într-unul din spațiile dintre ferestre se vedea o masă simplă acoperită cu un postav murdar pe care se aflau cărțile de spovedanie ale parohiei și din spatele lor se vedea o călimară cu un toc în ea; în colțul dinspre răsărit se afla un chivot cu binecuvântarea părintească și cu o candelă aprinsă; sub ele se aflau două cufere cu dota de la mama, acoperite de un postav cenușiu. Nu era niciun tapet pe perete; în mijlocul unui perete se aflau câteva portrete decolorate, la dagherotip, ale unor preasfinți. În cameră mirosea cumva ciudat, de parcă aceasta slujise de mult drept cimitir pentru gândaci și muște. Preotul însuși, deși era un om încă tânăr, se închisese mult la față în acest mediu. Părul subțirel, cam albișor, îi atârna pe cap în niște șuvițe drepte, ca ramurile unei sălcii plângătoare; ochii, odată albaștri, priveau stinși; vocea îi tremura, bărbuța i se ascuțise; rasa de lână se închidea prost în față și atârna ca pe umeraș. Preoteasa, și ea o femeie tânără, din cauza sarcinilor anuale părea și mai slăbită decât soțul ei.

Cu toate acestea Anninka nu putea să nu remarce că până și acei oameni amărâți, slăbiți și săraci o privesc nu ca pe o credincioasă de rând, ci mai degrabă cu părere de rău, ca pe oaia rătăcită.

— Ai fost la unchiul? începu părintele, ridicând cu grijă ceașca de ceai de pe tava preotesei.

— Da, am stat aproape o săptămână.

— Acum Porfiri Vladimirîci e cel mai mare moșier din toată regiunea, nu există unul mai puternic decât el. Dar parcă nu are parte de noroc în viață. Mai întâi i-a murit un fiu, apoi și celălalt, și, în fine, și mama. E uimitor cum de nu s-a rugat de dumneata să te stabilești la Golovliovo.

— Unchiul mi-a propus, dar nu am vrut eu să rămân.

— Și de ce așa?

— Păi e mai bine când trăiești liberă.

— Libertatea, doamnă, desigur, nu e un lucru rău, dar nici ea nu e fără pericole. Iar dacă mai avem în vedere faptul că ești cea mai apropiată rudă a lui Porfiri Vladimirîci și, prin urmare, și moștenitoarea directă a tuturor pământurilor lui, poate că ar fi bine să-ți mai restrângi libertatea asta.

— Nu, părinte, pâinea mea e mai bună. Trăiesc cumva mai ușor când simt că nu sunt obligată față de nimeni.

Părintele se uită tulbure la ea, de parcă voia să întrebe: „Dar știi dumneata oare ce înseamnă să-ți câștigi pâinea?” Dar se rușină și doar își trase sfios poalele anteriului.

— Dar ca actriță primești leafa mare? intră în discuție și preoteasa.

Părintelui îi veni să intre în pământ de rușine și chiar îi făcu semn preotesei să tacă din gură. Îi era teamă că o să se supere Anninka. Dar Anninka nu se supără și răspunse fără nicio reținere:

— Acum primesc o sută cincizeci de ruble pe lună, iar sora mea – o sută. Și mai avem și spectacolele noastre separate. Pe an, amândouă primim cam șase mii de ruble.

— Și de ce surorii i se dau mai puțini bani? Ce, are mai puține merite? continuă curioasă preoteasa.

— Nu, dar ea are un alt gen. Eu am voce, eu cânt, asta place mai mult publicului. Soră-mea n-are o voce prea bună, așa că joacă în vodeviluri.

— Prin urmare, și acolo e la fel ca la noi: unul e popă, altul diacon, altul paracliser…

— Noi împărțim banii egal; de la început așa am convenit, să împărțim egal banii.

— Frățește? Ce e mai bine decât frățește? Ia zi, popă, cât vine asta? Șase mii de ruble, dacă e să împărțim pe lună, cât vine asta?

— Câte cinci sute de ruble de argint pe lună, iar dacă împărțim la doi, atunci câte două sute cincizeci.

— Ce de bănet! Noi nici într-un an nu facem atât. Și ce voiam să te mai întreb: e adevărat că bărbații se poartă cu actrițele de parcă n-ar fi femei adevărate?

Popa era cât pe ce să se tulbure de tot, până și marginile anteriului i se desfăcură; dar când văzu că Anninka nu se supără, își spuse „Ehei! Pe asta se vede că n-o încui cu una, cu două!” și se liniști.

— Cum vine asta, „de parcă n-ar fi femei adevărate”?

— Păi cică le sărută, le îmbrățișează... Și fac asta și atunci când ele nu vor...

— Nu le sărută, se prefac numai că le sărută. Totul se face ca în piesă: cum scrie în piesă, așa se face.

— Chiar dacă e ca în piesă, totuși... Vine unul cu gura băloasă, ți-e și silă să te uiți la el, și tu trebuie să-i întinzi buzele!

Anninka roși puțin; îi apăru deodată dinaintea ochilor fața băloasă a bravului Papkov, care chiar „se băga în sufletul tău”, și vai, nu întotdeauna „cum scrie în piesă”!

— Dumneata n-ai de unde să știi cum se petrec lucrurile pe scenă! spuse ea destul de sec.

— Sigur, noi nu am fost pe la teatre, dar mă rog, acolo se întâmplă tot felul de lucruri. Adesea eu și popa vorbim despre dumneata, domnișoară; tare milă ne mai e de dumneata, tare milă ne mai e...

Anninka tăcea; preotul stătea și-și ciupea bărbuța, de parcă se pregătea să-și spună și el cuvântul.

— De fapt, domnișoară, în orice meserie sunt și lucruri plăcute, și neplăcute, spuse el în cele din urmă, dar omul, cu firea lui slabă, se entuziasmează de primele, iar de ultimele încearcă să uite. De ce să uite? Păi tocmai, domnișoară, pentru a nu avea, în măsura posibilului, în fața ochilor această ultimă amintire despre datorie și viața virtuoasă.

Și apoi, după ce oftă, adăugă:

— Dar lucrul cel mai important, domnișoară, e să-ți păstrezi comoara!

Părintele o privi moralizator pe Anninka; preoteasa dădu tristă din cap, de parcă ar fi spus: „De unde!”

— Și uite, comoara asta, în meseria actoricească, mi se pare destul de greu de păstrat, continuă părintele.

Anninka nu știa ce să spună la aceste cuvinte. Încet, încet începu să i se pară că discuția acestor oameni simpli despre „comoară” seamănă cu discuțiile domnilor ofițeri din regimentul încartiruit în oraș despre *la chose.* De fapt, se convinse că și acasă la preot, ca și la unchiul, este văzută ca o femeie ușoară, cu care îți poți lua anumite libertăți, dar păstrând o oarecare distanță, „ca să nu te spurci”.

— Părinte, de ce ai o biserică așa de săracă? întrebă ea, ca să schimbe vorba.

— E săracă pentru că n-are de unde să fie bogată. Moșierii au plecat toți pe la slujbele lor, iar țăranii nu au de unde să dea. Nici nu sunt mai mult de două sute de suflete în parohie!

— Și clopotul e vai de capul lui! oftă preoteasa.

— Și clopotul, și celelalte. Domnișoară, clopotul nostru cântărește numai cincisprezece puduri, unde mai pui că a și plesnit. Nu mai sună, ci țiuie cumva, e mai mare râsul. Răposata Arina Petrovna ne promisese că va face unul nou și, dacă ar mai fi fost în viață, fără îndoială că acum am fi avut unul.

— Să-i fi spus unchiului că a promis bunica!

— I-am spus, domnișoară, și trebuie să recunosc că a ascultat cu destulă bunăvoință plângerea mea. Numai că n-a putut să-mi dea un răspuns mulțumitor: doar el nu a auzit nimic de la mămica! Niciodată nu i-a spus răposata despre clopot! Că dacă ar fi auzit-o zicând ceva, atunci neapărat i-ar fi îndeplinit dorința!

— Cum să nu audă! spuse preoteasa. Toată lumea știe, numai el n-a auzit!

— Deci, așa ne ducem traiul. Înainte măcar aveam o speranță, dar azi am rămas și fără asta. Uneori nici nu avem cu ce să facem slujba: nici prescură nu e, nici vin roșu.

Anninka dădu să se ridice, dar pe masă apăru o tavă nouă, cu ciuperci și icre, și o sticlă de Madeira.

— Mai stai puțin! Nu ne refuza! Gustă măcar!

Anninka se supuse, înghiți repede niște ciuperci, dar refuză băutura.

— Uite ce mai voiam să te întreb, spuse între timp preoteasa. În parohia noastră este o fată, fata unui servitor de la Lîșcevo. A fost servitoare la o actriță din Petersburg. E bună, zice ea, viața actrițelor, numai că în fiecare lună trebuie să facă rost de bilet... Așa e?

Anninka se uita cu ochii mari și nu pricepea.

— Asta ca să fie liberă, explică părintele, dar, de fapt, cred că fata nu spune adevărul. Dimpotrivă, am auzit că multe actrițe chiar primesc pensie din vistieria statului pentru serviciul lor.

Anninka se convinse că, cu cât o să rămână mai mult acolo, cu atât lucrurile se vor complica mai mult, așa că își luă rămas-bun.

— Noi credeam c-o să ieși din rândul actrițelor, insistă preoteasa.

— De ce?

— Totuși. Ești domnișoară. Acum ai ajuns la majorat, ai moșia dumitale, ce-ți mai dorești?

— Și după unchiul dumitale ești moștenitoare directă, adăugă și părintele.

— Nu, n-o să locuiesc aici.

— Și noi am sperat așa de mult! Tot timpul ne spuneam: „Neapărat domnișoarele noastre de la Pogorelka o să vină să trăiască aici!” Vara e tare bine aici la noi: poți să mergi în pădure după ciuperci! o ispiti preoteasa.

— Avem ciuperci și când vara nu e ploioasă, din belșug! îi ținea isonul părintele.

În cele din urmă, Anninka plecă. Când sosi la Pogorelka primul cuvânt pe care îl spuse fu: „Caii! Vă rog, caii, cât mai repede!” Dar Fedulîci ridică din umeri.

— Care cai? Nici nu le-am dat de mâncare! pufni el disprețuitor.

— Cum care cai? Ah, Doamne, Dumnezeule! Parcă v-ați înțeles!

— Păi chiar ne-am înțeles. Cum să nu ne înțelegem, dacă toată lumea vede că nu poți să mergi noaptea pe drumurile astea desfundate. Oricum o să rămâneți în câmp, în vreo baltă, așa că, după noi, e mai bine acasă!

Apartamentele bunicii erau încălzite. În dormitor patul era pregătit, iar pe birou pufăia samovarul; Afimiușka adună de pe fundul casetei vechi a bunicii resturile de ceai care se păstraseră după Arina Petrovna. Cât timp se făcea ceaiul, Fedulîci, cu brațele încrucișate, cu fața la domnișoară, stătu lângă ușă, flancat de văcăriță și de Markovna.

— Ceaiul este de pe vremea bunicii, începu Fedulîci discuția. A rămas de la răposată pe fundul casetei. Porfiri Vladimirîci a

vrut să ia și caseta, dar nu am fost eu de acord. „Poate”, zic, „o să vină domnișoarele și o să vrea și ele să bea un ceiuț, până l-or lua pe al lor”. El, nimic! Se ținea de glume: „Parcă văd că-l bei tu, șmecher bătrân!”, așa mi-a zis! „Ai grijă, după aia să aduci caseta la Golovliovo!” Ai grijă, mâine o să vină după ea!

— Mai bine i-o dădeați atunci.

— De ce s-o dau? Doar are și el ceai din belșug. Acum, cel puțin, o să bem puțin și noi după dumneata. Dar uite ce-i, domnișoară: ce faceți, ne încredințați lui Porfiri Vladimirîci?

— Nici nu m-am gândit.

— Așa deci. Că noi de mult eram gata să ne răsculăm. Dacă ne trimiți să slujim la boierul de la Golovliovo, atunci o să ne rugăm cu toții de dumneata să ne dai drumul.

— De ce? E chiar așa de groaznic unchiul?

— Nu e vorba că e groaznic, dar e tiran, te bagă-n mormânt cu flecăreala lui.

Anninka zâmbi fără să vrea. Chiar că te îmbolnăvea Iudușka atunci când își dădea drumul la gură! Nu era vorbărie inofensivă, ci o rană puturoasă, care dădea mereu din ea puroi.

— Ei, dar în privința dumitale, domnișoară, ce ai hotărât? întrebă Fedulîci.

— Adică ce trebuia eu să „hotărăsc” în privința mea? zise Anninka ușor tulburată, presimțind că din nou va trebui să îndure discuția despre „comoară”.

— Păi n-o să te retragi din actorie?

— Nu… adică încă nu m-am gândit la asta… Dar ce e așa de rău în felul în care îmi câștig eu pâinea?

— Păi ce lucru bun este? Să mergi prin iarmaroace cu mandolina! Să-i alini pe bețivi! Doar ești domnișoară!

Anninka nu răspunse nimic, numai ridică din sprâncene. În cap îi bubuia chinuitor întrebarea: „Doamne, când o să plec de aici?”

— Se înțelege, dumneata știi mai bine cum trebuie să ai grijă de dumneata, numai că noi ne-am gândit că o să vă întoarceți la noi. Casa noastră e călduroasă, e spațioasă – poți să joci și leapșa! Foarte bine a aranjat-o răposata bunica! Dacă vă plictisiți, înhămăm caii la sanie, iar vara puteți să mergeți în pădure după ciuperci!

— La noi aici sunt tot felul de ciuperci: și bureți, și bureți flocoși, și ciuperci albe, și pitărcuțe, mamă, câte mai sunt! îngăimă ademenitor Afimiușka.

Anninka își puse coatele pe masă și încercă să nu asculte.

— A spus aici o fată, insistă cu cruzime Fedulîci, că a fost servitoare la Petersburg, așa spunea, că toate actrițele sunt cu bilet. În fiecare lună trebuie să-și prezinte biletul la secția de poliție!

Anninka sări ca arsă: toată ziua auzise numai astfel de vorbe!

— Fedulîci! izbucni ea. Ce v-am făcut? Oare vă face plăcere să mă jigniți?

Nu mai suporta. Simțea că se sufocă și că, dacă mai aude un cuvânt, n-o să mai reziste.

Bucurii familiale nepermise

Odată, la scurtă vreme de la catastrofa cu Petenka, Arina Petrovna, pe când era în vizită la Golovliovo, remarcase că Evprakseiușka parcă se mai împlinise puțin. Educată în practica iobăgiei, în care sarcina servitoarelor făcea obiectul unor cercetări detaliate și nu lipsite de interes și era considerată aproape o sursă de câștig, Arina Petrovna avea în acest sens privirea ageră și infailibilă, pentru că pentru ea era suficient să-și oprească ochii pe trupul Evprakseiușkăi pentru ca aceasta, fără niciun cuvânt și în deplina conștiință a vinovăției, să-și întoarcă fața, care-i ardea tare.

— Ia te uită, ia te uită, domniță! Ești grea? a întrebat-o bătrâna cu experiență pe porumbița care păcătuise, dar în voce nu i se simțea reproș, dimpotrivă, o spusese că în glumă.

Evprakseiușka, rușinată sau nu, tăcea, și obrajii îi ardeau din ce în ce mai tare sub privirea chinuitoare a Arinei Petrovna.

— Asta e! Am văzut eu încă de aseară că te cam strângeai de burtă! Am văzut eu cum te învârți prin casă, ca o sfântă! Pe mine nu mă păcălești așa ușor! Eu văd de la cinci verste toate tertipurile voastre de fecioare! Ce, te-a umflat vântul? De când? Recunoaște! Spune!

A urmat un interogatoriu detaliat și o explicație la fel de detaliată. Când au fost observate primele semne? Se gândea deja la o moașă? Știa oare Porfiri Vladimirîci despre bucuria care-l aștepta? Oare se păzea Evprakseiușka, nu ridica oare lucruri grele? Se părea că Evprakseiușka era însărcinată de cinci luni; că nu avea deocamdată nicio moașă în vizor; că Porfiri Vladimirîci, deși i-a spus, nu a zis nimic, doar și-a împreunat palmele, a șoptit ceva și s-a uitat la icoană, în semn că totul e de la Dumnezeu și El, împăratul Ceresc, numai El le face pe toate; că, în fine, Evprakseiușka odată nu a avut grijă, a ridicat samovarul și în același moment a simțit că parcă i s-a rupt ceva.

— Dar proastă mai ești, s-a întristat Arina Petrovna când a auzit mărturisirile acelea. Se vede că tot eu trebuie să mă ocup și de treaba asta! Ia uite, e în a cincea lună de sarcină și nici nu se gândește la o moașă! Păi, proasto, măcar la Ulitka să fi fost!

— Păi am vrut, dar boierul nu prea are bază în Ulitușka…

— Prostii, domniță, prostii! Acolo, dacă Ulitka s-a făcut sau nu vinovată față de boier, asta se înțelege de la sine! Dar aici uite ce mai întâmplare este, și el, ca să vezi! Ce, trebuie să ne sărutăm cu ea? E o treabă urgentă, va trebui să mă apuc și de ea!

Arina Petrovna voia să se întristeze, folosindu-se de această ocazie, că uite, și până acum, la bătrânețe, trebuia să aibă poveri; dar obiectul discuției era așa de ademenitor, că ea doar a pocnit din buze și a continuat:

— Ei, domniță, acum nu te mai încinge! Ți-a plăcut să te dai cu sania, acum să-ți placă și să o tragi! Încearcă! Încearcă! Eu, uite, am crescut trei băieți și o fată, și pe cinci i-am îngropat de mici! Așa că știu ce-s bărbații! a mai spus ea, lovindu-se peste ceafă.

Și deodată parcă s-a luminat.

— Tăicuță! Păi cum așa! Și într-o zi de post! Ia stai puțin, așteaptă puțin! Să număr!

Au început să numere pe degete, un doi, trei; ieșea că era vorba tocmai de o zi de post.

— Ei, așa, așa! Și ăsta e un om sfânt! Ei, stai puțin, să ți-l tachinez eu acum! Rugătorul nostru! În ce poznă a intrat! Să-l tachinez eu! Să nu-mi spui mie pe nume dacă nu-l tachinez! glumea bătrâna.

Într-adevăr, în aceeași zi, la ceaiul de seară, Arina Petrovna, în prezența Evprakseiușkăi, glumea pe seama lui Iudușka.

— Smeritul nostru! Ia te uită ce mai poznă a făcut! Ei, și pe bune, nu vântul a umflat-o așa pe prințesa ta? Ei, frate, m-ai uimit!

Iudușka mai întâi s-a strâns cu repulsie la glumele mămichii, dar s-a convins că Arina Petrovna vorbește „ca în familie”, „din tot sufletul”, și încet, încet s-a înveselit.

— Ce poznașă mai sunteți, mămică! Zău, ce poznașă! glumea și el; dar, de fapt, după obiceiul său, se comporta evaziv în legătură cu obiectul discuției familiale.

— Ce „poznașă”! Trebuie să vorbim serios despre asta! Doar este un lucru important! Este un „mister” aici, uite ce-ți spun! Deși nu la modul adevărat, dar… Nu, trebuie totuși să ne gândim foarte tare la treaba asta! Tu ce crezi: poruncești ca ea să nască aici sau o duci în oraș?

— Nu știu nimic, mămică dragă, nu știu! s-a eschivat Porfiri Vladimirîci, ce poznașă mai sunteți! Zău, ce poznașă!

— Ei, atunci stai puțin, domniță! O să vorbim amândouă despre asta la răcoare! Și cum, și ce, o să stabilim totul în detaliu! Că doar bărbații ăștia, ei au doar pofta să execute, dar mai apoi numai noi ne chinuim în locul lor, cum știm!

După ce a făcut această descoperire, Arina Petrovna s-a simțit ca peștele în apă. Toată seara a stat de vorbă cu Evprakseiușka, și nu mai termina. Până și obrajii i se aprinseseră, și ochii începuseră să-i ardă cumva tinerește.

— Doar, domniță, tu ce-ai crezut? Doar asta… e ceva divin! insista ea, pentru că, deși nu e făcut cum trebuia, faptu-i fapt… Numai uită-te la mine! Dacă e în zi de post, Dumnezeu să te ferească! Te omor cu mâna mea!

A fost chemată la sfat Ulițuska. Mai întâi au vorbit despre situația prezentă, ce și cum, dacă nu ar trebui să-i facem clismă, sau să-i ungem burta cu niște alifie de cicoare, apoi au trecut din nou la tema preferată și au început să socotească pe degete și mereu ieșea exact în zi de post! Evprakseiușka era roșie ca floarea de mac, dar nu încerca să se scuze, tot dădea vina pe situația sa de dependență…

— Eu ce să fac? spunea ea, treaba mea e cum doresc „dumnealor”! Dacă boierul poruncește, putem oare noi să stăm împotriva voinței dumnealor?

— Ei, ei, liniște! Nu mai da așa din coadă! glumea Arina Petrovna. Adică vrei să zici că ție…

Într-un cuvânt, femeile se ocupau de treaba asta cu mare plăcere. Arina Petrovna și-a adus aminte de o serie întreagă de întâmplări din trecutul său și, se înțelege, nu a ratat ocazia să povestească despre ele. Mai întâi a povestit despre sarcinile sale. Cum s-a mai chinuit ea cu Stiopka Idiotul, cum, când era însărcinată cu Pavel Vladimirîci, se ducea cu diligența la Moscova, pentru a nu rata licitația de la Dubrovino, și apoi din cauza ei era cât pe ce să dea ortul popii. Toate nașterile se remarcau prin ceva; una singură a fost ușoară, cea a lui Iudușka.

— Pur și simplu uite, nu am simțit nici cea mai mică greutate! spunea ea. Stăteam eu uneori jos și mă gândeam: „Doamne! Oare sunt grea?” Și când a venit vremea m-am întins așa pe pat

un minut și, nici eu nu știu cum, m-am și ușurat! Pentru mine a fost fiul cel mai ușor! Cel mai ușor, cel mai ușor!

Apoi au început discuțiile despre servitoare: pe câte le „prinsese” chiar ea, pe câte le urmărise cu ajutorul unor persoane de încredere, și în primul rând prin Ulitușka. Memoria ramolită păstra cu o claritate uimitoare aceste amintiri. În tot trecutul ei, cenușiu, cuprins total de avariția măruntă și mare, urmărirea servitoarelor cuprinse de dorințe era singurul element romantic care atinsese o coardă sensibilă.

Era un fel de beletristică dintr-o revistă plicticoasă în care cititorul așteaptă să se întâlnească cu cercetări despre cețurile uscate și locul înmormântării lui Ovidiu și deodată, în loc de asta, citește: „Uite, gonește troica viforoasă…” Deznodămintele poveștilor de dragoste simple ale fetelor erau, de regulă, foarte severe și chiar inumane (vinovata era căsătorită într-un sat îndepărtat, neapărat cu un soț văduv, cu familie mare; vinovatul era degradat la rangul de văcar sau trimis în armată); dar amintirea acestor deznodăminte se ștergea cumva (memoria oamenilor de bună condiție este, de obicei, foarte indulgentă în ce privește purtarea lor din trecut), însă procesul însuși de urmărire a „intrigii amoroase” apărea până acum în fața ochilor de parcă se întâmplase ieri. Și nici nu e de mirare! Procesul ăsta, pe vremurile acelea, se desfășura cu un interes imens, așa cum se citesc azi romanele foileton în care autorul, în loc să încununeze pasiunea reciprocă a eroilor, în locul cel mai patetic pune punct și scrie „Va urma”.

— Multe chinuri am avut eu cu ele! povestea Arina Petrovna. Una rezista până în ultimul moment, se încăpățâna, tot spera să mă păcălească! Ei, păi pe mine, drăguțo, nu mă poți păcăli! În treburile astea mi-am făcut mâna! a mai spus ea aproape sever, de parcă ar fi amenințat pe cineva.

În cele din urmă veneau povestirile din domeniul sarcinilor, cum să spun, care impuneau o anumită diplomație și față de care Arina Petrovna nu mai era justițiară, ci tăinuitoare și ocrotitoare.

Așa, de exemplu, tăticul lui Piotr Ivanîci, un bătrân de șaptezeci de ani care abia se ținea pe picioare, avea și el o „domniță”, care și ea se dovedise la un moment dat „în câștig”, și trebuia, din considerente înalte, să ascundă de bătrân câștigul acesta. Iar ea, Arina Petrovna, ca un făcut, era pe atunci certată

cu fratele Piotr Petrovici, care și el, de dragul unor considerații diplomatice, urmărea la fel sarcina și voia să-i deschidă ochii bătrânului referitor la „domniță”.

— Și ce credeai! Am făcut chestia asta aproape sub privirile lui tăticu’! Doarme, drăguțul de el, în dormitorul lui, iar noi acționăm alături! Când în șoaptă, când pe vârful picioarelor! Chiar eu, cu mâinile mele, i-am acoperit gura ca să nu strige, și am luat cearșafurile cu mâinile mele, iar pe fiul ei – se născuse așa de frumos, așa de sănătos! – l-am trimis cu birjarul până la casa de copii! Așa că frățiorul, când a aflat după o săptămână, a exclamat numai: „Ei, sora mea!”

A mai fost o altă sarcină care a cerut diplomație: s-a întâmplat asta cu sora Varvara Mihailovna. Soțul ei se dusese în campanie împotriva turcilor, și ea uite, n-a avut grijă! A venit înnebunită la Golovliovo. „Salvează-mă, soră!”

— Ei, deși pe atunci eram în contre, totuși nu i-am arătat asta: am primit-o cu toată onoarea, am liniștit-o, am calmat-o, și, sub forma unei vizite, am rotunjit chestia asta așa de bine, că soțul a intrat în mormânt și n-a știut nimic!

Așa povestea Arina Petrovna și, trebuie să spunem adevărul, rareori un povestitor găsea ascultători așa de atenți. Evprakseiușka încerca să nu scape niciun cuvânt, de parcă în fața ochilor ei vedea peripețiile unui basm fantastic; în ceea ce o privește pe Ulitușka, ea, în calitate de complice la cele mai multe dintre cele povestite, numai plescăia din colțurile buzelor.

Și Ulitușka terminase de înflorit și se odihnea. Tare neliniștită mai fusese și viața ei. Din tinerețe râvnea să-și arate orgoliul de slugă, și în vis, și în realitate tot îndruga cum să-i slujească pe stăpâni și cum să comande asupra fratelui său, și tot degeaba. Imediat ce punea piciorul pe o treaptă mai sus, parcă o trosnea de acolo o forță invizibilă și iar o arunca direct în infern. Dispunea la perfecțiune de toate calitățile unui servitor folositor boierilor: era acră, rea de gură și mereu gata de orice trădare, dar, în același timp, suferea din cauza unui servilism neînfrânat, căreia-i transforma în nimic toată acreala. În trecut Arina Petrovna se folosise cu plăcere de serviciile ei, când era nevoie de o supraveghere secretă în camera servitorilor sau, în general, pentru acoperirea vreunei chestiuni îndoielnice, dar niciodată nu-i apreciase serviciile și nu permisese să ajungă într-o funcție serioasă. În urma acestui lucru, Ulitka se și plângea și înțepa cu

vorbele ei; dar nimeni nu-i băga în seamă plângerile, pentru că toți știau foarte bine că Ulitka e o fată rea, acum te blestema de te trimitea în iad, iar după o clipă, numai dac-o chemai cu degetul, alerga din nou, se așeza pe labele din spate pentru a te servi din nou. Și așa își dusese ea viața, tot făcând eforturi, dar nereușind niciodată să obțină ceva, până ce abolirea iobăgiei a pus definitiv capăt acestui orgoliu de servitor.

În tinerețea ei chiar a fost o situație care-i dădea speranțe foarte serioase. Într-una dintre călătoriile sale la Golovliovo, Porfiri Vladimirîci a avut o legătură cu ea și chiar, așa cum spune tradiția Golovliovilor, a avut un copil cu ea, drept care multă vreme s-a aflat sub acțiunea mâniei mămichii Arina Petrovna. Nu se știe dacă mai târziu legătura aceasta s-a păstrat, la celelalte vizite ale lui Iudușka în casa părintească; dar, în orice caz, când Porfiri Vladimirîci s-a pregătit să se mute de tot la Golovliovo, visurile Ulitkăi s-au ruinat în modul cel mai supărător. Imediat după sosirea lui Iudușka, ea s-a năpustit asupra lui cu un morman de bârfe în care Arina Petrovna era acuzată aproape de tâlhărie; dar „boierul” a ascultat cu bunăvoință bârfele, iar la Ulitka s-a uitat totuși cu răceală și nu a mai adus aminte de fostele ei „servicii”. Înșelată în calcule și așteptări, Ulitușka s-a mutat la Dubrovino, unde frățiorul Pavel Vladimirîci, din ură pentru frățiorul Porfiri Vladimirîci, a primit-o cu plăcere la el și chiar a făcut-o chelăreasă. Atunci fondul ei parcă s-a mai îndreptat. Pavel Vladimirîci stătea la antresol și bea pahar după pahar, iar ea de dimineața până seara alerga vioaie prin cămări și beciuri, își zăngănea cheile, își arăta limba ascuțită și chiar avusese niște contre cu Arina Petrovna, pe care mai că n-o băgase în mormânt.

Dar Ulitușkăi îi plăceau prea mult toate trădările de orice fel pentru a nu se bucura de viața bună pe care i-a adus-o soarta. Era pe când Pavel Vladimirîci bea așa de mult, că puteai privi cu oarecare speranță sfârșitul acelor beții groaznice. Porfiri Vladimirîci și-a dat seama că într-o asemenea situație Ulitușka reprezintă o comoară neprețuită și i-a făcut din nou cu degetul. Primise ordin de la Golovliovo să nu se îndepărteze niciun pas de la victima avută în vizor, să n-o contrazică deloc, nici măcar în ura față de frățiorul Porfiri Vladimirîci, și prin toate mijloacele să țină la distanță amestecul Arinei Petrovna. Era una dintre acele răutăți familiale pe care Iudușka le făcea nu numai după o

îndelungă meditație, ci cumva de la sine, ca pe cea mai obișnuită plăcere. Ar fi de prisos să spunem că Ulitușka îndeplinise sarcina în detaliu. Pavel Vladimirîci nu înceta să-l urască pe frate, dar cu cât îl ura mai mult, cu atât mai mult bea și cu atât mai puțin devenea capabil să asculte vreo observație a Arinei Petrovna în legătură cu „dispozițiile”. Fiecare mișcare a muribundului, fiecare cuvânt al lui deveneau cunoscute la Golovliovo, așa că Iudușka putea să stabilească în deplină cunoștință de cauză momentul în care trebuia să iasă din culise și să apară pe scenă în calitate de stăpân adevărat al situației create de el. Și s-a folosit de asta, adică a dat buzna la Dubrovino tocmai când, cum să spun, situația i-a căzut în mână.

Pentru acest serviciu Porfiri Vladimirîci i-a dăruit Ulitușkăi un material de lână pentru rochie, însă nu a admis-o în preajma sa. Din nou a căzut Ulitușka de la înălțimea măreției sale în același iad, și de data aceasta se părea că nimeni în lumea asta nu avea s-o mai cheme cu degetul.

Sub formă de mare milostivire pentru faptul că ea „a avut grijă de frățior în ultimele momente”, Iudușka i-a alocat și ei un colțișor în casa în care de regulă se aciuaseră ceilalți servitori vechi care rămăseseră acolo după abolirea iobăgiei. Acolo Ulitușka se împăcase definitiv cu situația, astfel încât când Porfiri Vladimirîci a început să pună ochii pe Evprakseiușka, ea nu numai că nu a manifestat nicio nemulțumire, dar chiar a venit prima la „domnița stăpânului” cu plecăciuni și a sărutat-o pe umăr.

Și deodată, în momentul în care chiar ea își dădea seama că e uitată și părăsită, a avut din nou noroc: Evprakseiușka rămăsese gravidă. Și-au adus aminte că undeva în casa servitorilor se află „un om de aur” și l-au chemat cu degetul. E adevărat, nu boierul a chemat-o, dar și asta era suficient, că el nu se opusese. Ulitușka și-a făcut vizibilă intrarea în casa stăpânilor prin faptul că a luat din mâinile Evprakseiușkăi samovarul și cu greutate, chinuindu-se puțin, l-a adus în sufragerie unde pe atunci se afla și Porfiri Vladimirîci. Și „boierul” nu a spus niciun cuvânt. Ei i s-a părut că a zâmbit chiar, când a doua oară, cu același samovar în mână, l-a văzut pe coridor și i-a strigat încă de la distanță:

— Boierule! Ferește, o să te opăresc!

Chemată de Arina Petrovna la sfatul familiei, Ulițuska se încăpățânase o vreme și nu voia să se așeze. Dar când Arina Petrovna a strigat la ea cu blândețe:

— Ia loc, hai! Ia loc! N-ai de ce să faci atâtea figuri! Doar țarul ne-a făcut pe toți egali, ia loc! Și abia atunci s-a așezat, mai întâi cuminte, dar după aceea și-a dat drumul la limbă.

Și femeia asta ținea minte multe. Mult puroi de tot felul se adunase în memoria ei din fosta practică din iobăgie. Indiferent de îndeplinirea unor sarcini delicate în legătură cu urmărirea patimilor servitoarelor, Ulițuska era în casa Golovliovilor în calitate de farmacistă și de vraci. De câte ori în viață pusese ea prișnițe, ventuze și mai ales clisme! A pus ea clisme și boierului bătrân Vladimir Mihailîci, și boieroaicei bătrâne Arina Petrovna, și tinerilor boiernași, până la unul, și și-a păstrat de aici amintirile cele mai plăcute. Și uite, acum era un tărâm aproape nedesțelenit pentru aceste amintiri…

Casa Golovliovilor prinsese cumva viață în mod misterios. Arina Petrovna tot venea de la Pogorelka la „fiul cel bun” și sub supravegherea ei se făceau activ toate pregătirile care deocamdată nu aveau nicio denumire. După ceaiul de seară cele trei femei se retrăgeau în camera Evprakseiușkăi, se dedulceau cu dulceață de casă, jucau popa prostu’ și până seara târziu dădeau frâu liber amintirilor la auzul cărora „domnița”, din când în când, roșea puternic. Fiecare întâmplare, cât de neînsemnată, era pretext pentru a povesti noi și noi istorii. Dacă Evprakseiuška aducea niște dulceață de zmeură, Arina Petrovna începea să povestească cum ea, când era însărcinată cu fata, nici nu putea suporta mirosul de zmeură.

— Cum o aduceau în casă… eu și auzeam că au adus-o! Și așa, uite, am început să ocărăsc serios: „Afară! Afară cu ea, blestemata, duceți-o de aici!” Iar după aceea, când m-am ușurat, iar nimic! Și iar a început să-mi placă!

Aducea Evprakseiuška niște icrișoare ca să guste, Arina Petrovna își aducea aminte o întâmplare și în legătură cu icrele.

— Dar uite, cu icrele ce întâmplare am avut, chiar una ciudată de tot! Pe atunci eu – tocmai mă măritasem, de o lună sau două – am avut deodată o poftă așa de mare de icre, că nu mai puteam! Mă duceam eu uneori pe furiș în cămară și mâncam tot, mâncam tot! Și i-am spus eu bine-credinciosului meu: „Uite, Vladimir Mihailîci, ce înseamnă asta, de tot mănânc icre?” Iar el

a zâmbit așa și a spus: „Păi, prietenă dragă, ești grea!” Și chiar așa, fix după nouă luni după aceea m-am ușurat, l-am născut pe Stiopka Idiotul!

Porfiri Vladimirîci între timp continua să privească destul de enigmatic sarcina Evprakseiușkăi și chiar niciodată nu s-a pronunțat clar în legătură cu implicarea sa în această chestiune. E perfect firesc că acest lucru le deranja pe femei, le tulbura efuziunile și de aceea Iudușka fusese părăsit aproape de tot și îl dădeau afară fără nicio politețe când intra seara la lumina din camera Evprakseiușkăi.

— Ia pleacă, pleacă, voinicule! spunea veselă Arina Petrovna, tu ți-ai făcut treaba, acum e a noastră, a venit și treaba noastră, a femeilor! E sărbătoare și pe strada noastră!

Iudușka pleca liniștit, și deși nu rata ocazia de a-i reproșa prietenei bune mămica că devenise față de el nemilostivă, în adâncul sufletului era foarte mulțumit că el nu este deranjat și că Arina Petrovna se implicase cu patimă într-o situație delicată pentru el. Dacă nu ar fi fost implicarea asta, Dumnezeu știe ce ar fi trebuit să facă pentru a acoperi această treabă păcătoasă, numai la a cărei amintire tresărea și scuipa. Dar, datorită experienței Arinei Petrovna și abilității Ulițușkăi, el spera că „necazul” va trece fără să se vadă și că el poate va afla despre rezultatul lui numai când va fi totul terminat.

•

Socotelile lui Porfiri Vladimirîci totuși nu s-au adeverit. Mai întâi s-a întâmplat catastrofa cu Petenka, iar la scurtă vreme după ea a venit și moartea Arinei Petrovna. A trebuit să plătească personal și, în plus, fără nicio speranță de a face vreo combinație ticăloasă. Nu putea s-o trimită de acolo pe Evprakseiușka, necuviincioasă, la părinți, pentru că, din cauza amestecului Arinei Petrovna, lucrurile merseseră mult prea departe și erau cunoscute de toată lumea. Nu avea mari speranțe nici în osârdia Ulițușkăi, pentru că ea, deși era o fată abilă, dacă aveai încredere în ea, mă rog, nu mai puteai scăpa după aceea de niciun anchetator. Pentru prima oară în viață Iudușka a plâns serios și sincer, de singurătatea sa, și-a dat seama pentru prima oară, tulbure, că oamenii din jur nu sunt pur și simplu niște pioni buni numai pentru a-i prosti.

„Și ce-o costa să mai aștepte puțin”, se plângea el încetișor de draga prietenă mămica, „ar fi aranjat totul așa cum trebuie,

cu inteligență și liniștit, și Dumnezeu apoi să fi fost cu ea! A venit vremea să moară, n-ai ce face! Păcat de bătrână, și dacă așa i-a plăcut lui Dumnezeu, și lacrimile noastre, și doctorii, și medicamentele noastre, și noi toți nu avem nicio putere împotriva voinței lui Dumnezeu! A trăit bătrânica, s-a bucurat de viață! Și ea a trăit o viață ca o boieroaică, și pe copii i-a lăsat domni! A trăit, ce să mai zicem?”

Și, după obicei, gândul lui agitat, care nu putea să se oprească asupra unui obiect care reprezenta cât de cât niște greutăți practice, imediat a trecut într-o parte, la un obiect mult mai ușor în legătură cu care putea să flecărească pe termen nelimitat și neîngrădit.

„Și doar cum s-a stins, numai cuvioșii au parte de un asemenea sfârșit!” se mințea el, de fapt, fără să-și dea seama dacă minte sau spune adevărul, „fără durere, fără tulburare… așa! A oftat, când ne-am uitat, deja nu mai era! Ah, mămică, mămică! Și cu zâmbetul pe față, și cu rumeneală în obraji… Și cu mâna strânsă, de parcă voia să binecuvânteze, și ochișorii i-a închis…”

Și deodată, chiar în toiul acestor cuvinte așa de miloase, iar parcă l-a îmboldit ceva. Iar pacostea asta… Ptiu! Ptiu! Ptiu! „Ei, ce-o mai costa pe mămica să mai fi întârziat puțin! Și doar o lună, sau poate chiar mai puțin. Dar așa, uite acum!”

O vreme a încercat să nege totul și la întrebările Ulițușkăi, așa cum negase și în fața prietenului drag mămica: „Nu știu! Nu știu nimic!” Dar față de Ulițușka, femeie obraznică și, în plus, care mai și era conștientă de forța sa, nu era așa de ușor să vină cu asemenea metode.

— Păi ce, eu să știu? Eu i-am făcut oare burta aia? La început ea i-o tăia așa de repede, că el își dădea seama că din momentul ăla încolo socotelile legate de îmbinarea fericiră a rolului de păcătos cu cel de observator străin al rezultatului propriului păcat se prăbușiseră definitiv pentru el.

Nenorocirea se apropia din ce în ce mai repede, o nenorocire implacabilă, aproape palpabilă! Îl urmărea clipă de clipă și, lucrul cel mai rău, îi paraliza gândirea superficială. El făcea toate eforturile posibile pentru a atenua imaginea ei, pentru a o îneca în șuvoiul unor cuvinte goale, dar numai parțial reușise să facă asta. A încercat să se ascundă cumva în spatele intangibilității legilor voinței supreme și, după obicei, a făcut din această temă

un ghem întreg pe care îl desfășura la nesfârșit, amestecând aici și parabola despre părul care nu cade din capul omului, și legenda despre clădirea construită pe nisip; dar, chiar în clipa în care gândurile goale se loveau unul de altul, neîmpiedicate, de o prăpastie enigmatică, când desfășurarea nesfârșită a ghemului se făcea extrem de lin, deodată, parcă după colț, îi scăpa un cuvânt și imediat acesta rupea firul. Vai! Cuvântul acesta era „păcat” și însemna o acțiune pe care Iudușka nu voia să o recunoască nici în fața propriei persoane.

Când, după lungi tentative zadarnice de a uita și de a omorî, devenea în sfârșit clar că a fost prins, atunci îl cuprindea durerea. El se apuca să meargă prin cameră, fără să se gândească la nimic, simțind numai că ceva îl suge pe interior și-l ia cu tremurat.

Era un frâu cu totul nou, pe care gândirea lui vană îl conștientizase pentru prima oară în viață. Până atunci, în orice direcție ar fi apucat fantezia sa goală, peste tot întâlnea un spațiu lipsit de granițe de-a lungul căruia se formau tot felul de combinații. Nici chiar moartea lui Volodka, a lui Petka, a Arinei Petrovna însăși nu au stingherit deloc această gândire vană. Erau niște fapte obișnuite, recunoscute de toată lumea, pentru aprecierea cărora exista o circumstanță unanim recunoscută, cu adevărat condiționată. Panihide, sărindare, mese de pomenire și altele – toate acestea el le făcea, după obicei, așa cum trebuie și prin toate acestea, cum să spunem, se justifica și față de sine, și față de oameni, și față de providență. Dar păcatul acesta… asta ce mai era? Doar asta era o demascare a întregii sale vieți, era descoperirea minciunii lui interioare! Deși fusese cunoscut și până atunci drept chițibușar, să spunem chiar „vampir”, în toate aceste vorbe ale oamenilor erau așa de puține temeiuri juridice, că el putea protesta cu deplină îndreptățire: „Demonstrează!” Și deodată… un așa păcat! Un păcătos prins, incontestabil – chiar nu luase nicio măsură, din milostenia Arinei Petrovna (ah, mămică, mămică!), și mai era și „într-o zi de post”… Pfui! Pfui! Pfui!

În aceste discuții interioare cu propria persoană, oricât de complicat ar fi fost conținutul, se observa ceva ce semăna cu o trezire a conștiinței. Dar se punea problema: va merge Iudușka mai departe pe acest drum sau gândurile lui vane îi vor face

serviciul obișnuit și-i vor oferi o nouă scăpare mulțumită căreia el, ca de obicei, va apuca să iasă uscat din apă?

Cât timp Iudușka suferea în felul acesta sub povara gândurilor vane, în Evprakseiușka, încet, încet, se realiza o cotitură internă total neașteptată. Așteptarea maternității, după cum se vede, desfăcuse lanțurile care îi încătușau mintea. Până atunci față de toate se manifestase indiferent, iar la Porfiri Vladimirîci se uita ca la un „boier” față de care se afla în relații de supunere. Își dădea seama pentru prima dată că există un lucru care o privește doar pe ea, în care ea este „cea mai mare” și în care nu mai poate fi dată la o parte. În urma acestui fapt, până și expresia feței ei, de regulă tâmpă și imobilă, prinsese oarecum sens și se luminase.

Moartea Arinei Petrovna a fost primul fapt din viața ei semiinconștientă care a acționat ca un duș rece. Oricât de originală ar fi fost atitudinea vechii boieroaice față de apropiata maternitate a Evprakseiușkăi, totuși în ea se observa o implicare incontestabilă, nu numai acea eschivare mizerabilă, ticăloasă ce se vedea din partea lui Iudușka. De aceea Evprakseiușka a început să vadă în Arina Petrovna un fel de apărare, de parcă ar fi bănuit că în viitor o așteaptă un fel de atac. Presimțirea acestui atac o urmărea cu atât mai puternic cu cât ea nu era luminată de conștiință, ci numai îi umplea întreaga ființă cu o stare permanentă, tulbure, de durere. Gândul era insuficient de puternic pentru a arăta direct de unde vine atacul și în ce va consta; dar instinctele erau deja așa de tulburate, că la vederea lui Iudușka simțea o groază inexplicabilă. „Da, de acolo va veni!” răsuna în toate ascunzișurile ei secrete, de acolo, din acest sicriu plin de țărână de care fusese legată ca o angajată simplă și care, printr-o minune, devenise tatăl și stăpânul copilului ei! Sentimentul care se trezea în ea odată cu apariția acestui gând era asemănător cu ura și chiar ar fi trecut neapărat în ură, dacă nu ar fi fost abătut de implicarea Arinei Petrovna, care, prin mărinimia flecărelii sale, nu-i dădea voie să se gândească mai mult.

Dar uite, Arina Petrovna mai întâi s-a dus la Pogorelka, și, în cele din urmă, chiar s-a stins. Evprakseiușkăi i se făcuse frică de tot. Liniștea în care se cufundase casa de la Golovliovo era încălcată numai de foșnetul ce anunța că Iudușka, furișându-se și ridicându-și poalele halatului, tot umbla pe coridor și trăgea

cu urechea pe la uși. Din când în când unul dintre servitori venea în fugă din curte, trântea ușa de la camera servitoarelor și iar din toate colțurile se revărsa liniștea. O liniște mormântală, ce umplea ființa cu o durere superstițioasă, de durată. Dar pentru că Evprakseiușka pe atunci era deja în ultima perioadă de sarcină, pentru ea nici nu exista măcar acea posibilitate a agitației gospodărești care, în trecut, o obosea așa de mult fizic, că spre seară mergea ca adormită. A încercat să se mângâie pe lângă Porfiri Vladimirîci, dar de fiecare dată tentativele astea stârneau scene scurte, dar pline de răutate, care acționau chinuitor asupra firii sale nedezvoltate. De aceea trebuia să stea cu mâinile în sân și să se gândească, adică să se neliniștească. Și motivele de neliniște deveneau de la o zi la alta din ce în ce mai multe, pentru că moartea Arinei Petrovna îi dezlegase mâinile Ulitușkăi și adusese în casa Golovliovilor un nou element de bârfa care devenise de acum singurul lucru viu pe care se odihnea sufletul lui Iudușka.

Ulitușka își dăduse seama că Porfiri Vladimirîci este laș și că în firea asta găunoasă și mincinoasă lașitatea se învecinează de aproape cu ura. Mai mult, ea știa foarte bine că Porfiri Vladimirîci nu e capabil nu numai de atașament, dar și de o simplă părere de rău pentru cineva; că el o ține pe Evprakseiușka numai pentru că datorită ei gospodăria merge fără probleme în matca stabilită odinioară. Înarmată cu aceste date simple, Ulitușka avea posibilitatea deplină de a nutri și a îngriji în orice moment acel sentiment de ură care clocotea în sufletul lui Iudușka de fiecare dată când ceva îi amintea de „nenorocirea” care se apropia.

La scurtă vreme o întreagă rețea de bârfe o învăluise pe Evprakseiușka din toate părțile. Ulitușka îi tot „raporta” boierului. Ba venea să se plângă de folosirea nechibzuită a proviziilor din gospodărie.

— Boierule, nu știu ce se întâmplă, se consumă cam multe bunuri la dumneavoastră! Deunăzi m-am dus în beci după carne uscată; mă gândeam că abia am început o nouă putinică, când colo, mai sunt vreo două bucăți, trei, acolo, pe fund!

— Chiar așa? a pironit-o cu privirea Iudușka.

— Dacă nu aș fi văzut eu cu ochii mei, nu aș fi crezut! Chiar e uimitor unde se duce atâta mâncare! Unt, cereale, castraveți, de

toate! La alți boieri, oamenilor li se dă cașă cu grăsime de gâscă, dar la noi toată e numai cu unt și numai din ăla ciuhon!

— Chiar așa? aproape s-a speriat Porfiri Vladimirîci.

Alteori venea și raporta hodoronc, tronc despre lenjeria boierului.

— Dumneavoastră, boierule, ar trebui s-o opriți pe Evprakseiușka. Sigur, e de înțeles, e fată, nu e obișnuită, dar măcar în privința lenjeriei… Vrafuri întregi de lenjerie le-a consumat pentru ștergare și pentru fașe, și totuși e lenjerie fină.

Porfiri Vladimirîci își scăpăra numai privirea ca răspuns, dar simțea cum i se răsucesc măruntaiele când auzea aceste cuvinte.

— Se știe, se gândește numai la copilul ei! continua Ulitușka pe un ton metodic, crede că cine știe ce s-a întâmplat… că va naște un prinț! Dar, de fapt, ar putea el, pruncul ăsta, să adoarmă și pe niște cearșafuri din postav… la rangul dumnealor!

Uneori, pur și simplu chiar îl tachina pe Iudușka.

— Boierule, dar ce voiam eu să vă întreb, începea ea, cum dispuneți în legătură cu pruncul? O să-l faceți fiul dumneavoastră, da, sau, după exemplul altora, o să-l dați la casa de copii.

Dar Porfiri Vladimirîci chiar de la început întrerupea întrebarea cu o privire așa de posacă, încât Ulitușka amuțea.

Și uite, în toiul urii care clocotea din toate părțile, din ce în ce mai aproape era momentul în care venirea pe lume a minusculului „rob al lui Dumnezeu”, plângăcios, trebuia să tranșeze cumva nebunia morală ce domnea în casa de la Golovliovo și, în același timp, să mărească numărul altor „robi ai lui Dumnezeu” plângăcioși, ce împânzesc universul.

•

Ora șapte seara. Porfiri Vladimirîci chiar apucase să doarmă după masa de prânz și stătea în cabinetul său, umplând cu șiruri de cifre niște foi de hârtie. De data aceasta îl chinuia întrebarea: câți bani ar fi avut acum dacă mămica Arina Petrovna nu și-ar fi însușit suta de ruble în bancnote dăruită lui la naștere de bunicul Piotr Ivanîci, ci ar fi pus-o la amanet cu dobândă pe numele nou-născutului Porfiri? Rezultă totuși că nu era prea mult: numai opt sute de ruble în bancnote.

— Să spunem că nu era un capital prea mare, medita fără nicio treabă Iudușka, și totuși, e bine când știi că ai și pentru zile negre. Dacă ai fi avut nevoie de ei, i-ai fi luat. Nu ai fi cerut de la nimeni, nu ai fi făcut plecăciuni în fața nimănui, i-ai fi luat singur, doar sunt banii tăi, dăruiți de bunicul! Ah, mămică, mămică! Cum ați putut, prietena mea, să procedați așa de pripit!

Vai! Porfiri Vladimirîci deja se liniștise după tulburările care îi paralizaseră nu demult gândirea lui vană. Ecourile așa de originale ale conștiinței, trezite de aceste dificultăți în care îl puseseră sarcina Evprakseiușkăi și moartea neașteptată a Arinei Petrovna, s-au stins încet, încet. Gândirea vană și-a făcut și aici serviciul obișnuit și Iudușka, în cele din urmă, a reușit totuși, cu ajutorul unor eforturi extrem de mari, să înece reprezentarea „nenorocirii” în hăul cuvintelor goale. Nu se poate spune că el s-a hotărât în mod conștient să facă ceva, dar cumva și-a adus aminte de vechea sa formulă preferată, „Nu știu nimic! Nu permit nimic și nu dau voie la nimic!”, la care apela mereu în situații delicate și care foarte repede a pus capăt neliniștii interioare care-l tulburase temporar. Deja putea privi nașterea care se apropia ca o treabă care nu-l privea pe el, și de aceea se străduia să transmită și feței sale expresia de neafectare, de impenetrabilitate. Aproape o ignora pe Evprakseiușka și chiar nici nu-i spunea pe nume, iar dacă uneori se întâmpla să întrebe de ea, se exprima așa: „Dar ce mai face aia... e tot bolnavă?” Într-un cuvânt, se dovedise a fi așa de puternic, încât până și Ulițuska, rodată totuși destul de mult în școala iobăgiei, în științele inimii, își dădea seama că a te lupta cu un asemenea om care e gata de orice și acceptă orice este total imposibil.

Casa de la Golovliovo era cufundată în întuneric; numai în cabinetul boierului, și într-o cameră laterală îndepărtată, la Evprakseiușka, ardea o lumină slabă. În jumătatea lui Iudușka domnea liniștea, întreruptă de păcănitul pe abac și de foșnetul creionului cu care Porfiri Vladimirîci făcea pe hârtie șirurile cinice. Și, deodată, în liniștea generală, în cabinet a pătruns un geamăt îndepărtat, sfâșietor. Iudușka a tresărit; buzele i-au tremurat imediat; creionul a făcut o mișcare neașteptată.

— O sută douăzeci de ruble și douăsprezece ruble și zece copeici... șoptea Porfiri Vladimirîci încercând să stingă impresia neplăcută lăsată de geamăt.

Dar gemetele se repetau din ce în ce mai des și deveneau, în cele din urmă, neliniștite. Lucrul începuse să fie atât de dificil, că Iudușka s-a ridicat de la masă. Mai întâi a mers prin cameră, încercând să nu audă; dar curiozitatea, încet, încet, a învins golul interior. Încetișor, a întredeschis ușa cabinetului, și-a scos capul în întunericul camerei vecine și, într-o poză de așteptare, a tras cu urechea.

„Ah! Totuși, au uitat să aprindă candela din fața icoanei Alinătoarei durerilor!” i-a trecut prin cap.

Dar uite, s-au auzit pe coridor pașii cuiva, repezi, neliniștiți. Porfiri Vladimirîci și-a tras repede capul în cabinet, a întredeschis cu grijă ușa și, pe vârful picioarelor, s-a dus la icoană. După o clipă deja era „în formă completă”, așa că, atunci când ușa s-a deschis larg și Ulitușka a dat buzna în cameră, ea l-a găsit stând la rugăciune cu mâinile împreunate.

— Numai să nu-și dea duhul Evprakseiușka noastră! a spus Ulitușka, nu fără teama de a tulbura rugăciunea lui Iudușka.

Dar Porfiri Vladimirîci nici măcar nu s-a întors spre ea, ci doar a început să miște mai repede buzele și, în loc de răspuns, a făcut cu mâna un semn în aer, de parcă încerca să scape de o muscă supărătoare.

— Ce tot dați așa din mână! E rău Evprakseiușka, vă zic, nu cumva să moară! a insistat grosolan Ulitușka.

De data aceasta Iudușka s-a întors, dar avea fața așa de liniștită, de uleioasă, de parcă amânase tocmai, în apropierea lui Dumnezeu, orice grijă pământească și chiar nici nu înțelege cu ce ocazie îl pot deranja așa.

— Deși e păcat să ocărăști după rugăciune, dar ca om nu pot să nu-ți reproșez? De câte ori te-am rugat să nu mă deranjezi când sunt la rugăciune! a spus el cu o voce potrivită stării sale de după rugăciune, permițându-și totuși să dea din cap în sensul unui reproș creștinesc – ei, ce mai e acolo la voi?

— Ce să mai fie? Evprakseiușka se chinuie, nu poate să nască! De parcă auziți prima oară... Ah, și dumneavoastră! Măcar să fi trecut pe acolo!

— Și ce să văd? Ce, sunt doctor? Ce, pot eu să dau un sfat? Și nici nu știu, doar nici nu știu eu lucrurile voastre! Știu că este o bolnavă în casă, dar de ce e bolnavă și pentru ce, nu am fost curios nici să aflu, nici să recunosc! Uite, trimite după părinte, dacă-i e greu bolnavei, asta pot să vă sfătuiesc! Trimiteți după

părinte, rugați-vă împreună, aprindeți candelele în fața icoanelor… iar după aceea o să bem un ceai cu părintele!

Porfiri Vladimirîci era foarte mulțumit că în momentul acela hotărâtor s-a exprimat așa de categoric. Se uita la Ulițuska luminos și convins, de parcă spunea: ei, hai, să mă contrazici acum! Până și Ulițuska nu mai avea ce zice când a văzut atâta mărinimie!

— Să fi trecut măcar! Să vă fi aruncat o privire! repetă ea a doua oară.

— Nu vin, pentru că nu am de ce să vin. Dacă ar fi fost cu treabă, m-aș fi dus și fără să mă chemi tu. La cinci verste trebuie să mă duc cu treabă, la cinci verste mă duc; la zece verste trebuie, și la zece mă duc! Și e și ger afară, e și viscol, dar eu mă duc și mă duc! Pentru că știu: am o treabă, nu pot să nu mă duc!

Ulițuska avea impresia că doarme și în vis Satana i-a apărut în față și vorbește.

— Uite, după popă să trimiteți, așa da. Asta va fi ceva important. Rugăciunea, știi tu oare ce scrie despre rugăciune în Scriptură? Rugăciunea este un tratament pentru cei suferinzi, uite ce scrie! Așa să dai dispoziții! Trimiteți după părinte, rugați-vă puțin împreună… Și eu o să mă rog puțin în același timp! Voi vă rugați acolo, în capelă, iar eu aici, la mine, în cabinet, o să cer îndurare de la Dumnezeu… Cu eforturi comune: voi acolo, eu aici, și ia să vezi cum mai ajunge rugăciunea!

Au trimis după părinte, dar, înainte ca el să apuce să vină, Evprakseiuska, în chinuri și suferințe, deja născuse. Porfiri Vladimirîci putea ghici după alergătură și trântitul ușilor care s-au auzit deodată dinspre camera servitorilor, că se întâmplase ceva decisiv. Și, într-adevăr, după câteva minute, pe coridor s-au auzit din nou pași grăbiți și după aceea a năvălit cu toată viteza în cabinet Ulițuska, ținând în mână o făptură minusculă, înfășurată într-un cearșaf.

— Ia uitați-l! Ia priviți-l! exclamă ea cu o voce triumfătoare, ridicând copilul chiar spre fața lui Porfiri Vladimirîci.

Iudușka pentru o clipă parcă a simțit o emoție, chiar și corpul i s-a aplecat înainte, și în ochi i s-a aprins o mică scânteie. Dar asta a durat chiar numai o clipă, pentru că după aceea și-a întors cu dispreț fața de la prunc și a început să dea din mâini în direcția lui:

— Nu, nu! Mi-e frică de ăștia… nu-mi place! Pleacă… pleacă! bâiguia el, exprimând cu toată fața numai ticăloșie nesfârșită.

— Păi măcar să fi întrebat dacă e băiat sau fetiță! l-a îmboldit Ulitușka.

— Nu, nu… Și nu am de ce… Și asta nu e treaba mea! Doar sunt treburile voastre, eu nu știu nimic… Nu știu nimic, și nici nu trebuie să știu… Pleacă de la mine, pentru Dumnezeu! Pleacă!

Din nou o vedenie din somn, din nou Satana… Ulitușka chiar a izbucnit:

— Păi uite, o să-l arunc pe canapeaua dumneavoastră… să aveți dumneavoastră grijă de el! l-a amenințat ea.

Dar Iudușka nu era un om care să poată să fie speriat așa. În timp ce Ulitușka își rostea amenințarea, el deja se întorsese cu fața spre icoane și ridica modest mâinile. În mod evident, îi cerea lui Dumnezeu să-i ierte pe toți: și pe cei care, „prin știință sau neștiință”, și pe cei care, „prin cuvânt, și prin faptă, și prin gând”, iar în numele său a mulțumit că el nu e un hoț, nu e un primitor de mită, nu e un depravat, și că Dumnezeu, din mila sa, l-a întărit în tagma celor cuviincioși. Până și nasul îi tremura de înduioșare, așa că Ulitușka, observându-l, a scuipat și a plecat.

— Uite, Dumnezeu a luat un Volodka și a dat un altul! i-a venit cumva, hodoronc-tronc în minte; dar imediat a surprins acest joc neașteptat al minții și a spus în sinea sa: „Ptiu! Ptiu! Ptiu!”

A venit și părintele, a cântat puțin și a dat cu tămâie. Iudușka auzea cum cântă prelung paracliserul – „Ocrotitoare plină de râvnă!” – și vru și el să cânte; îi ținu isonul paracliserului. Iar a dat fuga Ulitușka, și a strigat în ușă:

— Volodimer i-au spus!

Coincidența ciudată a acestui fapt cu gândul recent aberant care-i amintise și el despre Volodka cel mort îl înduioșa pe Iudușka. El vedea în asta voia lui Dumnezeu și, de data aceasta, deja fără să mai scuipe, și-a spus:

— Uite, slavă Domnului! Dumnezeu a luat un Volodka și a dat un altul! Uite, voința lui Dumnezeu! Pierzi într-un loc, crezi că ce-ai pierdut n-o să mai găsești, dar Dumnezeu te răsplătește dublu în alt loc!

În cele din urmă, i s-a adus la cunoștință că samovarul e pe masă și că părintele îl așteaptă în sufragerie. Porfiri Vladimirîci s-a potolit definitiv și s-a înduioșat. Părintele Aleksandr într-adevăr deja se afla în sufragerie, în așteptarea lui Porfiri

Vladimirîci. Părintele de la Golovliovo era un om politicos și care încerca să păstreze în relațiile cu Iudușka un ton de lume; dar el își dădea seama foarte bine că la conacul de la Golovliovo în fiecare săptămână și la marile sărbători se fac slujbe de noapte și, în plus, la fiecare întâi al lunii se face o rugăciune și că asta îi aduce parohului cel puțin o sută de ruble pe an venit. Mai mult, știa foarte bine că pământul bisericii încă nu fusese separat așa cum se cuvine și că Iudușka nu o dată, când trecea pe lângă pajiștea preotului, spunea: „Ah, ce pajiște bună!” De aceea și în relația de om de lume a părintelui se strecura și o parte destul de mare de „frică a iudeilor”, care se manifesta în faptul că părintele, când se întâlnea cu Porfiri Vladimirîci, încerca să aibă o stare de spirit luminoasă și veselă, deși nu avea niciun motiv să se simtă așa, și când Iudușka, în discuție, și-a permis să dezvolte anumite erezii referitoare la căile providenței, viața viitoare și altele, fără să le aprobe direct, vedea în ele totuși nu o ofensă sau o blasfemie, ci numai o cutezanță a minții specifică titlului de aristocrat.

Când Iudușka a intrat, părintele l-a binecuvântat repede și și-a tras și mai repede mâna, de parcă se temea că Vampirul i-o va mușca. A vrut să-l felicite pe fiul său spiritual cu ocazia nașterii lui Vladimir, dar s-a gândit să vadă întâi ce părere are despre asta chiar Iudușka și s-a abținut.

— Ce vreme urâtă mai e azi, a început părintele. Conform credințelor populare, în care, de fapt, există și o notă de superstiție, vremea aceasta anunță dezgheț.

— Dar poate și ger. Noi ghicim despre dezgheț, iar Dumnezeu o să ne trimită niște pui de ger! a protestat Iudușka, așezându-se agitat și aproape vesel la masa de ceai la care de data aceasta servea valetul Prohor.

— Asta așa este, omul adesea, în visurile sale, se străduiește să atingă intangibilul și să găsească acces la inaccesibil. Iar în urma acestui lucru, găsește fie un motiv de căință, fie chiar durere pentru sine.

— Și de aceea trebuie să se țină mai mult la distanță de ghicit și de privitul mai departe în viitor, ci să fie mulțumit cu ceea ce trimite Domnul. Dacă Domnul va trimite căldură, o să fim bucuroși de căldură; dacă trimite ger, și de ger mulțumim! Iar cei care pornesc la drum să se înfășoare cât mai bine în haine groase și atunci o să le fie și cald!

— Just!

— Azi multora le place să fie tare nehotărâți: nici asta nu e așa, nici aialaltă nu e pe placul lor, și asta uite, așa ar trebui făcută, dar mie asta nu-mi place. Nici eu nu ghicesc, și nici pe alții nu-i laud. Mândrie este asta, iată care este părerea mea la aceste tentative!

— Și asta e just!

— Noi toți aici suntem niște pelerini; eu așa mă privesc! Uite, bei puțin ceai, iei o gustare, ceva ușor... asta ni se permite! Pentru că Dumnezeu ne-a dat căldură și celelalte părți... Asta nici guvernul nu ne interzice: de mâncat mâncați, dar puneți-vă frâu la gură!

— Și din nou asta este foarte just! a clefăit părintele și, din cauza bucuriei interioare, a lovit de farfuriuță fundul paharului golit.

— Eu așa gândesc, că mintea i-a fost dată omului nu pentru a încerca necunoscutul, ci pentru a se abține de la păcate. Uite, dacă eu, de exemplu, simt o neputință trupească sau tulburare și chem mintea în ajutor: arată-mi, zic, drumul prin care pot învinge neputința asta, uite, atunci mă comport corect! Pentru că în aceste cazuri mintea într-adevăr poate da ajutor.

— Și totuși, mai mult credința, îl corectă ușor părintele.

— Credința în felul ei, iar mintea în felul ei. Credința ne arată scopul, iar mintea caută căile. Se smucește încolo, ciocănește dincolo... rătăcește, dar, de fapt tot caută ceva folositor. Uite, tot felul de medicamente, leacuri tămăduitoare, plasturi, decocturi, toate acestea mintea le inventează și le descoperă. Dar trebuie ca totul să fie în acord cu credința, în folosul ei, nu în răul ei.

— Nici împotriva acestui lucru nu pot să protestez!

— Eu, părinte, am citit o cărticică, acolo chiar așa se spune: serviciile minții, dacă ea este condusă de credință, nu trebuie deloc disprețuite, căci omul fără minte în scurtă vreme va deveni un teren de joacă al patimilor. Iar eu chiar așa gândesc, că și prima cădere în păcat a omenirii a avut loc pentru că Diavolul, sub forma șarpelui, a acoperit rațiunea omului.

Părintele nu a protestat la asta, dar s-a abținut și de la laude, pentru că încă nu putea să se lămurească încotro pornesc vorbele lui Iudușka.

— Vedem adesea că oamenii nu numai cad în păcatul gândit, dar fac și crime, și toate numai din lipsa minții. Trupul te ispitește, mintea nu – uite, și omul zboară în prăpastie. Vrei și ceva dulce, și vesel, și plăcut, dar mai ales dacă e sexul femeiesc… cum să te păzești aici fără minte? Dar dacă eu am minte, am luat niște camfor și niște ulei; am frecat acolo, am turnat puțin în alt loc, când te uiți, ispita a dispărut ca luată cu mâna!

Iudușka a tăcut, parcă așteptând să vadă ce urma să spună părintele, dar acesta era și mai nedumerit, neștiind încotro se îndreaptă discuția lui Iudușka, și de aceea numai a scrâșnit și a spus fără niciun motiv:

— Uite, eu am niște găini în curte… Se tot agită, în legătură cu solstițiul; aleargă, fug peste tot, nu-și pot găsi locul…

— Și asta numai pentru că nici păsările, nici animalele sălbatice, nici târâtoarele nu au minte. Ce e o pasăre? Nu are durere, nicio grijă, zboară în voia ei! Uite, mă uitam mai înainte pe fereastră: scormoneau niște vrăbii cu ciocul în bălegar – să fie sănătoase! Dar pentru om asta e puțin!

— Totuși, în unele situații în Scriptură se vorbește despre păsările cerului!

— În unele situații da. În acele situații în care și fără minte te salvează credința, atunci păsările trebuie imitate. Uite, să te rogi la Dumnezeu, să faci versuri…

Porfiri Vladimirîci tăcea. El era guraliv din fire și, de fapt, întâmplarea zilei așa de tare i se învârtea pe limbă, dar, în mod evident, încă nu căpătase o formă în care, la modul cel mai cuviincios, să poată fi rostite disensiunile în legătură cu acest obiect.

— Păsările nu au nevoie de minte, a spus el în cele din urmă, pentru că ele nu cunosc ispite. Sau, mai bine zis, cunosc și ele ispite, dar nimeni nu le-o ia în nume de rău. La ele totul e natural: nu au nici proprietate pe care să trebuiască s-o păzească, nici căsătorii legitime și, prin urmare, nici văduvie. Nici față de Dumnezeu, nici față de șeful lor ele nu dau deloc seamă: un singur șef au ele, cocoșul!

— Cocoșul! Cocoșul! Chiar așa! Pentru de el este un fel de sultan al turcilor!

— Dar omul și-a aranjat tot pentru sine, așa încât la el nu mai e nimic natural, și de aceea are nevoie și de minte. Și pentru ca

nici el să nu cadă în păcat, și nici pe alții să nu-i ducă în ispită. Așa e, părinte?

— E adevărul adevărat. Și Scriptura ne sfătuiește să distrugem ochiul ademenitor.

— Asta dacă înțelegem literal, dar poate nici nu trebuie să distrugem ochiul, ci să facem astfel încât el să nu ispitească. Să apelăm mai des la rugăciune, să potolim înverșunarea trupească. Uite eu, de exemplu, deși în floarea vârstei, nu se poate spune că sunt slab... Ei, și am și servitoare... dar pe mine asta nu prea mă privește! știu că nu se poate fără servitori, ei, și le țin! Am și servitori bărbați, și femei, de tot felul! Servitoarele sunt și ele necesare în gospodărie. Să se ducă în beci, să pună ceaiul, să dea dispoziții în legătură cu gustările... Ei, Domnul să le aibă în pază! Ele își fac treaba lor, eu pe-a mea... uite, și trăim așa!

Spunând asta, Iudușka încerca să-l privească în ochi pe părinte; părintele, la rândul său, și el se străduia să-l privească în ochi pe Iudușka. Dar, din fericire, între ei se afla o lumânare, așa că puteau să se uite în voie unul la altul și să vadă numai flacăra lumânării.

— Și eu mai gândesc și așa: dacă intri cu servitoarele în relații scurte, neapărat ele încep să comande în casă. O să vină numai certuri și larmă, reproșuri și grosolănii: tu un cuvânt, ea două... Iar eu mă țin departe de astea.

Părintele deja începea să vadă pete albe în ochi: așa de fix se uita la Iudușka. De aceea, simțind că cuviința de om de societate cere ca interlocutorul, măcar din când în când, să spună un cuvânt în discuția comună, a dat din cap și a rostit:

— Ț,ț,ț...

— Iar dacă atunci te mai și comporți ca alții... uite, ca vecinul meu, domnul Anpetov, de exemplu, sau un alt vecin bun, domnul Utrobin... atunci până la păcat nu mai e decât un pas. Uite, la domnul Utrobin: cum, necum, cam șase oameni din curte se scaldă în pacostea asta... Iar eu nu vreau așa ceva. Eu spun așa: dacă Dumnezeu mi-a luat îngerul păzitor, prin urmare așa îi place voinței Sale sfinte, ca eu să fiu văduv. Dar dacă eu, din mila lui Dumnezeu, sunt văduv, prin urmare trebuie să fiu văduv cu onoare și să-mi păstrez nepângărit patul. Așa e, părinte?

— E greu, domnule!

— Știu și eu că e greu, și totuși îndeplinesc asta. Unul spune că e greu, dar eu spun: cu cât e mai greu, cu atât e mai bine, numai să te întărească Dumnezeu! Nu să fie totul numai dulce și ușor, trebuie, cum, necum, să mai și trudești pentru Dumnezeu! Aici te abții, acolo primești! Aici asta se numește „trudă”, iar acolo se cheamă „merit”! Vorbesc oare just?

— Ce poate să fie mai just?

— Și despre merite trebuie să spun. Nici ele nu sunt egale. Un merit e mai mare, altul e mai mic! Păi ce credeai?

— Cum se poate așa ceva? Un merit mai mare sau mai mic?

— Păi uite cum se vede asta la mine. Dacă omul se păstrează cu grijă: nu vorbește urât, nu vorbește în van, nu-i condamnă pe alții, dacă, mai ales, nu i-a îndurerat pe alții, nu a luat nimic de la alții… ei, și în legătură cu ispitele s-a comportat cu grijă, atunci și conștiința acestui om va fi mereu liniștită. Și nimic nu se lipește de el, nicio murdărie! Dar dacă unul de după colț îl și judecă, atunci, în opinia mea, asemenea judecări nici nu trebuie luate în seamă. Nu trebuie să dai doi bani pe ele, asta e tot!

— În asemenea cazuri regulile creștine recomandă mai ales iertarea!

— Ei, sau să le ierți! Eu mereu chiar așa și fac: dacă cineva mă judecă, eu îl iert și mă mai și rog la Dumnezeu pentru el! Și pentru el e bine, că pentru el a ajuns o rugăciune la Dumnezeu, dar și pentru mine e bine: m-am rugat puțin și am uitat!

— Uite, asta este adevărat: nimic nu ușurează mai mult sufletul ca rugăciunea! Și durerea, și mânia, și chiar boala, toate se îndepărtează de ea, precum întunericul nopții de lumina soarelui!

— Ei, uite, slavă Domnului! Mereu așa trebuie să te porți, ca viața noastră, ca o lumânare dintr-un felinar, să se vadă din toate părțile… Și să se condamne mai puțin, pentru că nu au pentru ce! Uite, măcar noi: am stat puțin, am vorbit, am discutat, cine ne poate condamna pentru asta? Iar acum o să mergem să ne rugăm la Dumnezeu, iar mai apoi la nani. Și mâine ne sculăm din nou… Nu e așa, părinte?

Iudușka s-a sculat și și-a tras cu zgomot scaunul, ca semn că discuția s-a încheiat. Părintele, la rândul său, s-a sculat și el și a vrut să ridice mâna în semn de binecuvântare; dar Porfiri Vladimirîci, având de data aceasta o dispoziție favorabilă, i-a prins mâna și a strâns-o într-ale sale.

— Deci, părinte, Vladimir i-au spus? a întrebat el, dând trist din cap în direcția camerei Evprakseiușkăi.

— În cinstea sfântului cneaz Vladimir, cel egal cu apostolii, domnule.

— Ei, slavă Domnului! E o servitoare cu osârdie, credincioasă, dar, uite, în privința minții, ce să-i cerem? De aceea ele și cad… în păcat!

Toată ziua următoare, Porfiri Vladimirîci nu a ieșit din cabinet și s-a rugat, cerând minte de la Dumnezeu. A treia zi a ieșit la ceaiul de dimineață nu în halat, ca de obicei, ci îmbrăcat în surtucul de sărbătoare, așa cum obișnuia când intenționa să facă ceva decisiv. Avea fața palidă, dar inspira lumină sufletească; pe buze îi juca un zâmbet euforic; ochii priveau blând, parcă iertau totul; vârful nasului, în urma procesului de rugăciune, i se înroșise ușor. A băut în tăcere cele trei pahare de ceai și în intervalele dintre înghițituri își mișca buzele, își împreună mâinile și se uita la icoană, de parcă încă aștepta de la ea un ajutor rapid și implicare, în ciuda efortului de rugăciune de ieri. În cele din urmă, după ce a luat ultima înghițitură, a cerut să vină Ulitușka și s-a dus la icoană pentru a se mai întări odată cu discuția divină, și, în același timp, pentru a-i arăta plastic Ulitușkăi că tot ce avea să se întâmple după aceasta nu era treaba lui, ci a lui Dumnezeu. Ulitușka, de fapt, chiar de la prima privire aruncată asupra feței lui Iudușka și-a dat seama că el, în adâncul sufletului, hotărâse o trădare.

— Uite, m-am rugat și eu puțin la Dumnezeu! a început Porfiri Vladimirîci și, în semn de supunere față de voința lui sfântă, și-a plecat capul și și-a desfăcut mâinile.

— Și foarte bine! a răspuns Ulitușka, dar în vocea ei se deslușea o înțelegere așa de pătrunzătoare a situației, că Iudușka a ridicat involuntar ochii spre ea.

Ea stătea în fața lui în poza obișnuită, cu o mână la piept, iar cu cealaltă sprijinindu-și bărbia; dar pe față i se citeau licăre de râs. Porfiri Vladimirîci a dat încet din cap, în semn de reproș creștinesc.

— Oare Dumnezeu a trimis îndurare? a continuat Ulitușka fără să fie tulburată de mișcarea preventivă a interlocutorului ei.

— Tu mereu hulești! nu s-a mai abținut Iudușka, de câte ori am încercat eu, și cu blândețea, și cu glumele, să te țin la

depărtare de asta, iar tu o ții pe-a ta! Tare limbă rea mai ai... Acră!

— Se pare că nu am zis nimic deosebit... De regulă, dacă oamenii se roagă la Dumnezeu, înseamnă că Dumnezeu a trimis îndurare!

— Păi tocmai de asta e vorba, că „ți se pare”! Iar tu nu mai trăncăni degeaba la tot ce „ți se pare”; altă dată să mai știi și să taci! Eu vorbesc la obiect, iar ea „mi se pare!”

Ulitușka s-a mutat numai de pe un picior pe altul în loc să răspundă, parcă exprimând prin mișcarea asta că tot ce-i va spune Porfiri Vladimirîci este știut și răsștiut de ea de multă vreme.

— Ei, atunci ascultă-mă, a început Iudușka, m-am rugat la Dumnezeu, și ieri m-am rugat, și azi, și tot rezultă că, orice-ar fi, trebuie să-l aranjăm pe Volodka!

— Se știe că trebuie să-l aranjăm! Doar nu e câine, n-o să-l arunci în mlaștină!

— Stai, așteaptă! Lasă-mă să termin... belea mai ești, belea! Ei! Așa că uite ce-ți spun: cum, necum, trebuie să-l aranjăm pe Volodka. În primul rând, trebuie să ne fie milă de Evprakseiușka, iar, în al doilea rând, trebuie să-l facem și pe el om.

Porfiri Vladimirîci se uita la Ulitușka, probabil așteptând ca ea să înceapă imediat să flecărească în voie cu el, dar ea se manifesta față de asta total simplu și chiar cinic.

— Păi și ce, eu să-l iau să-l educ? a întrebat ea, uitându-se fix la el.

— Ah, ah! a început Iudușka, ai și hotărât tu... gură-spartă! Ah, Ulitka, Ulitka! La tine totul e hop, țop! Tu mereu vrei numai să flecărești și să spui prostii! Dar de unde știi tu poate că eu nu mă gândesc la o casă de copii? Poate eu așa... am găsit altceva pentru Volodka?

— Și ce să spun, și acest altceva, nu e nimic rău în el!

— Păi asta spun și eu: deși, pe de o parte, îmi pare tare rău de Volodka, dar, pe de altă parte, dacă e să gândim și să socotim, rezultă că nu va trebui să-l ținem acasă!

— Se știe! Ce-o să spună oamenii! O să spună: „De unde o fi apărut oare un copil în casa Golovliovilor?”

— Și asta, dar mai e și altceva: acasă nu va fi niciun folos pentru el. Mama e tânără, o să-l răsfețe; eu sunt bătrân, deși n-am aici nicio implicare, dar pentru serviciul credincios al

mamei… la fel, mă rog! Cum, necum, dar devii îngăduitor! Cum să-l plesnești pe copil pentru o faptă rea, și atunci, după aceea… nici de lacrimile muierilor, nici de strigăte nu ai cum să scapi, ei, și dai din mână a lehamite! Așa e?

— Așa este. O să ne săturăm de asta.

— Dar eu vreau ca la noi totul să fie bine. Ca din el, din Volodka, să iasă cu timpul un om adevărat. Și servitor al lui Dumnezeu, și supus al țarului. Dacă Dumnezeu îl va binecuvânta cu țărănia, așa, ca să știe să muncească pământul… Să cosească acolo, să are, să taie lemne, din toate câte puțin. Dar dacă soarta lui va fi în alt rang, așa, ca să știe o meserie, o știință… De acolo, auzi, unii ajung și profesori!

— De la casa de copii? Îi fac direct generali!

— Ei, generali nu, și totuși… Poate din Volodka va ieși vreun om cunoscut! Dar acolo sunt educați minunat! Asta chiar eu o știu! Pătuțurile sunt curate, doicile sunt zdravene, cămășuțele copiilor sunt albe, tichiuțe, cămășuțe, fașe… într-un cuvânt, de toate!

— Ce poate să fie mai bine… pentru bastarzi!

— Iar dacă el o să ajungă în sat în grijă, atunci, ce să spun, Dumnezeu să-l aibă în pace! O să se obișnuiască cu muncile de mic, că doar munca e ca rugăciunea! Uite, noi ne rugăm în maniera adevărată! Ne punem în fața icoanelor, facem semnul crucii și dacă rugăciunea noastră va fi plăcută lui Dumnezeu, El ne va răsplăti pentru ea! Dar țăranul muncește din greu! Altul chiar ar fi bucuros să se roage cum se cuvine, dar puțin probabil va apuca să cânte și el puțin la sărbătoare. Dar Dumnezeu îi vede eforturile, o să-i dea pentru eforturi, așa cum ne dă nouă pentru rugăciune. Doar nu toți trebuie să stea prin palate și să sară pe la baluri, trebuie să mai trăiască cineva și într-o căsuță afumată, să se ducă la tăicutul pământ și să-l muncească! Dar fericirea, cine mai știe unde se află ea? Unul trăiește în palate și în răsfăț, dar prin aur varsă lacrimi, iar altul se învelește cu paie, mănâncă pâine cu cvas, dar în sufletul lui e rai! Zic bine eu, nu?

— Ce e mai bine decât să ai raiul în suflet?

— Așa că, drăguța mea, așa o să facem noi doi. Ia-l tu pe poznașul de Volodka, învelește-l în ceva călduros și plăcut și du-te cu el repejor la Moscova. O să dau dispoziții să se pregătească pentru dumneavoastră o căruță acoperită, o să poruncesc să se înhame doi cai, iar acum la noi drumul e neted,

egal: nu sunt șanțuri, nici denivelări, tot să călătorești! Numai să ai grijă: ca totul să fie făcut ca la carte. Așa cum vreau eu, ca la Golovliovi... cum îmi place mie! Să fie cămășuța curată, tichiuța... Cămășuțe, cearșafuri, fețe, scutece, plăpumioare – toate să fie din belșug! Ia! Poruncește! Iar dacă n-o să-ți dea, să mă iei pe mine, bătrânul, de mână, să te plângi la mine! Iar cum ajungi la Moscova, să te oprești la han. Să ceri acolo mâncare, samovar, ceai! Ah, Volodka, Volodka! Uite ce mai păcat s-a întâmplat! Tare îmi pare rău să mă despart de tine, dar frate, n-am ce face! Chiar tu o să vezi după aceea folosul, chiar tu o să-mi mulțumești!

Iudușka și-a ridicat ușor mâinile și a fremătat din buze, semn că se ruga în gând. Dar asta nu l-a împiedicat s-o privească pe sub sprâncene pe Ulitușka și să vadă la ea niște licăriri veninoase care-i schimonoseau fața.

— Ce-i? Vrei să spui ceva? a întrebat-o el.

— Eu, nimic. Doar se știe: o să-ți mulțumească dacă o să-și caute binefăcătorii.

— Ah, tu, ce rea, ce rea ești! Păi oare acolo îl dăm fără bilet? Și tu să iei un bilet! După bilet o să-l găsim chiar noi! Uite, o să-l îngrijească, o să-i dea de mâncare, o să-l învețe carte, iar noi cu biletelul o să apărem imediat: „Vă rugăm, dați-ni-l înapoi pe voinicul nostru, pe Volodka poznașul!” Doar cu biletelul o să-l prindem noi din fundul mării... Bine spun?

Dar Ulitușka nu a mai răspuns nimic la întrebare; numai licăririle veninoase de pe față i se conturaseră și mai clar. Porfiri Vladimirîci nu s-a mai abținut.

— Ce veninoasă ești, ce veninoasă! spunea el, stă Diavolul în tine... Ptiu! Ptiu! Ptiu! Ei, fie. Mâine, cum se face lumină, să-l iei pe Volodka, dar repejor, ca Evprakseiușka să nu audă, și să plecați cu Dumnezeu la Moscova. Știi casa de copii?

— Am mai fost pe acolo, a răspuns scurt Ulitușka, de parcă făcea aluzie la ceva din trecut.

— Păi dacă ai mai fost, atunci ai cărțile în mână. Prin urmare, și intrările, și ieșirile trebuie să le cunoști. Ai grijă să-l bagi acolo, și în fața șefilor să faci plecăciune adâncă, uite așa!

Porfiri Vladimirîci s-a sculat și a făcut o plecăciune, atingând pământul cu mâna.

— Ca să-i fie bine acolo! Nu oricum, ci așa cum se cuvine! Și bilet, și bilet să ceri. Să nu uiți! După bilet o să-l găsim pe urmă

peste tot! Iar pentru cheltuieli o să-ți dau o hârtie de douăzeci și cinci de ruble. Știu doar, știu tot! Și acolo va trebui să dai unuia, și în alt loc să dai mită... Ah, păcatele noastre, păcatele! Toți suntem oameni, toți vrem să fie numai dulce și bine! Uite și Volodka al nostru! Mi se pare că e mare, deși e numai un pumn de om, dar uite câți bani mai face!

După ce a spus asta, Iudușka și-a făcut cruce și a făcut o plecăciune adâncă în fața Ulitușkăi, recomandându-i tăcut să nu-l lipsească pe Volodka proznașul de grija ei. Viitorul familiei păcătoase a fost aranjat în modul cel mai simplu.

•

A doua zi după discuția aceasta, dimineață, cât timp tânăra mamă se perpelea cuprinsă de febră și aiura, Porfiri Vladimirîci se afla în fața ferestrei din sufragerie, își mișca buzele și făcea cruce asupra geamului. De la scara principală pleca o căruță cu rogojină care-l ducea pe Volodka. Uite, a urcat dealul, a ajuns în dreptul bisericii, a cotit-o la stânga și a dispărut în sat. Iudușka a făcut ultimul semn al crucii și a oftat.

„Uite, părintele vorbea zilele trecute despre dezgheț”, își spunea el, „dar uite, ce ger a mai trimis Dumnezeu în loc de dezgheț! Ger, și ce mai ger! Așa se întâmplă mereu și cu noi! Noi visăm să construim castele în aer, o facem pe deștepții, ne gândim că suntem mai isteți ca Dumnezeu, dar Dumnezeu într-o clipită face praf toată mintea noastră deșteaptă!”

Fără moștenitori

Agonia lui Iudușka a început prin faptul că rezerva de vorbe goale pe care o folosise până atunci cu mare plăcere a început să se reducă simțitor. În jurul lui se făcuse pustiu: unii muriseră, alții plecaseră. Nici măcar Anninka, în ciuda vieții ei jalnice de actriță nomadă, nu se lăsase ademenită de plăcerile de la Golovliovo. Rămăsese numai Evprakseiușka, dar, pe lângă faptul că nu era cine știe ce sprijin, și în ea se schimbase ceva în rău, lucru care nu a întârziat să iasă la iveală și să-l convingă pe Iudușka, odată pentru totdeauna, că zilele lui frumoase trecuseră pentru totdeauna.

Până atunci Evprakseiușka fusese așa de neajutorată, că Porfiri Vladimirîci putuse s-o asuprească fără nici cele mai mici temeri. Înzestrată cu o minte atât de stearpă și cu o fire atât de slabă, ea nici nu simțea această asuprire. În timp ce Iudușka îndruga prostii, ea se uita placidă în ochii lui și se gândea la altceva. Dar acum deodată i se luminase mintea și primul rezultat al trezirii a fost o repulsie subită, încă neconștientizată, dar plină de o ură înverșunată.

În mod evident, șederea la Golovliovo a domnișoarei de la Pogorelka nu rămăsese fără urmări pentru Evprakseiușka. Deși nu prea înțelegea ce dureri treziseră în ea discuțiile întâmplătoare cu Anninka, în sinea ei, Evprakseiușka se simțea foarte tulburată. Până atunci niciodată nu-i trecuse prin minte să se întrebe de ce Porfiri Vladimirîci, cum întâlnește pe cineva, imediat începe să-l învăluie într-o rețea întreagă de vorbe goale, de care nu te poți agăța deloc, dar care ajung să te apese atât de tare, încât devin insuportabile; îi devenise clar că Iudușka nu discută în adevăratul sens al cuvântului, ci „tiranizează”, și că, prin urmare, n-ar strica să-l „pună la punct”, să-l facă să simtă că i-a venit și lui rândul să-și mai pună lacăt la gură. Așa că a început să-i asculte poliloghiile infinite și din ele a priceput un singur lucru: că Iudușka se leagă de om și îl bate la cap fără astâmpăr, până îl face să se urce pe pereți.

„A zis domnișoara că nici el nu știe de ce vorbește”, se gândea ea, „dar nu, de fapt vorbește răutatea din el! Îl ochește pe ăl mai neajutorat și-l învârte pe degete după cum îi place!”

Dar nu ăsta fusese principalul efect al vizitei Anninkăi. Principalul merit al sosirii Anninkăi la Golovliovo fusese că trezise în Evprakseiușka instinctele tinereții. Până atunci aceste instincte lânceziseră în ea cumva apatic, dar iată că deodată explodaseră cu o forță de nestăvilit. Înțelegea multe dintre lucrurile față de care rămăsese până atunci nepăsătoare. Uite, de exemplu, de ce nu fusese de acord Anninka să rămână la Golovliovo, de ce spusese așa, fără menajamente, că e oribil? Păi pur și simplu pentru că „e tânără și vrea să trăiască”. Dar și ea, Evprakseiușka, și ea era tânără... Da, era tânără! Se pare însă că tinerețea a fost înecată la ea în grăsime; și totuși, din când în când tare mult își mai făcea simțită prezența! Și o chema, o ademenea. Când se potolea, când izbucnea din nou. Ea credea că lucrurile aveau să se aranjeze cu Iudușka, dar uite că nu... „Ah, bătrân putregăios ce ești! Uite cum m-ai mai păcălit!” Ce bine ar fi fost să fi avut și ea un prieten, unul adevărat, tinerel! S-ar fi îmbrățișat, s-ar fi giugiulit, drăguțul ei ar fi sărutat-o, i-ar fi căutat și-n coarne, i-ar fi spus la ureche cuvinte dulci, că doar era albă și durdulie! „Ah, zgripțuroi afurisit! Ai găsit și cu ce să mă ademenești, cu ciolanele tale bătrâne! Bag mâna-n foc că domnișoara din Pogorelka are un drăguț! Sigur are! Bine a făcut ea că și-a luat tălpășița. Iar eu stau aici, între patru pereți, și aștept să-i vină hodorogului pofta!”

Se înțelege, Evprakseiușka nu și-a anunțat imediat revolta, dar odată ce a pornit pe drumul ăsta, nu s-a mai oprit. Căuta motive de ranchiună, răscolea trecutul și, fără ca Iudușka măcar să bănuiască, în ea creștea cu fiecare clipă o ură întunecată. Mai întâi i-au venit în minte niște plângeri generale, de felul „a trăit prea mult”; apoi a venit rândul comparațiilor. „Uite, la boierul Mazulino, chelăreasa Pelagheiușka stă cu mâinile în sân și umblă numai în rochii de mătase. Nici vorbă să se ducă în grajd, la vite, sau în beci, stă toată ziua în pătuțul ei și brodează cu mărgele!” Și toate aceste supărări și proteste se încheiau mereu cu un plânset general:

„Of, ce mi s-a mai aprins acuma inima împotriva ta, nesuferitule! Ei, ce mi s-a mai aprins! Mi s-a aprins așa de tare!”

La acest motiv principal se mai adăuga unul, care era cât se poate de bine-venit, pentru că îi servea de minune drept justificare pentru a intra în luptă. Și anume: amintirea nașterii și a dispariției fiului ei, Volodka.

Atunci când îi fusese luat Volodka, Evprakseiușka nu se arătase prea afectată. Porfiri Vladimirîci se limitase la a-i declara că a dat nou-născutul pe mâini bune, și îi dăruise un nou șal de mătase, în chip de consolare. După aceea totul fusese dat uitării și lucrurile își reluaseră mersul dintotdeauna. Evprakseiușka se cufundase chiar cu și mai multă sârguință în mulțimea de mărunțișuri gospodărești, de parcă voia să se răzbune asupra lor pentru maternitatea ei ratată. Poate că sentimentul matern continuase să pâlpâie în sufletul ei în tot acest timp sau poate pur și simplu o pocnise din senin; în orice caz, amintirea lui Volodka a înviat subit. Și a înviat chiar în momentul în care asupra Evprakseiușkăi începea să adie un vânt nou, de libertate, când începea să simtă că mai există și altă viață, care curge cu totul altfel decât între pereții casei de la Golovliovo. E clar că motivul era mult prea bun pentru a nu se folosi de el.

„Doar uite ce a făcut!” se aprindea ea. „Mi-a luat copilul! L-a înecat în râu, ca pe un cățelandru!”

Încet-încet, ideea aceasta a pus stăpânire pe ea în totalitate. Simțea o dorință pătimașă de a-și regăsi copilul și cu cât mai insistent i se aprindea această dorință, cu atât o pârjolea mai tare necazul ei împotriva lui Porfiri Vladimirîci.

„Cel puțin acum măcar aveam și eu o distracție! Volodia! Volodiușka! Copilașul meu! Unde ești? L-o fi dat la vreo femeie simplă de la țară! Ah, o să vă vadă Dumnezeu, boieri blestemați! Turnați copii și-i aruncați ca pe niște câini, în groapă. Nimeni nu ne întreabă și pe noi! Mai bine îmi băgăm cuțitul în gât, decât să-l las pe nerușinatul ăsta să-și bată joc de mine!”

Și uite așa s-a aprins în ea ura, dorința de a-i face rău, de a-i amărî viața, de a-i scoate sufletul; uite așa a început cel mai insuportabil război – războiul tachinărilor, al sâcâielilor, al micilor înțepături. Dar numai un asemenea război îl putea frânge pe Porfiri Vladimirîci.

•

Într-o zi, la ceaiul de dimineață, Porfiri Vladimirîci avu parte de o surpriză cât se poate de neplăcută. Era ora la care el, de

regulă, își revărsa fără menajamente putregaiul verbal, iar Evprakseiușka îl asculta în tăcere cu farfuriuța de ceai în mână, mușcând dintr-o bucățică de zahăr și pufnind din când în când. Imediat ce începu el să-și dezvolte ideea, cum că există pâine de mai multe feluri: una vizibilă, pe care o mâncăm și cu care ne hrănim trupul, și una invizibilă, spirituală, pe care o îmbucăm și cu care ne întărim sufletul (la ceai, în ziua aceea se servise pâine caldă, proaspăt scoasă din cuptor), pe nepusă masă, Evprakseiușka îl întrerupse fără să-i pese.

— Se spune că la Mazulino Pelagheiușka trăiește bine! începu ea întoarsă cu tot trupul spre fereastră și legănându-și mitocănește picioarele puse unul peste altul.

Iudușka avu o tresărire de surpriză, dar, cum era prima dată, nu dădu întâmplării o semnificație deosebită.

— Și dacă multă vreme nu mâncăm pâine vizibilă, continuă el, atunci simțim foamea trupească; dacă însă multă vreme nu mâncăm pâine spirituală…

— N-auzi ce zic? Cică Pelagheiușka trăiește bine la Mazulino! îl întrerupse din nou Evprakseiușka, și de data asta era limpede că nu o făcuse deloc din întâmplare.

Porfiri Vladimirîci îi aruncă o privire uimită, dar se abținu de la critică, de parcă ar fi simțit că nu e a bună.

— Păi dacă Pelagheiușka trăiește bine, bravo ei, Domnul s-o aibă în pază! spuse el scurt.

— Stăpânul ei, îi dădu înainte Evprakseiușka, nu-i face nicio neplăcere și nici n-o pune să muncească, și ea umblă numai în rochii de mătase!

Uimirea lui Porfiri creștea. Cuvintele Evprakseiușkăi erau atât de neobișnuite, că nici nu știa cum să reacționeze.

— Și în fiecare zi poartă altă rochie, spuse Evprakseiușka de parcă aiura în somn. Azi una, a doua zi alta, iar de sărbătoare – una deosebită. Și la biserică merge în trăsură cu patru cai: mai întâi ea și abia apoi boierul. Iar popa, cum vede trăsura, începe să bată clopotul. Acasă, stă în camera ei. Dacă boierul dorește să-și petreacă vremea cu ea, îl primește la ea. Dacă nu, stă de vorbă cu o fată în casă, cu camerista, sau coase cu mărgele!

— Ei, ce mai e și asta? se trezi, în cele din urmă, Porfiri Vladimirîci.

— Tocmai de asta spun că viața Pelagheiușkăi e tare bună!

— Și ce, oare viața ta nu e bună? Vai, vai, vai, cum mai ești și tu… tare nesătulă!

Dacă de data aceasta Evprakseiușka ar fi tăcut, Porfiri Vladimirîci cu siguranță s-ar fi lansat într-o perorație găunoasă, în care s-ar fi pierdut fără urmă toate aluziile prostești care îl tulburaseră din flecăreală. Dar Evprakseiușka, după cum se vede, n-avea nicio intenție să tacă.

— Ei, ce să-ți povestesc! îi sări ei țandăra. Cum să mă plâng, că doar nici viața mea nu-i rea! Nu umblu în zdrențe, slavă ție, Doamne, și pentru asta! Numai anul trecut mi-ați dat cinci ruble pentru două rochii de stambă… Te pomenești c-oți fi sărăcit!

— Dar de rochia de lână ai uitat? Și de șalul pe care ți l-am luat de curând? Ah, ah, ah!

În loc de răspuns, Evprakseiușka își puse pe masă mâna în care ținea farfurioara și îi aruncă lui Iudușka o privire piezișă, cu așa un dispreț, că el, surprins, începu să se simtă stânjenit.

— Dar știi tu oare că Dumnezeu pedepsește pentru lipsa de recunoștință? începu el să bâiguie cam nesigur, sperând că măcar amintirea lui Dumnezeu îi va băga mințile în cap muierii care, nu se știe de ce, își luase dintr-odată nasul la purtare.

Dar Evprakseiușka nu numai că nu se arătă tulburată de pomenirea lui Dumnezeu, ci se și grăbi să-l întrerupă din nou.

— N-aveți cu ce! N-aveți cu ce să-mi închideți gura! Ce îmi ziceți mie de Dumnezeu? răbufni ea. Nu-s copil mic! Gata! Ați domnit destul! M-ați tiranizat destul!

El tăcea mâlc. Cana de ceai se afla în fața lui și aproape că se răcise, dar Porfiri Vladimirîci nici nu se atinsese de ea. Se făcuse palid la față și buzele îi tremurau ușor, de parcă s-ar fi căznit să încropească un zâmbet slab, dar fără niciun succes.

— Păi doar astea sunt glumele Anninkăi! Ea, veninoasa, te-a asmuțit și pe tine! spuse în cele din urmă, fără să-și dea seama prea bine despre ce vorbește.

— Ce glume sunt astea?

— Păi uite, că tu ai început să discuți cu mine… Ea! Ea te-a învățat! Ea și nimeni altcineva! spuse tulburat Porfiri Vladimirîci. Hodoronc-tronc, vrei rochii de mătase! Păi știi tu oare, nerușinato, cine din tagma voastră umblă cu rochii de mătase?

— Dacă-mi spuneți, o să știu!

— Păi pur și simplu cele mai… ei bine, cele mai nerușinate, numai ele merg așa!

Dar Evprakseiușka nu se rușină nici de asta, ci dimpotrivă, răspunse cu obrăznicie:

— Nu știu dacă sunt nerușinate sau nu... Se știe, boierii cer... Și dacă le ispitesc pe unele dintre noi să le fie ibovnice... ei bine, atunci se cheamă că trăiesc împreună. Că doar nici noi doi nu citim rugăciuni împreună, ci facem ce face și boierul Mazulino cu Pelagheiușka.

— Ah, tu... ptiu! Ptiu! Ptiu!

De uimire, Porfiri Vladimirîci rămăsese trăsnit. Se uita cu ochii mari la partenera revoltată și în piept îi clocoteau tot felul de cuvinte goale. Dar, pentru prima oară în viață, începu vag să bănuiască că sunt situații în care nu poți omorî un om cu vorbe goale.

— Ei, drăguța mea! Văd eu că azi nu pot să stau de vorbă cu tine, spuse și se ridică de la masă.

— Nici azi n-o să vorbiți, nici mâine n-o să vorbiți... niciodată! Gata! Ați domnit destul! Am ascultat și eu destul. Acum să ascultați și dumneavoastră ce-am eu de zis!

Porfiri Vladimirîci s-ar fi aruncat asupra ei cu pumnii strânși, dar ea se înfoiase așa de amenințător, că boierul s-a retras imediat. S-a întors cu fața spre icoană, a ridicat mâinile, a îndrugat ceva din buze și a pornit încetișor spre cabinetul său.

Tot restul zilei a fost întors pe dos. Nu era în apele lui. Nu își făcea neapărat griji pentru viitor, dar îl tulburase faptul că se întâmplase ceva care nu intra în desfășurarea normală a zilei lui și că întâmplarea aceasta trecuse nepedepsită. Nici la masa de prânz nu a venit, ci s-a prefăcut bolnav, rugând modest, cu un glas suferind, să i se aducă de mâncare în cabinet.

Seara, după ceaiul pe care, pentru prima oară în viață, l-a băut într-o tăcere totală, s-a sculat, după obicei, pentru a se ruga; dar degeaba buzele lui șopteau înlănțuirea obișnuită a cuvintelor din rugăciunea dinainte de culcare: gândurile lui tulburate refuzau să urmărească rugăciunea. Un fel de neliniște păcătoasă, de care nu putea scăpa, punea stăpânire pe toată ființa lui, iar urechea îi pândea involuntar reflexele slabe ale zilei, care se mai auzeau, ici-colo, în ungherele îndepărtate ale conacului de la Golovliovo. În cele din urmă, când a auzit de undeva, dintr-o încăpere, ultimul căscat serios, înainte ca totul să se cufunde într-o liniște desăvârșită, nu a mai rezistat. A ieșit pe furiș din odaie, s-a apropiat de ușa Evprakseiușkăi și a

început să tragă cu urechea. Evprakseiușka era singură și se auzea numai cum striga din când în când, în timp ce își făcea nevoile: „Doamne! Mântuitorule milostiv! Maica Domnului!” Porfiri Vladimirîci a dat să apese pe clanță, dar ușa era încuiată.

— Evprakseiușka! Ești aici? strigă el.

— Sunt, dar nu pentru dumneata! răspunse ea cu grosolănie, astfel încât lui Iudușka nu îi mai rămase decât să se retragă în cabinet.

A doua zi avu loc o altă discuție. Evprakseiușka alese taman momentul ceaiului de dimineață ca să îl rănească pe Porfiri Vladimirîci. De parcă ar fi presimțit ea că o dimineață tulburată ar fi stârnit neliniște și durere pentru toată ziua.

— De-aș fi văzut și eu lumea! Măcar să-mi fi clătit ochii puțin, să văd și eu cum trăiesc alți oameni! începu ea cu un aer enigmatic.

Porfiri Vladimirîci tresări numai. „Iar începe!” își spuse, dar tăcu și așteptă să vadă ce se mai întâmplă.

— Zău! Altele se plimbă toată ziua cu iubițelul lor și se sorb din ochi! El nu-i spune ei niciun cuvânt de ocară, și nici ea lui. „Vai, drăguțo” și „vai, dragul meu”, numai așa o țin! Tare frumos!

Subiectul acesta îi era tare odios lui Porfiri Vladimirîci. Deși admitea păcatul în cadrele unei nevoi stricte, considera timpul astfel petrecut ca rezultatul unei ispite diavolești. Răbda ca un laș vorbele Evprakseiușkăi, pentru că tare mai voia să bea din ceaiul care deja pufăia de câteva minute pe consolă. Dar Evprakseiușka nici nu se gândea să îi toarne.

— Sigur, multe femei sunt proaste, continuă ea, legănându-se obraznic pe scaun și bătând darabana pe masă. Unele sunt gata să facă orice pentru o rochie de stambă, iar altele chiar și pentru un fleac! Pentru cvas, pentru castraveți... Ți-ai și găsit cu ce să le ademenești!

— Adică e numai din interes... murmură sfios Porfiri Vladimirîci, urmărind din ochi ceainicul aburind.

— Cum adică numai din interes? Doar nu m-am făcut eu așa de interesată! se trase deodată într-o parte Evprakseiușka. Să înțeleg că-ți pare rău și după firimiturile pe care mi le dai? Ai început să-mi scoți ochii și pentru firimiturile astea?

— Nu-ți scot ochii, zic și eu așa, că unii numai din interes...

— Am trăit s-o aud și p-asta! Eu! Să te slujesc din interes! Dar ia dă-mi voie să te întreb, ce interes am eu la dumneata? În afară de cvas și de castraveți…

— Ei, nu e vorba numai de cvas și de castraveți… nu se putu abține Porfiri Vladimirîci.

— Atunci de ce anume? Spune! Spune, ce mai e?

— Păi cine trimite la Nikola în fiecare lună după saci de făină?

— Asta-i bună, pentru câțiva saci! Altceva?

— Grâne, untdelemn… într-un cuvânt, de toate…

— Ei, grâne, untdelemn… Plângi după ele!

— Eu nu spun că-mi pare rău după ele, dar uite, tu…

— Acum eu sunt vinovata! Mie nu-mi dă nimic să mănânc fără reproșuri, și tot eu sunt vinovata!

Evprakseiușka nu se mai putu abține și izbucni în lacrimi. Iar ceaiul între timp tot șuiera pe consolă, astfel încât Porfiri Vladimirîci începu să se neliniștească. Făcu un efort de voință, se așeză încetișor lângă Evprakseiușka și o mângâie ușor pe spate.

— Ei, bine, hai, toarnă ceaiul… Ce-ai început să plângi așa?

Dar Evprakseiușka mai scânci o dată, de două ori, își țuguie buzele și își aținti ochii tulburi în gol.

— Uite, ai zis de cei tineri, continuă el, încercând să o ia cu binișorul, dar nici noi nu suntem… așa de bătrâni!

— Ai găsit ce să spui! Lasă-mă în pace!

— Ei, zău așa! Păi eu… știi tu oare… când eram funcționar, directorul departamentului voia să-și dea fata după mine!

— O fi fost fată bătrână… o fi fost strâmbă!

— Nu, era o fată cumsecade… Și cum mai cânta ea! Ce voce! Cum mai cânta! Cum mai cânta!

— O fi cântat ea, dar n-avea cine să-i țină isonul!

— Nu mi se pare…

Porfiri Vladimirîci era nedumerit. Nu se dădea în lături să arate că și el poate fi bun de pereche. Gândind așa, începuse să se legene din tot corpul și chiar încercase s-o cuprindă pe Evprakseiușka pe după talie, dar ea se trase imediat din brațele lui și strigă supărată:

— Piei din ochii mei, Mamona! Că te stropesc cu apă fiartă! Și n-am nevoie eu de ceaiul dumitale! N-am nevoie de nimic! Uite ce i-a mai trecut prin cap, să înceapă să-mi scoată ochii pentru

fiecare firimitură! O să plec de aici! Jur pe ce-am mai sfânt c-o să plec!

Și într-adevăr a plecat, trântind ușa și lăsându-l pe Porfiri Vladimirîci singur în sufragerie.

Iudușka era cu adevărat în încurcătură. Ar fi început să-și toarne singur ceai, dar mâinile îi tremurau așa de tare, că a fost nevoie de ajutorul valetului.

— Nu, nu se poate așa! Trebuie să aranjez cumva lucrurile... să mă gândesc! șoptea el, plimbându-se tulburat dintr-un capăt în altul al sufrageriei.

Dar nu era deloc în stare nici să „aranjeze”, nici să se „gândească”. Se obișnuise așa de mult să sară de la o fantasmagorie la alta fără să întâmpine niciun obstacol, încât simplele fapte ale realității îl luaseră prin surprindere. Cum începea „să se gândească”, o armată de fleacuri îl învăluiau din toate părțile și îi acopereau gândului orice portiță spre viața reală. Îl cuprindea un fel de lene, o anemie generală, mentală și morală, care îl împingea departe de viața reală și îl trăgea spre patul moale al arătărilor de care putea să dispună după cum dorea.

Toată ziua și-a petrecut-o în singurătate deplină, pentru că Evprakseiușka nu a mai apărut nici la prânz, nici la ceaiul de seară. Toată ziua a fost plecată în sat, la preot, și s-a întors de acolo numai seara târziu. Nu avea stare să se ocupe de nimic. Un singur gând îl chinuia, un gând fără ieșire: trebuia să aranjeze lucrurile cumva, trebuia! Nu mai avea chef de vorbă și nici să se roage nu mai putea. Simțea că îl cuprinde un fel de boală pe care deocamdată nu o putea defini. Nu o dată se opri în fața ferestrei, sperând să își poată agăța gândurile ezitante de ceva, să își distragă cumva atenția, dar degeaba. Afară începea primăvara, dar copacii erau goi, și nici iarba nu răsărise. În depărtare se vedeau câmpiile negre, împestrițate de pete albe de zăpadă, care încă nu se topise în văi și viroage. Bălțile luceau pe drumul înnegrit de noroi. Dar toate astea le vedea parcă printr-o sită. Pe lângă acareturile șubrezite de ploaie domnea o liniște totală, deși peste tot ușile erau date de perete; nici în casă nu se auzea nimeni, deși mereu îi ajungeau la ureche niște sunete stinse, de uși trântite în depărtare. Ce bine ar fi fost să se facă invizibil și să asculte ce vorbesc despre el servitorii lui ticăloși! Oare neisprăviții înțelegeau că trăiesc din

milostenia lui sau îl bârfeau și îl criticau pentru averea pe care o strânsese? Trai pe vătrai, nu fac decât să se îmbuibe de dimineața până seara! „Cred c-au strâns mai demult niște castraveți și acum se înfruptă din ei…” Dar imediat ce își îndrepta atenția spre acest gând, imediat ce începea să numere câți castraveți ar putea să fie puși deoparte și câți castraveți ar trebui, la un calcul superficial, să îi revină fiecăruia, din nou îl tulbura lumina aspră a realității, întorcându-i cu susul în jos toate calculele.

„Ei, ca să vezi! Nici măcar n-a cerut voie, a plecat pur și simplu!” își spunea el în timp ce scruta depărtările, încercând să distingă casa preotului în care, după toate probabilitățile, ciripea ca o porumbiță în acel moment Evprakseiușka.

Într-un sfârșit, a venit și ora prânzului; Porfiri Vladimirîci stătea singur la masă și sorbea fără vlagă supa lungă. (Nu putea să sufere supa goală, dar ea intenționat poruncise în ziua aceea să fie făcută așa.)

„Se pare că și popa s-a plictisit de moarte, că altfel n-ar sta atât la el!” își spunea el. „Probabil că îi dă mai multe firimituri decât prinde aici! Niște ciorbă de varză, niște caș… Poate o tratează pe musafiră și cu niște fripturică, cine știe…”

Fantezia începuse din nou să se desfășoare, punând stăpânire pe el și aducându-l într-o stare de toropeală. „Oare câte linguri de ciorbă de varză i-or da? Cât caș? Ce-or spune popa și preoteasa despre venirea Evprakseiușkăi? Pesemne o ocărăsc între ei…” Toate acestea – și mâncarea, și cuvintele – îi treceau prin fața ochilor de parcă ar fi fost aievea.

„Te pomenești c-or bea împreună din aceeași ceașcă! A plecat! A știut ea unde să găsească mâncărică bună! Afară e noroi, mizerie! Când o să vină, o să-și aducă în casă poalele murdare… Ah, tu, viperă! Chiar așa, viperă! Da, trebuie să fac ceva”.

Când ajungea în punctul ăsta, șirul gândurilor i se întrerupea invariabil. După masa de prânz s-a dus, după obicei, să doarmă puțin, dar mai mult se chinuia, tot întorcându-se de pe o parte pe alta. Evprakseiușka a venit acasă numai când s-a înserat și s-a strecurat așa de discret în colțișorul ei, că el nici nu a observat-o. Degeaba poruncise el să fie anunțat neapărat la întoarcerea ei acasă; oamenii, ca un făcut, au tăcut. A încercat

din nou să intre în camera ei, dar și de data aceasta a găsit ușa încuiată.

În dimineața celei de-a treia zile, Evprakseiușka, deși veni la ceai, începu să îi vorbească și mai amenințător decât până atunci.

— Unde e Volodiușka al meu acum? începu ea, prefăcându-se îndureratã.

Porfiri Vladimirîci înmărmuri la auzul acestei întrebări.

— Măcar să arunc o privire la el, să văd cum se chinuie acolo, dragul de el! Dar poate a și murit...

Iudușka murmură cu febrilitate o rugăciune.

— La noi nimic nu e ca la alții! Uite, boierului Mazulino Pelagheiușka i-a făcut o fată. O îmbracă numai în batist, i-au făcut un pătuț roz... Numai doicii câte sarafane și *kokoșnik*-uri[19] i-au dăruit! Iar la noi... eeei... altă poveste!

Evprakseiușka întoarse repede capul spre fereastră și oftă din rărunchi.

— Bine zic ăia care zic că toți boierii sunt niște lepre! Fac o mulțime de copii și-i aruncă în baltă, ca pe niște căței! Și puțin le pasă! Nu dau nicio socoteală în fața nimănui, de parcă n-au niciun Dumnezeu! Niciun lup nu face așa ceva!

Lui Profiri Vladimirîci i se întoarseră măruntaiele pe dos. Se abținu multă vreme, dar, în cele din urmă, nu mai rezistă și spuse printre dinți:

— Ce te-a apucat? De trei zile numai asta aud de la tine!

— Și ce dacă, las să mă apuce! Ce-are dacă mă apucă? Ce, numai dumneata să vorbești? Pot să scoată și alții câte un cuvânt! Zău așa! De făcut, ai făcut copilul, dar unde l-ai dat după aia? În sat, cred, la o muiere, să moară acolo! Nimeni n-are grijă de el, n-are nici de mâncare, nici de îmbrăcat... Doarme în noroi și suge niște lapte acrit!

Se șterse la ochi cu capătul șalului ei de mătase.

— Uite, bine a zis doamna de la Pogorelka, i-e frică să stea cu dumneata. Chiar așa, ți-e frică. N-ai nicio mulțumire, nicio bucurie, numai măscări... Și pușcăriașii trăiesc mai bine la închisoare. Dacă acuma aș fi avut copilașul, cel puțin aș fi avut și eu o mângâiere. Da’ de unde! Am avut copilașul, dar mi l-au luat și pe el!

[19] Acoperământ sub formă de diademă înaltă, bogat ornamentată, parte componentă a costumului popular rusesc.

Porfiri Vladimirîci stătea jos și dădea chinuit din cap, simțindu-se încolțit. Din când în când mai scotea câte un geamăt.

— Ah, e greu! spuse el în cele din urmă.

— Niciun „e greu”! Zău, o să mă duc la Moscova, măcar să arunc un ochi asupra lui Volodka! Volodka! Volodenka! Dragul de el! Boierule! Ce să fac, să mă duc la Moscova?

— N-ai pentru ce! răspunse grosolan Profiri Vladimirîci.

— Păi o să mă duc! Și nici n-o să cer voie nimănui, că nimeni nu poate să-mi interzică! Eu sunt mama!

— Ce mamă ești? Ești o fată ușuratică, asta ești! se dezlănțui, în cele din urmă, Porfiri Vladimirîci. Ia spune, ce vrei de la mine?

Evprakseiușka, pesemne, nu era pregătită pentru întrebarea asta. Tăcea cu ochii ațintiți asupra lui Iudușka, de parcă s-ar fi întrebat ce îi trebuie ei de fapt.

— Acuma mă mai faci și ușuratică! strigă ea cu ochii în lacrimi.

— Da! Asta ești, o ușuratică! Ușuratică, ușuratică! Ptiu! Ptiu! Ptiu!

Porfiri Vladimirîci se enervă de tot, sări de pe scaun și ieși aproape în fugă din sufragerie.

A fost ultima izbucnire de acest fel pe care și-a permis-o. După aceea a început să se gârbovească în fața ei, cuprins de lașitate, pentru că insistențele Evprakseiușkăi nu se mai terminau. Ea avea la dispoziție o forță uriașă: încăpățânarea pe care i-o dădea prostia. Și, pentru că forța aceasta reușea mereu să îi facă în necaz și să îi amărască viața, din când în când era destul de înfricoșătoare. Încet-încet, arena sufrageriei a devenit insuficientă pentru ea; a început să năvălească de-a dreptul în cabinet, încolțindu-l pe Iudușka (mai înainte nici nu-i trecea prin minte să intre acolo, când boierul era „ocupat”). Venea, se așeza la fereastră, își fixa în gol ochii tulburi, se scărpina între omoplați de tocul ușii și începea să turuie. Tema ei de discuție preferată era amenințarea că va părăsi Golovliovo. De fapt, nu se gândise niciodată serios la asta și ar fi fost extrem de uimită dacă deodată i s-ar fi propus să se întoarcă în casa părintească; dar ghicise că Porfiri Vladimirîci se teme cel mai mult de plecarea ei. Nu îi plăcea să vorbească despre asta și, când o făcea, o făcea doar pe ocolite. Ea tăcea o vreme, se scărpina în ureche și deodată parcă își aducea aminte de ceva.

— Azi la Nikola cică se fac blinii!

Porfiri Vladimirîci se înverzea de furie când auzea introducerea asta. Tocmai începuse un calcul extrem de complicat – la ce preț ar putea vinde laptele un an de zile, dacă toate vacile din regiune ar muri și numai ale lui, cu ajutorul lui Dumnezeu, ar rămâne întregi și ar da lapte de două ori mai mult ca înainte. Dar sosirea Evprakseiușkăi și comentariul ei despre blinii îl făcură să își lase lucrul. Încercă să zâmbească.

— Și de ce se fac acolo blinii? întrebă el cu un zâmbet larg. Ah, tăicuță, da, într-adevăr, azi e ziua morților! Iar eu, gură-cască, am și uitat! Ah, ce păcat! N-o să avem cu ce s-o pomenim pe răposata măicuță a mea!

— Ce-aș mai mânca și eu niște blinii… așa cum se fac la mine acasă!

— Păi cine nu te lasă? Dă dispoziții! Ia-o de urechi pe bucătăreasa Mariușka! Și dacă nu pe ea, pe Ulitușka! Ah, ce blinii bune face Ulitka!

— O fi făcut și pentru alții blinii, nu numai pentru dumneata, spuse veninos Evprakseiușka.

— Nu, e păcat s-o ocărăsc. Tare bine îi ies Ulitkăi bliniile! Ușoare, moi, vai, ți se topesc în gură! încercă Porfiri Vladimirîci să o îmbie pe Evprakseiușka.

— Aș mânca eu blinii, dar nu de la Golovliovo, ci de la părinți! se încăpățână ea.

— Nici aici nu văd vreo problemă! Ia-l de urechi pe Arhipușka vizitiul! Poruncește să înhame doi cai și du-te sănătoasă!

— Ia te uită! A căzut pasărea în laț… Tare proastă a mai fost! Cine mai are nevoie de mine, nu-i așa? Cu gura dumitale m-ai făcut „ușuratică”… Ce să mai spunem?

— Ah, ah, ah! Cum de nu ți-e rușine să te iei degeaba de mine! Nu știi oare că Dumnezeu te pedepsește pentru vorbe fără temei?

— Păi mi-ai spus, chiar mi-ai spus „ușuratică”! Uite, e și icoana aici, martoră că nu mint! Ah, tare nesuferit mi-e Golovliovo! O să fug de aici! Zău c-o să fug!

Când spunea asta, Evprakseiușka nu își mai supraveghea deloc comportamentul: se legăna pe scaun, se scobea în nas, se scărpina… În mod evident, juca teatru, ca să îl tachineze.

— Porfiri Vladimirîci, uite ce voiam să-ți spun, continuă ea, trebuie să mă duc acasă!

— În vizită, da. Vrei să te duci la tata și la mama.

— Nu, de tot. O să rămân la Nikola.

— Cum așa? Te-ai supărat cumva?

— Nu, nu m-am supărat, ci așa… doar trebuie cândva… Și tare mă mai plictisesc aici la dumneata… Tare groaznic mai este! Parcă totul a murit în casă! Slugile umblă creanga, se tot ascund prin bucătărie și prin camerele lor, parcă sunt singură în casă. Și mai și bagă cineva cuțitul în mine! Cum te duci noaptea la culcare, din toate colțurile vin numai șoapte!

Dar zilele treceau una după alta, și Evprakseiușka nici nu se gândea să-și ducă la îndeplinire amenințarea. Cu toate acestea, umbra amenințării stăruia asupra lui Porfiri Vladimirîci și îl tulbura nespus. Deodată și-a dat seama că, deși de dimineața până seara se chinuia cu așa-numitele munci, la drept vorbind, nu făcea de fapt nimic, și foarte ușor ar fi putut să rămână fără masa de prânz, fără lenjerie curată sau fără costume dacă nu ar fi fost ochiul cuiva care să aibă grijă ca activitatea din gospodărie să nu se întrerupă. Până atunci parcă nu simțise constrângerile vieții, nu-și dăduse seama că ea are un cadru în care se desfășoară și care nu se face singur. Toată ziua lui se desfășura pe un curs stabilit o dată pentru totdeauna; totul în casă se grupa în jurul lui și se făcea pentru el; toate se făceau la timpul lor, fiecare lucru se afla la locul lui – într-un cuvânt, peste tot domnea o ordine atât de bine pusă la punct, încât el nici măcar nu băgase de seamă. Numai pentru că lucrurile erau rânduite astfel putea el să se dedea flecărelii și gândurilor vane fără să se teamă că viața o să îl ia pe nepregătite. E adevărat că tot acest mecanism artificial se ținea într-un fir de păr; dar omului care e permanent cufundat în sine nu-i poate trece prin minte că firul acesta de păr este ceva foarte subțire, care se rupe repede. Lui i se părea că viața s-a instalat durabil, pentru totdeauna… Iată însă că, deodată, toate acestea amenințau să se prăbușească, să se prăbușească într-o clipită, din cauza câtorva cuvinte: „O să plec!” Iudușka se pierduse de tot. „Și ce-ar fi dacă ea chiar ar pleca?” își spunea. Începea să construiască în minte toate combinațiile posibile, tot ce ar fi putut să încerce ca să o rețină cumva, și chiar a decis să facă niște concesii în favoarea tinereții revoltate a Evprakseiușkăi, concesii care înainte nici nu i-ar fi trecut prin cap.

— Ptiu! Ptiu! Ptiu! scuipa el când se gândea cât de cumplit ar fi să se trezească deodată cu vizitiul Arhipușka sau cu administratorul Ignat la ușă.

Curând s-a convins totuși că teama lui referitoare la plecarea Evprakseiușkăi era cel puțin neîntemeiată, iar existența lui a intrat pe un făgaș nou și cu totul neașteptat pentru el. Evprakseiușka nu numai că nu a plecat, dar chiar și-a rărit insistențele. În schimb, l-a părăsit de tot pe Porfiri Vladimirîci. Venise luna mai, vremea se făcuse frumoasă, și ea aproape că nu mai apărea în casă. Numai după felul în care trântea ușa își dădea Iudușka seama că a venit în camera ei după ceva, pentru ca mai apoi să dispară din nou. Dimineața, când se scula, nu își găsea hainele la locul obișnuit și trebuia să ducă îndelungi tratative pentru a primi o cămașă curată. Ceaiul și masa de prânz îi erau servite fie prea devreme, fie mult prea târziu, și mereu îl servea valetul Prohor, pe jumătate beat, care apărea la masă cu surtucul pătat, puțind a pește și votcă.

Cu toate acestea, Porfiri Vladimirîci se bucura măcar că Evprakseiușka îl lăsa în pace. Se împăcase până și cu dezordinea, numai să știe că în casă mai este totuși cineva care ține această dezordine în mâinile sale. Mai mult decât dezordinea nu îl îngrozea decât gândul că ar trebui să se implice vreodată în treburile gospodăriei. Își imagina cu spaimă că ar putea veni o zi în care va trebui să dea singur dispoziții, să poruncească, să supravegheze. Așa că, de teamă, încerca să înfrângă în sine orice protest, închidea ochii la lipsa de autoritate care se instala în casă, se comporta ca un fricos, tăcea. Între timp, în curtea boierească, slugile o țineau numai într-o petrecere. Odată cu venirea zilelor călduroase, conacul de la Golovliovo, așa de posac de obicei, prinsese viață. Seara toată populația servitorilor – și zilierii, și cei aflați în serviciu permanent, și bătrâni, și tineri – dormeau afară. Cântau la armonică, hohoteau, fluierau, jucau leapșa. Ignat, administratorul, apăruse cu o cămașă de un roșu aprins și o jachetă incredibil de strâmtă, ale cărei revere nu-i acopereau nici pieptul umflat. Arhip vizitiul își luase, fără să ceară voie, o cămașă de sărbătoare din mătase și o jachetă din bumbac fără mâneci, luptându-se cu Ignat pentru inima Evprakseiușkăi. Evprakseiușka alerga ca o nebună de la unul la celălalt. Porfiri Vladimirîci se temea să se uite pe fereastră, ca să nu devină

martorul vreunei scene amoroase, dar nu putea să nu audă. Din când în când răzbătea până la el sunetul unei lovituri grele: vizitiul Arhipuṣka îi dăduse o palmă Evprakseiuṣkăi, jucând leapṣa cu ea (ṣi ea nu se supărase, numai se aṣezase puṭin); din când în când, îi ajungea la urechi câte o discuṭie.

— Evprakseia Nikitiṣna! Hei, Evprakseia Nikitiṣna! striga Prohor cel beat de pe scara boierească.

— Ce vrei?

— Dă-mi, te rog, cheia de la ceai, boierul cere niṣte ceai!

— Să mai aṣtepte... Mamona!

•

În scurtă vreme, Porfiri Vladimirîci s-a sălbăticit de tot. Mersul vieṭii sale fusese dat peste cap, dar nici măcar nu mai băga de seamă. Nu cerea nimic de la viaṭă; singurul lucru pe care ṣi-l mai dorea era să nu fie tulburat în ultimul lui refugiu, cabinetul. Pe cât de chiṭibuṣar ṣi de nesuferit fusese în relaṭiile cu cei din jur, pe atât de temător ṣi de supus devenise. Se părea că orice legătură cu viaṭa reală încetase pentru el. Numai să nu audă nimic, să nu vadă nimic – asta era tot ce-ṣi dorea. Evprakseiuṣka putea să nu-ṣi facă apariṭia zile întregi în casă, oamenii puteau să îṣi facă de cap ṣi să stea degeaba în curte – el le trata pe toate cu indiferenṭă, de parcă nu s-ar fi întâmplat nimic. Înainte, dacă administratorul ṣi-ar fi permis fie ṣi cea mică neglijenṭă în întocmirea rapoartelor despre starea diferitelor domenii ale gospodăriei, l-ar fi tiranizat cu predicile lui; în ultima vreme însă, treceau săptămâni întregi până să vadă vreun raport, ṣi numai din când în când avea nevoie de ele, când voia să verifice o cifră care îi trebuia pentru socotelile lui fantastice. Numai în cabinet, unde era singur cu sine, se simṭea stăpân absolut ṣi îṣi îngăduia să gândească în van cât îi dorea sufletul. Cum cei doi fraṭi ai lui muriseră de beṭie, tot aṣa ṣi el parcă suferea de beṭie. Numai că era o altfel de beṭie, o beṭie a gândirii în gol. Încuiat în cabinet ṣi aṣezat la birou, de dimineaṭa până seara se tot chinuia cu câte o activitate absurdă: construia tot felul de supoziṭii irealizabile, se lua în consideraṭie pe sine, discuta cu interlocutori imaginari ṣi făcea scene întregi în care primul cunoscut care-i venea în minte devenea personaj principal.

În această vâltoare a fantasmagoriilor, rolul principal îl juca un fel de sete bolnăvicioasă de acumulare. Deṣi Porfiri Vladimirîci fusese mereu chiṭibuṣar ṣi înclinat spre speculaṭii, era atât de

lipsit de simț practic, încât nu trăsese niciun folos personal de pe urma acestor trăsături. Îi enerva pe oameni, îi tiraniza (mai ales pe cei neajutorați, care parcă cereau singuri să fie luați în bătaie de joc), dar și el pierdea, cel mai adesea, de pe urma acestor purtări. În ultima vreme, aceste trăsături se transferaseră cu totul pe tărâmul imaginației, unde nu era loc nici pentru respingere, nici pentru justificări, unde nu erau nici puternici, nici slabi, unde nu existau nici poliție, nici tribunale pentru pace (sau, mai bine zis, existau, dar numai ca să apere interesele lui, ale lui Iudușka) și unde, prin urmare, putea să prindă în mreje pe toată lumea prin rețeaua lui de bârfe, opresiuni și ofense.

Îi plăcea să chinuie, să nenorocească, să aducă la sapă de lemn, să le sugă sângele celorlalți. Lua la mână, unul după altul, toate domeniile gospodăriei sale: pădurea, ograda, grânele, pajiștile; pe fiecare ridicase un edificiu sofisticat de opresiuni însoțite de calculele cele mai complicate, unde intrau și amenzi, și cămătărie, și extorcare – într-un cuvânt, toate idealurile vane ale moșierului. Dar, pentru că totul depindea de plățile făcute sau nefăcute, atunci fiecare copeică plătită sau încă neplătită servea de motiv pentru a reface întregul edificiu care, în felul acesta, își schimba înfățișarea la infinit. După aceea, când gândul obosit nu mai era în stare să urmărească cu atenția cuvenită toate detaliile operațiunilor încurcate de acumulare, el muta arena fanteziei sale spre niște intenții mult mai elastice. Își aducea aminte de toate ciocnirile și confruntările pe care le avusese cu oamenii nu numai în trecutul recent, dar chiar și în tinerețea sa îndepărtată, și le construia din nou în așa fel încât să iasă învingător din orice confruntare. Se răzbuna mental pe foștii colegi de serviciu, care i-o luaseră înainte și îi răniseră orgoliul așa de tare, încât îl făcuseră să refuze o carieră în administrație; se răzbuna pe colegii de școală, care cândva se folosiseră de forța lor fizică pentru a-l tachina și a-l oprima; se răzbuna pe vecinii de moșie, care îi respinseseră pretențiile și își apăraseră drepturile; se răzbuna pe servitorii care îi spuseseră cândva un cuvânt grosolan sau pur și simplu nu îi arătaseră suficient respect; se răzbuna pe mămica Arina Petrovna pentru sumele pe care le investise în amenajarea moșiei Pogorelka, bani care, „după toate drepturile”, i-ar fi revenit lui; se răzbuna pe fratele Stiopka Idiotul, pentru că îl poreclise Iudușka; se

răzbuna pe mătușica Varvara Mihailovna pentru că, atunci când nimeni nu se mai aștepta la așa ceva, se apucase din senin să facă copii din flori, smulgând pentru totdeauna sătucul Goriușkino din mâinile neamului Golovliov. Se răzbuna pe vii, se răzbuna pe morți.

Fantazând în felul acesta, ajunse pe nesimțite să fie cuprins de beție; pământul îi dispărea de sub picioare, parcă îi crescuseră aripi. Ochii îi străluceau, buzele îi tremurau și se acopereau de spumă, fața îi devenea palidă și căpăta o expresie amenințătoare. Și, pe măsură ce fantezia lui creștea, încăperea se umplea de arătările cu care intrase într-o luptă imaginară.

Existența lui căpătase o asemenea plinătate și independență, că nu-i mai rămăsese să-și dorească altceva. Toată lumea era la picioarele lui – se înțelege, acea lume nu prea complicată, pe care o concepea mintea lui modestă. Fiecare poveste simplă suporta variații infinite, pe fiecare o putea lua de la capăt de mai multe ori, elaborând-o de fiecare dată într-un alt mod. Trăia un fel de extaz în fața unei vedenii, cam așa cum se petrec lucrurile la o ședință de spiritism. Imaginația neîngrădită de nimic creează o realitate aparentă, care, în urma excitării permanente a forțelor intelectuale, se transformă într-una concretă, aproape perceptibilă. Dincolo de credință, dincolo de convingeri, se produce un adevărat desfrâu mental. Oamenii își pierd umanitatea; chipul se desfigurează, ochii ard, limba vorbește fără să vrea, trupul face mișcări necontrolate.

Porfiri Vladimirîci era fericit. Își închidea bine ușile și ferestrele, ca să nu mai audă, lăsa storurile, ca să nu vadă. Toate gesturile vitale obișnuite, care nu aveau legătură directă cu lumea fanteziei sale, le făcea pe fugă, aproape cu repulsie. Când Prohor, beat, a ciocănit la ușa camerei lui ca să îl anunțe că masa e gata, el a dat fuga nerăbdător în sufragerie, în ciuda tuturor regulilor pe care le instituise, a dat pe gât cele trei feluri de mâncare și a dispărut din nou în cabinet. Chiar și în purtările lui, când se întâlnea cu oameni în carne și oase, apărea ceva deopotrivă sfios și ironic, de parcă în același timp se și ferea de ceilalți, dar îi și provoca. Dimineața se grăbea să se trezească cât mai devreme, ca să se apuce imediat de treabă. Își redusese timpul de rugăciune; cuvintele rugăciunii le rostea fără implicare, fără să le dea un sens, iar semnul crucii și-l făcea mecanic, dezarticulat. Până și imaginea pe care și-o făcea

despre iad și despre chinurile îndurate acolo de păcătoși (pentru fiecare păcat exista o pedeapsă diferită) îl părăsise, după cum se vede.

Între timp, Evprakseiușka se zbătea în amețeala plăcerii trupești. Tot pendulând nehotărâtă între administratorul Ignat și vizitiul Arhipușka și, în același timp, aruncându-i ocheade și chipeșului dulgher Iliușa, ea nu observa nimic din ce se întâmpla în casa boierească. Credea că boierul joacă vreo „comedie nouă” și destule vorbe de batjocură fuseseră rostite în acest sens în compania amicală a slugilor slobode la gură. Dar, într-o zi, intră din întâmplare în sufragerie tocmai când Iudușka înfuleca repede o pulpă de gâscă prăjită și deodată fu cuprinsă de frică.

Porfiri Vladimirîci era într-un halat murdar, din care, din loc în loc, ieșea vata; era palid, nepieptănat și îi crescuse barbă.

— Boierule! Ce-i asta? Ce s-a întâmplat? se năpusti ea speriată asupra lui.

Dar Porfiri Vladimirîci zâmbi tâmp și veninos, de parcă voia să spună: „Ei, hai, ia încearcă acum să mă mai prinzi cu ceva!”

— Boierule, dar ce-i asta? Vorbește! Ce s-a întâmplat? repetă ea.

El se ridică, o pironi cu o privire plină de ură și zise apăsat:

— Dacă te mai prind, ușuratico... la mine în cabinet... te omor!

•

Datorită acestei întâmplări, existența lumească a lui Porfiri Vladimirîci s-a schimbat în bine. Fără să simtă niciun fel de dificultăți materiale, era liber să se consacre singurătății sale, și nici nu a văzut cum a trecut vara. August trecuse deja de jumătate; zilele se scurtaseră; afară se cernea neîntrerupt o ploaie măruntă; pământul era jilav; copacii se înălțau posaci, scuturându-și pe pământ frunzele îngălbenite. Afară, lângă casa slugilor, domnea o liniște imperturbabilă; servitorii se strânseseră prin colțurile lor, unii din cauza vremii urâte, alții din cauză că ghiciseră că se întâmplă ceva rău cu boierul. Evprakseiușka se dezmeticise definitiv, uitase și de rochiile de mătase, și de drăguții ei, și stătea ore întregi în camera servitoarelor, călare pe un cufăr, fără să știe cum să se poarte și ce să facă. Prohor, cherchelit, o tachina mereu, spunându-i că

ea îl chinuise pe boier până îl scosese din minți și că nu va scăpa de drumul Vladimirului[20].

Între timp, Iudușka stătea încuiat la el în cabinet și visa. Pentru el era mai bine de când începuseră ploile; ropotul neobosit din ferestrele cabinetului său îi inducea o stare de moțăială în care fantezia lui se dezvolta și mai liberă, și mai bogată. Își imagina că e invizibil și că în felul acesta își inspectează posesiunile, însoțit de bătrânul Ilia, care pe vremea tatălui său, Vladimir Mihailov, fusese staroste, iar acum era îngropat de mult în cimitir.

„Isteț țăran e Ilia! Servitor vechi! Azi nu mai sunt oameni ca el. Azi ce fac slugile? Se plimbă degeaba toată ziua și dau din gură, iar când e vorba de treabă, imediat dispar!” medita Porfiri Vladimirîci, foarte mulțumit că Ilia a înviat din morți.

Fără să se grăbească, rugându-se la Dumnezeu, călătoreau nevăzuți de nimeni, peste câmpuri și viroage, peste văi și pajiști, spre pădurea Uhovșina. Nu le venea să își creadă ochilor. În fața lor se afla o pădure mare, țeapănă ca un zid; doar vârfurile copacilor se legănau ușor. Copacii aveau trunchiul gros și roșu – lemn de pin –; unii de-abia puteau fi cuprinși de doi sau de trei oameni; se înălțau drepți și viguroși, semn că pădurea avea să mai dăinuie încă multă vreme!

— Uite, frate, ce mai pădure! exclamă entuziasmat Iudușka.

— E protejată! explică bătrânul Ilia. Au înconjurat-o cu icoane încă de pe vremea răposatului dumitale bunic, Mihail Vasilici, și ia uite cum a mai crescut!

— Și, după tine, câte desiatine or fi aici?

— Pe atunci au măsurat exact șaptezeci de desiatine, dar acum… față de asta de azi, era de o dată și jumătate mai mare.

— Ei, dar ce crezi, la fiecare desiatină cam câți copaci sunt?

— Cine să mai știe? Numai în fața lui Dumnezeu sunt numărați!

— Tot cred să fie șase-șapte sute pe desiatină. Și nu pe desiatina veche, ci pe asta de azi, de treizeci. Stai puțin! Așteaptă! Dacă sunt câte șase sute… ei, să spunem câte șase sute cincizeci pe desiatină, atunci câți copaci să fie pe o sută cinci desiatine?

Porfiri Vladimirîci luă o foaie de hârtie și înmulți 105 cu 650: se dovedi că era vorba de 68.250 de copaci.

[20] Drum spre închisoarea din Vladimir.

— Acuma, dacă e să vindem toată pădurea asta... la bucată... ce crezi, putem lua câte zece ruble de copac?

Bătrânul Ilia dădu din cap.

— E puțin! spuse el. Doar vezi și tu ce pădure grozavă e aici! Din fiecare copac ies câte două roți de moară, și mai rămâne și de scânduri, schele, vreascuri... După dumneata, cât costă o roată de moară?

Porfiri Vladimirîci se prefăcu că nu știe, deși el de mult calculase totul până la ultima copeică.

— Prin locurile astea, o roată constă zece ruble, iar dacă e la Moscova, nici nu mai vorbesc! Doar uite ce lemn bun avem aici! Abia de poți să-l duci! Să tot facă douăzeci de ruble.

Porfiri Vladimirîci asculta vorbele lui Ilia și nu se mai sătura! Tare inteligent, tare credincios țăran mai era Ilia ăsta! Unde mai pui că Dumnezeu aranjase totul neobișnuit de bine! Ajutorul lui Ilia era bătrânul Vavilo (și el de mult în cimitir), un om atât de vânjos! Administratorul era vechilul mamei lui Porfiri Vladimirîci, Filipp strămutatul (dintr-un sat din Vologda, strămutat la Golovliovo în urmă cu șaizeci de ani); pădurarii erau toți oameni încercați și muncitori; câinii de lângă hambare erau răi; și oamenii, și câinii ar fi fost gata să sară și la gâtul dracului pentru bunurile boierului!

— Ei, frate, dar hai să vedem: cât ar veni dacă am vinde cu bucata pădurea asta?

Porfiri Vladimirîci din nou făcu socoteli în minte: cât costă o roată de moară mare, cât costă una mai mică, cât costă o bârnă de construcție, cât costă o scândură, lemnele de foc, surcelele. Apoi adună, înmulți, într-un loc tăie o zecimală, în altul adăugă. Foaia de hârtie se umplu de coloane de cifre.

— Poftim, frate, ia te uită ce a ieșit! zise Iudușka și îi arătă lui Ilia cel înviat din morți un număr așa de mare, că până și Ilia, care nici el nu se dădea în lături de la înmulțirea bunurilor boierești, parcă se zgribuli.

— Nu știu de ce, dar parcă e cam mult! spuse el și, gânditor, ridică din umeri.

Dar Porfiri Vladimirîci dăduse deja la o parte toate îndoielile și doar chicoti vesel.

— Frățioare, ciudat mai ești! Astea sunt cifrele. E o știință aici, „aritmetică” îi zice... ea nu minte, frate! Bun, am terminat cu Uhovșcina. Haide să mergem la Lisie Iamî, de mult n-am mai

fost pe acolo! Mi se pare că acolo țăranii își cam fac de cap... Vai, ce-și mai fac de cap! Și Garanika, paznicul... Știu, știu! E bun Garanika, un paznic sârguincios, credincios, ce să mai spunem! Și totuși... Parcă a început să calce și el strâmb!

Mergeau neauziți și nevăzuți prin desișul de mesteacăn, abia strecurându-se printre trunchiuri, când deodată se opriră, ținându-și răsuflarea. Chiar pe drum se afla răsturnată o căruță, iar țăranul stătea necăjit, privind la osia ruptă. Se necăjise el ce se necăjise, ocărâse osia, se ocărâse și pe sine, trăsese o lovitură de cnut pe spinarea calului („Uite, murgule!”), dar nu rezolvase nimic. Trebuia totuși să facă ceva, doar nu avea să stea așa pe loc până a doua zi? Se uită în jur hoțul de țăran, trase cu urechea, să se asigure că nu vine nimeni, și apoi alese un mesteacăn potrivit și scoase toporul. Iudușka stătea la pândă, nu făcea nicio mișcare... Mesteacănul începu să se clatine și deodată, ca un snop, se prăvăli la pământ. Țăranul dădu să taie o bucată din trunchi, cât îi trebuia pentru osie, dar Iudușka se hotărî că era momentul să intervină. Porni furiș spre țăran și, într-o clipită, îi smulse toporul din mâini.

— Ah! apucă să strige hoțul luat prin surprindere.

— „Ah!” îl maimuțări Porfiri Vladimirîci. E permis să furi din pădurea altuia? „Ah!”, dar al cui mesteacăn ai tăiat, al tău, da?

— Te rog să mă ierți, tăicuță!

— Eu, frățioare, de mult i-am iertat pe toți! Și eu am păcătuit în fața lui Dumnezeu și nu cutez să-i condamn pe alții! Dar nu eu, ci legea condamnă asta. Osia pe care ai tăiat-o s-o duci la conac, și să dai și o rublișoară pentru amendă; iar până atunci lasă să stea toporașul la mine! Poate o să fie mai bine păzit!

Mulțumit că apucase de fapt să-i demonstreze lui Ilia justețea opiniei sale în privința lui Garanika, Porfiri Vladimirîci se duse cu gândul de la locul infracțiunii la casa pădurarului, căruia îi trase un perdaf cum se cuvine. Apoi porni spre casă și pe drum prinse în ovăzul boieresc trei găini de-ale țăranilor. Întors în cabinet, se apucă din nou de lucru, și un întreg sistem gospodăresc i se născu în minte. Tot ce creștea și se cocea pe pământul lui, semănat sau nesemănat, era prefăcut în bani și în câteva amenzi. Toți țăranii deveneau în închipuirea lui hoți de lemne și stricători de recolte, iar Iudușka nu numai că nu se întrista, ci dimpotrivă, își freca mâinile de plăcere.

„Stricați, tăicuță, tăiați! Pentru mine e mai bine”, își zicea el, perfect mulțumit.

Luă o nouă foaie de hârtie și se apucă de alte socoteli.

„Cât ovăz crește pe o desiatină și câți bani ar putea aduce ovăzul ăsta dacă ar fi călcat în picioare de găinile țăranilor și dacă aș pune amendă pentru tot ce e călcat în picioare? Iar ovăzul, chiar și călcat în picioare, după o ploicică oricum se îndreaptă!” își zicea în sinea sa Iudușka.

„Câți mesteceni cresc la Lisie Iamî și câți bani pot lua pe ei, dacă țăranii îi taie hoțește și dacă pun amendă pentru tot ce se taie? Iar mesteacănul, chiar și tăiat, o să ajungă tot la mine acasă, pentru încălzire. Asta înseamnă că nici nu mai trebuie să tai lemne singur!” jubila din nou Iudușka în sinea sa.

Coloane uriașe de cifre înnegreau hârtia; mai întâi ruble, apoi zeci, sute, mii... Iudușka obosi așa de tare în urma acestei munci, ba mai mult, era așa de tulburat, că se sculă de la masă asudat tot și se întinse pe canapea, să se odihnească. Dar imaginația surescitată nu își potoli nici aici activitatea, ci doar alese o altă temă, mult mai ușoară.

„Ce femeie inteligentă era mămica, Arina Petrovna”, își spunea Porfiri Vladimirîci. „Știa și să ceară, știa și să mângâie, de aceea a slujit-o toată lumea cu plăcere! Dar și ea a avut păcate! Vai, multe ploșnițe a mai avut răposata!”

Nici nu apucă Iudușka să pomenească numele Arinei Petrovna, că ea și apăru; parcă ar fi simțit inima ei că trebuie să îi dea replica: venise la fiul cel drag chiar de dincolo de mormânt.

— Nu știu, dragule, nu știu cu ce ți-am greșit! spuse ea puțin cam tristă. Mi se pare că...

— Ia uită-te, drăguța de ea! Mai bine să nu-ți faci păcat! spuse Iudușka fără prea multe menajamente. Dacă ai pornit așa, atunci imediat o să dau totul pe față înaintea dumitale! De ce, de exemplu, n-ai oprit-o la vreme pe mătușica Varvara Mihailovna?

— Cum s-o opresc? Doar era și ea femeie în toată firea, avea dreptul să dispună singură de propria persoană!

— Ei, nu, dă-mi voie, nu! Ce soț a avut ea? Unul bătrân și bețivan, cel mai, cel mai... sterp! Dar a turnat patru copii... de unde, te întreb, au apărut copiii ăștia?

— Ce-i asta, dragule, de ce-i vorbești așa? Parcă eu aș fi vinovată!

— Vinovată sau nu, tot puteai s-o influențezi! Dacă o luai peste picior și o făceai de râs, poate i s-ar fi făcut rușine! Dar dumneata ai făcut taman pe dos! Fără niciun pic de seriozitate! Varika, Varika, o ticăloasă și o nerușinată! Ați măritat-o cum ați vrut! Așa că și ea a făcut cum a vrut! Păcat! Goriușkino ar fi fost al nostru acum!

— Nu mai termini și tu cu Goriușkino! se oțărî Arina Petrovna, în mod evident pusă în încurcătură de acuzația fiului.

— Ce mă interesează pe mine Goriușkino? Mie nu-mi trebuie nimic! Și un capăt de lumânare de-aș fi avut... tot aș fi fost mulțumit! Dar, în principiu, dacă e să judecăm lucrurile după dreptate... Da, mămică, aș fi bucuros să tac, dar nu pot să nu spun: mare păcat apasă pe sufletul dumitale, mare, foarte mare!

Arina Petrovna deja nu mai răspundea nimic. Își depărtă doar brațele, în semn de apăsare sau poate de nedumerire.

— Sau uite, altă treabă, continuă Iudușka, bucurându-se de tulburarea mămichii. De ce ai cumpărat casa de la Moscova pentru fratele Stepan?

— Trebuia, dragule. Doar trebuia să-i arunc și lui o părticică, se justifică Arina Petrovna.

— Și el a luat-o și a pierdut-o! Doar știai cu cine ai de-a face: era zbuciumat, vorbea urât, era nerespectuos... Și voiai să-i mai dai și comuna tatei din Vologda! Și ce sat mai era! Toată cu o singură țarină, nici vecini, nici străini, o pădurice bună, un lăcușor... Dumnezeu s-o aibă în pază! Bine că m-am nimerit eu atunci și am fost împotrivă... Ah, mămică, mămică, și ăsta nu e păcat?

— Doar era și el fiul meu... Înțelege și tu!

— Știu și înțeleg foarte bine! Și totuși, nu trebuia să faci asta, nu se cuvenea! Doar pe casă s-au plătit douăsprezece mii de ruble de argint, și unde sunt acum? Uite acolo zac îngropate și plâng cele douăsprezece mii de ruble. Iar Goriușkino al mătușii Varvara Mihailovna, oricât de sărăcăcios ar fi fost, tot făcea vreo cincisprezece mii de ruble... Uite-așa se adună o sumă mărișoară de bani!

— Ei, nu, ajunge! încetează! Nu te supăra pe mine, pentru numele lui Dumnezeu!

— Eu, mămică, nu mă supăr, judec numai cu dreptate… Ce-i adevărat e adevărat, nu pot să sufăr minciuna! Cu adevărul m-am născut, cu adevărul o să mor! Și Dumnezeu iubește adevărul, și nouă ne poruncește să-l iubim. Uită-te măcar la Pogorelka; ah, mulți, mulți bani ai băgat în amenajarea ei.

— Păi doar am locuit și eu acolo…

Iudușka citea foarte bine pe fața mămichii disprețul: „Ce vampir sălbatic mai ești și tu!” Dar lăsa impresia că nu observă.

— Nu-i nimic că ai locuit, și totuși… Chivotul și acum se află la Iudușka, dar al cui este? Calul mic, la fel; caseta de ceai… Chiar eu, cu ochii mei, am văzut-o la Golovliovo când trăia tăticu’!

— Ei, ce să-i faci!

— Nu, mămică, nu spune așa! Sigur, nu se simte, dar și aici este o rublă, iar în alt loc jumătate, în al treilea – un sfert… Dacă te uiți bine… De fapt, dă-mi voie mai bine să pun acum totul în cifre! Cifrele sunt lucru sfânt; ele nu mint!

Porfiri Vladimirîci iar se duse repede la birou, ca să facă în sfârșit lumină asupra prejudiciilor pe care i le-a adus buna lui mămică. Păcănea la abac și înșira pe hârtie coloane de cifre, pregătindu-se să o dea de gol pe Arina Petrovna. Dar, din fericire pentru Arina Petrovna, gândul lui atât de schimbător nu putea zăbovi multă vreme asupra aceluiași obiect. Pe neobservate chiar și pentru el, îi răsărea în minte un nou obiect de acumulare și, ca prin farmec, gândurile lui căpătau o altă direcție. Silueta Arinei Petrovna, care acum o clipă se înălța așa de vie în fața sa, se cufunda deodată în hăul uitării. Cifrele i se amestecau în cap…

De mult se pregătea Porfiri Vladimirîci să calculeze ce îi poate aduce agricultura, și iată că venise momentul cel mai potrivit pentru asta. El știa că țăranul are mereu nevoi; mereu căuta să ia cu împrumut și mereu înapoia totul fără înșelăciune, cu vârf și îndesat. Mai cu seamă țăranul era darnic cu munca sa, care „nu costă nimic”, și pe temeiul acesta, când se făceau calculele, era dată pe doi bani, în semn de iubire față de boier. Și totuși, în Rusia erau mulți oameni nevoiași, ah, ce mulți! Erau mulți oameni care nu știau azi ce-i aștepta mâine, erau mulți cei care, oriunde și-ar fi îndreptat privirea tristă, vedeau numai sărăcie lucie și care auzeau peste tot un singur cuvânt: „Dă!” În jurul acestor oameni fără speranță, în jurul acestor oameni săraci, Iudușka își țesea plasa nesfârșită de fantasmagorii.

Se făcea că e aprilie și țăranul, ca de obicei, nu are ce mânca. „Ați mâncat tot, drăguților! Ați stat degeaba iarna, iar spre primăvară vă chiorăie mațele!” medita Porfiri Vladimirîci după ce tocmai pusese ordine în toate socotelile referitoare la muncile agricole de anul care trecuse. În februarie fuseseră treierate ultimele stoguri de cereale, în martie cerealele fuseseră turnate în hambare, iar în zilele acelea tot inventarul fusese împărțit prin registre în tabelele corespunzătoare. Iudușka stătea la fereastră și pândea. În depărtare, pe pod, apăru cu căruța țăranul Foka. La cotitura spre Golovliovo, trase grăbit de frâu și, pentru că nu avea bici, lovi cu palma calul care abia își mișca picioarele.

— Ia uite ce cal are! șoptea Iudușka. Abia se ține pe picioare! Iar dacă i-ai da de mâncare o lună, ar fi cu totul alt animal, s-ar face tare frumos! Să tot facă douăzeci și cinci de rublișoare, dacă nu chiar treizeci.

Între timp, Foka se apropiase de casa servitorilor, priponise calul, îi aruncase un braț de paie și, după un minut, deja se legăna de pe un picior pe altul în camera servitoarelor, unde Porfiri Vladimirîci avea obiceiul să primească astfel de audiențe.

— Ei, prietene! Ce vești bune ai pentru mine? începu Porfiri Vladimirîci.

— Iaca, stăpâne, niște secară i-am dat…

— Cum așa? Să înțeleg că a mâncat-o deja pe a ta? Ah, ah, ce păcat! Uite, dacă ați fi băut mai puțină votcă și ați fi muncit mai mult și v-ați fi rugat la Dumnezeu, și pământul ar fi simțit asta! Unde azi e o sămânță, odinioară aveai două sau trei! Nici nu mai era nevoie să te împrumuți!

În loc de răspuns, Foka zâmbea nesigur.

— Tu crezi că Dumnezeu e departe și că nu vede? continua să facă pe moralistul Porfiri Vladimirîci. Dar uite-l pe Dumnezeu! Și acolo, și aici… E și cu noi, aude tot, numai lasă impresia că nu observă. „Lasă”, zice, „ca oamenii să trăiască după mintea lor; o să vedem dacă o să-și aducă aminte de Mine sau nu!” Dar noi nu știm să folosim milostenia Lui și, în loc să punem deoparte din banii noștri de o lumânare pentru Dumnezeu, mergem din crâșmă-n crâșmă! Uite de ce Dumnezeu nu ne dă secară! Așa e, prietene?

— Ce să mai vorbim? Așa este!

— Ei, așa că vezi tu, acum ai înțeles. Și de ce ai înțeles? Pentru că Dumnezeu ți-a întors milostenia Sa. Dacă ți s-ar face secara, din nou ai începe să te încăpățânezi, dar uite, când Dumnezeu…

— Drept e asta, și dacă noi…

— Stai puțin! Lasă-mă să spun eu! Așa se întâmplă mereu: celor care uită de El, Dumnezeu le reamintește. Noi nu trebuie să ne plângem, ci să înțelegem că asta se întâmplă pentru binele nostru. Dacă noi ne-am aduce aminte de Dumnezeu, atunci nici El n-ar uita de noi. Ne-ar da de toate: și secară, și ovăz, și cartofi, na, mănâncă! Și ai aduna și pentru vitele tale – uite ce cal ai! Abia se mai ține pe picioare! Și păsări, dacă ai, și ele s-ar face grase și frumoase!

— Și asta e adevărat, Porfiri Vladimirîci.

— Să-l cinstești pe Dumnezeu, asta în primul rând, iar după aceea, pe cei bătrâni, pe care chiar și țarii i-au cinstit – pe moșieri, de exemplu.

— Păi noi, Porfiri Vladimirîci, mi se pare că…

— Uite, ție și „se pare”, dar ia gândește-te și socotește tu oleacă, să vezi dacă nu e cum spun eu. Acum, când ai venit după secară la mine, e păcat să spun! Tare respectuos și blând ești cu mine! Dar acum doi ani, mai ții minte când am avut nevoie de secerători și am venit cu plecăciune la voi, la țărani? „Ajutați-mă”, zic, „fraților, fiți buni!” Ce ați răspuns voi la rugămintea mea? „Și noi trebuie să secerăm”, așa ați spus! „Azi nu mai e vreme să muncim pentru domni, azi e libertate!” Poftim, e libertate, dar nu e secară!

Porfiri Vladimirîci se uita dojenitor la Foka; dar el nici nu tresărea, de parcă era înțepenit.

— Tare mândri mai sunteți, de-aia nici nu sunteți fericiți. Uită-te la mine, de exemplu: mi se pare că Dumnezeu m-a binecuvântat și țarul s-a milostivit de mine, dar eu nu mă mândresc! Cum pot să mă mândresc? Ce sunt eu? Un vierme! O gâză! Ptiu! Dar Dumnezeu m-a și binecuvântat, tocmai pentru smerenia mea! Și mi-a arătat milostenia Sa, făcându-l și pe țar să se milostivească de mine.

— Eu, Porfiri Vladimirîci, așa și cred, că înainte, pe vremea moșierilor, era mult mai bine! spuse Foka servil.

— Da, frate, a fost bine pe vremea noastră! Am sărbătorit, am simțit că trăim! Aveați de toate, și secară, și fân, și cartofi! Ei,

dar ce să mai facem, să ne amintim de timpurile trecute? Eu nu sunt ranchiunos. Eu, frate, de mult am uitat de secerători, numai acum mi-am adus aminte, fiindcă a venit vorba! Deci, ce spui tu, ai nevoie de niște secară?

— Da, de niște secară…

— Vrei să cumperi?

— De unde să cumpăr? Cu împrumut aș vrea să iau, până dă din nou secara!

— Ah, ah! Dar secara e scumpă azi, prietene! Nu știu, zău, ce să fac cu tine…

Porfiri Vladimirîci se cufundă o clipă în gânduri, de parcă într-adevăr nu știa cum să procedeze: „Aș vrea să-l ajut, dar e scumpă secara…!”

— Pot, prietene, pot să-ți dau secară și cu împrumut, spuse el într-un sfârșit, dar trebuie să recunosc că nu am secară de vânzare: nu pot să sufăr tocmeala! Uite, cu împrumut, așa da, îți dau cu plăcere. Dar nu uit că te-am împrumutat. Mâine mă împrumuți tu pe mine! Azi eu am în plus, așa că ia liniștit, dar îmi rămâi dator! Vrei să iei un *cetvert*[21], un *cetvert* ia! Ai nevoie de o *osiminka*[22], ia o *osiminka*! Mâine poate se întoarce roata, poate o să trebuiască și eu să bat la tine la ușă și să zic „împrumută-mă, Fokușa, dă-mi o măsură de secară, că n-am ce mânca!”

— Vai, dar cum să vii tocmai dumneata, stăpâne!

— Ei, zic și eu… Dar câte nu se întâmplă pe lumea asta, prietene! Cum zice și la gazetă: cât de puternic a fost Napoleon, și el a greșit, n-a fost pe plac. Deci, ia zi, frate, câtă secară îți trebuie?

— Un *cetvert* ar fi bine, dacă te înduri de mine.

— Se poate și un *cetvert.* Numai că-ți spun dinainte: e scumpă, prietene, secara azi, tare scumpă mai este! Așa că uite cum facem: eu poruncesc să ți se măsoare șase *cetverciki*[23]*,* iar tu, peste opt luni, o să-mi dai doi *certverciki* în plus. Nu iau dobândă, dar din surplusul de secară…

Lui Foka i se tăie răsuflarea când auzi propunerea lui Iudușka; îl trecu un fior și o vreme nu spuse nimic.

---

[21] Unitate de măsură a volumului echivalentă cu 209,91 l.

[22] Unitate de măsură, a opta parte dintr-un *cetvert.*

[23] Unitate de măsură reprezentând un sfert din *osimina.*

— Stăpâne, nu e cam multișor? murmură el în cele din urmă, cu sfială.

— Dacă e mult, atunci du-te la alții! Eu nu te oblig, prietene. Îți dau din toată inima. Nu eu am trimis după tine, tu m-ai găsit pe mine. Tu ai venit cu jalba, eu doar ți-am răspuns.

— Da, asta așa e, dar parcă e cam mult de dat în plus…

— Ah, ah, ah! Și eu credeam că ești un om drept și serios! Dar ia spune, eu din ce să trăiesc? Din ce să-mi acopăr cheltuielile? Doar am și eu atâtea cheltuieli, nu știi? Nici nu le mai văd capătul, prietene. Trebuie să-i dau și lui ăla, să-l mulțumesc și pe ălălalt… Tuturor trebuie să le dau, toți trag de Porfiri Vladimirîci, iar Porfiri Vladimirîci trebuie să tragă pentru toți! Măcar de-aș fi vândut secara vreunui negustor… Acum aș fi avut bănuții pe masă. Banii, frate, sunt un lucru sfânt. Cu banii pot să-mi cumpăr o mulțime de bilete de bancă, să le pun la loc sigur și să mă bucur de dobânzi! N-aș fi avut nicio grijă, nicio pagubă… Doar tăiam un cuponaș și „Banii, vă rog!”. În schimb, pentru secară trebuie să umbli, să te agiți, să faci eforturi! Câtă se usucă, câtă se pierde, câtă e mâncată de șoareci! Nu, frate, banii sunt buni! De mult trebuia să mă gândesc eu la asta! De mult trebuia să transform totul în bani și să plec de aici!

— Păi poți să trăiești cu noi, Porfiri Vladimirîci.

— Aș fi bucuros, drăguțule, dar nu mai am putere. Dacă aș fi avut puterea de odinioară, desigur, aș mai fi luptat eu. Dar a venit și vremea pentru odihnă! O să plec de aici la mănăstirea Sfântului Serghie și o să mă adăpostesc acolo, să nu mai știe nimeni de mine. Și ce bine o să-mi fie: liniște și pace, cinste, nu tu gălăgie, nu tu certuri… ca în Ceruri!

Într-un cuvânt, oricât se codea Foka, treaba se făcea așa cum voia Porfiri Vladimirîci. Dar chiar în momentul în care Foka acceptă condițiile împrumutului, aduse vorba de nu știu ce pajiște de la Șelepiha. O pădurice amărâtă, cu o pajiște de cosit de cel mult o desiatină…

— Dacă eu te îndatorez, îndatorează-mă și tu, spuse Porfiri Vladimirîci. Dumnezeu ne ocrotește pe toți, dar și noi între noi trebuie să ne ajutăm! Tu o să cosești desiatina aia, fără prea mare bătaie de cap, iar eu o să țin minte! E simplă treaba! Tu îmi slujești pentru o rublișoară, iar eu…

Porfiri Vladimirîci se ridică și, în semn de încheiere a tranzacției, își făcu semnul crucii. Foka, urmându-i exemplul, se închină și el.

Țăranul se făcu nevăzut; Porfiri Vladimirîci luă o foaie de hârtie, se înarmă cu abacul, iar bilele începură să joace cu atât foc sub degetele lui dibace, încât, încetul cu încetul, răsări o întreagă orgie de cifre. În ochii lui Iudușka, toată lumea se acoperea parcă de un fum ușor; trecea febril de la abac la hârtie, de la hârtie la abac, iar cifrele se tot înmulțeau...

Socoteala

Era jumătatea lui decembrie; împrejurimile erau acoperite de un giulgiu alb de zăpadă; în timpul nopții, viscolul adunase pe drum atâtea troiene, încât caii țăranilor cu greu răzbeau, trăgând săniile goale. Iar spre conacul de la Golovliovo aproape că nici nu erau urme. Porfiri Vladimirîci se dezobișnuise așa de tare de vizite, încât poarta principală și scara de la intrare fuseseră bătute în scânduri odată cu venirea toamnei. Locatarii nu mai puteau lua legătura cu lumea exterioară decât prin intermediul scării servitoarelor și pe porțile laterale.

Era dimineață; orologiul bătuse ora unsprezece. Iudușka, îmbrăcat în halat, stătea la fereastră și se uita în gol. De când se trezise, se tot plimbase prin cabinet, calculând în minte niște venituri imaginare, până când se încurcase în cifre și obosise. Și livada din fața casei boierești, și cătunul din spate zăceau îngropate sub nămeți. După viscolul din ajun, dimineața era geroasă, iar pătura de zăpadă strălucea toată în milioane de scântei, orbindu-l pe Porfiri Vladimirîci. În curte era pustiu; nici cea mai mică mișcare lângă casa servitorilor sau în ogradă; până și cătunul se liniștise, de parcă murise. Numai deasupra casei preotului șerpuia un fum subțirel, cenușiu, care atrăgea atenția lui Iudușka.

„A bătut de unsprezece, și preoteasa tot n-a terminat treburile”, își spunea el. „Tot timpul se agită popii ăștia!”

Pe urmă a început să se întrebe dacă e o zi obișnuită sau de sărbătoare și dacă preoteasa gătește ceva de post sau de dulce. Deodată, ceva i-a atras atenția. Pe movilița de la intrarea în satul Naglovka a apărut un punct negru și mișcător, care se făcea tot mai mare. Porfiri Vladimirîci s-a uitat mai bine și a început să se întrebe: „Cine vine? O fi un țăran sau altcineva? De fapt, altcineva nici n-are cum să fie, deci, trebuie să fie un țăran… Da, chiar așa, e un țăran! Dar de ce o veni? Dacă se duce după lemne, apăi pădurea din Naglovka e de partea cealaltă a satului… Te pomenești c-o vrea să fure din pădurea boierească! Dacă s-ar fi dus la moară, la fel, după ce ieșea din Naglovka trebuia s-o ia la dreapta… Poate că vine după popă? O

fi cineva pe moarte? O fi și murit? Sau poate a născut cineva? Dar cine? Nenila umbla grea toamna, dar mi se pare că e cam devreme să-i vină sorocul... Dacă s-a născut un băiat, o să aflu cu timpul la recensământ – câte suflete să fi fost în Naglovka la ultimul recensământ? Iar dacă e fată, fetele nu sunt înscrise la recensământ și în general nu fac mare... Dar nici nu se poate fără muieri... ptiu!”

Iudușka a scuipat și s-a uitat la icoană, de parcă ar fi căutat la ea apărare în fața celui viclean.

Probabil că multă vreme i-ar fi alergat gândurile în felul acesta, dacă punctul cel negru ce apăruse lângă Naglovka ar fi licărit și ar fi dispărut; dar el creștea și creștea și, într-un sfârșit, a cotit-o pe drumul de bârne ce ducea la biserică. Atunci Iudușka a deslușit foarte clar o căruță mică, acoperită cu rogojină și trasă de doi cai. Punctul cel negru a urcat pe costișă până în dreptul bisericii („Să fie arhimandritul?” i-a trecut prin minte. „Uite, de-aia nu s-au terminat până acum treburile la popă!”), a luat-o la dreapta și a pornit drept spre conac: „Vine aici!” Porfiri Vladimirîci și-a strâns instinctiv halatul și a plecat repede de la fereastră, de parcă se temea să nu-l observe călătorul.

Ghicise bine: căruța se apropiase de conac și se oprise la poarta laterală. Din ea a coborât grăbită o tânără. Era îmbrăcată cu totul nepotrivit pentru vremea de afară: purta un palton vătuit de oraș, mai degrabă aspectuos decât călduros, cu guler de astrahan; părea să fi înghețat de frig. Fără să aștepte să o întâmpine cineva, a pornit în goană spre scara servitorilor și, câteva secunde mai târziu, se auzea deja trântindu-se ușa de la camera servitoarelor. Imediat după aceea s-a mai auzit o ușă trântindu-se, și toată casa servitorilor a fost cuprinsă de agitație.

Porfiri Vladimirîci stătea la ușa cabinetului și trăgea cu urechea. De mult nu mai văzuse vreun străin; se dezobișnuise așa de tare de societatea oamenilor, că l-a luat amețeala. Trecuse un sfert de oră; servitorii încă alergau de colo-colo, trântind ușile, dar nimeni nu venise să îi raporteze nimic. Asta îl tulbura cel mai mult. Era clar că femeia care venise făcea parte dintre aceia care, în calitate de „apropiați”, nu dau niciun motiv oamenilor de a se îndoi de drepturile lor de vizită. Dar care erau „apropiații” lui? încerca să își aducă aminte, dar memoria nu-l prea ajuta. Avusese un fiu, Volodka, și altul, Petka, mai era

mămica, Arina Petrovna... Demult, ah, demult fuseseră toate astea! Toamna dinainte se instalase la Goriușkino Nadika Galkina, fata răposatei mătuși Varvara Mihailovna. Oare ea să fie? Nici vorbă! Aia a încercat o dată să pătrundă în altarul de la Golovliovo, dar a rămas cu buza umflată! „N-o să îndrăznească! N-o să îndrăznească!” repeta Iudușka, iritat de gândul că ar fi putut să fie vorba de Galkina. Dar cine altcineva ar fi putut să fie?

Pe când se tot gândea el așa, Evprakseiușka se apropie precaută de ușă și îl anunță:

— A venit Anna Semionovna, domnișoara de la Pogorelka.

Într-adevăr, era Anninka. Dar se schimbase așa de mult, încât era de nerecunoscut. La Golovliovo apăruse de data aceasta nu ca o fată frumoasă, vioaie, tânără, cu fața rumenă, ochi mari și cenușii, cu pieptul plin și părul strâns într-o coadă castanie, așa cum arăta la scurtă vreme de la moartea Arinei Petrovna, ci ca o ființă slăbită, amărâtă, palidă la față, cu pieptul căzut și obrajii striviți, cu mișcări anemice, adusă de spate, aproape cocoșată. Până și părul ei minunat părea tern. Numai ochii, din cauza obrajilor supți, păreau și mai mari decât înainte, luminați de o strălucire febrilă. Evprakseiușka se uitase multă vreme la ea ca la o necunoscută, dar, în cele din urmă, o recunoscuse.

— Domnișoară! Dumneavoastră sunteți? exclamase ea, bătând din palme.

— Eu sunt. Dar ce sunt eu?

Cu aceste cuvinte, Anninka începu să râdă încetișor, de parcă ar fi vrut să adauge: „Da, uite că mi-au făcut-o!”

— Unchiul e sănătos? întrebă ea.

— Ce să fie cu unchiul! Numai se zvonește că trăiește, că altfel niciodată nu binevoiește să ni se arate!

— Păi ce se întâmplă cu el?

— Așa... de plictiseală... Se vede că s-a întâmplat ceva cu el...

— Încă îndrugă verzi și uscate?

— Azi, domnișoară, nu mai zice nimic. A spus tot ce era de spus și acum tace. Îl auzim uneori vorbind singur în cabinet și chiar râzând, dar cum iese din cameră, din nou tace. Se spune că și răposatul frate-său, Stepan Vladimirîci, a pățit la fel... De unde erau veseli amândoi, deodată au tăcut. Dar dumneata, domnișoară, ești sănătoasă.

În loc de răspuns, Anninka se mulțumi să dea din mână.

— Și surioara dumitale e sănătoasă?

— Deja e o lună de când zace în mormânt în Krecetov, lângă drumul mare.

— Cum așa, Doamne ferește! Chiar lângă drum?

— Se știe cum se îngroapă sinucigașii.

— Doamne! Cum să-și ia viața, așa, din senin… Cum așa?

— Uite-așa, s-a otrăvit și cu asta, basta. Iar mie mi s-a făcut frică și am venit la voi! Nu pentru multă vreme, nu vă speriați… în curând o să mor!

Evprakseiușka se uita la ea cu ochii mari cât cepele, de parcă nu înțelegea.

— Ce te uiți așa la mine? Sunt frumoasă? Ia nu mai căsca gura și poruncește să fie plătit vizitiul! Anunță-l pe unchiul că am venit.

Spunând asta, scoase din buzunar un portofel vechi și luă de acolo două bancnote galbene.

— Iată averea mea! zise ea, arătând spre geamantanul micuț. Aici e tot ce am: și lucrurile moștenite, și cele cumpărate! Am înghețat de tot, Evprakseiușka, tare am mai înghețat! Sunt bolnavă, n-am niciun oscior în mine care să nu fie bolnav, și aici, ca un făcut, e tare frig… Mergeam așa pe drum și mă gândeam la un singur lucru, c-o să ajung la Golovliovo, măcar să mor la căldură! Aș bea niște votcă… Aveți?

— Ei, domnișoară, mai bine niște ceai; acușica e gata samovarul.

— Nu, ceaiul după aia, acum aș bea niște votcă… De fapt, nu-i spune deocamdată unchiului despre votcă… O să vadă și singur pe urmă.

Când se puse masa pentru ceai, în sufragerie apăru și Porfiri Vladimirîci. Fu rândul Anninkăi să se mire, văzând cât de mult se schimbase unchiul: slăbise enorm, se făcuse palid și se sălbăticise. Porfiri Vladimirîci se purtă cam ciudat cu Anninka: nu chiar cu răceală, dar ca și cum nu ar fi avut nicio legătură cu ea. Vorbea puțin, forțat, ca un actor care își aduce aminte cu greu replicile din vechile roluri. De fapt, era distrat, pentru că în capul lui se desfășura în același timp o altă activitate foarte importantă, de la care fusese întrerupt în mod neplăcut pentru niște mărunțișuri.

— Ia te uită, ai venit, deci! spuse el. Ce vrei? Niște ceai? Cafea? Poruncește!

Înainte, la întâlnirile cu rudele, Iudușka era de regulă cel care cădea în melodramă, dar de data aceasta Anninka fu atât de impresionată – și era deja atât de zbuciumată –, încât se năpusti asupra lui Porfiri Vladimirîci, căzu la pieptul lui și îl îmbrățișă cu putere.

— Unchiule! Am venit la dumneata! strigă ea și deodată izbucni în lacrimi.

— Ei, ce să spun! Bine ai venit! Am destule camere, stai cât poftești!

— Sunt bolnavă, unchiule! Sunt tare, tare bolnavă!

— Păi dacă ești bolnavă, trebuie să te rogi la Dumnezeu! Și eu, când sunt bolnav, tot prin rugăciuni mă fac bine!

— Am venit să mor la dumneata, unchiule!

Porfiri Vladimirîci o cercetă cu privirea și un zâmbet abia vizibil îi alunecă pe buze.

— Gata cu distracțiile? rosti el în șoaptă, ca pentru sine.

— Da, gata cu distracțiile. Liubinka s-a distrat până a dat ortul popii. Numai eu am mai rămas!

La vestea morții Liubinkăi, Iudușka își făcu semnul crucii, ca un om credincios, și murmură o rugăciune. Între timp, Anninka luă loc, își puse coatele pe masă și, îndreptându-și privirea spre biserică, vărsă lacrimi amare.

— E păcat să plângi și să-ți pierzi speranța! o dojeni Porfiri Vladimirîci. Știi cum face un bun creștin? Un bun creștin nu plânge. Își acceptă soarta și speră, așa face!

Dar Anninka se rezemă de speteaza scaunului și, lăsându-și mâinile să atârne moi, începu să se tânguiască:

— Ah, nici nu mai știu ce fac! Nu știu, nu știu, nu știu!

— Dacă te chinui așa în legătură cu surioara ta, și asta e păcat! continuă Iudușka să o moralizeze imperturbabil. Pentru că, deși e demn de laudă să-ți iubești surioarele și frățiorii, dacă Dumnezeu îl place pe unul dintre ei sau chiar pe mai mulți și îi cheamă la El…

— Ah, nu, nu! Unchiule, dumneata ești un om bun? Ești un om bun? Spune!

Anninka sări iar să îl îmbrățișeze.

— Ei, bun! Hai, spune! Vrei ceva? Niște gustări? Niște ceai? Niște cafea? Cere! Dă singură dispoziții!

Anninka își aminti deodată cum la prima ei vizită la Golovliovo unchiul o întrebase „Vrei niște carne de vițel? Niște purceluș,

cartofiori?” și își dădu seama că acolo nu va găsi nicio altă alinare.

— Îți mulțumesc, unchiule, spuse ea, așezându-se din nou la masă, dar n-am nevoie de nimic deosebit. Știu dinainte c-o să fiu mulțumită de toate.

— Păi dacă o să fii mulțumită, slavă Domnului! Și ce faci, te duci la Pogorelka?

— Nu, unchiule, deocamdată o să locuiesc puțin la dumneata. Ai ceva împotrivă?

— Nu, Doamne ferește! Poți să stai după pofta inimii! Am întrebat de Pogorelka numai pentru că, în caz că te duci acolo, trebuie să dai dispoziții: să-ți pregătească o căruță, niște căluți…

— Nu! Mai târziu! Mai târziu!

— Foarte bine. O să te duci cândva mai târziu, dar deocamdată stai aici puțin cu noi. O să dai și o mână de ajutor în gospodărie, că sunt singur! Prințesa asta, zise Iudușka și arătă aproape cu ură spre Evprakseiușka în timp ce aceasta turna ceaiul, umblă numai pe la servitori, așa că uneori nu-ți răspunde nimeni dacă strigi pe cineva, toată casa e pustie! Ei, dar deocamdată rămâi la noi. Mă duc în cabinet. O să mă rog puțin, o să mai fac și niște treabă, o să mă rog din nou… Și zi așa, draga mea, de mult s-a stins Liubinka?

— Cam de o lună.

— Atunci mâine dis-de-dimineață o să mergem la liturghie și o să facem și un parastas pentru proaspăta roabă a lui Dumnezeu… Așa că deocamdată rămâi cu bine! la niște ceai, iar dacă vrei și niște gustărele, ca să-ți mai revii după drum, poruncește să ți se dea. La prânz o să ne vedem din nou. O să stăm puțin de vorbă și, dacă e nevoie de ceva, o să dăm dispoziții.

Așa decurse prima întâlnire de familie. La încheierea ei, Anninka își începu noua viață în nesuferitul de Golovliovo, din care mai demult nici nu știa cum să se smulgă mai repede.

•

Starea Anninkăi începuse să se înrăutățească foarte repede. Gândul stârnit de ultima ei călătorie la Golovliovo (după moartea bunicii Arina Petrovna), că ea e „domnișoară”, că are cuibul și morții ei, că mai e și altceva în viața ei în afară de miasmele și larma hotelurilor și a hanurilor, că, într-un cuvânt, există un refugiu în care nu o vor mai ajunge răsuflările acelea

duhnind a vin și a paie de grajd, unde nu va putea pătrunde „mustăciosul” ăla răgușit de beție și cu ochii injectați (Ah, ce lucruri îi spunea! Ce gesturi făcea în prezența ei!), gândul acesta se evaporase aproape de tot după ce Golovliovo îi dispăruse din fața ochilor.

Anninka plecase atunci de la Golovliovo direct la Moscova și începuse să facă demersuri pentru ca ea și sora ei să fie primite la teatrul de stat. În scopul acesta i s-a adresat lui *maman,* directoarea institutului la care își făcuse ea studiile, și unor colege de la institut. Dar peste tot a avut parte de o primire stranie. *Maman,* care în primele momente s-a arătat destul de bucuroasă, cum a aflat că joacă pe scena unui teatru de provincie, și-a luat o mină importantă și severă, iar colegele, în majoritate femei căsătorite, au început să caște ochii la ea cu atâta uimire și obrăznicie, încât fata a început pur și simplu să dea înapoi. Una singură, cu sufletul mai mare decât al altora, dorind să își manifeste compasiunea, a întrebat:

— Dar spune, drăguța mea, e adevărat că atunci când voi, actrițele, vă îmbrăcați în cabină, ofițerii vă încheie corsetele?

Într-un cuvânt, tentativele ei de a se stabili la Moscova rămăseseră numai niște tentative. De fapt, adevărul este că nici nu avea calitățile necesare pentru a găsi succesul pe scena capitalei. Ea și Liubinka făceau parte dintre acele actrițe dezghețate, dar nu prea înzestrate, care toată viața joacă același rol. Anninka se dovedise potrivită să o joace pe Pericopa, iar Liubinka – pe Panseluța, în piesa *Un colonel de modă veche*[24]*.* Și apoi, indiferent de ce se apucau, peste tot ieșeau numai Pericope și Panseluțe, iar de cele mai multe ori nu ieșea nimic. Anninka a fost nevoită să joace în *Frumoasa Elena* (chiar des, conform obligațiunilor serviciului); își acoperea părul castaniu cu o perucă de culoarea focului, își despica tunica până la brâu, dar chiar și așa avea o apariție de toată jalea. De la Elena trecuse la fragmente din *Marea ducesă de Gerolstein,* dar de data aceasta la jocul ei fad se adăuga și o punere în scenă cu totul neinspirată, iar reprezentația ieșea dezastruos. În cele din urmă, se apucase să o joace pe Clairette din *Fiicele pieței*[25], dar aici, încercând să electrizeze publicul, jucase așa de

[24] Vodevil de Anne-Honore-Joseph Duveyrier de Melesville; la Petersburg se juca din 1838.

[25] Sau *Fiica doamnei Angot,* operă comică de Charles Lecocq.

convingător, că până și spectatorilor provinciali lipsiți de pretenții li se păruse că pe scenă joacă nu o actriță care dorește să „convingă”, ci pur și simplu o zdreanță nerușinată. Anninka își făcuse o reputație de actriță silitoare, care dispunea de o voce destul de bună, dar pentru că mai avea și o înfățișare plăcută, reușea în provincie să facă niște colecte. Dar atât. Nu reușea cu niciun chip să îi facă pe cronicari să scrie despre ea și nu avea nimic care să o distingă de celelalte actrițe. Publicul ei din provincie era făcut exclusiv din ofițeri, care nu urmăreau decât să aibă intrare liberă în culise. În capitală însă nu ar fi putut să prindă vreun rol decât cu protecția cuiva sus-pus, dar chiar și așa, de la public ar fi primit probabil doar porecla nedorită de „harpistă”.

A fost nevoită să se întoarcă în provincie. La Moscova, Anninka a primit o scrisoare de la Liubinka, din care a aflat că trupa lor se mutase din Krecetov în orașul gubernial Samarov, lucru de care ea, Liubinka, era foarte bucuroasă, pentru că se împrietenise cu un funcționar al zemstvei. Impiegatul ținea așa de mult la ea, încât era „gata să fure și banii zemstvei”, numai să îi îndeplinească toate dorințele. Într-adevăr, când a venit în Samarov, Anninka a găsit-o pe soră-sa într-o ambianță destul de luxoasă și hotărâtă să abandoneze scena. L-a întâlnit la Liubinka și pe „prietenul” ei, funcționarul de zemstvă Gavrilo Stepanîci Liulkin. Era un căpitan de cavalerie în retragere, cândva *bel homme,* dar cu nițică burtă. Avea o înfățișare nobilă, maniere nobile, gânduri nobile, și totuși, nimic nu te făcea să crezi că omul acesta s-ar codi vreodată să fure din vistieria zemstvei. Liubinka și-a primit sora cu brațele deschise și a anunțat-o că i-a pregătit o cameră în apartamentul ei.

Dar, sub influența recentei sale călătorii „la locurile de baștină”, Anninka s-a supărat. Între surori a avut loc o discuție pătimașă, după care nu și-au mai vorbit. Fără să vrea, Anninka și-a adus aminte atunci de părintele de la Voplino, care o avertizase că e greu să îți păstrezi „comoara” în ocupația de actriță.

Anninka s-a instalat la hotel și a rupt orice legătură cu sora ei. A trecut săptămâna Luminată; în săptămâna Tomii au început spectacolele și Anninka a aflat că în locul surorii ei fusese deja adusă de la Kazan o fată, Nalimova, o actriță destul de bună, dar foarte liberă în mișcări. După obicei, Anninka a apărut în

fața publicului în rolul Pericopei, stârnind entuziasmul târgoveților din Samarov. Întoarsă la hotel, a găsit în cameră un pachet cu o hârtie de o sută de ruble și un bilet scurt, care spunea: „În caz de nevoie, încă pe atât. Kukișev negustorul”. Anninka s-a supărat și s-a dus să i se plângă proprietarului hotelului, dar el a spus că așa e „obiceiul” lui Kukișev, să le salute pe actrițele noi; de fapt, este un om liniștit și nu trebuie să se supere pe el. Urmând acest sfat, Anninka a băgat în plic bancnota și scrisoarea, l-a lipit și, după ce a doua zi i-a returnat proprietarului darul, s-a liniștit.

Dar Kukișev s-a dovedit mai încăpățânat decât spusese proprietarul hotelului. Se număra printre prietenii lui Liulkin și era în relații de prietenie cu Liubinka. Era un om cu stare și, în plus, ca și Liulkin, în calitate de membru al administrației orășenești, se afla în relațiile cele mai bune cu vistieria orașului. În același timp, ca și Liulkin, nu era deloc ușor de speriat. Avea o înfățișare atrăgătoare, în comparație cu cea a clienților obișnuiți ai hotelurilor și ai hanurilor. Semăna cu gândacul pe care, după cum spune cântecul, l-a găsit Mașa pe câmp, în loc de fructe:

„Un gândac negru cu mustăți

și cu capul creț,
cu sprâncene negre,
adevăratul meu prieten!”

Înzestrat cu un asemenea fizic, negustorul se considera demn să spere la sprijinul călduros al Liubinkăi.

De fapt, Liubinka tăiase toate punțile de legătură și despre ea circulau zvonuri dintre cele mai plăcute pentru sora ei. Se spunea că în fiecare seară se adună la ea o ceată de cheflii care mănâncă de la miezul nopții până în zori. Că Liubinka este în fruntea acestei societăți și, imitând o țigancă, pe jumătate dezbrăcată (Liulkin, adresându-li-se prietenilor beți, le striga: „Priviți! Ce mai sâni!”), cu părul despletit și cu chitara în mână, cânta:

„Ah, ce plăcut era pentru mine

Cu mustăciosul ăsta drăguț!”

Anninka asculta aceste povestiri și se tulbura. Lucrul care o uimea cel mai mult era faptul că sora ei cânta romanța despre mustăcios ca o țigancă: exact ca Matrioșa de la Moscova! Anninka îi dădea mereu dreptate Liubinkăi și, dacă i s-ar fi spus că sora ei cântă „inimitabil” cupletele din *Un colonel de modă veche,* i s-ar fi părut perfect natural și ar fi crezut cu plăcere. Dar de data asta nu avea cum să creadă. Și publicul din Kursk, și cel din Tambov, și cel din Penza țineau minte cu ce naivitate inimitabilă își exprima, cu glăsciorul ei slab, Liubinka dorința de a fi sublocotenent... Dar ca Liubinka să cânte țigănește, în maniera Matrioșei, asta nu putea să fie decât o minciună sfruntată! În schimb, ea, Anninka, putea să cânte așa, fără îndoială. Ăsta era genul ei, rolul ei, și tot Kurskul care o văzuse în piesa *Romanțe rusești în personaje* putea depune mărturie în acest sens.

Anninka lua chitara în mână, se așeza pe scaun, picior peste picior, și începea: „Iiieeh! Iiiah!” Și într-adevăr, ieșea exact de parcă ar fi cântat țiganca Matrioșa.

Oricum ar fi stat lucrurile, Liubinka trăia în lux, iar Liulkin, pentru a nu întuneca beatitudinea chermezelor prin niște refuzuri, deja trecuse la împrumuturile din vistieria zemstvei. Șampania se revărsa mereu pe podeaua apartamentului Liubinkăi, dar ea devenise din ce în ce mai capricioasă și mai exigentă. La început au fost niște rochii comandate la Moscova, la Madame Minangois; apoi niște diamante de la Fulda. Liubinka era cheltuitoare și nu disprețuia lucrurile prețioase. Își ducea viața numai în petreceri, trăia numai printre bijuterii de aur, pietrele scumpe și, mai ales, bilete la loterie. În orice caz, nu se putea spune că trăia în veselie, dar trăia furtunos, scandalos, dintr-un chef în altul. Un singur lucru era neplăcut: se dovedise că trebuia să merite atenția binevoitoare a șefului poliției, care, deși se număra printre prietenii lui Liulkin, uneori voia să lase să se simtă că are autoritate. Liubinka intuia mereu când șeful poliției era nemulțumit de tratația ei, pentru că, în astfel de situații, apărea la ea un portărel a doua zi dimineața și îi cerea buletinul. Ea se supunea: dimineața îi dădea portărelului gustări și votcă, iar seara făcea personal pentru șeful poliției un punci „suedez”, care îi plăcea lui foarte mult.

Kukișev vedea această revărsare de atenții și ardea de invidie. Voia cu orice preț să aibă și el o casă mereu deschisă

pentru musafiri și o „prințesă” ca Liubinka. Atunci și timpul și l-ar fi putut petrece mult mai variat: o noapte la „prințesa” lui Liulkin, o noapte la el acasă, la prințesa lui. Era visul lui de taină, visul unui om prost, care, cu cât e mai prost, cu atât e mai încăpățânat în atingerea scopurilor sale. Și cea mai potrivită persoană pentru îndeplinirea acestui vis i se părea a fi Anninka.

Dar Anninka nu ceda. Sângele încă nu îi vorbise, deși avea admiratori și nu se jena când li se adresa. La un moment dat i se păruse că e gata să se îndrăgostească de un tragedian local, Miroslavski al X-lea, care, la rândul lui, ardea de pasiune pentru ea. Dar Miroslavski al X-lea era atât de prost și atât de cufundat în băutură, încât nu îi făcuse niciodată vreo mărturisire; numai se holba la ea și sughița cu subînțeles când trecea Anninka pe lângă el. Și așa, iubirea lor a fost sugrumată chiar din fașă. La toți ceilalți admiratori, Anninka se uita pur și simplu ca la o situație inevitabilă la care este expusă prin înseși condițiile meseriei sale de actriță de provincie. Își accepta situația și se bucura de micile avantaje care i se ofereau (aplauze, buchete, plimbări cu troica, picnicuri și altele), dar nu ducea niciodată lucrurile mai departe.

Nici pe urmă nu își schimbase obiceiurile. Toată vara se ținuse neabătută pe calea virtuții, apărându-și cu râvnă „comoara” și parcă dorind să demonstreze în același timp părintelui din Voplino că și în mediul actrițelor se întâlnesc persoane cărora nu le sunt străine faptele de eroism. Odată chiar se hotărâse să se plângă de Kukișev șefului regiunii, care o ascultase cu bunăvoință și o lăudase pentru eroism, recomandându-i ca și în viitor să fie tot așa. În același timp, văzând în reclamația ei un pretext pentru un atac indirect la persoana lui, șeful regiunii și-a permis să adauge că, după ce și-a consumat forțele în lupta cu dușmanii interni, nu mai exista niciun temei să se presupună că el ar mai avea vreo atribuție în rezolvarea litigiilor personale. Auzind acestea, Anninka s-a înroșit și a plecat.

Între timp, Kukișev acționa așa de abil, încât apucase să implice în demersurile sale și publicul. Publicul parcă ghicise deodată că negustorul are dreptate și că Pogorelskaia 1 (așa se scria pe afișe) nu e decât o „duduiță” care n-are de ce să facă pe inaccesibila. S-a format o mare coaliție, care și-a stabilit ca sarcină să o îmblânzească pe actriță. Pentru început, admiratorii obișnuiți au început să îi evite cabina, făcându-și cuibul în

vecinătate, în cabina fecioarei Nalimova. Pe urmă – ce-i drept, fără să își manifeste direct ostilitatea –, au început să o primească pe scenă pe fecioara Pogorelskaia cu o reținere așa de ucigătoare, de parcă pe scenă nu ar fi apărut protagonista, ci vreun statistician nebun. Într-un sfârșit, au insistat ca Anninkăi să îi fie luate câteva roluri, care să îi fie date Nalimovei. Lucrul cel mai curios era că în toată această intrigă subterană cel mai mult se implicase Liubinka, pentru care Nalimova era dublură.

Spre toamnă, Anninka a văzut cu uimire că e pusă să îl joace pe Oreste în *Frumoasa Elena* și că din vechile ei roluri nu îi mai rămăsese decât Perikola, și asta pentru că fecioara Nalimova nu îndrăznise să o concureze în piesa asta. Mai mult, din cauza primirii lipsite de entuziasm din partea publicului, salariul i s-a redus la șaptezeci și cinci de ruble pe lună.

Anninka s-a speriat, pentru că nu mai putea trăi la hotel cu un asemenea salariu. Trebuia să se mute la han. A scris o scrisoare către doi, trei conducători de trupe de teatru, propunându-și serviciile, dar a primit de peste tot răspuns că azi oricum nu mai faci mulți purici cu Perikola. În afară de asta, îi umbla vorba că este încăpățânată, așa că șansele de a obține un loc într-o altă trupă erau mici.

Anninka trăia din ultimele ei rezerve financiare. Încă o săptămână și avea să se mute la han, alături de Horoșavina, care o juca pe Parfenisa și care se bucura de protecția sectoristului. Începuse să pună stăpânire pe ea un fel de disperare, mai ales că în camera ei de hotel în fiecare zi o mână misterioasă arunca un bilet cu același conținut: „Perikola! Supune-te! Kukișev al tău”. În clipa aceea grea, deodată a apărut Liubinka.

— Spune-mi, te rog, pentru ce prinț îți păstrezi comoara? a întrebat-o ea fără prea multe menajamente.

Anninka a rămas perplexă. În primul rând, a uimit-o faptul că și părintele din Voplino, și Liubinka folosesc în același sens cuvântul „comoară”. Numai că părintele dădea o mare importanță comorii, pe când Liubinka se uita la ea ca la un lucru mărunt, înzestrat cu puterea de a-i înnebuni pe „ticăloșii de bărbați”.

„De fapt, ce înseamnă comoara asta?” s-a întrebat ea fără să vrea. „Este într-adevăr o comoară? Merită s-o păstrezi?” Dar vai! Nu a găsit un răspuns mulțumitor la întrebarea asta. „Pe de o

parte, parcă e rușinos să rămâi fără comoară, dar, pe de altă parte... Ah, fir-ar să fie! Dar oare tot sensul vieții numai în asta stă? Chiar trebuie de fiecare dată să te lupți pentru comoară?”

— Am reușit să adun treizeci de lozuri câștigătoare, continua între timp Liubinka, și ce de lucruri am cumpărat cu banii ăștia... Uite ce rochie am!

Liubinka a făcut o piruetă, lăsând-o pe sora ei să admire mai întâi fața, apoi spatele rochiei. Rochia era într-adevăr și scumpă, și croită cu mult gust: era adusă chiar din Moscova, de la Minangois.

— Kukișev e bun, a început din nou Liubinka, o să te îmbrace ca pe o păpușă, și o să-ți dea și bani. Teatrul poate să treacă pe locul doi... E suficient!

— Niciodată! a strigat pătimaș Anninka, încă având în minte cuvintele „artă sacră”.

— Poți să și rămâi în teatru, dacă vrei. O să primești din nou un salariu mare. O să treci din nou înaintea Nalimovei.

Anninka tăcea.

— Rămâi cu bine. Sunt așteptată jos. E și Kukișev acolo. Mergem?

Dar sora ei continua să tacă.

— Ei, mai gândește-te, dacă ai la ce să te gândești... Iar când termini de gândit, să vii! Rămâi cu bine!

În 17 septembrie, de onomastica Liubinkăi, afișul teatrului din Samarov anunța o reprezentație extraordinară. Anninka apărea din nou în rolul frumoasei Elena și în aceeași seară – „o dată în viață” –, rolul lui Oreste a fost jucat de fecioara Pogorelskaia 2, adică de Liubinka. Pentru a încununa acea ocazie solemnă, tot așa, „o dată în viață”, Nalimova a îmbrăcat o bluză și o jachetă scurtuță, s-a mânjit pe față cu funingine, a luat o foaie de tablă și a apărut pe scenă în rolul fierarului Kleon. Date fiind „premierele”, și publicul era cuprins de un oarecare entuziasm. Nici nu a apărut bine Anninka de după cortină, că lumea a și izbucnit în urale, iar ea, care apucase să se dezobișnuiască să primească ovații, a simțit că i se pune un nod în gât. Iar când, în actul al treilea, în scena trezirii în toiul nopții, ea s-a ridicat de pe canapea aproape dezbrăcată, un geamăt a răsunat în toată sala. Un spectator extaziat i-a strigat lui Menelau, care apăruse în prag: „Pleacă de aici, nesuferitule, afară!” De-abia atunci și-a dat Anninka seama că publicul a iertat-o. La rândul său, Kukișev,

în frac, cu cravată și mănuși albe, și-a anunțat demn victoria și în antracte i-a servit la bufet cu șampanie deopotrivă pe cunoscuți și pe necunoscuți. În cele din urmă, patronul teatrului a apărut jubilând în cabina Anninkăi și, după ce s-a așezat în genunchi, a spus:

— Extraordinar, domnișoară, ați intrat din nou în grațiile publicului! Chiar din seara asta, o să treceți din nou la salariul maxim, cu numărul corespunzător de beneficii!

Într-un cuvânt, toți o lăudau, toți o felicitau și își manifestau compătimirea pentru greutățile prin care trecuse. Ea, sfioasă, parcă nu își găsea locul în mijlocul mulțimii care o înconjura. Încetul cu încetul, a căpătat însă convingerea că... și-a îndeplinit misiunea!

După spectacol au plecat toți să sărbătorească, iar la masă felicitările s-au întețit. În apartamentul Liubinkăi se adunase o mulțime la fel de numeroasă ca la teatru. Se fuma așa de mult, că abia mai puteai să respiri. Imediat s-au așezat la masă și șampania a început să curgă în valuri. Kukișev nu pleca nicio clipă de lângă Anninka, iar aceasta, deși vădit tulburată, nu mai era deranjată de curtea pe care i-o făcea negustorul. I se părea puțin ridicol, dar și măgulitor că reușise să cucerească atât de ușor un negustor mare și puternic, căruia îi putea cere și luna de pe cer și din care putea să facă orice i-ar fi poftit inima. La cină s-a pornit o veselie generală, veselia aceea dezordonată, beată, la care nu mai iau parte nici mintea, nici inima și care te lasă cu o durere de cap și accese de vomă. O singură persoană dintre cei prezenți, tragedianul Miloslavski al X-lea, privind posac și refuzând șampania, turna în el, pahar după pahar, numai votcă ordinară. În ceea ce o privește pe Anninka, s-a abținut o vreme de la băutură; dar Kukișev era așa de insistent, încât ajunsese să o implore în genunchi: „Anna Semionovna! Aveți debit! Permiteți-mi să vă rog să beți un păhărel! în cinstea dumneavoastră! Fiți bună, vă rog!” Deși nu îi plăcea să îl vadă și să asculte vorbele lui prostești, nu a putut să reziste rugăminților lui și nici nu a apucat să își vină în fire după febra succesului, că a și luat-o amețeala alcoolului. Liubinka, la rândul său, era așa de mărinimoasă, încât i-a propus chiar ea Anninkăi să cânte „Ah, ce plăcut era pentru mine cu acest mustăcios plăcut”, iar Anninka a răspuns invitației cu atâta grație, încât toți au exclamat: „A cântat exact... ca Matrioșa!” în schimb,

Liubinka a cântat niște cuplete despre cât de plăcut este să fii sublocotenent și i-a convins imediat pe toți că acesta este genul care i se potrivește și în care nu are niciun rival, așa cum Anninka se regăsea în cântecele țigănești. În încheiere, Miloslavski al X-lea și Nalimova au prezentat o scenă de bal mascat, în care tragedianul a declamat fragmente din *Ugolino*[26], iar Nalimova i-a dat replici dintr-o tragedie nepublicată a lui Barkov. Totul a ieșit așa de bine, încât Nalimova era cât pe ce să le eclipseze pe surorile Pogorelovskaia și să devină eroina serii.

Se crăpa deja de zori când Kukișev, luându-și la revedere de la sărbătorită, a urcat-o pe Anninka în trăsură. Târgoveții onorabili se întorceau de la utrenie și, zărind-o pe Pogorelovskaia 1, gătită din cap până-n picioare și legănându-se în mers, mormăiau posac:

— Oamenii vin de la biserică și ăștia beau votcă… Nerușinații!

De la soră-sa, Anninka s-a dus nu la hotel, ci în apartamentul ei, mic, dar comod și aranjat foarte drăguț. Acolo a venit după ea și Kukișev.

Toată iarna a trecut într-o zăpăceală de nedescris. Anninka amețise de tot și, dacă din când în când își mai amintea de „comoară”, o făcea numai pentru a se căina că fusese atât de proastă. Kukișev, mândru că își găsise și el „prințesa”, nu numai că nu cruța banii, dar, instigat de concurență, comanda neapărat două ținute când Liulkin comanda numai una, și punea la bătaie două lăzi de sticle șampanie, când Liulkin punea numai una. Până și Liubinka începuse să o invidieze pe soră-sa, pentru că cea din urmă apucase, în iarnă, să adune patruzeci de bilete de loterie, în afară de o cantitate serioasă de flecușțețe de aur cu pietricele și fără pietricele. S-au împăcat și s-au hotărât să păstreze la un loc toate lucrurile acumulate. Și totuși, Anninka mai avea un vis, pe care l-a mărturisit într-o discuție intimă cu sora ei:

— Când toate astea se vor termina, o să mergem la Pogorelka. O să avem bani și o să ne apucăm de gospodărie.

Liubinka însă a protestat cu tot cinismul de care era capabilă:

— Dar tu crezi că asta o să se termine cândva? Ce proastă ești!

Spre nefericirea Anninkăi, lui Kukișev i-a venit o nouă „idee”, căreia i s-a dedicat trup și suflet, cu încăpățânarea-i obișnuită.

[26] Tragedie de B. Polevoi.

Ca om puțin educat și deloc inteligent, i se părea că ar atinge culmea fericirii dacă „prințesa” lui „i-ar ține isonul”, adică dacă ar bea votcă împreună cu el.

— Să dăm o dușcă, domnule! împreună, domnule! Fiecare câte una, domnule! se ținea el mereu de Anninka. (Mereu i se adresa cu „dumneavoastră”, în semn de apreciere față de titlul ei aristocratic și ca să arate că nu degeaba a fost și el „băiat” la un han din Moscova.)

Anninka a refuzat o vreme, spunând că nici Liulkin nu a pus-o vreodată pe Liubinka să bea votcă.

— Dar bea oricum, din iubire pentru domnul Liulkin! protesta Kukișev. De altfel, dați-mi voie să vă întreb, prințesă, oare pentru noi domnul Liulkin este un model? Ei sunt Liulkini, iar noi doi suntem Kukișevi, domnule! De-aia bem noi ca niște Kukișevi!

Într-un cuvânt, Kukișev insista. O dată Anninka a luat din mâinile lui păhărelul iubit, plin cu licoarea cea verde, și l-a dat peste cap dintr-o suflare. N-a mai văzut nimic, s-a înecat, a început să tușească, a luat-o amețeala, și asta l-a făcut pe Kukișev să exclame entuziasmat:

— Dați-mi voie să vă spun, prințesă, că nu așa se bea, domnule! Ați băut mult prea repede!

Când s-a mai liniștit puțin, a început să o învețe:

— Pohărașul (așa spunea el paharului) trebuie ținut în mâini uite așa, domnule! Apoi dus la gură și, fără grabă, unu, doi, trei… Doamne, ajută!

Cu aceste cuvinte, a dat peste cap paharul, liniștit și serios, de parcă i-ar fi turnat conținutul într-o covată. Nici nu s-a încruntat, numai a luat de pe farfurie o firimitură de pâine neagră, a înmuiat-o în sare și a început să molfăie.

În felul acesta, Kukișev a obținut și înfăptuirea celei de-a doua „idei” de-ale lui și a și început să se gândească ce idee să mai născocească, ca să îi dea peste nas domnului Liulikin. Și, bineînțeles, a găsit.

— Știți ce, domnule? a spus el deodată. Cum vine vara, plecăm cu Liulkin împreună la mine la moară. O să luăm cu noi geanta de călătorie (așa spunea el cutiei cu vin și gustări) și o să ne scăldăm cu toții în râu, domnule!

— Ei, asta n-o să se întâmple niciodată! a protestat indignată Anninka.

— Și de ce, domnule? Mai întâi o să ne scăldăm, pe urmă o să bem nițeluș, după aia o să lenevim puțin și iar o să ne scăldăm! Minunată treabă, domnule!

Nu se știe dacă această nouă „idee” a lui Kukișev s-a îndeplinit sau nu, dar se știe că tot anul a durat această patimă a beției și, pe durata acestei perioade, nici administrația orașului, nici cea a zemstvei nu au avut nici cea mai mică neliniște în legătură cu domnii Kukișev și Liulikin. Liulikin se dusese, de dragul aparențelor, la Moscova și, după ce s-a întors, a spus că a vândut o pădure pentru tăiere. Când i s-a adus aminte că și-a vândut pădurea în urmă cu patru ani, când trăia cu țiganca Domașka, a protestat, spunând că atunci a vândut parcela Dîrgalovskoe, iar acum pădurea Dașkina Stîdobușka. Și, ca să dea poveștii sale o mai mare veridicitate, a explicat că pădurea vândută a fost numită așa pentru că, pe vremea iobăgiei, acolo fusese prinsă Dașka și pedepsită pe loc cu vergile. În ceea ce-l privește pe Kukișev, ca să abată atenția curioșilor, a răspândit zvonul că a adus fără taxă, din străinătate, un lot de dantele și că a făcut un profit bun din vânzări.

Cu toate acestea, în septembrie, șeful poliției l-a rugat pe Kukișev să-i împrumute o mie de ruble și Kukișev a avut nechibzuința să refuze. Atunci șeful poliției a început să se sfătuiască în secret cu adjunctul procurorului („Amândoi au băgat în ei șampanie în fiecare seară la mine!” a arătat mai apoi la proces Kukișev), iar în 17 septembrie, de onomastica Liubinkăi, a venit un consilier de la administrația orașului și i-a spus lui Kukișev că i se întocmește proces-verbal.

— Prin urmare, au găsit „debitul”, a observat destul de nonșalant Kukișev și, fără alte discuții, s-a dus după emisar la administrație, iar de acolo la închisoare.

A doua zi s-a mobilizat și administrația zemstvei. S-au adunat membrii, au trimis la vistierie după caseta cu bani, au numărat, au numărat din nou, dar oricât ar fi păcănit pe abac, în cele din urmă a reieșit că și acolo e „debit”. Liulkin era prezent la inventar, palid, posac, dar cu capul sus. Când „debitul” a fost descoperit, iar membrii au început să se întrebe în sinea lor ce parcelă Dîrgalovskoe va trebui el să mai vândă pentru a acoperi cheltuielile, Liulikin s-a dus la fereastră, a scos pistolul din buzunar și și-a tras un glonț în tâmplă.

Mult s-a vorbit în oraș despre această întâmplare. Oamenii judecau și comparau. De Liulikin le părea rău, pentru că el „cel puțin a sfârșit într-un mod nobil”. De Kukișev însă se deziceau: „Negustor s-a născut, negustor o să moară!” Despre Anninka și Liubinka spuneau de-a dreptul că „din cauza lor” e totul și că și ele ar trebui să fie băgate la închisoare, să fie o lecție și pentru alte escroace.

Anchetatorul nu le-a băgat la închisoare, dar le-a speriat așa de tare, încât fetele s-au pierdut de tot. Desigur, s-au găsit oameni care să le sfătuiască amical să ascundă ce e mai valoros, dar ele nu au înțeles nimic. Așa că avocatul acuzării, un băiat de ispravă (ambele administrații au angajat același avocat), ca să acopere pierderile, a apărut la surori însoțit de portărel, a consemnat tot ce a găsit, a sigilat tot și le-a lăsat la dispoziție numai rochiile și bijuteriile din aur și argint care, judecând după mesajele gravate, erau daruri de la spectatori entuziasmați. Liubinka a apucat totuși să mai înșface un teanc de bancnote dăruite în ajun și să le bage în corset. Era un pachet de o mie de ruble, sumă din care surorile au fost nevoite să trăiască o vreme.

În așteptarea procesului, au fost reținute vreo patru luni la Samovarov. Procesul a fost pentru ele tortură curată, mai ales pentru Anninka. Kukișev a fost cinic până la ticăloșie; nici nu era nevoie de toate detaliile pe care le prezenta, dar el voia să apară bine în fața femeilor din Samovarov, așa că spunea totul pe șleau. Procurorul și avocatul apărării, niște oameni tineri care doreau și ei să le facă plăcere doamnelor din Samovarov, s-au folosit de asta pentru a da procesului un caracter jucăuș. Anninka a leșinat de câteva ori, dar procurorul nu a acordat nicio atenție acestor lucruri, punând întrebare după întrebare. În cele din urmă, ancheta s-a încheiat și li s-a dat cuvântul părților implicate. Abia noaptea târziu jurații i-au adus lui Kukișev sentința. Pedeapsa i-a fost comutată, și a fost condamnat imediat la exil pe viață în Siberia Occidentală, în niște locuri nu foarte îndepărtate.

Odată cu încheierea procesului, surorilor li s-a dat voie să plece din Samovarov. Era și timpul, pentru că mia de ruble era pe sfârșite. În plus, și administratorul teatrului din Krecetov, cu care se înțeleseseră înainte, le cerea să apară la Krecetov

imediat, amenințând ca, în caz contrar, să anuleze contractele. Despre banii, lucrurile și hârtiile sigilate nu se auzea nimic…

Acestea au fost urmările neglijenței față de „comoară”. Chinuite, epuizate, strivite de disprețul general, surorile au pierdut orice credință în forțele lor, orice speranță de înseninare în viitor. Au devenit amândouă fricoase, iar, Anninka, după ce urmase școala lui Kukișev, a început să bea.

Pe urmă, lucrurile au mers din rău în mai rău pentru surori. La Krecetov, cum s-au dat jos din vagon, imediat au fost luate pe sus. Liubinka a fost luată de căpitanul de cavalerie Papkov, iar Anninka – de negustorul Zabvennîi. Dar nu își mai permiteau libertățile de odinioară. Papkov și Zabvennîi erau amândoi oameni grosolani, care cheltuiau moderat („în funcție de marfa”, după cum zicea Zabvennîi), iar după trei, patru luni, relațiile sau și răcit semnificativ. În plus, succesele amoroase moderate erau dublate de niște succese și mai modeste la nivel scenic. Administratorul care le-a angajat pe surori bazându-se pe scandalul pe care îl stârniseră la Samovamov luase o decizie cu totul neinspirată. Chiar la prima reprezentație, când ambele fete Pogorelovskaia erau pe scenă, cineva a strigat din sală „Ei, voi, acuzatelor!”, iar porecla s-a lipit de surori, hotărându-le imediat soarta scenică.

A urmat o viață searbădă, monotonă, lipsită de orice interes intelectual. Publicul era rece, administratorul teatrului era supărat, protectorii nu le luau apărarea. Zabvennîi, care, ca și Kukișev, visa să își „oblige” prințesa să bea cu el câte una mică, ca ea să facă mofturi, iar mai apoi, încet-încet, să cedeze, a fost foarte supărat când a văzut că ea fusese deja la școala aceasta. Lui Zabvennîi îi mai rămânea o singură plăcere: să își adune prietenii și să se uite cum dă Aniutka votcă pe gât. La rândul său, și Papkov era nemulțumit și spunea că Liubinka slăbise sau, cum se exprima el, „se uscase”.

— Înainte erai mai trupeșă, o interoga el. Ia spune, ce-ai făcut de te-ai smochinit așa?

Și în urma acestui lucru nu numai că nu se purta cu mănuși cu ea, dar, nu o dată, la beție, o și bătea.

Spre sfârșitul iernii, surorile nu aveau nici „protectori adevărați”, nici „situație permanentă”. Abia mai prindeau câte un rol din când în când, dar nici nu putea fi vorba de Perikola sau de *Un colonel de modă veche.* Liubinka părea ceva mai

vioaie, dar Anninka, mult mai nevricoasă, decăzuse de tot; părea că uitase de trecut și că nu înțelege deloc prezentul. În plus, începuse să tușească suspect: se vedea că e cuprinsă treptat de o afecțiune enigmatică…

Vara următoare a fost groaznică. Încetul cu încetul, surorile au început să fie duse prin hoteluri la domni aflați în trecere. Au urmat scandaluri după scandaluri, bătăi după bătăi, dar surorile erau rezistente, ca niște pisici: se agățau de ce prindeau, voiau să trăiască. Sau semănau cu acei cățeluși jalnici care, opăriți, răniți și betegi, tot ajung unde vor, chiar dacă schelălăie tot drumul. Pentru administrator devenise incomod să țină pe lângă teatru asemenea persoane.

În acel an sumbru, o singură dată a pătruns o rază de soare în existența Anninkăi. Tragedianul Miloslavski al X-lea i-a trimis de la Samovarov o scrisoare în care îi cerea insistent mâna și inima. Anninka a citit scrisoarea și a plâns. O noapte întreagă s-a chinuit și s-a frământat, dar a doua zi a trimis un răspuns scurt: „De ce? Ca să bem votcă împreună?” După aceea negura s-a făcut și mai deasă și din nou a cuprins-o o amețeală ticăloasă, nesfârșită.

Liubinka a fost prima care și-a revenit – mai bine zis, nu și-a revenit, ci a simțit instinctiv că a trăit destul. Nu se mai întrezărea nimic de lucru în viitor: tinerețea, frumusețea și mlădițele talentului parcă dispăruseră toate deodată. Nu se gândea niciodată la refugiul lor de la Pogorelka. Era ceva îndepărtat, tulbure, de mult uitat. Dacă nici înainte nu fuseseră atrase de Pogorelka, acum nici atât. De fapt, acum, când mai aveau puțin și mureau de foame, gândul de a se întoarce acolo le surâdea mai puțin ca oricând. Cum să își facă apariția acolo? Cu o față pe care răsuflarea tuturor beților scrisese cu fierul roșu „ticăloasă”? Peste tot simțeau numai răsuflarea blestemată a beților. Încă și mai groaznic era faptul că Liubinka și Anninka se obișnuiseră așa de mult cu asta, încât duhoarea alcoolului devenise pe neobservate parte din existența lor. Nu le deranjau nici miasmele de prin cârciumi, nici larma hanurilor, nici cinismul vorbelor spuse la beție. Până într-atât se obișnuiseră cu ele, încât, dacă ar fi plecat la Pogorelka, probabil le-ar fi dus dorul. De altfel, și la Pogorelka ar fi trebuit să trăiască din ceva. De atâția ani tot umblau prin lume, dar despre veniturile de la Pogorelka nu auziseră nimic. Să fi fost un mit? Nu muriseră

acolo cu toții? Toți martorii copilăriei lor îndepărtate, de orfane, crescute de bunicuța Arina Petrovna cu lapte acru și carne sărată?

Era clar că trebuia să moară. Din clipa în care gândul acesta i-a răsărit în minte, nu a mai putut scăpa de el. Amândouă surorile se trezeau adesea din amețeală, dar la Anninka aceste treziri erau însoțite de istericale, plânsete și văicăreli și treceau repede. Liubinka era mai rece din fire, așa că nu plângea și nu blestema; ținea doar minte cu încăpățânare că e „ticăloasă”. În plus, ea era mai chibzuită și vedea destul de clar că nu mai are pentru ce să trăiască. Nu se anunța nimic în afară de rușine și sărăcie. Rușinea e o chestiune de obișnuință, poate fi suportată, dar sărăcia – niciodată! Mai bine să isprăvești cu totul o dată pentru totdeauna.

— Trebuie să murim, i-a spus ea într-o zi Anninkăi cu același ton rece, calculat, cu care în urmă cu doi ani o întrebase pentru cine își păstrează comoara.

— De ce? a protestat cumva speriată Anninka.

— Îți spun serios: Trebuie să murim! a insistat Liubinka. Înțelege! Trezește-te la realitate!

— Atunci… să murim! a acceptat Anninka, amintindu-și cu greu semnificația severă care se ascundea într-o astfel de hotărâre.

În aceeași zi, Liubinka a rupt vârfurile unor bețe de chibrit și a pregătit două pahare de concentrat. Pe unul dintre ele l-a băut singură, iar pe celălalt i l-a dat surorii sale. Dar Anninka a fost cuprinsă de frică în ultima clipă și nu a vrut să bea.

— Bea, ticăloaso! i-a strigat Liubinka. Surioară! Draga mea! Drăguța mea! Bea!

Anninka, aproape înnebunită de frică, striga și se plimba agitată prin cameră, apucându-se instinctiv cu mâinile de gât, de parcă încerca să se sugrume.

— Bea! Bea, ticăloaso!

Cariera artistică a surorilor Pogorelskaia s-a terminat. În aceeași seară, cadavrul Liubinkăi a fost dus pe câmp și îngropat. Anninka a rămas în viață.

•

După sosirea la Golovliovo, Anninka a adus foarte repede în vechiul cuib al lui Iudușka atmosfera celui mai nerușinat trai. Se scula târziu; neîmbrăcată, nepieptănată, cu capul greu, umbla

până la prânz dintr-un colț în altul și tușea așa de chinuitor, că Porfiri Vladimirîci, stând în cabinetul său, de fiecare dată se speria și tresărea. Camera ei rămânea mereu nearanjată; patul era răvășit; obiectele de lenjerie și de toaletă erau aruncate pe scaune și pe jos. La început se vedea cu unchiul numai în timpul prânzului și la ceaiul de seară. Stăpânul de la Golovliovo ieșea din cabinet îmbrăcat în negru, vorbea puțin și mânca, precum odinioară, incredibil de mult.

După masa de prânz venea amurgul timpuriu, de decembrie, și începea plimbarea dureroasă prin anfilada lungă a camerelor conacului. Anninkăi îi plăcea să urmărească cum se stinge treptat licărul zilei cenușii de iarnă, cum se cufundă împrejurimile în beznă, cum se umplu camerele de umbre și cum, după aceea, deodată, toată casa dispare într-o lume impenetrabilă. Ea se simțea mai în largul ei pe întuneric, așa că nu aprindea lumânările aproape niciodată. Numai la capătul salonului lung pârâia și fumega o lumânare ieftină de ulei de palmier, cu flăcăruia înconjurată de un mic cerc luminos. O vreme în casă se desfășura mișcarea obișnuită după prânz: se auzea zăngănitul veselei, se auzea pocnetul sertarelor trase și închise, dar în curând se auzea și tropăitul unor pași care se îndepărtau și după aceea se instala o liniște mormântală. Porfiri Vladimirîci se întindea în pat pentru odihna de după-amiază, Evprakseiușka își băga nasul în pernă în camera ei, Prohor se ducea în casa servitorilor și Anninka rămânea singură de tot. Se plimba prin casă, fredonând încetișor, încercând să se obosească și, lucrul cel mai important, să nu se gândească la nimic. Când mergea spre salon, se uita la cercul de lumină format de flacăra lumânării; când se întorcea, făcea eforturi să distingă un punct în întunericul din ce în ce mai dens. Dar, ca un făcut, amintirile îi tot apăreau în fața ochilor. Iată cabina acoperită cu tapet ieftin, cu nelipsita oglindă și cu la fel de nelipsitul buchet de flori de la sublocotenentul Papkov; iată scena cu decorurile afumate, șubrezite de umezeală; iat-o și pe ea, cum se învârtea pe scenă, chiar așa, numai se învârtea, imaginându-și că joacă; iată și sala de teatru, care, de pe scenă, părea așa de elegantă, aproape strălucitoare, dar în realitate era modestă, întunecoasă, cu mobilă de pomană și cu lojele acoperite de o catifea zmeurie și jupuită. Iar la sfârșit, ofițerii; ofițeri, ofițeri, ofițeri, la nesfârșit. Apoi din nou hotelul cu holul

mirosind urât, de-abia luminat de o lampă cu gaz, care fumega; camera în care ea, după încheierea spectacolului, dădea fuga să se schimbe pentru petreceri, camera cu patul nefăcut de dimineață, cu lavoarul plin de apă murdară, cu cearșaful căzut pe jos și cu niște izmene uitate pe spătarul fotoliului; apoi salonul comun, plin de duhoare de la bucătărie, cu masa aranjată în mijloc; cina, chiftele cu mazăre, fum de tutun, larmă, înghesuială, beție, chefuri… Și din nou ofițeri, ofițeri, ofițeri, la nesfârșit…

Acestea erau amintirile care o năpădeau din vremurile pe care ea le numea „timpul succesului, al victoriilor și al bunăstării”…

După aceste amintiri veneau altele, în care rolul principal îl avea hanul, cu mirosurile lui îngrozitoare, cu pereții înghețați iarna, cu podeaua ce tremura, cu scândurile căscate, printre care se vedeau burțile lucioase ale ploșnițelor. Nopți de beție și ceartă; moșieri în trecere, care scoteau grăbiți din portofelele groase câte o bancnotă verde; negustori vioi, care le îmboldeau pe „actorițe” cu biciușca în mână. Iar a doua zi dimineață, migrenă, greață și durere, o durere fără capăt. Iar la sfârșit, Golovliovo…

Golovliovo era moartea însăși, rea și zadarnică; moartea, care pândea mereu o nouă victimă. Doi unchi îi muriseră acolo; doi verișori primiseră acolo niște răni atât de grele, încât le aduseseră moartea; în fine, și Liubinka… Deși ea murise în altă parte, la Krecetov, unde își avea „treburile ei”, primele răni grele le primise, fără îndoială, la Golovliovo. Toate morțile, toate otrăvurile, toate plăgile, totul venea de la Golovliovo. Acolo i se dăduse să mănânce carne sărată stricată, acolo răsunaseră pentru prima oară în urechile orfanelor cuvintele „nesuferite”, „sărace”, „trântori”, „pântece nesătule” și atâtea altele; acolo nimic nu se întâmpla degeaba, nimic nu scăpa de privirea pătrunzătoare a bătrânei uscate și turbate; nicio bucățică în plus, nicio păpușă de două parale, nicio cârpă ruptă, niciun pantof scâlciat. Orice încărcare a normelor era pedepsită imediat fie cu un reproș, fie cu bătaia. Așa că, atunci când s-a ivit posibilitatea de a-și lua viața în mâini și când și-au dat seama că ar putea fugi din calea acestei ticăloșii, au fugit… Și nimeni nu le-a oprit; nici nu ar fi avut cum să le rețină cineva,

pentru că nu se prevedea nimic mai rău, mai nesuferit ca Golovliovo.

Ah, dacă ar fi putut să uite toate astea! Dacă ar fi putut măcar în vis să creeze ceva nou, o lume fermecată care să apere cu prezența ei și trecutul, și prezentul. Dar, vai! Realitatea prin care trecuse îi era întipărită în minte de parcă i-ar fi fost ștanțată cu fierul încins, iar sub apăsarea ei se stinseseră de la sine toate sclipirile imaginației. Degeaba încerca imaginația să creeze în vis niște îngerași cu aripioare de argint; din spatele îngerașilor apăreau Kukișev, Liulkin, Zabvennîi, Papkov... Doamne! Dar oare totul era pierdut? Oare până și capacitatea de a te minți, de a te amăgi, se înecase în chefurile nocturne, în votcă și desfrâu? Trebuia să omoare cumva acest trecut, ca să nu-i mai otrăvească sângele, să nu-i mai frângă inima! Trebuia să pună pe el ceva greu, care să-l strivească, să-l distrugă pentru totdeauna, să nu mai rămână nimic!

Dar cât de ciudat s-a întâmplat totul! Nici nu-și mai putea imagina că e posibil vreun viitor, că există vreo portiță de scăpare, că poate se va întâmpla ceva bun. Nu se mai putea întâmpla nimic. Și lucrul cel mai greu de suportat era că, de fapt, ea murise deja, chiar dacă părea vie. Trebuia să își fi pus capăt zilelor atunci, împreună cu Liubinka, dar a vrut să rămână în viață, nu se știe pentru ce. Cum de nu a strivit-o rușinea care o copleșise atunci din toate părțile? Și ce vierme neînsemnat trebuie să fii ca să reușești să te târăști de sub un asemenea morman de pietre care s-au prăvălit deodată peste tine?

Întrebările acestea o făceau să geamă de durere. Se învârtea întruna prin salon, încercând să își liniștească amintirile trezite. Dar ele o asaltau fără cruțare: se perindau prin fața ei ducesa de Gerolstein, magnifică în vestonul ei de husar, Clairette Angot, în rochie de mireasă, cu o despicătură în față până la brâu, Elena cea frumoasă, cu despicături peste tot... Numai nerușinare și goliciune... Așa și-a petrecut viața! Oare toate astea chiar se întâmplaseră?

În jurul orei șapte, casa începea să se trezească din nou. Se auzeau pregătirile pentru ceaiul de seară și, în cele din urmă, se auzea și vocea lui Porfiri Vladimirîci. Unchiul și nepoata se așezau la masă și schimbau impresii despre ziua în curs, dar, cum ziua era întotdeauna teribil de săracă în conținut, și discuția se dovedea la fel de săracă. După ce bea ceai pe săturate și

săvârșea ceremonia săruturilor familiale înainte de culcare, Iudușka se târa definitiv în vizuina lui, iar Anninka se ducea în cameră la Evprakseiușka să joace popa prostu'.

De la ora unsprezece începea cheful. După ce se convingea că Porfiri Vladimirîci doarme de-a binelea, Evprakseiușka punea pe masă tot felul de sărături de la țară și o carafă cu votcă, își aduceau aminte de cântece fără sens și fără perdea, ciupeau coardele chitarei și, între două melodii, Anninka mai trăgea câte o dușcă. La început bea „cum bea Kukișev", cu detașare, dar amărăciunea o cuprindea treptat și începea să geamă și să blesteme...

Evprakseiușka se uita la ea și îi „părea rău".

— Mă uit la dumneata, domnișoară, spunea ea, și așa de rău îmi pare de dumneata! Așa de rău!

— Păi hai să bem împreună, ca să nu-ți mai pară rău! protesta Anninka.

— Nu, cum să fac așa ceva? Și așa din cauza unchiului dumitale era cât pe ce să fiu scoasă din rândurile clerului, dar dacă mai fac și asta...

— Ei, atunci n-avem ce să ne mai spunem. Hai mai bine să-ți cânt *Mustăciosul*!

Și iar se auzea zdrăngănitul chitarei, iar se porneau chiuielile: „Iiiaaah! Iiioh!" Mult după miezul nopții, pe Anninka o cuprindea somnul, lovind-o ca un bolovan. Bolovanul acesta dorit omora în ea pentru câteva ore trecutul și îi potolea suferința. Dar a doua zi, distrusă, aproape nebună, se târa de sub el și începea din nou să trăiască.

Într-una dintre aceste nopți sărace, pe când intona cu jale în fața Evprakseiușkăi repertoriul cântecelor ei sărace, în prag apăru deodată silueta chinuită, palidă ca moartea a lui Iudușka. Buzele îi tremurau, ochii i se afundaseră în orbitele care, la lumina tulbure a lumânării de ulei de palmier, păreau doar niște găvane oarbe; își ținea mâinile împreunate pe burtă. Stătu așa câteva secunde în fața femeilor înlemnite și apoi se întoarse ușor și plecă.

•

Sunt familii asupra cărora pare să apese o anumită predestinare. Lucrul acesta se observă mai ales în mediul familiilor micii nobilimi, care, fără nicio ocupație, fără nicio legătură cu viața adevărată și fără vreun rol conducător, s-au

ascuns mai întâi sub protecția iobăgiei, risipindu-se pe toată întinderea pământului rusesc, ca mai apoi, rămase fără nicio protecție, să își ducă zilele în conace în paragină. În viața acestor familii jalnice, norocul și nenorocul sunt oarbe și vin pe neașteptate. Uneori, peste o astfel de familie pare să se reverse deodată un șuvoi de fericire. În casa unui ofițer amărât, care de-abia își duce zilele cu soția lui într-un colțișor uitat de lume, deodată răsare o ceată întreagă de tineri puternici, curăței, îngrijiți, care învață extrem de repede cum să se descurce în viață. Într-un cuvânt, niște copii „deștepți”. Toți sunt deștepți, și băieții, și fetele. Băieții termină cu succes cursurile „institutelor” și încă de pe băncile școlii își fac legături și relații. Știu când să se arate modești (*J’aime cette modestie!*[27] spun șefii despre ei) și când să se arate independenți (*J’aime cette independence!*[28]*;* simt cu mult fler orice schimbare plutește în aer și nu rup relațiile cu nimeni fără să lase o portiță deschisă. Astfel își asigură posibilitatea de a se lepăda oricând și fără probleme de pielea cea veche pentru una nouă, chiar de-ar trebui cândva să se întoarcă la cea veche. Într-un cuvânt, aceștia sunt adevărații „oameni de ispravă” ai secolului lor, care încep mereu prin a cere și sfârșesc prin a trăda. Cât despre fete, și ele contribuie, în măsura posibilităților, la renașterea familiei, adică se căsătoresc bine și după aceea își gestionează amorurile cu atât tact, încât cuceresc fără efort locuri de seamă în așa-zisa societate.

Datorită acestor împrejurări cu totul întâmplătoare, norocul intră în casa unei familii sărmane. Primii norocoși, care s-au luptat cu mult curaj pentru un loc în societate, educă la rândul lor o nouă generație, curățică, care se descurcă mai ușor, pentru că drumul de urmat nu este doar trasat în fața ei, ci și bătătorit. După această generație urmează altele și altele, până când, în cele din urmă, membrii familiei intră în mod firesc în rândul celor care, fără nici să mai trebuiască să facă vreun efort, se consideră îndreptățiți prin naștere să se bucure de toate plăcerile vieții.

În ultimul timp, odată cu apariția cererii de așa-ziși „oameni proaspeți”, pe fondul dispariției treptate a oamenilor „neproaspeți”, exemple de familii norocoase au început să apară tot mai des. Și înainte se întâmpla ca, din când în când, să

[27] „Îmi place modestia asta” (fr. în original).

[28] „Îmi place independența asta” (fr. în original).

apară la orizont o stea „cu coadă”, dar acesta era un eveniment foarte rar, în primul rând pentru că peretele care înconjura acel domeniu fără tristețe, pe ale cărui porți stătea scris „Aici se mănâncă tot timpul plăcinte umplute”, nu avea nicio crăpătură, iar, în al doilea rând pentru că, dacă voiai să pătrunzi pe tărâmul acela, cu tot cu „coadă”, trebuia cu adevărat să ai ceva în cap. Azi însă crăpăturile s-au înmulțit peste măsură, iar pătrunderea în lăcașul fără tristețe a devenit așa de ușoară, încât nu i se mai cere nou-venitului să aibă nicio calitate; este de ajuns să fie „proaspăt” și nimic mai mult.

Dar alături de familiile norocoase există și o mare mulțime de familii ai căror penați nu le dăruiesc nimic în afară de un ghinion perpetuu. Deodată, ca păduchii, necazurile se îngrămădesc pe capul familiei măcinate de greutăți din toate părțile. Ghinionul se răspândește în tot organismul, se strecoară chiar și în măduvă și roade generație după generație. Apar, unii după alții, oameni foarte slabi, bețivi, depravați, trândavi – într-un cuvânt, ratați. Și cu cât se succed mai multe generații, cu atât mai bicisnici sunt oamenii, până când, în cele din urmă, pe scenă apar niște indivizi anemici, care abia mai respiră, de felul Golovliovilor descriși de mine, indivizi care se împiedică de primul obstacol al vieții și pier.

O astfel de soartă nefastă plutea și asupra familiei Golovliov. În decurs de câteva generații, trei trăsături caracteristice s-au impus în istoria acestei familii: trândăvia, lipsa de înzestrare pentru vreo ocupație utilă și beția. Primele două au adus după sine trăncăneala, gândurile zadarnice și pustietatea sufletească, iar ultima a apărut ca un fel de pandant obligatoriu al dezordinii generale din viața acestor oameni. Câteva dintre victimele acestui destin s-au stins chiar sub privirile lui Porfiri Vladimirîci. De altfel, tradiția venea încă de la bunici și străbunici. Toți fuseseră niște bețivani obraznici, cu gânduri vane, buni de nimic, astfel încât familia Golovliov probabil că s-ar fi stins cu totul dacă în mijlocul acestei harababuri nu ar fi strălucit, ca un meteorit întâmplător, Arina Petrovna. Femeia aceasta, prin zelul ei, a adus nivelul bunăstării familiei la punctul cel mai înalt, dar pe urmă tot efortul ei s-a dovedit zadarnic, pentru că ea nu numai că nu a transmis calitățile sale niciunuia dintre copii, ci, dimpotrivă, a murit învăluită din toate părțile de trândăveală, flecăreală și gol sufletesc.

Până atunci Porfiri Vladimirîci se ținuse totuși bine. Poate că se ținuse departe de beție în mod voit, din cauza exemplelor din trecut; poate că deocamdată se mulțumea cu beția cuvintelor goale. Însă nu degeaba spuneau cei din jur că în curând o să cadă și el victimă băuturii. Și el parcă simțea din când în când că din existența lui lipsește ceva; că gândurile zadarnice dau multe, dar nu totul. Lipsea ceva asurzitor, puternic, care să alunge definitiv imaginea realității și să o arunce o dată pentru totdeauna în hău.

Și iată că momentul dorit veni de la sine. Multă vreme, încă de la sosirea Anninkăi, Porfiri Vladimirîci, încuiat în cabinet, trăgea cu urechea la zgomotul vag pe care îl auzea din celălalt capăt al casei; multă vreme încercase să ghicească ce se întâmplă acolo... Iar în cele din urmă se lămuri.

A doua zi Anninka se aștepta la predici, dar nu le primi. După obicei, Porfiri Vladimirîci stătu toată dimineața încuiat în cabinet, dar când ieși la prânz, în loc de un păhărel de votcă (pentru el), turnă două și, în tăcere, cu un zâmbet prostesc, îi făcu semn Anninkăi să i se alăture. Era o invitație tacită, pe care Anninka se grăbi să o onoreze.

— Și zici că Liubinka a murit? își aduse aminte Iudușka în mijlocul mesei.

— A murit, unchiule.

— Ei, fie-i țărâna ușoară! E păcat să cârtești, dar de pomenit, trebuie s-o pomenim. O s-o pomenim, nu?

— S-o pomenim, unchiule.

Mai băură câte un păhărel și după aceea Iudușka amuți: se vede că încă nu își revenise după sălbăticirea sa îndelungată. Abia după masă, când Anninka, îndeplinind obiceiul familial, se apropie să îi mulțumească unchiului cu un sărut pe obraz, o mângâie la rândul lui pe obraz și spuse:

— Deci, d-asta îmi ești!

În aceeași seară, în timpul ceaiului, care de data aceasta dură mai mult ca de obicei, Porfiri Vladimirîci o privi cu același zâmbet enigmatic pe Anninka și, în cele din urmă, îi propuse:

— Ce spui, să poruncim să se aducă niște gustări?

— Păi ce să spun... poruncește!

— Așa, așa, mai bine sub ochii unchiului decât pe la colțuri... Cel puțin unchiul...

Iudușka nu își încheie fraza. Probabil voia să spună că unchiul, cel puțin, „te mai oprește”, dar nu reuși să pronunțe cuvântul.

De atunci, în fiecare seară se aduceau în sufragerie gustări. Se trăgeau obloanele, servitorii se duceau la culcare, iar nepoata și unchiul rămâneau între patru ochi. La început, Iudușka nu ținea pasul cu ea, dar nu i-a trebuit mult ca să o ajungă din urmă pe Anninka. Stăteau amândoi la masă, bând pe îndelete, iar între pahare depănau amintiri și discutau. Discuția, la început searbădă și anemică, devenea din ce în ce mai vie pe măsură ce capetele li se înfierbântau și, în cele din urmă, culmina invariabil cu o ceartă dezlânată, la baza căreia se aflau întotdeauna amintirile despre chinurile îndurate la Golovliovo.

Cea care începea aceste certuri era mereu Anninka. Săpa cu o insistență nemiloasă în trecutul Golovliovilor și îi plăcea în mod deosebit să îl chinuie pe Iudușka, arătându-i că principalul vinovat pentru toate relele, alături de răposata bunică-sa, era el. Fiecare cuvânt al ei era încărcat de atâta ură, încât era greu să îți imaginezi cum de un organism așa de vlăguit mai putea păstra în el o patimă așa de arzătoare. Vorbele acestea îl loveau pe Iudușka de fiecare dată; dar el protesta slab și mai mult se supăra, iar când Anninka mergea prea departe cu hărțuirea, începea să țipe la ea și să blesteme.

Scenele de felul acesta se repetau în fiecare zi, invariabil. Deși detaliile pomelnicului de nedreptăți ale familiei puteau fi repede trecute în revistă, trecutul stătea așa de ferm în fața acestor făpturi debile, încât toate capacitățile lor mentale erau absorbite în contemplarea lui. Orice episod, orice amintire din trecut zgândărea o rană și orice rană aducea aminte de o nouă suită de chinuri induse în familia Golovliov. Scormonirea și chiar exagerarea acestor amintiri otrăvitoare le dădea un fel de satisfacție amară, răzbunătoare. Nici trecutul, nici prezentul nu ofereau vreo rânduială morală de care să se poată agăța. Nimic în afară de lăcomie jalnică, pe de o parte, și inimă împietrită, pe de alta. În loc de pâine, piatră, în loc de morală – un ghiont. Și, pe deasupra, amintirea trândăviei, a bătăii de joc, a bunătăților ascunse... Acesta era răspunsul pe care îl primise inima tânără care aștepta zâmbete, căldură, iubire. Și totuși, printr-o ironie amară, rezultatul acestei ucenicii dure a fost nu înăsprirea caracterului, ci o dorință pătimașă de a se delecta cu otrăvurile vieții. Tinerețea a făcut minunea uitării; nu a lăsat inima să se

împietrească, nu a lăsat să crească în ea mugurii urii, ci dimpotrivă, a amețit-o cu setea de viață. De aici amețeala nebunească, din spatele culiselor, care i-a ocupat mintea Anninkăi timp de câțiva ani, ținând departe de ea amintirile de la Golovliovo. Abia atunci, când și-a simțit sfârșitul a fost ea cuprinsă de o durere sfâșietoare; de-abia atunci Anninka a înțeles cu adevărat trecutul și a început să urască.

Discuțiile la beție se prelungeau mult după miezul nopții și, dacă nu ar fi fost îngreunate de dezarticularea gândurilor și a cuvintelor, ar fi putut să se transforme în ceva îngrozitor. Dar, din fericire, dacă votca deschidea izvoare inepuizabile de durere în inimile lor chinuite, tot ea le și potolea. Cu cât noaptea se lăsa mai mult asupra celor doi, cu atât mai incoerente deveneau vorbele lor și mai neputincioasă ura care îi amețea. Spre final, nu numai că nu simțeau durere, dar toată ura le dispărea de sub ochi și locul ei era luat de o lumină puternică. Limba li se împleticea în gură, ochii li se închideau, trupul le înțepenea. Unchiul și nepoata se ridicau cu greu de pe scaun și, legănându-se, plecau spre bârlogurile lor.

Se înțelege că în casă aceste aventuri nocturne nu puteau rămâne un secret. Mai mult, erau așa de bine cunoscute, încât nimănui nu i s-a părut ciudat când unul dintre servitori a spus că „îi miroase a crimă”. Încăperile conacului se cufundau în liniște; nici măcar dimineața nu se simțea vreo mișcare în ele. Domnii se trezeau târziu și pe urmă, până la prânz, dintr-un capăt în altul al casei se auzea tușea sfâșietoare a Anninkăi, însoțită de blesteme neîntrerupte. Iudușka asculta cu groază aceste sunete sfâșietoare și ghicea că și de el se apropie o nenorocire care avea să îl strivească definitiv.

Din toate ungherele conacului nesuferit păreau să răsară „morții”. Oriunde te duceai, în orice parte o coteai, peste tot foșneau arătări cenușii. Iată-l pe tăticul Vladimir Mihailovici, cu bonetă albă, scoțând limba și citând din Barkov; iată-i pe frățiorii Stiopka Idiotul și Pașka Mutul; iat-o pe Liubinka, și iată și ultimele vlăstare din neamul Golovliovilor: Volodka și Petka... Și toți erau beți, bezmetici, chinuiți, plini de sânge... Iar deasupra tuturor acestor stafii plutea o arătare vie, și această arătare vie era chiar Porfiri Vladimirîci Golovliov, ultimul reprezentant al unui neam mort...

•

În cele din urmă, rememorarea permanentă a chinurilor din trecut trebuia să aibă o urmare. Trecutul devenise atât de prezent, încât cea mai mică atingere cu el producea durere. O urmare firească a acestui lucru a fost teama sau un fel de trezire a conștiinței, mai degrabă ultima decât prima. Căci conștiința nu lipsea, ci numai fusese alungată și dată uitării, pierzându-și acea sensibilitate activă care îi amintește mereu omului de existența ei.

Asemenea treziri ale conștiinței sălbăticite sunt neobișnuit de chinuitoare. Lipsită de îngrijire, fără să fi văzut vreodată vreo lumină, conștiința nu îl poate liniști pe om, pentru că nu indică posibilitatea unei noi vieți, și îl chinuie inutil. Omul se vede închis într-un sac cu bolovani, lăsat fără milă să îndure agonia căinței, fără speranța de a se întoarce la viață și fără vreun mijloc de a domoli această durere inutilă în afară de șansa de a folosi o clipă de sumbră vitalitate pentru a-și sparge capul de pietrele din sac…

Iudușka, în decursul zadarnicei lui vieți, nu admisese niciodată, nici măcar în gând, că în jurul lui mor ființe omenești. El trăia liniștit, fără grabă, rugându-se la Dumnezeu, și nu bănuia deloc că tocmai de aici izvorau pentru ceilalți tot felul de chinuri. Cu atât mai greu îi era să admită că tocmai el este vinovat de aceste chinuri.

Deodată, adevărul îngrozitor i-a luminat conștiința, dar i-a luminat-o târziu și zadarnic, când în fața ochilor să i se afla doar un fapt incontestabil și ireversibil. Îmbătrânise, se sălbăticise, era cu un picior în groapă, dar nu exista nicio ființă pe lume care să se apropie de el, căreia „să-i pară rău” pentru el. De ce era singur? De ce vedea înjur nu numai indiferență, dar și ură? De ce muriseră toți cei din jurul lui? Golovliovo fusese ca un cuib plin de păsări – cum de nu mai rămăsese niciun fulg în cuibul ăsta? Dintre toți puii care crescuseră în el, nu mai rămăsese întreagă decât nepoata asta, dar ea nu venise decât ca să îl ocărască și să îl bage în mormânt. Până și Evprakseiușka, așa simplută cum era, și ea îl ura. Stătea la Golovliovo pentru că îi putea trimite tatălui ei, paracliserul, de-ale gurii în fiecare lună, dar îl ura, fără îndoială. Și pe ea o rănise Iuda: reușise să-i ia lumina vieții, luându-i fiul și aruncându-i-l într-o groapă fără nume. Ce făcuse cu viața lui? De ce mințise și flecărise, de ce îi strânsese pe alții cu ușa, de ce se zgârcise? Până și din punct de

vedere material, din punctul de vedere al „moștenirii”, cine avea să se folosească de tot ce agonisise el? Cine?

Repet: conștiința i se trezise, dar în zadar. Iudușka gemea, se înfuria, se frământa și aștepta seara cu o înverșunare febrilă, nu numai ca să se îmbete animalic, dar și ca să-și înece conștiința în votcă. O ura pe „desfrânata aia”, care îi zgândărea rănile cu atâta obrăznicie și cruzime, dar, în același timp, era atras implacabil de ea, de parcă între ei nu se spusese tot, de parcă mai rămăseseră și alte răni de zgândărit. În fiecare seară o punea pe Anninka să repete povestirea despre moartea Liubinkăi și în fiecare seară creștea în mintea lui ideea sinuciderii. La început ideea îi trecuse prin minte ca din întâmplare, dar, pe măsură ce timpul trecea, i se strecura din ce în ce mai adânc printre gânduri, până când a devenit singurul punct luminos în negura viitorului.

Mai mult, și sănătatea lui fizică se șubrezise. Avea o tuse gravă și din când în când simțea că se sufocă. Dincolo de frământările morale, și chinurile fizice îi transformau viața într-o agonie permanentă. Toate semnele exterioare ale otrăvirii golovlioviene era evidente, și în urechi îi răsunau deja gemetele frățiorului Pavlușka mutul, care-și dăduse duhul la antresolul casei de la Dubrovino. Și totuși, pieptul lui supt și sfrijit, care părea că în fiecare clipă este gata să plesnească, s-a dovedit uimitor de rezistent. Trupul îl chinuia din ce în ce mai tare de la o zi la alta, dar el rezista. De parcă și organismul, prin rezistența sa neașteptată, s-ar fi răzbunat pentru vechile suferințe. „Să-mi fi venit sfârșitul?” spunea de fiecare dată cu speranță Iudușka, simțind răsuflarea morții; dar sfârșitul tot nu venea. Trebuia grăbit.

Într-un cuvânt, oricum ar fi privit lucrurile, își încheiase socotelile cu viața. Traiul îi devenise și chinuitor, și zadarnic; cel mai bine ar fi fost să moară; dar problema era că moartea nu venea. Era ceva trădător și ticălos în întârzierea aceea obraznică a morții, când moartea era chemată de suflet cu toate puterile lui, iar ea numai îl ademenea și îl tachina…

•

Era sfârșitul lui martie și săptămâna Patimilor se apropia de final. Oricât de mult s-ar fi șubrezit în ultimii ani Porfiri Vladimirîci, respectul insuflat încă din copilărie față de sfințenia acestor zile încă își spunea cuvântul. Gândurile i se cumințiseră,

iar în inimă nu mai simțea nicio dorință în afară de setea de tihnă. În consecință, și serile își pierduseră caracterul deșucheat și erau petrecute în tăcere, în tristă abstinență.

Iudușka și Anninka stăteau amândoi în sufragerie. Nu trecuse nicio oră de când se încheiase vecernia, însoțită de lectura celor douăsprezece Evanghelii, și în cameră încă se simțea mirosul puternic de tămâie. Ceasul bătu ora zece, cei ai casei se risipiră în odăile lor și în casă se lăsă o tăcere profundă, concentrată. Anninka, sprijinindu-și capul în mâini, stătea cu coatele pe masă și se gândea; Porfiri Vladimirîci era vizavi de ea, tăcut și trist.

Slujba avea întotdeauna un efect cutremurător asupra Anninkăi. Încă de copil, plângea amar când părintele spunea „Au împletit o cunună de spini, pe care l-au pus-o pe cap, și l-au pus o trestie în mâna dreaptă”, și, cu o voce subțirică, plângăcioasă, îl acompania pe paracliser: „Slavă marii Tale îndurări, Doamne! Slavă Ție!” După vecernie, tulburată toată, dădea fuga în camera servitoarelor și acolo, în toiul amurgului care se îngroșa (Arina Petrovna nu dădea lumânări pentru camera servitoarelor când nu se lucra acolo), le povestea roabelor „patimile Domnului”. Curgeau lacrimile servitoarelor și odaia răsuna de oftatul lor adânc. Roabele îl simțeau în inima lor pe Domnul și răscumpărătorul lor și credeau că El va învia, că va învia cu adevărat. Și Anninka simțea acest lucru și credea. Dincolo de noaptea adâncă a chinurilor, a batjocurii ticăloase și a plecăciunilor, toți acești robi slabi de înger vedeau împărăția luminii și a libertății. Până și boieroaica bătrână, Arina Petrovna, atât de amenințătoare de obicei, devenea în zilele acelea mai liniștită, nu mai strâmba din nas, nu-i mai scotea ochii Anninkăi cu situația ei de orfană, ci o mângâia pe creștet și îi șoptea vorbe de alinare. Dar Anninka multă vreme se foia după ce se băga în pat; tresărea, se agita, se scula de câteva ori în timpul nopții și vorbea singură.

Apoi au venit anii de învățătură, iar pe urmă, cei de pribegie. Primii au fost lipsiți de conținut, ceilalți – chinuitor de vulgari. Dar și acolo, în mijlocul nerușinărilor mediului actoricesc nomad, Anninka își ținea cu râvnă „zilele sfinte” și găsea în suflet frânturi de trecut care o ajutau să se înduioșeze și să ofteze ca un copil. Acum însă, când viața se lămurise în totalitate, până la ultimul detaliu, când trecutul se blestemase singur, iar în viitor nu se întrezăreau nici căință, nici iertare, când, odată cu mila,

secaseră și lacrimile, impresia lăsată de legenda Drumului Crucii era cu adevărat copleșitoare. Și atunci, în copilărie, atârna deasupra ei noaptea profundă, dar dincolo de întuneric tot presimțea răsăritul soarelui. Acum nu se mai presimțea nimic, nu se mai anunța nimic – doar o noapte veșnică. Anninka nu mai ofta, nu se mai tulbura și se pare că nici nu se mai gândea la nimic, numai cădea într-o stare profundă de letargie.

La rândul său, și Porfiri Vladimirîci cinstea din copilărie „zilele sfinte”, dar le cinstea exclusiv din punctul de vedere al ritualului, ca un păgân adevărat. În fiecare an, în ajunul Vinerii Mari, îl chema pe preot și asculta lectura din Evanghelie; ofta, își ridica mâinile, se lovea cu fruntea de pământ, marca pe lumânare, cu niște bobițe din ceară, numărul Evangheliilor citite, dar, de fapt, nu înțelegea nimic. Abia când Anninka a trezit în el conștiința cruzimilor de care se făcea vinovat a înțeles și el pentru prima oară că în Evanghelii este vorba despre o judecată sângeroasă, o crimă a neadevărului împotriva Adevărului…

Desigur, ar fi exagerat să spunem că descoperirea aceasta a stârnit în sufletul lui cine știe ce meditații profunde în legătură cu felul în care își dusese viața, dar fără îndoială că a provocat în el un fel de tulburare aproape vecină cu disperarea. Tulburarea aceasta era cu atât mai chinuitoare, cu cât Porfiri Vladimirîci trăise inconștient acele episoade din trecut care îi provocau în momentul acela atâta neliniște. Era ceva înfricoșător în acest trecut, dar ce anume era imposibil să-și dea seama. Însă nici nu putea să uite. Ceva uriaș, care până atunci stătuse nemișcat, acoperit de o perdea impenetrabilă, pornise în întâmpinarea lui, amenințând să îl strivească. Și, dacă într-adevăr l-ar fi strivit, tot ar fi fost bine; doar avea o constituție robustă; avea să scape. Nu, e mult prea nesigur să aștepți deznodământul de la mersul firesc al lucrurilor; trebuia să își pregătească singur un deznodământ, ca să pună capăt neliniștii aceleia insuportabile. Exista un asemenea deznodământ, exista! Îl aștepta deja de o lună de zile și se părea că de data aceea nu avea cum să-l rateze. „Sâmbătă o să ne împărtășim – trebuie să mergem la mormântul mămichii, să-i cer iertare!” îi trecu deodată prin cap.

— O să mergem, nu? i se adresă el Anninkăi, comunicându-i cu voce tare propunerea sa.

— Mă rog… Să mergem…

— Nu, adică nu să mergem, ci... vru să spună Porfiri Vladimirîci, dar deodată se întrerupse, parcă dându-și seama că Anninka l-ar putea împiedica.

„Ar trebui să mă duc eu singur la răposata mămica... Doar eu am chinuit-o... Eu!" își spuse el pe când setea de „a-i cere iertare" îi aprindea din ce în ce mai mult inima. Dar „să-i ceară iertare" nu așa cum o fac oamenii de obicei, ci să îngenuncheze lângă mormânt și să înțepenească în plânsetele agoniei.

— Și zici că Liubinka s-a omorât? întrebă el din senin, cu scopul vădit de a se îmbărbăta.

La început Anninka păru să nu fi auzit întrebarea unchiului, dar se vedea totuși că nu îi scăpase, pentru că, după două, trei minute, simți chiar ea o nevoie puternică de a povesti din nou moartea surorii, deschizând o rană veche.

— Și chiar așa a spus, „Bea, ticăloaso"? întrebă el, când Anninka îi povesti din nou totul de-a fir a păr.

— Da...

— Și tu ai rămas în viață? N-ai băut?

— Da... După cum vezi, trăiesc...

El se sculă și străbătu odaia de câteva ori, vădit emoționat, în cele din urmă, se apropie de Anninka și o mângâie pe cap.

— Săraca de tine! Sărăcuța mea! spuse el încet.

La atingerea lui, cu ea se întâmplă ceva neașteptat. Mai întâi fu cuprinsă de uimire, dar chipul începu să i se schimonosească și deodată îi țâșni din piept un șuvoi de lacrimi isterice.

— Unchiule! Dumneata ești bun? Spune, ești bun? strigă ea.

Cu glas frânt, își repeta întrebarea printre lacrimi și sughițuri, întrebarea pe care i-o pusese încă din ziua în care, după peregrinări, se întorsese pentru a se stabili definitiv la Golovliovo, întrebarea la care el îi dăduse atunci un răspuns atât de prostesc.

— Ești bun? Spune! Răspunde! Ești bun?

— Ai auzit tu oare ce s-a citit azi la vecernie? întrebă el când Anninka se mai potoli. Vai, ce suferințe au fost alea! Doar numai prin asemenea chinuri se poate... Și a iertat! I-a iertat pe toți pentru totdeauna!

Începu din nou să se plimbe prin cameră cu pași mari, chinuindu-se, suferind, fără să simtă că fața i se acoperă de broboane de sudoare.

— Pe toți i-a iertat! spunea el singur, cu voce tare, nu numai pe cei care atunci i-au dat să bea oțet cu fiere, dar și pe cei care au venit după aia, și pe cei de acum și tot așa, în vecii vecilor, o să aducă la buzele Lui oțet amestecat cu fiere... Groaznic! Ah, groaznic mai este!

Deodată se opri în fața Anninkăi și o întrebă:

— Dar tu... ai iertat?

În loc de răspuns, ea i se aruncă la gât și îl îmbrățișă cu putere.

— Trebuie să mă ierți! continuă el. Pentru toți... Și pentru tine... și pentru cei care nu mai sunt... Dar ce-i asta? Ce s-a întâmplat?! exclamă el, privind pierdut înjur. Unde sunt toți?...

•

Chinuiți, cutremurați, porniră spre odăile lor. Dar Porfiri Vladimirîci nu putea să doarmă. Se întorcea în pat de pe o parte pe alta, întrebându-se ce datorii mai are de îndeplinit. Deodată îi reveniră în minte cuvintele care îl străfulgeraseră mai devreme: „Trebuie să mă duc la mormântul răposatei mămica, să-i cer iertare...” Și, când își aduse aminte, o neliniște groaznică puse stăpânire pe toată ființa lui...

În cele din urmă, nu mai rezistă; se sculă din pat și își puse halatul. Afară era încă întuneric și nu se auzea de nicăieri nici cel mai mic foșnet. Porfiri Vladimirîci se plimbă o vreme prin cameră, se opri în fața icoanei Mântuitorului cu cunună de spini și o privi îndelung, la lumina candelei. În cele din urmă, se hotărî. E greu de spus cât de conștient era de hotărârea pe care o luase, dar, după câteva minute, se furișă în antreu și ridică ivărul.

Afară era vânt, iar viscolul umed de primăvară îi arunca în ochi zăpadă topită. Porfiri Vladimirîci mergea pe drum, pășind prin bălțoace, fără să simtă nici zăpada, nici vântul, numai trăgându-și instinctiv marginile halatului.

•

A doua zi, dis-de-dimineață, din satul de lângă cimitirul în care zăcea îngropată Arina Petrovna veni un călăreț cu vestea că, la câțiva pași de drum, fusese găsit trupul înghețat al boierului de la Golovliovo. Oamenii dădură fuga la Anninka, dar ea era întinsă în pat în stare de inconștiență, cu toate simptomele febrei. Atunci trimiseră un alt călăreț la Goriușkino, la verișoara ei, Nadejda Ivanovna Galkina (fata mătușii Varvara Mihailovna),

care încă din toamna dinainte urmărea cu mare atenție tot ce se întâmpla la Golovliovo.

1875 – 1880

virtual-project.eu